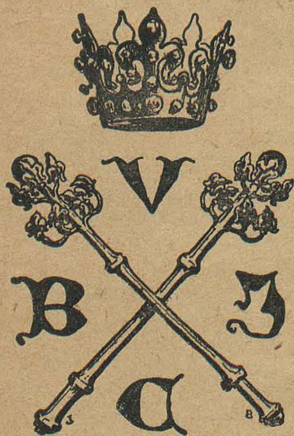

V
B
J
C
19451

ANNALES STANISLAI ORICHOVI OKSZI.

Adiunximus

VITAM.

PETRI KMITAE.



DOBROMILI.

In officina Ioannis Szeligæ,

Anno Domini 1611.

SIGISMVNDO GRVDZINSKI.

SVPERILLVSTRI PALATINO RAVENSI.

MVtari homines, mores eosdem manere, experientia docet, antiquitas probat, hi Annales, quos tibi sacramus, non obscurè notant. Nec à longe hic circulus ducendus. Nondum aureus sol centenarium cursum peregit, cum tu videbis eadem, quæ nuper omnes vidimus: quæris cur id ita se habeat? dicerẽ Anakyklisin, quam multi obseruarũt, Polybius optimè expressit, sed non satis hoc tàm breui tempore omnia constant: potius Genium & ingenium huius Reipublicæ nosco & agnosco, quæ nulla re à fine suo impediri potest, Aquæ similis,

diluit diruitq; obstacula, quæ impediunt naturæ illius vim, tàm lentè, vt vix ànimaduertas; sed tàm fortiter, vt obsisti non possit. Nec ignoro nullibi plura, quã apud nos, bona & mala venena nasci. Non defuêre aliqui, omnibus seculis, quibus CONSVS in corde & ore: sed nec deerant, nec desunt plures, qui malis consultis animos dilacerarent, vt corpora verberibus, quod diuinus Plato dixit. Vidit hoc ante me Dlugossus, qui in ipso vestibulo historiæ suæ, dum se DIVO SBIGNEO, viuus mortalis, mortuo immortali, insinuat, nullam in orbe gentem inuidiæ obnoxiam magis queritur, idque cælo & Astris adscribit. Bene vidit, sed, pace magni viri dictum esto, male iudicauit. Inuidia & adulatio vermes sunt fimo infimo nati, nil illis cum cælo & Polo. Opes ingentes in manibus horum, quibus adulari solet, faciunt, vt his qui dant, adulatores: illis qui accipiunt inuidi, non desint. Prætulit mihi facem Miechoui-

chouiensis, vt hoc videam, sentiam, dicam. Officiales nunquam permutati, inquit ille, communi bono postposito priuatis commodis inhiant. Vbi priuatæ spes, & vnius in manu publicæ res, qui fieri posit, vt assentatio summo, Inuidia æquali, vtræque Reipublicæ, non noceant? Nec latuit hoc antiquitatem. Nam Dlugossus circa Annum Trigesimum Quintum supra Millesimum Quadringentesimum, & suffragiorum nobilitatis ad Magistratus, & successionis in Magistratibus meminit. quod, vti alia bona, eadem pestis pessumdedit. Sperare, vti licitum est, ita nil impedit, fore tempus, quo hæc melius habeant: nũc ad te, & de te paucula. Quidni? iustam ad causam tria verba satis sunt. Ad te de Orichouio. Negari non potest & multos & præstantes Historicos habere gentem nostram: tamen & id concedi mihi debet, eos qui loco inferiore nati, & angustiùs educati, licet doctissimi fuerint,

 ea nõ

ea non habere in scriptis, quãquam nec dicere in Concilio, nec in Republica operari, quæ Illustres simul & docti. de his aliquando. nunc de Historicis. In hac classe sunt, Bernardus Vapouius, Herbultus Castellanus Sanocensis, & Stanislaus hic Orichouius. qui cum spem honorum nullam habet, rapidius fertur, & plura, vt sic dicam, saxa euoluit. non tàm sibi, quàm lectori commodus. planè exiguus illius hortulus POLITICON copiosius fert, quàm illorum ingentia prata & arua. Nam quibus videtur non debere nos esse priscæ virtutis, ô sol quod tu genus hominum nunc adspicis! Saltem videant patrum suorum mores, eorum si se filios esse nolunt, vt cedunt virtute, cedant patrimonijs, desertores virtutis paternæ. De te quid? Familia natus amplissima ita te comparasti, vt animum virtute, vultum modestia, vitam honestate ornares. Sic priuatus optimi ciuis, Senatoris verò integerrimi pu-

rimi pu-

rimi publicè nomen adeptus es. Crede mihi, cùm hanc præclaram, & à multis desideratam Historiam in lucem darem, percurrisse me animo, quis libro honori, & cui liber ornamento esse posset. Nemini detractum volo, tibi tamen hoc monumentum, ære perénius, dicandum venit. In te omnia solida, & supra dubitationem, vident hi, qui rectè vident. Quid ni enim tu libro honori! Accessisti ad Rempublicam vt vir optimus, durasti vt Senator integerrimus, tulisti quæ maximi, expectas quæ summi: Quid ni tibi liber ornamento! Orichouius eam habet nominis claritatem, vt in vniuerso orbe ipsius scripta desiderentur, & cõplectantur, in hoc verò opere seipso maior est, nec illi aliud quàm longior Historia deest. Alia ipsius opera Summis Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, dicta sunt; hoc præclarissimum & legibus moribusq; nostris pernecessarium

sarium

ſarium tibi optimo & amantisſimo Reipublicæ Senatori dicatum eſto. Sed nos de maximis tuis virtutibus olim clarius & amplius, nunc te Patriæ ſaluum, nobis tecum Patriam ſaluam, optamus. Vale.

Tuus nexu & vſu.
DD.

SIGISMVNDO AVGVSTO DEI GRATIA. POLONIARVM, LITHVANIÆ, RVSSIÆ, PRVSSIÆ, POMERANIÆ, MASOVIÆ, LIVONIÆ, SAMOGITIÆ, VOLHINIÆ, KIOVIÆ, PODOLIÆ, MAXIMO REGI.



IHIL minus conuenire videbatur, quàm me in hac mea priuata, ruſticaq; vita, ea ad M. V. ſcribere, quæ nobis diuinitus offeruntur, quæque in Polonia ſub M. V. iuſtiſsimo atq; Clementiſsimo REGE, diuinitus aguntur. Nam ſi DEVS diſpenſator eſt temporum, vti certè eſt, quis non repræhenderit, conſilii mei cauſam, rationemq; ignorans, me opera Dei diudicare, & ea ſub grauiſsimo, M. V. nomine poſteritati velle tradere? Itaq; diu multumq; cogitabam, primum, num hæc ſcripta mittenda M. V. forent, ne curioſum me rerum ſuarum inquiſitorem eſſe exiſtimaret. Deinde verò metu-

ebam Deum ipſum cum viderem me illius prouidentiæ parem orationem non afferre. Sed cum M. V. vt illa ederem imperaret; Diuini vero numinis clementia, vt generi humano benè Conſultum ſit certo conſtaret, omni cogitatione & metu leuatus fui. Statui ergo nos duas res in hac mortalitate noſtra præſtare oportere. Vnam vt omnis vita noſtra, ad ſummum illum omnium bonorum finem Deum pertineat: Alteram vero, vt qui qualeſué fuerimus, generatio etiam altera cognoſcat, & acceſsi ad res nouiſsimorum dierum conſcribendas, in quibus notandis ac tradendis, & ad M. V. gratiã me peruenturum, & à Deo Opt: Max: culpæ indulgentiã, pro mea voluntate impetraturum confido, cum hos nouiſsimos dies, ad hanc ſolam regulam exigam, vt ex ipſorum curſu intelligam, quàm longè abſimus à Deo, & quo exemplo erimus futuris temporis. Hæc cauſa, hæc ratio, etiam eſt horum ſcriptorum meorũ. Non enim hæc ſcripſi, vt vel M. V. vel cuiuis

alteri

alteri me vendicare, aut innoteſcere vellem. Sed quoniam tubam illam Euangelii Diuum Paulum, tanta autoritate canentem audieram, nouiſsimos eſſe hos dies, inſtareq; tempora periculoſa, ſcire volebam, quantum hoc illius ſanctiſsimi viri præconium ad nos quoque Polonos attineat. Atque huius mei inſtituti, ampliſsimum cæpi fructum. Nam non ita in ſpeculo apparent rerum formæ, quam in rebus præſentibus Polonicis cum Paulo promiſſa tempora apparere mihi ſunt viſa, quæ mihi fidem fecerunt veriſsimè prædixiſſe Paulum, Dies autem id eſt, Nos malos eſſe, quibus ira pro meritis imminet Diuina, quæ omnium ſucceſſum à noſtris conſilijs excludit, quæ effundit contentionem ſuper nos, & quæ apertè clamitat, inter nos verſari Anathema illud, quod occultè peſtem, atqué perniciem Poloniæ Regno molitur: Sapientiſsimi illi ac ſanctiſsimi veteres, quoties publica illis non ſuccedebant conſilia, toties dicere ſolebant triſtes. Non eſt in medio

noſtri

noſtri Deus, Nec alter Moſes, Ioſue, Dauid, quique cum poteſtate antiquitus erant, qui iram leniebant diuinam. Ex rerum noſtrarum incerto curſu, ad horum ſanctiſsimorum virorum exemplum inferat M. V. oculos, in res Polonicas pñtes, dicet profectò in medio noſtri Deum non eſſe. An ego Deum inter nos eſſe dicam, cum videam nullo certò exitu conſilia publica terminari: cum tot quæſtiones Comitiorum ſine fine, quot annos, numerem; cum illam parendi, atque imperandi proportionem diſſolui quottidie, magìs ac magìs ſentiam. Profectò Sereniſſime Rex hæc rerum noſtrarum horribilis forma perteruiſſet Sanctiſsimos illos veteres, vt in cinere & cilicio pænitentiam agerent & rebus obuiam irent, ac ſe ſuoſq; ante interitum corrigerent, Velim autem M. V. mihi ignoſcat, ſi de communibus malis, communi more ad M. V. ſcribam, quod non facerem, niſi me ad id impelleret, conſcientia, vt ad M. V. ſcribam, in cuius manibus tot gentium, atque

atq; nationum vitam atque mortem Deus apud nos collocauit. Mitto autem hos Annales meos ad M. V. quẽadmodũ M. V. iuſsit, quos ego adhuc cum nemine communicaueram, Nam ipſe mihi hæc commentabar, vt haberem propoſitam ceu tabellam, domi, in qua voluntatem Dei erga nos aſsiduè depictam viderem. Dignos verò puto, qui à M. V. legantur non propter orationem, quæ nimium rudis, ac barbara eſt, ſed propter res ipſas diuina prouidentia ad nos permiſſas, quæ ſi ponderibus, ſuis examinentur digna videbuntur eſſe, quæ veterum, Oratorum ac hiſtoricorum, ſtylo celebrentur. Reliqui Annales ſunt duo, apud me domi, quos ad Conuentum Lublinenſem, ac inde ad profectionem M. V. in Lithuaniam deduco. Hos retinui, quod turba moleſtus eſſe M. V. nolui. Illos quoq; mittam, cum id velle M. V. intellexero. Benè ac fæliciter valeat S. ac Sereniſſ. M. V. REGIA Cui me, ſtudiaq; mea, ac res meas tenues ſupplex commendo.

 Datæ

Datæ ex Zurouicze meo Paterno rure municipij Præmisliensis. Vigesima quarta, Mensis Septembris, Anno Filij Domini nostri. 1554.

S. ac Serenissimæ M. V.

Fidelis subditus

STANISLAVS ORZECHOWSKY.
Okszyc.

STANISLAI ORICHOVII OKSZI.

ANNALES POLONICI AB EXCESSV D. SIGISMVNDI PRIMI.

ANNAlium ratio hæc est, ne res gestæ memoria dignæ ex hominum vita abeant neglectæ, vtque actarum rerum præscriptio acuat posteros, ad idem vel fugiendum, vel expetendum, vt futurorum spem augeat, præteritorum confirmatio.

AC fuerunt in Polonia multi, qui ab incunabulis nostræ gentis Polonicæ, maiorũ res, posteris tradiderunt, & eas vsque ad Sigismundi tempora deduxerunt. Ex quibus magna exemplorum copia ad vitam degendam, in vtramque partem sumi potest, qui cùm opere defuncti, vel hac cura leuati quiescant, succedendum mihi putaui, ac derelicto ab illis operi succurrendum, quamuis non eodem ingenio, quo fuerunt illi, fide tamen simili, & voluntate, Ne res in Polonia eorum studio consecutæ ac memoratu dignæ ma-

gnæ maneant in silentio, ac obliuione ceu nocte iaceant, sepultæ. Itaque ab eo quo desierant illi, res Polonorum gestas literis seruabimus, & eas non solum posteritatis memoriæ, sed etiam scribentium industriæ trademus, vt habeant á nobis, quod, adhibito maiore orationis sono, exedificent, ac locis, temporibus, consiliis actis atque euentis distinguant ac expolliant, quod nos præstare voluimus, sed nescio an potuimus, contenti, certè Materiem rerum memorabilium in vnum conferre, ac comportare, Vnde ij, qui harum rerum deinde volent ædificium construant historiæ. His itaque commentariis statui omnium rerum, quæ SIGISMVNDO. Augusto Rege in Polonia acciderũt breuiter ac fideliter, vti religiosum testem decet, memoriam complecti. Quod etiam veteres Romanos factitasse legimus, apud M. Ciceronem. Pontifices maximos res omnes singulorum annorum, mandasse literis, contulisseque, in album ac proposuisse tabulam domi, vt potestas esset, populo cognoscendi, quid quoque anno actum Romæ gestumque fuerat. Hunc ego morem sequar, vt proponam meis Ciuibus res nudas ordine, quas vel ipse vidi, vel cum fierent probè audiui. In quibus proponendis illa prima & summa lex, mihi erit, vt ne quid falsi scribam, deinde ne quid veri prætermittam, nec gratiæ, aut simultati aliquid dem.

QVOD cúm sim præfadus. Annus nos excepit

cepit Christi Dei nostri. 1548. quo Sigismundus Rex Cracouiæ mortuus est ipso sacro Paschæ Die, Anno Regni vno & Quadragesimo, Aetatis verò secundo & Octuagesimo. Ac de hoc quidem Rege scripserunt multi non tantùm Historico, sed Retorico etiam more. Erat enim vir ille abundans exemplis, ac omni laude Rex illustris, sed qui, genus quodnam essent Poloni, quibus Rex ille præfuit, proeo, ac res poscebat, explanarent, haud scio an fuerint vlli. Cum tamèn par esset, eos qui de SIGISMVNDO Rege scripserũt, de Regno quoque illius cuiùsnã gentis esset scribere neque pati homines errare, qui dum de Origine Polonorũ ambigunt, obscuram esse gentem Polonos putant, Quorum vt tollatur error, operæ pretium videor facturus si Annalium meorum initio docuero, quod genus hominum, aut quibus ab oris venerint Poloni, atque in his regionibus consederunt, in quibus nunc Regnum posſident, diues & armis potens.



ORIGO POLONORVM.

POlonos multi ex scythis, nonnulli ex Germanis, pleriq; autem ex Slauis ortos credunt, at scythas Polonos non esse, neque Germanos, refellit Polonorum patria, insitaque vox in qua nulla prorsùs apparent, scythici, atque Germanici sermonis vestigia. Nihil enim gentibus est tám intimum, tamque proprium, quam linguæ vis, atque commercium, quæ tametsi multis modis infici potest euelli tamen funditus è nobis non potest, quin semper stirpem, atque originem suam redoleat. Italos, Gallos, Hispanos, diuersas gentes esse scimus, non finibus tantum, sed etiam moribus, omnique cultu interse differentes, quorum tamen os, & verba latino fonte oriri, ac in varios ceu riuos deduci palám sentimus. Vnde de primogena illorum origine existimari potest. Ad quem modum cùm in lingua Polona, neque scythici, neque Germanici generis vestigium vllum insit Polonos neque scythas neque Germanos esse, pro certo proponemus. Slaui igitur Poloni sunt, quo nomine, ab amplitudine laudis omnes hæ gentes sunt dictæ, quæ intra Illiricum Macedoniã Dalmasiamq; incolunt. Et quoniam hi populi propter cæteros, habiti sunt bellicosi, vt potè, quî Philippo, Alexandroq; Ducibus orbem terrarum sub iugũ miserant. Adeò Slauos, hoc est fama celebres & gloria plenos, ipsi sese voce patria appellitarant, Slaua enim idem Illyrijs est, quod gloria latinis, atq; huic nomini adhæc vsque tẽpora genus illud Slauorum, magnificum atque bellicosum respondet. Non alio enim milite Solimanus Turcarum Rex orbem nunc domat, quam Slauonico, qui illi ex Macedonia & Dalmatia cæteroq; Illirico comparatur. Ab ijs ergo Slauis orti sunt Poloni, id quod eadẽ lingua declarat, quam nunc indicem sequimur, quæ Bohemis Polonis, atq; Rutenis, variatis licet modis cum Slauis, hoc est cum Macedonibus Dalmatis, vt cum eiusdẽ generis reliquis Illyrijs est communis. Quæ docet, omnes has gentes, ex Slauis ortas esse. Eas cum patriæ sedes non caperent, vel propter inopiàm soli, vel propter motum belli, qui mortuo Alexãdro ingens in Slauis fuit, ex Slauonica gente, ceu ex vna familia proseminatæ sunt, quæ omnes, ad septemtrionẽ profectæ domo, pars in ea loca venerunt, quæ ad Thanaim ac mare glaciale spectãt vbi nunc Moschouia est, pars ad mare Baltheum montemq; Carpatum, Istulamque flumen, Duce Lecho consedit. Quæ quondam Lechia vulgari more, nunc verò Polonia dicta, non à Pole, hoc est planicie, quemadmodum quidam nugantur, sed ab eo quod quoniam

niam durius fuerat prolatu, pro Polachia Polonia commodiore nomine est appellata. Denique Slauorum pars Cechum Lechi fratrem secuta Ducem, Morauiam atque omnem Bohemiam possedit. eodem casu Ruteni, quos Roxolanos rerum scriptores appellant, à Slauis profecti, amplissimas in Sarmatia Europæa regiones tenuerunt.

Atqui non solum index lingua ortum nobis prodit nostrum, verum etiam Alexandri Macedonis Priuilegium Annalibus Boemorũ vetustis posteritati traditum, quo sanè Priuilegio attribuuntur, ab Alexandro fidei ac victoriæ ergo maioribus nostris, omnes hæ Regiones quas nunc cum Bohemis partitis Prouincijs obtinemus. Et quoniam ex ijs quæ demonstrauimus, constat, maiores ex Slauis Cecho ac Lecho Roxolanoq; Ducibus in has oras venisse: Fateamur Cechum atq; Lechum Roxolanumq; Alexandro Rege fortes ac præclaros Duces in re militari fuisse, atq; has nationes in Sarmatia Europæa reliquisse, quibus Macedonia atq; Dalmatia certissima, verissimaq; patria est. Qui Duces quod egregia virtute erant cogniti posteris, non tantum regionem, sed etiam nomen Sarmatarum dederunt, vt non solùm Poloni ac Roxolani à Lecho, Roxolanoq; sed etiam Sarmatæ à deuicta ab illis scytica gente appellarentur. pari ratione Cechi Regiones subactas, tam imperio, quàm nomine possederunt.

Quam-

Quamobrem imperium Sigismundi, atque illius regnum (nam de hoc agimus) amplissimum latissimumque fuit, tanta sanè magnitudine, vt nullius regnum Christianorum cum hoc finibus conferri queat, quod Boryſtene amne Hypani atque Tyra fluminibus, monteque Carpato ac Odera flumine terminatur, vt Boryſthenes ad septẽtrionem, Tyras & Hypanis ad orientem, Mons Carpatus ad meridiem, Odera verò ad solis occasum Regni Poloniæ sint fines. quod cõstat ex Polonis Lituanis Ruthenis ac Prutenis. Adhunc ergo modum Slauonicam gentẽ in septentrione propagatam esse propalàm est, Polonam verò non solùm ex Slauis ortam, sed etiam Slauorum præstantissimam ac florem totius Slauoniæ esse, in qua vis Macedonum, ac virtus Dalmatarum palàm cernitur. Quod quam verè scribam, res gestæ huius inuicti populi declarant. Hæc igitur sunt incunabula gentis Polonicæ, vt Poloni, ad Slauonicũ hoc est ad Macedonicum atq; Dalmaticum gloriosum referantur genus.

Sed hoc non est satis, neq; enim Poloni ortus sui autores supremos ponunt Slauos esse, habẽt enim & illi superiùs ad quod pertineant genus, ac parentes & ipsi agnoscunt suos, ad quos eadem lingua, quæ nobis indicio nunc est, Slauos quoque deducit. Nam cum vel in ipsius Christi Dei nostri titulo, quem is præfetulit, in Cruce, trium

linguarum

linguarum genus proponatur Hæbraicum, Græcū & Latinum, quod hæ linguæ tres in summa ōnes linguas contineant, quibus Christus Rex omniū gentium, mirificè renunciatur, rectè queri videtur, Slauorum lingua cui nam ex his tribus linguis subiungatur. Vt hac via verum ac supremum genus reperiant Poloni omnes adsentientur, qui Græcè norunt Slauos, inprimis autem Polonos appello, verba Græca, verbis Polonis comparata proferre, sed non fracta, nec mutila, ac diminuta, neq; hyātia quasi dextra sono, atque more currentia. His profecto obscuris licet, certis tamen vestigijs, Græcam linguam in Polona deprehendent, vt inde facilis fiat existimatio Polonos esse natione Slauos, gente verò Grecos. Iam ingeniū mores atque omnē vitæ cultū in Polonis, quo cum faciliùs compares, quàm cum Græcis, idem enim est naturale vtriusq; stirpis bonum, eadem solercia, idem acumen, par humanitas, ac consimilis interdū cum leuitate morum coniuncta facilitas, tùm verò comessationes, atq; ille mos certandi poculis ac bona inter potandum precandi, in Grætia natus, atque inde in Poloniā à Slauis est importatus. Quæ res apertè docent, Greciam Slauis, & Polonis ab illis profectis, Patriam esse non scythiam neque Germaniam, vt falsò quidam existimarunt, Nam scythæ ad Arabes pertinent, qui originē suam ad Ismaelē referunt autorem, Germani quoque in quorum lingua

lingua leuiter licet, vt in corrupto solet, sermo tamen recinit latinus, vt linguam ita genus cum Polonis non habent communē. Scythas ergo ad Hæbreos, Germanos verò relegemus ad Latinos, ipsi nostra damus Græcis, quorū vt ferimus vitia, ita virtutes quoq; immitemur, vt Græcorū artibus eruditi virtutibus vitia compensemus, & ad prudentiam rerum fortitudinisq; laudem, quibus præstat genus nostrum temperantiam, grauitatem, consiliumq; addamus, vt ex Attenis doctrinam, atq; Eloquentiam, ex Sparta verò grauitatem atq; constantiam deportasse in Poloniam videamur, atque hunc in modum parentes suos reperit Polonia, in qua cùm longo tēpore Sigismundus regnasset, Regnum decedens tradidit, Sigismundo Augusto filio, qui tùm agebat, annum octauum & vigesimū, qui tamètsi puer Rex designatus esset, nullam tamē partem Regni viuo patre attigit, quò mortuo Regnum accepit, quod illi vt patrium ita auitum fuit, Et quoniam res maximè memorabiles, quæ hoc Rege mox quàm Regnum iniret, in Polonia acciderunt, scripturus sum, admonet me res ipsa, vt pauca de summa illius vitæ decerpam, & ea præsertim, quæ hisce Annalibus adferent intelligentiæ lumen.

SIGISMVNDVS Augustus, Natus fuit Bona Sphortia, Bari Duce, Sigismundo Patri, Kalēd. Augusti, Anno Christi Dei nosti, Millesimo, Quingin-

Quingentisimo Vigesimo, a quo etiam mense pa- rentum omine nomen traxit, Erat hic diligentia matris á puero doctus, & doctrina puerili erudi- tus, habuitque exquisitum ex Sicilia Andream ma- gistrum, qui ijs artibus illum erudiuit, quas illa capit ætas, sed impeditum tempus illud ingenij formandi Augusto fuit. Mater enim hunc puerum habuit indulgenter, nec facile patiebatur illum á suo latere, etiam cum esset grandior discedere, qua ex re ille habebat non paruam vulgo inuidiam, quod cúm magnam spem Regni in illo homines collocassent, ac iam tùm primo Dux Lituaniæ, de inde Rex Poloniæ designatus esset, diútiùs tamèn mulierum contubernijs adhæresceret, Qua de re, & in Comitijs per Senatores, & in expeditione con trá Dacos, apud Leopolim per Equites Polonos cum Sigismundo patre expostulatum fuit, perfici tamen non potuit, vt is de cura matris, ante decem & septem annos exiret, túm enim demùm segrega- tus à matre, vixit in cura hominis prudentis, & nobilis Petri Opalenski Gnesneñ. Castellani, Quo magistro ille vsus in cognoscenda R. P. ac in per- spiciendis hominum moribus, summam spem de se & Patri & Regno dabat, Et cum ætate speq; proce deret, Lituaniæ Senatores agente & procurante Nicolao Radziuilo, summo studio contenderunt, quo illi pater Lituaniam traderet, summa rei pe- nes se relicta. Igitur SIGISMVNDVS Au- gustus

gustus Lituania à Patre accepta & Elisabeta filia Ferdinandi Romanì Regis vxore ducta, castè inte- grèq; vixit, ac cum magna iustitiæ laude Lituaniã administrauit, sed vt sunt res hominum fluxæ & caducæ Elisabetha Vilnæ moritur, summo cum dolore ac mærore omnium, Nullius enim Regis in Polonia matrimonium fuit, neq; genere ipso glori- osius, néq; pecunia copiosius, néq; beneuolentia hominum iucundius, quam hoc erat cum Elisabe- tha Sigismundi Augusti Regis, virgo ipsa vultu ve- nustissima, moribus honestissima, Carolo autem Cæsare patruo & Ferdinando Rege Patre glorio- sissima fuit. Et cum summa gratia illa esset, apud omnes, apud socrum tamen, quod illæ natura o- derunt nurus, minimè, vti ferebatur, gratiosa fuit. Itaq; Elisabeta Vilnæ, cum Rex apud patrem Crac. esset, mortua est, & à Rege Vilnam abeunte amplissimo cum funere elata, regaliter est sepulta.

Verumenimuerò Rex matrimonio solutus ac liber, vt sunt adolescentum multi varijq; casus], vitare non potuit, quin in illa vitia, quæ fert adole- scentia præceps rueret: Cum enim pater in Polo- nia abesset, & illi in Lituania liberius viuendi fuis- set potestas, facile in summo loco & ocio, adole- scentia persuasit, vt amori indulgeret, qui tum illi primus offerebatur Vilnæ, Erat in Lituania sum- mo loco mulier in Radziuilonum antiquissima fa- milia, ex Gregorio Castell: Vilneñ: nata Barbara

nomine forma atq; vultu adeò venusta, vt ex inuidia formæ, pudicitiæ fama laboraret. Hæc cum Stanislao Gastoldo Trocensi Palatino primo nupta fuit, quo breui tempore mortuo, mansit aliquandiù florens & illustris vidua. In qua cùm summa esset omnia & genus & ætas, & forma, & fortuna tùm morum comitas, atq; facilitas, multos procos habebat, cupientes sui, quos illa dedignata maritos non facilè reperiebat, cui nam nuptum à matre patri superstite dari vellet.

Rex interea iuuenis, & ipse forma & ætate præcellens cum Barbaram Vilnæ manere, ac omnium sermonibus celebrari audiret, primo fama impulsus, deinde aspectu commotus, amare hãc cæpit, ac enixè cupere, sed cum mulier pudica suspitionibus, famam suam lædi nollet, cessit amori Rex, victusque manus dedit, ac clam patre vxorem hanc duxit. Quod Regis factum celatũ primo est, ac benè dissimulatum, quoad pater viueret, vt tenui suspitione factum id, homines colligerent, priusquàm rem apertè noscerent, Patre verò mortuo Rex Barbaram publicè vxorem declarat, ac illã Vilnæ in Regium thalamum propalàm introduxit, sociamque thori facit. Quæ res illi vituperationi fuit, quòd priuata libidine non publica autoritate vxores à Regibus duci, vulgo homines non probabant. Erant tamen plerique æquiores Regi, qui Samsonis Dauidis ac Salamonis exemplis,

plis, factum excusabant Regis, quos mulieres per domuissent ac sub iugum mitissent.

Sed hoc loco, quasi in cursu in hibeo stylum, neque vlterius vitam huius Regis persequar, quod quidem mihi multorum scriptorum exemplo, quos autores habeo, licet facere qui de viuis Principibus aut non scripserunt, aut quam parcissime de illis scripserunt, ne vel turpiter adularentur, vel grauiter illis aduersarentur, Qui potestate, & rerum successu sublati, ampliores etiam humano fastigio, à scriptoribus affectarent honores: qualis in Calistine Alexander Macedo fuit. Quare vtar ea moderatione, vt quæ bona, quæuè mala in hoc Rege fuerint, alijs post me memoranda relinquam. Illud tamen non prætereundum videtur. Vnde de omni illius vita existimandi copia scriptoribus detur, Me duas in hoc Rege virtutes vulgo laudari, & duo itidem vitia repræhendi animaduertisse: Virtutes enim illæ duæ diuinæ & egregiæ in hoc Rege ferebantur esse Primo, Pacientia incredibilis, Deinde Clementia, ita facilis, vt & contumelias, & iniurias obtrectatorum, ac si Rex non esset, pateretur ac ferret, & eos, quos pro potestate vlcisci læsus posset, beneficijs afficeret, sed illa etiam duo ex contrario opponebantur his virtutibus vitia, quorum vnum fuit, perpetua in eadem sententia perman-

 sio,

ſiò. Alterum verò priuati conſilij quam publici maior ratio, ad ſummũ tamē, bono ac miti ingenio, hic Rex p̄ditus, patri ſuccesſit. Quod ſi ille diutiùs regnauerit cōſilioq; & grauitate, nō aſſẽtatorũ opinionibus, quibus abũdãt Regũ opes, ſed Senatorũ prudentia Regnũ adminiſtrauerit facile paternã ac auitam gloriam conſequetur, præſertim cum ætas quotidie demat aliquid natiuo de vitio, & vxor Catherina Ferdinandi altera filia, ad mentem pudicam libidinem, peſtem adoleſcentum, vetet accedere. Qua de vxore ſuus nobis ad ſcribendum ſeruatus eſt locus, quem nos ab hoc loco rectè ſegregaſſe, & in alium locum ordine contuliſſe, vbi ad illius nuptias veneris, cognoſces. Hæc nos ambitione vacui de viuo Sigiſmundo Auguſto Rege, in multa ſolitudine ita ſcribimus, vt nemini nos venditemus, oſtentemus nemini, ſoli autem poſteritati ſeruiamus ſcribent credo alij de mortuo, ac illius reliquũ vitæ, quæ illi in curſu acciderint humanitus abſoluent, nos propoſitum teneamus.

Sic ergo vita Regis cum eſſet, ex Lituania accerſitur à matre, & à Senatu ad curandum funus patri, Cracouiam igitur venit circiter Calend. Mai, veſtitus veſte lugubri, Cui ciuitas in ſummo publico luctu cum ſenatu obuiam progreſſa, ante vrbem illum conſalutarunt Regem, ac in arcem precibus atque votis aſcendentem proſequuti, ad corpus paternum deduxerunt, quod iacebat in atrio,

atrio, ſtrata veſte ſquallida, quo in loco Bona mater cum filiabus tribus, ac cum matronarum nobilium turba aduentantem Regem expectabat, Atrium Rex ingreſſus, quod Cereis multis atque luminibus collucebat, Exceptus eſt à matre & à ſororibus, muliebri eiulatu. Quarum orbitas mire miſerabilis fuit, propter recentem memoriam patris, tùm etiam quod alterum viuum adeſſe, alterum verò mortuum iacere coram videbant Regem qui lux & deſiderium ſuis erat. Quare deflebant Sigiſmũdi mortem congreſsi vxor & liberi, ac illi etiam qui aderant, vna flebant, cum viderent Bonam florẽtem, quondam gloria mariti Reginam, ſtare viduam ante filium relictam, ſorores etiam tres nubiles patre orbas, ad pedes fratris iacere, ſordidatas, Po ſtremo Regem iuuenem, ac iam tùm ardentem inuidia matrimonij, Clariſſ: Patri ac ſummo Regi ſuccedere, Itaque cum mæror & matri & liberis eripuiſſet vocem, Samuel Macieiowski Crac: Epiſc: ac Regni Cancellarius oratione lugubri, & vt in dolore perturbata matris ac ſororum nomine aduentum Regi gratulatur, & illi ſolitudinem matris, ac ſororum orbitatem commendat, Ad quam nimium flebilem orationem reſpondit pro Rege Nicolaus Grabia procancellarius poſt digreſsi, quod iam aduesperaſceret, mæſti illo die requierunt, quiſq; apud ſe domi.

Diebus autem interpoſitis paucis Rex Appellatis

latis, de R. P. Patribus, diem dicit funeri, ac ad Diui Iacobi ferias Carolum Cæsarem Ferdinandum item Regem, ac finitimos regulos, ad ius exequiarum Cracouiam vocat, Interea autem, dum apparatur funus, incendium vesperi, in ea platea est coortũ, quæ subiecta est arci, quæ cum Aegidij arsit æde magno cum arcis periculo, eius autem atrij inprimis, in quo næniæ de more mortuo Regi canebantur, quod plurimùm igni imminebat, vt Rex cum stipatoribus raptum patrem inde efferrent, quem post restincto incendio eo retulit, vnde illum sumserat, Instante funeris die, adest Senatus, & à Cæsare, Ferdinandoque Rege Legati missi veniunt. Dux item Prusiæ ac Albertus Brandeburgensis Marchio, qui sororem vnam è tribus, à Rege petiturus dicebatur. Denique concurrunt, vndique omnium ordinum homines, atq; ætatum, completur Vrbs sacerdotibus, cuiusque generis, nefas se admittere si non prodiret, sordidatus quisque putabat, Ad vesperam funeris indicti elatus est Sigismundus amplissimo funere, incensæ præibant faces, quas magno numero mendici ferebant vestiri veste lugubri, Senatores circum funus ibant squallidi, honoris Regij insignia præseferentes, sequebatur mæstus filius inter Cæsaris & Ferdinandi Legatos, Posthunc vxor, quam

quam dextra Dux Prusiæ sinistra Marchio deducebant, Hos sequebantur filiæ, tum matronarum cætus, post vexilla, de quibus rebus omnibus Martinus Wolski integra fide in historia Polonica perscripsit, In ædem Stanislai vbi est ventum solenni ritu, corpus in conditorio à Rege, & à Senatu perfunem dimissum, in penetrali est positum, quod ipse sibi Sigismundus fecerat, ac Mausæolum illud extruxerat opere Magnifico.

Postero die magna Pompa funeris itum est ad ædes omnium Sanctorum, Francisci, Stephani, Mariæ, ac Trinitatis, sacras, vbi pro defuncto Rege sacrificium publicum fiebat, quod Rex & cæteri muneribus de more erant subsecuti. Hoc loco prætereundum non est, quod iocolariter admissum offendit Sacrorum præsides, cum enim Albertus Prusiæ Dux in æde Francisci offerret, & ipse munera pro auunculo Rege, non quod illi prodesse putaret mortuo, alienus enim hîc vir ab ea religione fuit, sed vt se Regi filio offerenti daret, Ioannes Ocziesk homo salsus & perurbanus Ducem ludibundus adit, ac monet etiam atque etiam Dux videret, quid ageret, Nam Monachos pecuniam à Duce oblatam, signare, & consignatam Romam ad Papam velle mittere, quod illi probent Prusiæ Ducem in Purgatorium

purgatorium hoc funere fuisse liberalem, Id Dux pro vero accepit, quod ludo dicebatur ac respondet, se non commissurũ amplius, vt Prussiæ Duces pecunia videatur iuuare purgatoriũ, abstinuitq; nec adduci potuit, vt deinceps, quidquam offerret. Perendie autem in arce Stanislai sacrificante Nicolao Dirgouio Gnesneñ: Archiep. Samuel Macieiouius, Episcopus orationē habuit in qua & ciuilia & bellica Sigismundi Regis studia sũmatim exposuit, genus item atq; mores non sine graui ipsius contionis motu, Qua in re illud tamen fuit molestum, quód Polonicè Samuel verba fecit, quasi ea oratio ad solos Polonos, nec etiã ad alienos qui aderant pertineret, sed Samueli ita túm fuerat visum, vt Polonum Regem apud Polonos sermone laudaret Polono. Non deerãt tamen, qui funebres laudationes Sigismundo latine scriberent vt Martinus Cromerus Beceñ, & Stanislaus Orichouius Okszyus, qui etiam Apologiam pro illius exequijs scripserat.

REX, iustis patri solutis, die Mercurij Legatis ac Regulis, ceterisq; Principibus epulum largissimum præbuit, quo in epulo carnes túm primũ in Regia mensa, illo die sunt visæ, quod ante in Polonia acciderat, nunquam, offenderat ea res multos, quod Poloni patrio more quarta feria (vt vocant) carnibus non vescantur, quod ea die Christum pro peccatis nostris á Iuda venditum fuisse,

Iudæis recordantur. Quod factum excusauit Rex conuiuarum Germanorum respectu, apud quos, vt dies ita cibi essent pares, neq; quicquam apud Germanos inter piscem atq; feram die Mercurij interesset. Quibus tamen ita morem gereret, vt ijs etiam qui religione eius diei, tenerentur pisces apponeret, vt quisq; ederet vnde vellet, Ad hũc modum obtrectatoribus Epuli satis faciebat Rex.

Actum deinde est de Regis sororibus collocandis quarum petebant, alteram Dux Prussiæ, alteram vero Brandeburgensis Marchio, Qua de re in Senatu non idem omnes censebant, Quidam enim recte illas dari quod & proci essent clarissimi viri, & affinitas illorum futura esset decori Regno, cui sententiæ ab Episcopis vehementer fuit reclamatum, quod non recte dari filias Regias desertoribus Romanæ fidei contendebant, quare redirent in fidem Romanam illi prius, deinde virgines, si illis videretur, in matrimonium peterent. Hæc sententia vicit, quod eo accedebant, pacta quædam atq; conuenta Sigismundi Regis, in quibus hoc quoq; erat præscriptum, ne Sigismundus Pater neuè filius virgines Regias, nuptum alicui daret, in consulto Carolo Cæsare.

Absoluto funere, legati & cæteri Principes, à Rege liberaliter dimissi Cracouia discesserunt, nec multó post, Albertus Prussiæ Dux vxorem duxit Brunsuiceñ; Ducis filiã quæ cum ex Saxo-

nia in Prussiam ad illum ornatissime cōmitatu duceretur, excepta fuit honorifice Posnaniæ : ab Andræa Gorkono Comite, Posnanień : Castellano, ac maioris Poloniæ Præfecto, triduumq; magnifice ab illo habita, ad virum est profecta. Bona etiam Regina mox a funere viri Crac : discedens Varsauiam cum filiabus in Masouiā properauit, vt eam prouinciam, quam dotalem illi vir fecerat, primo quoq; tempore inditionem suam acciperet, Cum enim ægreferrent Poloni, tantam Prouinciam dotalem Bonæ permitti, de illius dote alio transferenda sæpé egerunt, cum Sigismundo Rege, quod verebantur ne quo casu Masouia á Polonia seperaretur, si dotalis Bonæ tota esset. Quare Bona Regina Rege sepulto multum inter esse arbitrata, quamprimum Masouia potiri, quod sæpè in commutatione regnorum paruis momentis, magni casus intercederent, non distulit tempus, sed èuestigio cum filiabns tribus Varsauiam proficisci maturauit, ne quid mora posset illius obstare doti. Ita Poloni, quod incolumi Sigismundo acerrimé negarant Bonæ, id illo mortuo non grauatim illi concesserunt, tanta apud Polonos valuit, vel memoria Regis mortui in quo ægro curãdo singulari Bona fuerat officio atq; fide, vel prudentia ipsius Reginæ qua in tractandis optimatibus Polonis summa semper fuerat vsa, vt id post concederetur viduæ, quod priùs petẽte viro obsti-

obstinatius illi fuerat negatum, Interim Rex ipse Crac. mansit, vbi de constituenda R. P. quæ agitari videbatur rationes inibat. Et quoniam in Polonia nihil á Rege absq; Senatu & absq; equestri ordine de R. P. agi potest. Ideo Conuentum Regni Rex Petricouiæ indicit, ad Lucæ ferias, Etquamuis dictum diem & Rex & cæteri Ordines Regni obirent, tamen extrahebatur tempus, ad Galend. Ianu. Anni sequentis quo anno de R. P. magno rerum & animorum motu est actum.



ANNA-

ANNALIS SECVNDVS.

COmitia habente Sigismundo Augusto Rege Legati & Senatus frequens Petricouiam ad edictum veniunt, Cum autem hoc esset in more positum, vt noui Reges publice salutarentur, data erat Ioannni Sirakowski Siradien: municipij Legato, causa Regem salutandi, qui in Corona Legatorum, apud Regem orationem habuit, cuius mētem ponam, nam ob prolixitatem ad verbum illā ponere consilium non erat. Sigismundum Augustum suffragio non extorto, sed libero à Polonis ideo creatum esse Regem, quod Iagellana familia summam semper habuerit iusticiæ & bellicæ laudis opinionem, quam secuti Poloni cum & familiam & hominem probassent, eum quoque præter cæteros defuncto Sigismundo patre apud se regnare voluerunt, vt ad eius arbitrium iudiciumque summa omnium rerum consiliorumq; potissimū in Polonia rediret, qui ab illis viris fortibus & sapientibus Regibus in eadem familia procreatus esset. Proinde illius officij rem esse prouidere ne spe sua laberentur Poloni, quod facile præstaret, si illis quam simillimus esset, à quibus ortū duceret, Memor ergo esset, & quibus succederet, & quale Regnum à maioribus traditum acciperet quam diues

opibus,

opibus, & quam viris armis ac victorijs potens. Neque vero alia re in tantam magnitudinem Poloniam venisse crederet, nisi quod in ea Reges nunquam plus legibus possent. Quorum eiusmodi semper fuissent imperia, vt non minus ipsi parerent legibus, quam hominibus imperarent. Hac animi æquitate Regnum in Polonos antiquitus tenuisse, cum priscos illos Reges, quorū meminit vetustas, tum hos Iagellonos recentes, qui omnes exempla prodidissēt benè & sapiēter administrandi Regni. Horum vestigijs insisteret Rex, si in Polonia principis viri personam sustinere; neque quidquā, quod ipso aut Regno esset indignum, vellet committere, Cohortatus etiam Regem est, vt memor esset, illum nō cuiusuis, sed Polonicæ gentis Regem esse, cuius cum incomparabilis esset libertas ei rei præcipuè studeret, in idque potissimum incumberet, quo Polonis libertatem bello & pace p̄staret. Ad quam rem adiumenta demonstrauit illi quam plurima, docuit enim qua sapientia Senatum, qua præstantia equestrem Ordinem, & quanta copia præditum Regnum hodierno die à Polonis acciperet. Postremo quæ Regum Poloniæ opes, & quæ illorum essent vires ōndit, quæ non peccunijs, neque alijs eiusmodi incertis fortunæ bonis continerentur sed illis ingentibus inuictisq; opibus, fide nempe & beneuolentia suorum, quibus duobus subsidijs facti Poloniæ Reges nihil sibi vnquā arduū, neq;

inuictum

inuictum putabãt & vt in pauca orationem illam conferam eo spectabat tota, quo Rex nouus sciret, Ministrum communis libertatis in Polonia se esse, non dominum, regnaretq; legis præscripto, non libidinis arbitrio, quæ ne plus in Polonia lege posset cum omni alia oratione, tum iureiurando, ac fide Regum Polonis, sancitum & cautum esse. In hanc sententiam vir ille perorauit, cui Rex per Samuelem Maciconium Episcopum & Cancellarium respondit, se nulla in re defuturum, maiorum moribus atq; exemplis, daturumq; se operam, vt in omni suo munere Regio iustitia illius, pietas ac erga Rempub. fides ita appareat vt neminem merito sui pœnitere oporteret. hæc á Samuele vt ab homine docto pro Rege dicebantur amplissimè, Salutato in hunc modum Rege, cum ille de Repub. referret ac quo nam modo consultum Reip. in præsentia vellet, per eundem Cancellarium pronunciaret! Legati negarunt prius referri vlla de re oportere, quam de omni statu Regio esset relatum, de quo cum Rex decessisset, ante omnia prouidendum esse ne ea res detrimento Regni foret. Itaq; grauis illa & vehemens à legatis introducta fuerat de vxore quæstio, oporteret ne eius mulieris matrimonium ratum haberi, quam Rex inconsulto Senatu ac clam Regno duxisset, Neq; enim ferendum esse sine autoritate Senatus vxores á Regibus duci, periculosum esse affines & propinquos Poloniam habere, non quos ipsa vellet, sed quos Regũ

Regum nuptijs habere cogeretur. In hanc sententiã cõmemorabãtur exempla, quibus docebatur, Regũ nuptias priuata libidine susceptas perniciosas Regno sæpè fuisse, nec expeditiorẽ viã, aut exitium haberi, quam Regũ cõnubia, si absq; autoritate illi, aut cum inimicis, aut cum regnãdi cupidis, aut cum indignis hominibus coniunctionẽ & affinitates inirent. Quare summo studio agebãt, Legati vt illud matrimoniũ comitijs irritũ esset, ꝙ & vxor par non esset Regi & nihil emolumẽti secũ adferret. Opus autẽ esset Polonis tali connubio, quod illos indiscrimine, & opibus iuuaret, & adfinitatibus nouis ornaret, quorũ nihil in illo matrimonio inesset. quod mulier, sũmo licet in Litũa nata loco, & magnæ cognationis, subiecta tamen Regi parem Maiestatis Regiæ affinitatem non adferret.

Acta hæc res sæpius Legatorũ nomine à pluribus apud Regẽ est, cum tanto rerũ verborũq; motu, vt perorante Petro Boratyński Equite Ruteno Legati ad pedes Regis sese abijcerent ac fidem illius implorarẽt illũq; per Maiestatẽ Regiã ac per salutẽ Regni orarẽt obtestarẽturq; quo hãc vxorem dimitteret, & de alia sibi pari cogitaret. Cõmotus supplici orõnẽ Rex erat ita, vt & assurgeret, & aperto capite diẽ se sumpturũ ad deliberãdũ respõderet. Quod ille tũ fecisse dicitur nõ ꝙ illi certũ, ꝙ vel statĩ respõderet nõ esset: sed cũ tã submisse sibi supplicatũ videret, vt Legati ꝙ post hominũ memoriã in Polonia visũ nõ est ad pedes illi iacẽrẽt, cogitãdũ sibi

ſibi etiam atq; etiam putabat, quonam modo tam ſupplicibus ſuis poſſet ſatisfacere. Itaq; re delibe-rata cum ijs, quibus communicare de maximis re-bus conſueuerat, ea illi ſententia potior eſt viſa da tam fidem vxori ſeruare. Quare die conſtituta cau-ſæ dictionis, Senatus & legati in Curiam veni-unt, ſumma expectatio erat omnium Ecquid nã ad illas ſummas legatorũ præces reſponſurus eſſet Rex, qui non per interpretem, vt Regibus mos eſt, ſed ipſe, Non ſibi vitam chariorem eſſe quam Rē-pu: reſpondit. Sed cũ vobis Reſpub. fide (inquit) mea ſtet ſalua, quonam modo ea fides firma nobis erit, ſi vxori iuſſu veſtro fidē fregero? Nō eſt quod me vobis fidelem ſperetis fore Regem, Si vir vxori fuero infidelis. Quare, vt fidem iureiurando firma tam à me vobis præſtari vultis, ita non debetis vel-le vt eius fidei Sacramentum, quod vxori DEo te-ſte dixi, vi fraudeuè violem, præſertim cùm á Do-mino Ieſu palàm dicatur, ac ita ſcriptum legatur, tum aperto recitauit illud, ex libro: Quid prodeſt homini ſi totum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum faciat? Quapropter cum legit-timum mihi ſit cum vxore connubium, vitam pri-us quam vxorem deſeram Si quid autem in eo pec-caui, quòd ſine conſilio veſtro vxorem hanc duxi, id ſane fide in me veſtra corrigi, ac ne fiat in poſte-rum poterit prouideri. Nunc vero id agamus cu-ius cauſa huc conuenimus, hac autem de matrimo-

nio

nio diſputationes miſſas faciamus, nam ego res omnes vxori poſt putaui quam retinebo, quo-ad non ſolum hæc veſtis qua amictus ſum, ſed e-tiam ipſa ſuperfuerit vita.

GRauis hæc Regis oratio fuit Senatui, Le-gatis etiam acerba, vt deſperatione pleni omnes ex Curia diſcederent, Senatus certè, autoritatem negligi querebatur, quod Rex ipſe ſibi Dux & au tor vellet eſſe, cogitur ergo identidem ea de re Se-natus, ad ſunt Legati, dicuntur ſententiæ graues, fit expoſtulatio Princepſq; Nicolaus Dzirgouius Gneſnenſis Archiepiſcopus ſententiam rogatus di-xit, Non ſibi reſponſum Regis dignum libero Regno videri, quod in Polonia exemplum prode-ret ad immitandum pernicioſum, quo Reges pri-uato conſilio res quas vellent ſuſciperent, vt eas pro poteſtate defēderent, cenſuit ergo dimmitten-dam eſſe mulierem illam, quæ quod clam Regno, fide priuata duceretur vxor Regi non eſſet, Quod ſi quid peccati in dimittenda illa muliere contra-heretur Regi, illud ſe diuiſurum vt viritim pec-cati Regij partem, quiſq; in Polonia proſalute cō-muni ferat.

Hanc ſententiam Ioannes Dziaduski Præ-miſlieñ, Epiſcopus ſolus ex Epiſcopis ſecutus eſt, qui illud matrimonium in arcano ſecretoq; contra-ctum clandeſtinum, etiam per ſummam contume-liam appellare non dubitauit, ideoq; irritum eſſe

C cenſuit,

censuit, quod illi ius tam diuinum quam humanum aduersaretur. Deniq; etiam si fides illa rata esset Regi tamen frangendam esse Regni causa vel Euripide Poeta teste, cuius hos ille de Phœnissis versus recitauit. Nam si violandum est ius regnandi gratia violandum est. Incæteris pietatem colas. His versibus vir ille suadebat diuortium quæ sententia quamuis Etheoclis immanis Tyranni fuisse dicatur: tamen ab illo Episcopo, quia populariter dicebatur, cum vulgi laude vsurpabatur, quasi vero vilius rei causa ius violare Regibus aliquando sit fas, aut idẽ omnino liceat Polono ac Christiano Regi, quod licuit homini impio & Tyrano Etheocli Sed habent hæc popolares motus vt falsas & impias sententias in turba, modo sint turbulentæ facilè pro veris ac pijs amplectantur. In horum Episcoporum sẽtentiam iuerat maxima pars SEnatus quorum Principes fuêre PEtrus Kmitha Cracouiensis Ioãnes Tenczyński Sendomierień. Martinus Zborowski Calissień. Nicolaus deBrudzouo Lancicień, Raphael Lesczyński Brzesteń. Palatini, tum Andreas Gorkanus Posnanień. Castellanus & maioris Poloniæ Præfectus. Nam hi præter cæteros rem ad diuortiũ deducere studebant, tanta contentione animorũ atq; rerum, vt Ioannes Tenczyński optabilius sibi videri diceret, Solimanum Turcam Cracouiæ potiri, quã hanc Reginã in Polonia haberi, Fuit sanè vir ille

vir ille sapiens, & magnæ autoritatis sed quã sapienter dictum hoc ab illo fuerit, sine sententia mea æquè in medio existimantibus pono.

Ex Contraria parte Samuel Maczieiouius Cracouień. Episco: suo loco dixit, Non sibi quidẽ factum Regis probari sed tamen non constare, quomodo illud possit mutari præsertim approbante Rege factum, ac matrimonium sibi legitimum esse cum vxore palàm affirmante scio (inquit) Samuel me omnia Reipub. causa debere: sed tamen DEo plus debeo, cuius de Sacramento nunc agitur, si enim matrimonio Respub. leditur, prouidendum censeo, ne illo irrito amplius à nobis ledatur Deus, qui matrimonia Regum cũ matrimonijs priuatorum pari honore ęquauit, ac ita Regibus illa vt priuatis rata esse voluit, Quappter nefas ego hoc Regi suadere nolo, vt hanc legitimã vxorẽ abijciat, cui fidẽ coram Deo se dedisse confitetur. Episcopum ego me esse memini cui non licet peccata Regũ viritim diuidere, quæ nunquã à Regibus admitterentur sine exitio publico Deniq; cũ in hoc consilio nos Episcopi, ideo sedeamus vt Religionẽ in Polonia deffendamus autores esse, neq; Regi neq; priuato cuiquã debemus vt Sacramẽtorũ Religio in Põlã ad nutũ popularẽ violetur. Quare feramus id q mutari iã nõ potest, erratũq; Regis quod repræhendimus corrigamus, quãtum possumus vniuersi, Neq; illud iam tãti putemus vt iam de salute

salute Regni actum esse arbitremur, Ego autor Regi vt hanc duceret, non fui, sed quoniam duxit viuat cum illa quandoquidem est illi complacita, modo ius æqualiter dicat, ac Regnũ fortiter defendat. mihi sane cum hac Regina, sat bonus is Rex erit. Itaq; non multo secus faciendum censeo, cũ de hoc facto Regis disputo, ac censerem si esset mihi de pede nuper luxato dicendum, dicerem enim me autorem Regi non fuisse, vt is equi causa luxaret pedem, Sed quoniam id iam accidit, curandum esse Regis pedem non præcidendum censerem, Similiter nunc de vxore loquar Regis, non dissoluendum esse matrimonium semel initum, id enim vetat religio & Sacramentorum ius, sed moderandum illtà nobis esse quod qua ratione confici possit, dicam cum de ea re rogatus fuero. Hanc sententiã ex Principibus fuerũt secuti Andreas Zebrzydowski Cuiauieñ: Ioannes Drohoiowski Chelmensis ac Leonardus Cameneceñ Epi: Tum Ioannes Tarnouius Cracoũ. Castellañ, Vir primæ post Episcopos in Polonia sententiæ. Cum autem neque Rex vxorem dimmitteret, neque maiori parti Senatus ea de re pareret, postulauerũt á Rege Legati, quod illis arcanè cum Senatoribus colloqui Semoto Rege liceret. REX primo recusare quod causa non esset cur colloquio abesset, Deinde exoratus, Senatũ Secreto legatis dedit, in quo deplorarunt casum atq; orbitatem Reip. quod illi consilium

liũ Senatus & autoritas ita deesset vt Rex de omni statu Regio, ipse per se quæ vellet statueret, ac si ille vel homo priuatus, vel Rex solutus in Polonia esset. Cui quoniam ab initio non obstarent Patres conscripti facere illos contra fidem datam Regno & contra id iusiurandum, quo illorum quisq; arctissimo vinculo obligaretur Reipub. dicebantur hæc à Ioanne Sirakowski cuius supra mentionem fecimus, tanta orationis libertate. vt Senatores in illo consensu sibi non videri diceret, quorum autoritates apud Regem nihil valerent. Polonos non vni homini, neq; soli Regi Rempub. commisisse sed Senatorum etiam fidei. qui cum sint socij & ad ministri Reip: gerendæ, indignum videri à Rege quidquã publice absq; Senatu geri. Proinde docerẽt Patres conscripti Legatos, quonã abijsset illa Senatoria autoritas aut si adhuc salua maneret, cur illa pro salute Reipub. tanto in discrimine Reipub. non vterentur, quo Rex nouus posset á Principio discere Regem in Polonia, subiectum legibus & autoritate ordinum esse debere. SEnatus legatis satisfecit, nunquam neq; consilium suum Reipub. neq; fidem defuisse, Quod autem de vxore Rex obstinate in sententia maneret, id culpa fieri ipsius Regis cui extorqueri vxor non posset. Et quoniam omni conatu tentarint Regem, nihilq; sibi reliquũ fecerint, præter supplicũ præces illis se adhuc vsurum Senatus dixit. Itaq; post

post multas & irritas actiones, atq; præces datur causa Andreæ Gorkano Posnanień. Castellano Regem nomine Senatus orandi, quo ipse sibi matrimonium illud volens ac lubens abrogaret, ac de alio cogitaret, Qui paucis interpositis diebus, magna omnium ordinum frequentia orationem habuit ad Regem illa audientia dignam, precatus enim primo Deum optimum maximum est vt Regis mentem sensusq; in vota atq; præces suorum in flecteret, post multa de libertate Polonicæ gentis disseruit. Postremo multis exemplis docuit, quā summæ semper fuerit virtutis atq; solertiæ in tuenda maiestate Regni Polonicū genus, cohortatusq; Regem est vt & præteritorum meminisset & misereretur præsentium, sciretq; mutatis personis idem genus in suo Senatu esse quibus mens & animus ad defendendam Remp. idem esset, Neq; vero Senatum adhuc illum ita cogere dimittere vxorem, quam maiores nostri coegissent Casimirū Regis auum hanc eandem ducere, sed præcibus ac præcario cum illo agere, petere deniq; & orare, ne tam supplices præces & Senatus & Legatorum, qui illi ad pedes iacuerunt aspernaretur, neq; tam pertinax vellet esse & voluptatem exigui temporis sempiternæ dignitati anteferret, scire ac meminisse SEnatum quam acres semper fuerint Poloni pro dignitate sui Regni, quibus cum Wladislaus Iagello, proauus Regis Priuilegium aduersum

uersum irrogaret, illi strictis gladijs in Senatu coram Rege, illud consciderunt, his exemplis maiorum contra Regem patres conscriptos nondum vti sed suppliciter agere ac præcibus nō minis contendere, quo à Rege leuetur infamia Polonorum genus, quam illi dispar connubium Regis inferret. hæc Gorkanus nimium aptè ornateque dicebat, fuitque illius Oratio maximè iucunda, erat enim quàm plurimis rebus instructa, sed acta agebantur. Rex enim perstabat in sententia, adeo vt cum Petrus Kmitha Cracouiensis Palatinus & sceptriger Regni, vir summæ autoritatis suo loco quoque benè ingrederetur in causam, ac diceret errantes Reges simillimos soli deficienti vt enim sol defectu rerum conturbat naturam, sic Rex errore conturbaret Rempub. Quæ cum diceret Kmitha Rex hominem interppellat, desineret porro molestus esse se enim tam acrem disciplinam amplius non ferre, qua interpellatione, & Kmitha conticuit, & cæteris silentium fuit, magnoq; dolore omnes affecerat illa interppellatio, vim enim inferri Senatorijs sententijs putabant & speciē habebat minime liberi Regni. Quare Raphael Lesczyński, Brzesteń. Palatinus homo peradolescens, & a quo nihil minus tū expectabatur, quā illa plena autoritatis vox, quæ habebat liberam incusationem & querelam, suo loco est quæstus in libe-

in libera Repub: Senatoribus vocem eripi, Iam vero Clarissimum virum ac Principem Senatus interpellatum esse, hoc nouum esse, & non ferendum oblitus enim (inquit) mihi videris esse Serenissime Rex, quibus nam hominibus imperes. Polonis inquam, si fortè nescis, interpellas Clarissimos viros, ac si tuo arbitratu sit nobis de Repub: & dicẽdum & tractandum. Patre tuo fuerunt nobis sententiæ liberæ, & vt te quoque Rege sint Respublica prouidebit, affecerat grauis hæc incusatio Regem, partìm quod fuerat liberior, partím verò quod Rex hominis per adolscentis illa incusatione, violari se non moueri putabat, Quapropter confestim excusauit Rex factum, ac se non ideo Petrum Kmitam interpellasse respondit, quod liberè sententias dici nollet, Sed cum toties testificatus iam esset, se adduci non posse vt ab hac vxore diuellatur & alia cõcludatur, quorsum tandem attineret frustra niti contra, ac verba fieri, quibus res nulla respõderet.

Hæc cum Rex tanta autoritate dixisset, finem attulit huic quæstioni, quam excitauerat, atque hoc tempore vacauerat, non tam Reipub: ac iudicijs, quam his magnatibus qui plurimum pollebãt, qui dum se nouo Regi quam essent potentes ostentant per causã vxoris rem ad interregnum deduci studebant, huncque prætextum turbarum habebant. Nam ni ita esset, nunquam hæc inuidiosa vxor, quæ tantos in Polonia his Comitijs faciebat, clamo-

clamores Anno insequenti, summa aduersantium sibi prius voluntate, Reginæ nomen Regnique, nacta esset coronam. Ac mea quidẽ sententia vxorem hanc præterire omnino fuerat satius, quam aut attentatam postea deserere, aut illius causa animos hominum ad futuras etiam seditiones incendere, Qui ita tum fuerant in citati, vt nisi Samuelis Maczieiouij Episcopi & Ioannis Tarnouij, Castellani qui principes pro Rege steterunt, opes & autoritates obstitissent, rem ad bellum ciuile illa contentione deduxissent, Nam & Senatores infensis animis veniebant in Curiam & vulgo legati interregnum iactabant. Rex certe quidẽ ipse, quamuis multis & clandestenis & publicis vexaretur ob vxorem molestijs ita tenax tamen fuerat propositi, vt Polonia facilius cum vxore excedere, quã sine hac ibidem manere vellet. Habuisseq; in animo dicebatur, Regno in Comitijs deposito. in Lituaniam proficisci, quod ne faceret summa SAmuelis Episcopi, & Ioannis Tarnouij Castellani cõtentione, ægre ab illo impetratum fuisset, quod certe sinè exitiali Poloniæ casu non poterat fieri. Nõ modicam etiam materiẽ huic Controuersiæ BONA Regina suppeditasse putabatur cum se sperni existimasset, subiecerat in Senatu homines potentes, qui matrimonium illud omnibus rebus quibus possent distraherent & impedirent. Sed veteri prouerbio, Non facilè extorquetur Claua Herculi

ua Herculi nã Rex partim ferendo. partim indulgendo, partim dando, facile postea vicit, vt certatim homines maleuoli illi, illam mulierem paucis exceptis non multo post & Patronam Poloniæ appellarent, & Regni DIADEMA illi imponerent, tantum fuit in hac contentione nonnullis studium Reipub. tanta cura fuit, Sed nos ad institutum reuertamur, Legati perseuerantia Regis fracti & ea pars Senatus quæ pro legatis magno studio steterat, eo rem ducebant, quo Rex nihil de Repub, suo nomine ageret, neq; ius diceret neq; bellum moueret sed cuncta in Reipub. autoritate præsentis Conuentus ageret, quoad ab Senatu & ab Equestri ordine Reipub, esset prouisum, Quod vt ratione postulari videretur, eas conditiones in medium proferebant, quibus Sigismundus Pater filio Augusto Regnum post se tradebat, interquas illa quoq; erat perscripta, vt non prius Sigismundo Augusto ius in Polonos esset, quam is Lituaniam Prussiam & Satoriam cum Polonia coniungeret, Huic conditioni cum nondum satisfecisset Rex debere illum pro suo iurejurando abstinere ab omni administratione Regia. Hæc quæstio grauior multo quam illa de vxore fuit. Illa enim vxorem, hac vero Regi ipsum adimebat Regnum. Habuit autem hæc causa eosdem in Senatu Patronos, qui contra matrimonium Regis steterant quorum senten-

tiæ

tiæ reclamarunt illi ijdem, qui Regis matrimonio impediri Rempub. noluerunt. Quorum Princeps Ioannes Tarnouius Castellanus, vehementissimè in eam causam inuectus. Mirari se dixit, quonam modo Sigismundus Augustus, Rex à Polonis appellaretur, si illi in Polonos nullum ius esset? Itane tandem perturbare placet omnia vt is quem viuo patre Regem appellauimus, & salutauimus, & quem hoc eodem defuncto, in maiorum suorum loco collocauimus, cuius etiam vocatu huc conuenimus, verbo non re nobis Rex sit? vt eo semoto partes in Regno fiant, & plures pro vno Rege in Polonia existant, vt tàm pace quàm bello incerta omnia nobis fiant? Et enim quæro ab ijs, qui remoto Rege, autoritate huius Conuentus Rempub: geri volunt, qui status Regni, quæ ratio pacis? quæ belli apud nos erit? Præsertim cum & in Senatu vnius sententiæ conclusioni nobis standum sit. & in bello vni alicui parendum. Quis quæso Rege excepto, vnus is erit, cuius autoritate domi & foris nitamur? Equidem id agi video, vt neque Senatus autorem habeat, neque bellum Ducem, quam rem quid aliud consequatur, quam rerum omnium perturbatio non Herclê certe intelligo. Quare ego hanc sententiam vehementer repudiandam censeo, neque vllo modo commitendum vt Regia potestas vel punctum tẽporis à suo cesset

munere.

munere. Quantùm vero ad Conditiones Regi præſcriptas attinet, illas ego interpretandas ita cenſeo, vt expedit Reipub. quod vt expleat Rex opus illi eſt, idoneo ad agendum tempore, neq; ſubito coeunt Regna, ac in vnum quaſi corpus redacta coaleſcunt, opus ad eam rem eſt & tempore, & actione non minus accurata quam longa. Agendi prius ſunt Conuentus, vocandi Lituani, Conueniendi ſunt Pruteni, accerſendi Satorij, deniq; orandi, monendi ac omni ratione ad id omnes ſunt appellandi, vt cōſentire ad communem ſalutem velint cum Polonis, ac idem eſſe gente atq; lege cum illis. quæ res neq; vnius diei eſt, neq; vnius actionis, neq; huius noſtræ Seſſionis & tantæ res dicto, citius à Rege confici queant. Equidem hac mente conditiones illas à Sigiſmundo Patre de Senatus ſententia Auguſto Regi datas fuiſſe memini, vt ſi is nollet hanc curā ſuſcipere, quo illius diuiſum imperium, quaſi vnum exiſtat corpus, tum ea primo ab illo animaduertenda iniuria foret, At cum is ſummo ſtudio, ad id quod promiſit incumbat ad eamq; rem tempus petat quis tandem illum conditiūculæ prætextu remouendum à Repub. & in aliud tempus differendum putat. Eſt hoc quidem in conditionibus fateor præſcriptum, vt Rex ante omnia iuuet imperiū: ſed tamen ita intelligendum eſt id. quatenus illi ad eam rem ſuppeditauerit, non volūtas

tas

tas ſolùm ſed etiam facultas. Libera enim Lituania eſt habet ſuas leges Pruſsia, Zatoria etiā iure atq; more viuit ſuo. Quæ gentes cum imperijs atq; magiſtratibus & à nobis, & inter ſe diſtinguuntur, ac ita iuratum, vt & nos ad ſuas leges Auguſtum Regē habeant, nōn poſſunt ad id inuiti cogi, vt depoſitis patrijs moribus, ac legibus ad noſtras leges moreſq; ſeſe redigant, gratia id ab illis, & precibus nō terrore neq; minis impetrandū eſt, Quæ ſanè res aperte oſtendunt vt expleat Rex conditiones tempore illi opus eſſe longo, & opera longa. quod ſi nos præcipiti ſtudio ab Rege conditiones exegimus, eumq; a Repub. tantiſper quoad illas præſtiterit ſemouebimus in ſummas perturbationes ipſi nos præcitabimus & Rempub demittemus. Ne hoc ſinat DEus optimus Maximus vt ſententia mea Rempub, ſatis iam ſatis perturbatā, ſine Rege & ſine certa lege relinquam. Regem ego in omni ratione Reipub, hunc ſequar, cui DEus in manum dedit leges & ſceptrum, vt illo autore ſalus atq; tranquillitas in Polonia conſtituatur. Ego, Rex, Senatorem me tuum eſſe memini, nulla in re tibi Rempub, gerenti deero, te autorē publici conſilij ac belli Ducem agnoſco, in iudicio tibi adero, neq; hic neq; alibi tibi deero idemq; faciendum cenſeo his qui ſaluam Rempub, volunt eſſe Dicta hæc ſententia fidelis & vtilis grauiter eſt, quæ quoniam contra poſtulata legatorum, & contra popu-

tra popu-

tra populares homines dicebatur, ideo grata non fuit. At PEtrus Kmitha rogatus sentētiam longe aliam orationem habuit. Periculosum enim sibi videri dicebat, Regem quicquam contra fidem datam agere. Proinde petebat quo Rex pro sua iustitia his conditionibus staret quibus Regnum à Polonis traditum acciperet, quas si ille negligeret, quid tandem spei esset reliquum fide Regia vacilante? quæ vt firma stabilisq; sit, ad iusiurandum respiciendū esse Regi ac ad illud ceu ad normā omnē Regni statum illi esse exigendum. Præterea rem mali exempli fore, si verbis, & commemoratione incommodorum fides Regum eludatur, se enim quæuis incommoda æquiore animo laturum, quám aut iniuratum aut per iurum Regem. Poloniam incommoda quæ illi euenirent corrigere facilius posse, quám libertatem semel amissam, quæ fide Regum contineretur, recuperare, Proinde sibi é Repub. videri iustitium edici, ac quoad Rex conditiones præstaret, nihil ab illo de Repub. agi, quod si ille labore ac diligentia præstare conditiones non posset, tamen Reipub. nauaret operam ac fidem suam probaret per illum non stare, quominus fieret id quod promisit: Hanc sententiam summo omnium legatorum assensu Petrus Kmitha dixit Cum talibus contentionibus arderet Principum res Rex respōdit, sibi sententiam Ioannis Tarnouij iustam & æquam videri, secundum quam, se regnare, ius

ius dicere ac Reipub. prouidere velle, ne qua mora spatium daretur rebus turbandis ac nouandis. Quapropter per præconem diem iudicijs pronūciat, frementibus legatis, ac maxima parte Senatus reclamante. Itaque iudiciorum publicorum die adest Rex & Senatus, Sceptriger etiam Regi præit Kmitha, consedit, fit silentium èdicente eodem Sceptrigero Kmitha, qui honorem præfatus Regi, veniam sibi dari petebat. quo illi abesse ab illo iudicio liceret, quo conuelli statum Reip. perseuerabat: Hæc præfatus sceptrū dimisit, ac veneratus Regem ex iudicio abiuit, quem subsecuti erant magna pars Senatus & Legati vniuersi. Miserabile sanè fuit, ita distractum esse Senatum, vt amplissimi eius ordinis viri ex Comitijs relicto Rege Petricouia discederent, doloris & mæroris pleni. Rex tamen vt instituerat nauātibus illi fidem & operam Samuele Maczieiowski Episc: & Ioanne Tarnowski Castell: Cracouień: ius laboriosissimè ac seuerissimè dixit, curauitq; diligenter, ne quod maleficium negotiumuè impunire vel mora èlaberetur.

Soluto tali discessione conuentu, Rex certiores facit Polonos Equites, cæterosq; omnes per litteras docet, quam iniquè secum actum in Comitijs ab illorum legatis esset, qui incitati ab ijs, quibus perturbari Rempub. vtile esset, negotium sibi facesserent, eoq; rem deducerent, vt nulla Princi-

Principis autoritas in Regno esset, in quo tàm obstinati fuissent vt cum Regi suum tribuerent nomẽ honorem tamen Regium illi negarent, qui iureiurando maximè constaret. Quare cum Respub. comitijs turbaretur, consulto satis à se in præsentia esse prouisum, ne patrocinio nudata esset aduersus eorum potestatem, qui dominari tenuioribus cõsuessent, Qui vt amoto Rege, ipsi in Repub. omnia possent nunc de vxore, nunc vero de iurisdictione quæstiones introducerent, quo tempus extraherent, ac illum impedirent, Verum se vtrumq; constanter retinuisse, & vxorem & iurisdictionem, quod vtrumq; ex æquo ad fidem pertineret Regiam, quod vt benè ac feliciter eueniat, omnes id velle & optare debere. Hortatus itaq; est omnium ordinum homines, inprimis autẽ Equites Polonos, vt adessent animis, ac in spem optimam venirent, iustitiæ atq; clementiæ suæ, se non commissurum esse, vt fidei atq; officio suo vlla in re defuisse videatur. Hæc mens atq; sententia litterarum illarum fuit, quam Rex ornatissimis sanè verbis atq; sententijs conscriptas per prouincias dimiserat, vt causam rationemq; suam omnibus probaret, Atqui Comitia huius anni hunc habuere exitum quorum omnis actio illa vehemens & grauis nihil habet præter memoriam tristem Reip. perturbatæ. Hunc Comitiorum motu subsecuta est memorabilis illa scholasticorum Cracouieñ.

cædes

cædes circiter Calend. Iunias, quæ cum tota Polonia celeberrima fuit illam narrabo ordine vti facta fuisse ferebatur, Nam cum vesperi casu duceretur scortum non nemini à Iuliana lena non ignobili, præter eam ædem quæ Cracouiæ omnium Sanctorum est, scholastici Ephebi, ex eius ædis schola, qui mendicato victum quæritant cæperunt ad id alludere & lenam lacessere. Lena probris ac contumelijs commota, quod alias crebro idem, illi ab scholasticis illis vsu euenerat, quæsta esse dicitur familiaribus Andreæ Czarnkowski, qui quod Præpositus ædis erat, domum iuxta ædem habebat, Huius famuli Lenæ quærelis permoti arma capiunt, ac inermes Scholasticos, intro in scholam refugientes persecuti alios interficiunt, alios vero vulneribus exanimatos relinquunt. Postridie manere diuulgata fit concursus ad ædem, adsunt è scholis atq; ex Gymnasio omnes scholastici, facinus indignum conclamant, ac cuncti Regem in arce petunt, nec iam familiam, sed ipsũ Czarnkouium cędis reum faciunt, exoritur in arce clamor, vt in turba & loco & Rege indignus, cum sibi quisq; dux viæ & autor sermonis esset, Quorum clamore exciti Nicolaus Grabia Vice Cancellarius, & Stanislaus Maczieiouius Samuelis fratèr ex atrio prodeunt tumultuantes Scholasticos supprimunt, ac illos obiurgant officijq; admonent, vellent meminisse intus Regem esse, à quo

si quid

si quid vellent reuerentia adhibita peterent per silentium, Scholastici repulsi ad cæsos reuertuntur, sublatos in humeros tollunt, ac in forum proferunt, testificantur cædem, ac per præconem de more conclamant, autorem cædis ipsumet Andream Czarnkouium. Pleno foro res agebatur miserabili cum eiulatu, Postremo ad vesperam interfectos sepeliunt. moxq; á funere ad domum Nicolai Szatkowij Gymnasiarchæ contendunt, instant præcibus, atq; minis vellet cum collegis causam illam suscipere, neq; tam crudelem cædem pateretur abire inultam, adesse vindicem Regem scelerum, Samuelem etiã Episcopum Scholæ Patronum præsto adesse, agerent modo liberè Deum ipsum huic cædi non defuturum, quod si cun ctentur aut gratiam Czarnkowij sequantur, se consilium capturos, ac Cracouia discessuros Gymnasio ac scholis relictis. Gymnasiarcha rem ad collegas defert ab illis Consilium petit, quid fieri vellet sed dum illi cunctantur Rex publica vociferatione Scholasticos in arcem vocat, ac illis potestatem dicendi apud se facit. Queruntur per vnum vniuersi quàm indignis modis pridie reiecti fuissent nec ad Regẽ admissi. Deniq; orant & obsecrant, ne Rex pro sua iustitia ius libertatis Scholasticæ immunitatis pateretur abire inultum. Aderat Czarnkouius, qui vehementer se purgabat Regi testesq; in rem dabat, se domo abfuisse, dum cædes fieret

des fieret, cænasse foris apud sacerdotẽ certũ, nihil actum esse suo scitu, neq; iussu, Erat hic Czarnkouius honesto loco natus, & magnæ cognationis. comis item atq; doctus, ac magna cum Samuele Episcopo familiaritate coniunctus Tũ anno quinto post Posnanieñ Episcopus. Hic ergo cùm premeretur suspitionibus ac inuidia communi Sacerdotum arderet, petijt á Rege, quo Rex inquisitores in eam rem daret, causamq; delatione certa cognosceret, Rex Scholasticis respondit, sibi illorũ factum displicuisse, quod obliti officij se illo clamore petijssent, apud quem faciles essent infimis etiam hominibus aditus, Quo esset factum cur exclusi, & non admissi fuissent, nunc se scire ac rẽ cognoscere, & ne impunita esset magnopere prouidere sed quoniam Andreas Czarnkowski in Collegio Sacerdotum esset, iudicio illum Regio non teneri. Idcirco eius facti quæstionem integram se permittere in præsentia Samueli Episcopo cuius iurisdictionis Andreas Czarnkouius esset. Recipit cognitionem causæ Samuel Gymnasium accersit ac vt Scholastici adsint edicit, Adsunt cũ Gymnasiarcha Collegæ, è Scholasticis veró nemo, qui per literas cur non adessent causas perscri bunt, sed tamen eo non venisse dicebantur, quod familiaris reo Iudex illis non placeret. Samuel vt erat homo firmus & patiens, condonare se adolescentiæ imperitæ dixit, quod ad æditum non venerint

venerint Interea autem inquisitores in Andream Czarnkouium dat, ac pro ratione iuris omnia ad ministrat, fit inquisitio omnibus rebus acerrime inquiritur, testes ac iudices dantur, tum locus atq; tempus cum coniecturis conferuntur. Consul etiam cum Senatu vrbano cædis autorem quærit, iuramentoq; testes adigit, adsummum nihil, quod ad inquisitionem acerrimam attinet, prætermittitur. Quæ delata ad Samuelem, fidem illi fecerunt, Andream Czarnkouium extra noxam videri, Porro familia illius, eadem illa inquisitione cædis rea deprehenditur, Qua delatione autores fuerant à Rege compræhensi, ac in custodiam dati vt certo accusatori pænas cædis darent. Cæterum Scholastici, quoniam semel reū cædis Czarnkouium cōclamarant, in falsa inquisitione perseuerantes vinctos à Rege arguere nolebant, & quoniam illis non satisfiebat ad deserendam vrbem, Gymnasia atque scholas ad vnum omnes conspirant. Fuit hic ingens motus, nec æqua Andreæ Czarnkouio homini copioso cum illa mendicitate contentio, quanto enim ille magis præstabat nobilitate, opibus, gratia, tanto maiore vulgo præmebatur inuidia: Scholasticis vero illa misericordiam conciliarat miseria, Cum ergo in summa inuidia esset, non solùm Andreas Czarnkouius, sed etiam Samuel Episcopus Et cum scholastici vrbem iam desererent Ioannes Tarnouius

Craco-

Cracouiensis Castellanus, qui casu tum aberat ruri proximo, Dat illi Rex negotium motus componere ac scholasticos retinere qui iam ab vrbe maturabant proficisci, Scholastici edicto Conuocantur in æde Francisci, adsunt cum Gymnasiarcha atq; Collegis vniuersi, Episcopus etiam ipse cū Sacerdotibus venit, habetur à Ioanne Tarnouio concio grauis, quo illis suadebat, vt à pertinatia desisterent, simulq; illos est cohortatus, ne huius modi Consilia inirent, quibus Maiestas Regia lædi posset, non fore impunitam cædem, teneri cædis autores, lege modo agerent & quiescerent, idq; curarent, cuius causa à parentibus Crac. missi essent. Inflectere Tarnouius iuuenum sensus videbatur quod illis cohortandis laudem reprehensioni prudenter admiscuerat, Sed cum Samuel, Orationem Tarnouij subsecutus cædem euleuaret dicendo, auxit illorum dolorem vt commotis similes sese ex æde proripuerunt, ac domum scholastico more conclamantes profectionem in crastinum confirmarent. Bene igitur mane cum prima luce adsunt, vna vniuersi colloquuntur, profectionem parant, Ciues etiam vt quisque notos ac familiares habebat, adeunt flentes, salutant ac valere iubent. Postremo magno comitatu egrediuntur ex vrbe, illud carmen solenne concinentes Ite in orbem vniuersum. Plena erat vrbs lamentatione atque fletu, honesti etiam ci-

am ciues, matronæ atque homines ingenui, pro familiaritate ac hospitio viaticum offerebant tenuioribus, quos cum capsis, manticis, ac ollis illis, quibus victum quæritabant plenissimis vijs vidisses abeuntes, Maiores natu negant miserabilius quicquam hominum memoria in Polonia accidisse, Conticuerant enim Gymnasia, squallebant Collegia, obmutuerunt tēpla, ac omnes vrbis partes affligabantur illorum discessu neque enim ex illa omni frequentia manserat forte quisque qui vel in templo Præsbytero, vel in Gymnasio scholaue Magistro operā daret. Igitur Cracouia egressi, in Floriani venerunt ædem cuius templum in Clepariano est, hic Sacrificatum magno contentu, ac illud Sacrum ab illis est decantatum Spiritus domini repleuit orbem terrarum inde digressi, inter initia viæ, humi strati vnanimes cecinere illud quoque Contere domine fortitudinem Ecclesiæ tuæ inimicorum. Post flentes è complexu diuulsi inita via patriam suam quisq; repetijt, ac patrios reuisit lares. Pars etiam in Germaniam. Pars in Prussiam atq; Bohemiam profecti, partes Lutheri auxerunt, sectamque illius quoq; reuersi in Polonia confirmarunt, Erant enim pleriq; illorum liberaliter instituti. ac doctrinis exculti. Turpe & acerbum hoc spectaculum fuerat Regi, quē fortuna spectatorem fecerat tantæ calamitatis tantæq; turpitudinis, quare proficiscentes iā ex itinere manda-

re mandato nonnullis illorum reuocabat, Verum paucis ad diem reuersis, reliqui omnes magno animo cæptum sequebantur iter, causam illius sanguinis innoxij vindici permittentes Deo. certi vindictam illam cædi nunquam in Polonia defuturam. Atq; dici memini nullam rem ab hac cæde in Polonia bene, adhuc & fæliciter nobis euenire, daturamque huius cædis pænam Poloniā Viri sapientes augurantur, quorum diuinationem quam assidua mala quæ patimur, probent, ordo rerum docebit, sed cum & Scholastici abirent, & illi qui citati comparuerant, absoluti ad socios redirent, Captos quoq; ob cædem Rex dimisit, ac liberos abire iussit, sed hoc loco prætereundum non est, quomodo intra finem alterius anni vertentis apparuerit ira numenq; diuinum. Regina enim Strelimussæ filia (nam scorto illi cuius causa cædes fuit facta id erat nomē) matrē lenæ suasu interfecit quod illam mater Scortari vetaret, Itaq; damnata Paricidij, ac in suta in cutē pro paricidarum more, præcipitata in Istulam est, Lena etiam forcipibus laniata in idem flumen est abiecta. Ita Deus à facinorosis tanto crudeliores pænas exigit, quanto illis homines parcunt magis, Atq; hic fructus legendis historijs est vel amplissimus, vt vicissitudine temporum ac varietatē malorum & mutatione rerū, agnoscamus irā vindicis Dei, & moniti cauere, & admissa deplorare peccata sciamus, quoniā Deus iudex ē Psalmo teste.

 Hanc cæ-

Hanc cædem, incendium arcis mox consequitur, cuius dimidiata pars meridiem versus arsit, qno sanè incendio periclitabatur Arx tota cum æde Stanislai Albo tecta plumbo, inspectante Rege, ac nimium cum Barbara vxore intus trepidante, sed atriensium concursu, ac Regis præsentia, quæ vrgebat enixius opem ferre, sedata flamma, & arx defensa fuit. Tristè rerum futurarum omen id esse videbatur, cum homines continuari mala & alia ex alijs gigni ac nasci viderentur, nam & incendium anni præcedentis & Comitiorum motus, & scholasticorum cædes coniecturam faciebant, hoc arcis quoque casu moueri nos diuinitus. Iam verò post tot infælices casus, res consimiles consecutæ ducebant ad suspicandum fata Poloniæ tot casibus portendi. Hoc enim anno Scythæ extremis septemb: diebus, Rusiam inuadunt, prædas agunt, ac omnia ferro ac igni vastant, & cum Respublica eo anno absque præsidio esset, quod neque stipendio, neque expeditione Comitijs Reipub. fuerat prouisum, subsidium nullum erat, contra illam incursionem paratum, non deerant tamen strenui viri, qui vltró manu facta carperent scytarum ac impedirent agmen. Quorum Duces erant Bernardus Pretuicius, Ioannes Herbultus, Alexander & Procopius Sieniauij fratres, Verum cum hi nec viribus nec copijs, hostibus pares essent, sustinere

sustinere non poterant. Quare scythæ cum sibi armis non obsisteretur Peremdmirkum Castellum obsident, in quod Visniouiecius cum vxore ac cætera agresti turba ex fuga sese receperat. Defendebatur primo in summa Castellum, sed cum obsessis spes subsidij non esset, Visniouiecius desperata salute deditionem pollicetur, iussus excedere prodit, ac se suamque vxorē onustam auro, quo videlicet gratior esset, captus Scythis tradit, quem illi deditum mox compedibus vinxerunt, vxorem autem ad libidinem seruarunt. Interim autem dum Visniouiecius deditur, reliqui partes Castelli claudunt ac oppugnationem fortissimè sustentant. At Scythæ cum ex Visniouiecio capto cognouissent, in Castello pleno ac referto propugnacula pauca, ac infirma haberi spe predæ incitati in Castellum ferebantur, & cum expugnare non possent straminibus atque sarmentis subiectis Castellum incendunt, ac magna parte predæ quæ superfuerat incendio potiuntur. Qua ex re in spem venerant omnis Rusiæ vastandæ, & per currendæ, Et sane fecissent. nisi Ioannes Tarnouius Cracouien: Castellanus ex præfectura sua Sendomierien hostis in cursione nunciata, è vestigio exercitum fecisset ex euocatis clientibus, ac obæratis suis, ac cum hac manu ad Tarnopolim Oppidum suum accurisset, qui aduentu atque nomine suo insolentem hostem victoria represit, ac vlte-

ac vlterius progredi vetuit, Nec vero Petrus Kmitha Cracouień. Pallatinus, qui id temporis quoq; in sua Præmisllień Præfectura casu erat Reipub. defuit raptim enim & ipse manu facta Præmislia opem laturus, Ioannem Tarnouium erat subsecutus, sed cum Visnæ certior fieret hostes repressos, ita cum præda domum rediÿsse, vt profectio illorum similis fugæ videretur causam iustam habuit ad receptum. Atque Russia hoc anno Clade ac vastitate opera Ioannis Tarnouÿ liberata fuit, qui licet senex & annis grauis esset, nihil sibi tamen ad celeritatem reliqui fecerat, quin diem nocti iungendo periclitanti Reipub: opem ferret.

Hoc incommodo accepto dolebat Equester ordo, multumque habebat in ore & Visniouiecium captum & peredmierkam exustam & abiectam prædam, quærebanturq; passim homines aperte nullum esse regnum nihil certe neq; ordine fieri, Rempub. sine præsidio direptioni propositam esse atque incendio, Quas ob res flagitare conuentum ac comitia poscere, quibus aliquando Respub. verteretur incommodiorem statū, Quæ & foris vexaretur ab hostibus, & domi esset sine vllis legibus, Cū enim legati proximis Comitÿs vt supra ostendi neque de vxore, neque de iusticia à Rege quicquā impetrassent, cum hac testificatione discesserant, vt neque Regem, neque iudices illius in prouincÿs ius vellent dicere, quomodo fiebat vt iudices cum iam

iam consedissent, ab Equitibus Iudiciali loco submouerentur. Stanislaus Matthæus certè Stadnicius de Zmigrod illius testificationis fiducia in Lelowo oppido, cum in illum iudex Cracouień. diocæsis Petrus Dembiński de Petricouice sederet, illa exceptione forum declinauit, quod Regis autoritas Equestri ordine nondum rata esset, Plena erat huiuscemodi testificationum Polonia, dū passim per Prouincias. Iudices in iudicando interpellarentur. Quo nomine Maiestatis Regiæ plerique fiebant Regi, inprimis autem ipse Stanislaus Stadnicius, qui tamen defendente Martino Zborouio Calissiense Palatino socero fuit absolutus. Igitur cum agitaretur Respublica Comitia cuncti efflagitabant. At Rex neque conuentus agere neque Comitia habere volebat, quod in illis Regia Consilia ad arbitrium eluderent conuentumque pro Theatro haberent, in quo se iactare ac ostendere consuessent, hisce se neque conuentum, neque Comitia daturum respondebat. Et cum in summis Reipublicæ periculis cunctaretur Rex, Nicolaus Dirgouius Gnesneń: Archiepiscopus Regni primas, Crac: venit, Regem adit & monet, hortaturque quò agat Conuētū ac comitia habeat, quod si cunctetur, aut si quid aliud sequatur sibi esse in animo Reipub, non deesse. Cui Rex duriter respōdisse fertur, non cōmissurū esse vt se inuito Comitia haberi possent. Archiepiscopus cum

cum obstinatius manere in sententia Regem videret Cracouiam discessit, neque Comitia vti denunciabat suo nomine habuit, siue Regis gratiam respiciens, siue motum Regni timens, qui futurus erat certus, si quidpiam ille inuito Rege de Republica egisset. Hæc initia Regni Sigismuudi Augusti fuerunt.



ANNALIS TERTIVS.

ANNI præteriti motus admonebat Regem, vt comitijs tempus produceret, quod verebatur, ne se consimiles turbæ alteris Comitijs exciperent, quales erant primis, qui verò Comitia flagitabant, respondebat, se nolle Conuentus pro ludo instituere, in quibus certi homines plausum populi malo publico captare consuessent. Mansit ergo Rex in sententia neque adduci potuit, vt Comitia indiceret, At Ioannes Tarnouius Cracouiensis Castellanus cui Rex summam omnium rerum fidem tum habebat, cum Rempublicam labi videret, egisse cum Rege dicitur ac illi suasisse ne tantum animo indulgeret, vt priuatas suas iniurias, publicis Regni offensionibus anteferret, tenuis ac infirmi animi videri Regem, succumbere iniuriæ, ac eam malo publico vlcisci velle. Quod si quid ex illa libertate agendi molestiæ in Comitijs Rex caperet, consolaretur id cum charitate patriæ, tum dignitate liberrimæ gentis, cui in Polonia præsideret, sedaciora etiam in posterum speraret sibi fore cætera, cum Poloni nō solùm sapientem Regem, sed etiam patientem, se habere perspicerent, qui & prouideret vtilia & ferre aduersa patienter nosset. Hoc leuissimo admonitionis genere Tarnouius vsus, deduxit Regē de senten-

de sententia, perpulitq; vt Rex Adolescens plurimum de animo remitteret, ac Tarnouij suasu ad quartū Nonas Maij Comitijs diem ediceret, quā de more prouinciales Conuentus anteibāt, in quibus mos est ab Equitibus Polonis ad Comitia & Legatos legi, & postulata edi, Acti igitur sunt Cōuentus longe diuersa ratione quam anno acti erant superiore, nihil enim turbatè ab Equitibus in ijs actum fuit, quin verò illa vxor, ob quam turbæ fiebant superiores in summam obliuionem omnibus Conuētibus erat adducta. Illa mandatorum prouincialium summa fuit, vt leges omnes exequeretur Rex, quarū longo abusu maxima pars incōmodo publico fuerat antiquata. Cum ijs mandatis legati ad Regem Petricouiam veniunt, ac die prima Comitiali Rex per Samuelem Cancellarium de more proponit, quanto in discrimine versaretur Polonicū Regnū, Cum aliud comitijs agatur, atq; Respub: postularet, monere, orare etiā, vt cuncti ad Rēpub: pariter incūberent, quā, propter domesticū motū absq; præsidio esse, quam esset perniciosum, accepta nuper in Russia calamitas doceret. Regē eo animo esse, vt nulla in re defuturus esset Reipub: quācunque tandē in partem à Senatu vocaretur. Secundū hoc propositū Regis rogabātur patres sentētiā, quorū Princeps Nicolaus Dirgouius Archiepūs sentētiam suā ab hoc proposito auertit & ad illius scripti inuidiā retulit, quo se Regē purgasse publicè de Comitiorū motu superiore Anna-

Annali ostendimus, cuius scripti aculeus ad contumeliam Senatus cum pertinere videretur Archiepiscopus de Repub. interrogatus respondit. Non sibi eam rationem in Repub. probari, quæ Regnū vltra detrimentum, publica etiam infamia afficeret, parum fuisse visum proximis Comitijs, nullam partem Reipub. esse constitutam, nisi etiam Regijs litteris Senatus notaretur ad infamiam, quæ quod latine essent scriptæ exteros etiam homines domesticæ discordiæ testes facerent, hortabatur itaq; Regem, vt à talibus scriptis deinceps abstineret altero cōmodiore scripto, prioris scripti asperitatē mitigaret, quo & gratia exulcerata domi sanaretur, & foris nulla daretur de nomine Polono detrahēdi copia. Hunc multi è Senatu fuerūt secuti, Inprimis autē Andreas Gorkanus Posnanieñ. Castellanus, qui nō obscure sentētia sua Samuelē petebat, quod ex illius quasi officina illa scripta prodierant, quibus aperte illius potentia notari videbatur ad inuidiam, Cui Criminationi breuiter Samuel respondit, quem etiā Rex ipse subleuauit seque autorē scripti professus à Samuele crimē remouit, ac in se illud deriuauit, quod tā verū esset, vt illud corrigi altero scripto minime vellet. Ioānes quoq; Tarnouius sua sentētia hāc gratiam habuit Regi, quod nō alio remedio, quā illo scripto præteritorū Comitiorū vulnera sanarētur. Cuius scripti, mens & sensus is esset vt ociū & tranquilitatem polliceatur omni-

omnibus Régiá ditione atq; dominatione deuinctis, quæ scripta esse habenda censebat obsidum loco, fidei atq; Clementiæ Regiæ, Proinde non modo reprehendendum Regem non esse sed etiam vehementer laudandum, qui illa Reipub. detrimenta, non Regia potestate, sed oratione mansueta sanaret, ita subleuatus ac defensus Samuel, illorum scriptorum inuidiam vitauit, quorum vtique autore Rege ipse scriptor fuit, cuius rei indicio est Oratio ipsa, Valuit enim vir ille scribendo, habuitq; elegans latine dicendi genus.

Absoluto scripti crimine, actum deinde per Legatos est de illis ipsis conditionibus præstandis de quibus etiam superioribus Comitijs actum fuit, quas, quoad expleret Rex, tantisper à iure dicendo abstineret. Quibus Rex respondit æquum sibi non omnino videri, ob eas conditiones iustitiam non fieri, in tantis præsertim hominum iniurijs, quare velle se instituto suo causas Maiestatem suã appellantium cognoscere, Interea tamen relaturũ etiam esse ad Senatum se de Conditionibus præstandis. Legati cum nihil proficere, neque his neq; proximis Comitijs sua postulata apud Regem viderent & cum id incuria atque negligentia Senatus fieri putarent, cum patribus conscriptis amoto Rege, per colloquium hanc iniuriam expostulare volebant. Rex primo secretum colloquium recusare, deinde cum Legati instarent vehementius potestatem

statem colloquij secedens cum Senatu legatis fecit. In quo illi per Nicolaum Siennicki, Chelmeñ. municipij legatum, quæsti sunt, Patres conscriptos quantum de officio remisissent, tantum etiam de autoritate amisisse. Circumspicerent Patres conscripti vicina Regna, quæ breui tempore conuulsa autoritate Senatoria corruerunt, inquibus dum Reges absque Senatu omnia possunt Rempub. afflixerunt. Magnum & periculosum opus esse, vni mortali multorũ credere salutem, tum etiam vnum in Repub. pati, qui plus posset, quam omnes, esse hominum nihil cogitantium de salute communi, ex hac enim ratione existerent Tyranni, qui Respub. suas prædas dicunt esse. Cuius rei exempla, vel ex proxima vicinia summi possent, vbi cum Reges præter autoritatem Senatus, simulant studere Reipub. ex magnis minimas fecerunt. Quæ cum scirent, ac meminissent Patres conscripti, facere illos inconsiderate, quod non obstarent Regi pro arbitrio regnare volenti. Atq; ex omni memoria exempla summi posse, vnum hominem, qui potiatur rerum inimicum esse libertatis reliquorum, ita natura corrupta inter homines comparatũ esse, vt is penes quẽ summa rerum est sublata intercessione in Repub. cupiat excellere nec æqua parte contentus esse, Quæ cum ita sint Patres conscripti adessent animis, & autoritatem Senatoriam integram retinerent, contra potentiam Regis, quam si

ſemel contemneret Rex, nunquam poſteà ne cupiente quidem Senatu in poteſtate Patrum illum fore ſperarent. In hanc ſententiam Nicolaus Sienicki verba fecit, cuius oratio admodum probabilis fuit, quadrabat enim rebus, tum etiam Germanica atque Bohemica exempla, quæ oratione legatorum deſignabantur perterrefaciebant Senatum. Quare de communi Senatus ſententia reſponſum eſt legatis, Senatui placere nulla in re Reipub: deeſſe, hoc ſe vnũ tamen poſtulare à legatis, vt Regem iudicare æquo paterentur animo, neq; Conditionibus illis dudũ præſcriptis, illũ in iudicando interpellarent, neq; iudicia illius impedirent, fore aliud tempus conditionibus explendis magis idoneum, nunc iniquũ videri in tantis iniurijs, quibus Rex iudicando mederi poſſet, homines deſtitui. Hoc pro Senatu reſpondit PEtrus Kmitha Cracouień. Palatinus, idem ille qui ſuperioribus Comitijs, contra Regia iudicia acerrime ſenſerat, vt & legati illo autore teſtificati ex Comitijs re infecta diſcederent & ob eandẽ cauſam, Polonia non multum abinterregno abeſſet. Quare cuncti, qui aderant fremebant & indignabantur illud factum, quod idem ille Petrus Kmitha repente mutaretur, vt eandẽ rem his Comitijs vehementer ſuaderet, quã proximis maximo conatu diſuaſerat. Et certe (neq; eñ ſilentio eſt prætereundũ) plurimũ de exiſtimatione ſua veteri hac mobilitate ſententiæ amiſerat, q̃ ab eo factũ fuiſſe

fuiſſe conſtabat, vt haberet ad Regis gratiam receptum, à quo cum aperte ob vxorem impugnatam negligeretur, ob eamq; rem gratia illius vulgo vileſceret, ſententiam mutare potius quam autoritatem amittere Kmitha maluit, quæ parua illi tum auerſo ab illo Rege reſtabat. Quare vt autoritatem recuperaret, qua tenuioribus dominaretur, omni ratione his Comitijs ſeſe Regi dabat, ac illi ſtudebat, Legati cum viderent ſumma voluntate Senatus iudicia Regi permitti, deſtitutos ſe per Ioannem Syrakowski queruntur: ac fruſtra hæc eadẽ in Senatu iterant, Cæterum, cum ſoli eſſent ac nihil proficerent, orãdi finẽ fecerunt, neq; moleſti verbo iudiciorũ nomine Regi poſt hac fuerunt.

Iudicijs autoritate Senatus Regi permiſſis Legati de integro rẽ cõmouerunt, noua diſputatione dignã egerunt enim de executione Legũ, cuius rei nomẽ cũ nõ minus ambiguum, quã captioſum eſſet, alij alium inſtituebãt exequẽdi modũ, alijs eñ exequi placebat, ſolas leges ab Ioãne Alberto & ab Alexandro Regibus profectas alij vero oẽs in vniuerſum exequi oportere cẽſebãt. Sũma cõtentione legatorum & Senatus pugnatum eſt horum qui potior eſſet exequendi modus, hoc enim certe quiſq; cẽſebat, quod in rem ſuam fore videbat. Qui enim Principium exequẽdi à Ioannis Alberti, & ab Alexãdri, legibus ducebãt, id in primis ſpectaſſe dicebãtur vt Samuelẽ Epiſcopum Cancellariatũ Ioannẽ vero

vero Tarnouium Castellanum Sandomirień. præfectura deijcerent, quod his duobus summa apud Regem gratia, summaque autoritas magnam vulgo inuidiam conciliarat, Itaq; cum lex in Polonia illis Regibus lata esset, ne Cancellarius Regni ex maioribus Episcopis sit, non licere Samueli cum Crac. Episcopatu Cancellariatum contra eam legem obtinere Legati censebant. Quæ lex nulla mihi quidem ratione niti videtur, Cum enim Cancellarij grauissimum sit in Repub. munus in eo non solum dignitatem, sed etiam fortunam spectare puto oporrere qua adiutus ad tantum munus sit ille instructior, Nihil enim Cancellariatus aliud est, quam Vigilia Reipub. aut officina quædam ingenij atq; doctrinæ ad quam ad ministrandã, multis opus est Cancellario adiumentis, non solum ingenij, verum etiam fortunæ vt quam plurimos idoneos ad tantum munus gratia & largitione habeat obstrictos. Nam in tenui re, vt fides est angustior, ita & facultas administrandi muneris fit infirmior. Et cum tantum in Cancellario sit positum, recte in Germania Princeps publici Consilij Moguntineń Archiepiscopus Romani imperij est Cancellarius, idem fit Romæ, idem in Gallia, & in Anglia, ac in cæteris bene constitutis Ciuitatibus, Memoria etiam nostra in Polonia, contra hanc legem Cancellarij fuerunt, multi Clarissimi Viri, vt Petrus Tomicius, & Ioannes Choinicius, qui in Episco-

Episcopatu Cracouień: summa cum dignitate Regis, magnoq; cum emolumento Regni Cancellariatum gessere. Quod tamen in illis homines non moleste ferebant, Tum enim Reipub. leges non legibus Respub: seruiebat, at nunc fit secus quando in perpetua Regni pace, ac diuturnitate ocij, turbulentæ quæstiones, ac linguæ certamina conqueruntur de industria, quod in Samuele accidisse videmus, in quo cum summa essent omnia, tamen tantum in ocio potuit inuidia, vt certi homines ad aliquem indignum atque infimum hominem, amplissimum illud munus mallent peruenire, quam pati illum summum virum, ac rebus omnibus excellentem illo fungi munere, Quare cum Samuel & magnam inuidiam ex matrimonio Regis, pro quo proximis Comitijs steterat, haberet, & illum homines tantum præstare nollent, lege illa de cancellario inutili & tot exemplis antiquata Cancellariatum illi abrogabant.

Similia maleuolorum vitia, in Ioanne Tarnouio his Comitijs extiterunt, qui cum bello maximo Datiam perdomuisset, ac Moschouiam maximis cladibus, detrimentisque affecisset, Sigismũdus Rex, victoriæ beneficentiæque ergo Sandomirień: illi præfecturam aduitalem attribuerat, quod tametsi aduersus illam legem erat factum, qua cauetur, vt illa præfectura omni obligatione libera arbitratu obtineatur Regio tamen cum Ioannes Tarnouius

nouius, maximis hostibus periculosissimisq; bellis sæpius patriã liberasset, videtur ipsius patriæ concessu ex æquo & bono contra legẽ obtinere illam præfecturam potuisse, vt vir ille vnica spes, dubijs Regni temporibus, hoc Priuilegio & Patrimonium suum afflictum, ac continuis bellis exhaustum reficeret, detrimentaq; illius resarciret & hoc eodẽ cum alacrior tum etiam copiosior redderetur ad pericula pro patria subeunda, sed inuidia æquum & bonum non videt, qua cum Ioannem Tarnouium eius præfecturæ nomine vrgeret vehementius Tarnouius non tam aliorum quam ipse sui victor tanquam alter Epaminundas ille Thebanus, corã Rege breuiter in Corona exposuit sua in Rempub. merita, obq; illi præfectura illa fuerat à Sigismundo Rege attributa, quod si quid in eo peccasset, pœnam se legis Capitalis non recusare. Cæterum petere à Rege & à Senatu equestriq; ordine vt tàm peccatum, quàm meritum compararentur simul inter se, quo sciri posset, plus ne mali ille obtinenda Sãdomierieñ Præfectura, quam boni tot deuictis hostibus, ex ea Præfectura patriæ attulisset. Ita Tarnouius: Vir simillimus illi Epaminundæ Thebano, cuius exemplum tum vsurpauerat, docebat se in legem nihil peccasse, sed ne quid obstare legibus videretur Præfecturã deposuit, quã vtiq; summa Regis voluntate poterat retinere, quæ anno post altero, Ioanni filio ex Germania à Ferdinando Rege rede-

ge redeunti attributa fuerat, libero suffragio, vt Patri debitus honos ad filium potissimum beneficio Regio perueniret, ad hunc modũ inuidiæ populari à Ioanne Tarnouio satisfactum fuit, Memorabile sane exemplum Principibus viris, vt reiciendis potius quã appetendis honoribus velint esse in R. P illustres Samuel etiã Episcopus Priuilegio Cãcellariatum tuebatur, quo ille Comitijs Sigismundus Rex Cancellariatum cũ Episcopatu Crac. permiserat.

Cum Samuel Episcopus & Ioannes Tarnouius Castellanus legibus satisfecissent, docuissentq; inuidiã nihil in illorum parte moliri posse, executionẽ ad initium legum summa contentione referre studebant. Quorum autoritates secutus Rex aduersæ parti respondit, se suscepto Regno non iurasse, in has vel in illas leges, sed generatim in omnes secundũ hoc iusiurandũ se leges executurum ostendit verberauerat ea res pauore magno eã partẽ quæ ceu laqueo captabat executionẽ: vt desistere Regẽ, executione illa pleriq; cuperent, multi eñ Senatorum & Equitum fuerunt, qui veteribus legibus erãt obnoxij quas si exequeretur Rex, pœnã dãnatos sequi oporteret, vt infames essent, ea enim mulcta legibus præscribitur eis qui Comitijs deponere, quæ contra leges obtinerent, admoniti è vestigio nollent Verum enimuero veteres illas ac per antiquas leges, si Rex in Polonia exequi vellet totum illi Regnum necessario esset retexendum Nam vt mores aliarum

aliarum ætatum alij sunt, sic leges aliorum temporum aliæ videntur esse, & quemadmodum ridentur pueri cum parentum calceos suo aptant pedi, ita iure sunt irridendi, qui vetustas leges nostro aptant tempori, quas partim vsus coarguit, partim aliquis Reipub. status inutiles fecit, Ioannes certe Tenczyński Palatinus Sandomierień. vir natura peracutus & prudens, acerrimus erat, huius executionis impugnator, qui sella ob senium illatus in Curiã cum eadem de re sequentibus Comitijs quoque ageretur, hæc præter cætera locutus fertur, En iam morior, rapite me dum licet ac viuum sepelite, si huius executionis quam instituistis principium vllum ante exitum inueniretis. Non sentis Rex leges veteres cum moribus abijsse veteribus, & mores nouos á legibus gubernari nouis. Placet exequi leges veteres, placeat etiam de pæna nihil recusari veteri, quam leges irrogant ijs qui contra illas commiserunt. At cum ita poscente Rep. multi multa consuetudine longa, cui lex cedit, contra leges veteres accepimus: Credo ego fuisse aliquando in Polonia tempus, quando lex illa de magistratibus, & de possesionibus Regijs vetus erat vtilis Regno, sed casus consecuti, qui in Repub. multum valent, tacite illam legem antiquarunt, & aliam moribus sanxerunt perfeceruntq; vt ne ea res fraudi esset, si ego aut quispiam alius in aliqua prouincia Magistratum contra legem in qua incola nõ

sum obtineam, aut si possesiones Regias à veteribus Regibus meis maioribus obligatas habeã, salua existimatione & pecunia mea. Quapropter cum sẽper tẽpori cedat lex, & legem vsus coarguat, censeo vt ad Ioannem Albertum & Alexandrum patruos suos te referas & ab illorum legibus initium exequendi ducas. His verbis Vir acerrimo ingenio excutionem á Capite legum disuadebat & ad leges à Ioanne Alberto & Alexandro legibus latas referrebat, Quæ illius postrema fuit Oratio, Nam cum Comitijs vt dixi in sequentis anni eadem hæc moribundus repetijsset, paucis diebus interpositis excesit e vita. Ita illa executio, quam initio omnes flagitabant in dubium venerat, vt qua parte suscipi posse non liqueret, legati certe plus sibi ac Equestri Ordini ab illa, quam patribus cauendum putabant, quod verebantur, ne illa executione in dubio illorum possesiones essent, Et qnoniã vt mihi quidem videtur, non tã publicum quã priuatum commodũ illa contentione quærebatur, ideo hæsit hæc executio ad metas nec quo digitum proferat adhuc reperit, vt dictum Ioãnis Tenczyński sapiens tẽpus ipsum cõprobaret, ac de executione quidẽ, & de ceteris rebus his Comitijs, ita tũ actum fuit, vt in choata multa, nulla vero essent absoluta, cum contentionis causæ, in priuatorũ cupiditatibus inclusæ, vtilitatẽ cõmunẽ a publico consilio excluderent. Inter disceptationum magnarum publicas curas intercesŀ

sit res parua dictu, sed quæ studijs partium in magnum certamen postea excesserat, magno detrimento maloq; publico. Cum enim ob hæresim, magna inuidia arderet Sacerdotalis ordo, his demum Comitijs, illa vehemens inuidiæ flamma erupit. Nam cum sacerdotum neq; Zelum quorundā neq; potentiā omnium homines vulgo ferrent, ex longo tempore occasiones quærebant quo & vim eneruarent, eius ordinis, & illum ad pristinæ vitæ officium redigerent, Quod cum obstante Sigismundo Rege, qui ei ordini & indulserat præcipuè, & propter opes confidebat maxime, homines exequi non possent, Sigismundo Augusto demum Rege, occasionem sibi oblatam putabat, inuadēdi eum ordinē. Cuius rei Magnam præbuit facultatē Ioannes Dziaduski Ielito Præmislieñ: Epūs, qui cū laudis esset cupidus, nec ad eā alijs artibus posset peruenire, eā inibat ad laudē viam, quo ex Lutherana causa, cum apud vulgus sacerdotū, tum apud summū Pontificē cresceret. Quo sanè consilio ille multos præstantes ingenio viros in Diocæsi reos fecit, plerosq; sacerdotijs exuit, non nullos etiā proscripsit, è quibus Stanislaum Orichouiū Rutenum eximium habuit, quē vexaret, ac Diæcesi Præmislieñ: exterminaret. Erat hic Orichouius à puero magnoperè Philosofiæ deditus, tùm etiā religionē non fucatā, sed verā & integrā, priuatim ac publicè coluit ac docuit. Quod cū Ioānes Dziaduski nō ferret, asper in Orichouiū sæpè & acer fuit. At Orichouius

chouius, cum neq; Epm̄, neq; cælibatum sacerdos ferret, de amicorum sententia statuerat repudiato sacerdotio, quo erat in Eccā Præmislieñ: cōplures ānos functus, vxorē ducere, vt liber importuni hominescollegio, caste in matrimonio viueret, Quā rē ille palàm præseferebat, ita, vt Visnæ in Conuentu rogatus ab Episcopo, vxorē ne duceret? ducturum se propediē responderet, Quo responso Epūs ita exarserat iracundia vt aqua & igni per tabellionē in eodē Cōuētu publicè Orichouio interdiceret, si is vxorem cōtra interdictum duceret. Orichouius, cum & vxorē palàm ambiret, è Gynęcio Petri Kmythæ, Sophiā Straszonis filiā & Epūs ob eam rem infensus admodum illi esset, causam hanc ad Comitia Regni defert, ac in concilio Legatorum interdictum Episcopi recitat, petitq; quo causam illam reciperent Legati, ac ne paterentur Epōs in bona atq; caput hominum tam attrocibus sçuire interdictis. Legati cum iniuria Orichouij, tùm periculo cōmuni causam suscipiunt, ac Regē adeunt, agunt & orant vniuersi, ne Rex Epōs ius Regium sibi vsurpare in Polonia pateretur, Soli Regi conuinctos rerum capitalium licere proscribere ac illorum bona publicare, Præterea nemini, quod si tantæ Eporū potestati, Rex nō obstaret, equitibus Polonis cōsilium cōtra Episcoporum vim non defuturum, Dicebantur hæc ad Regē in Corona à Legatis, quorum præcipui fuerunt, Petrus Boratyński, Nicolaus Krzycki & Ioannes Sirakowski ad quorum

quorum accusationem, & querelam tacuérant Episcopi forte ex admiratione accusationis liberæ Tum enim primum equites Poloni ausi sunt, contra ordinem Ecclesiasticum liberā vocem publicè mittere quod ante hanc diem in Polonia factū nunquā fuit, Orabant etiam Regem, quo Orichouium suam causam conquerentem audiret, Quod ægrè obstantibus Episcopis impetratum à Rege fuit, cui potestate dicendi facta cum ille pro matrimonio dicere exorsus, attento & beneuolo Rege benè profecisset, ac ad eam partem venisset, qua de cælibatu illi dicendum erat, Episcopi cōmoti ex Sellis prosiliunt, hominem interpellant, ac ne Rex audiat, orant, Indigna Res videbatur in libero Regno coram Rege, vocem hominibus eripi, nulla reuerentia Maiestatis, neque ratione libertatis adhibita, quare cuncti qui aderant, fremebant, vt ad veterem inuidiam plurimum odij illa interpellatione Ordini Sacro accederet. Cum ergo interpellarent Episcopi, ac Orichouium loqui prohiberent, Rex misit in consilium, ac de cōsilij sententia per Petrū Kmithā pronunciat. Orichouius ita causam diceret, vt ne verbo Epōs lederet, Steterat in præcipiti res Orichouij, paratus enim venerat, vt intercepta orōne nihil posset ex præparato, dicere. Itaq; conticuerat, ne quo se verteret habebat, At cum penè stantes amici eum cohortarentur adesset animo, neq; mentē sibi tanto in conuentu

uentu effluere pateretur, Ille erectus cohortatione de integro initium dicendi fecit, & extempore Orationē habuit, in qua breuiter vitā atq; studia, quę in priuata vita coleret, exposuit, quorum illa summa esset, vt bono Rege bonus ipse Ciuis, esset, vt meritò ab Episcopo, interdicto illo infami notari nō debuerit: Petebat ergo à Regē, quo ille suo decreto interdictum Episcopi tolleret. At Rex de Senatus sententia tantisper distulit cognitionē illius interdicti, dum alias quoq; quæstiones, quæ cōtra Epōs afferebantur cognosceret. Interea Episcopi, quod verebātur ne sublato per Regē interdicto, illorū minueretur autoritas, Orichouium ad colloquium vocarunt, ac illi cum sex comitibus in Curiā Gnesneñ: Archiēpi potestatē veniendi fecerunt, sed cum genus comitū illi non præscriberent, Orichouius Andreæ Gorkani adiutus autoritate & grā amplissimos viros sibi comites parauerat, vt Nicolaū Radziuilum Vilneñ: Martinū Zborouiū Calisieñ: Nicolaum Brudzouiū Lancicieñ: Raphaelē Lesczyński Brzestiñ: Palatinos, ac ipsum Andream Gorkanū, quē duo filij Lucas & Andreas fuerant subsecuti hi priuatorum hominum habitu, vti erat imperatum, intro in curiā Archiepiscopi cum Orichouio ad colloquium venerunt, Res admiratione digna fuit amplissimos viros pro Orichouij causa, priuatorū hominū personam suscipere, tantū illi tum gratiæ apud summos viros inueterata inuidia

uidia ordinis Ecclesiastici concil̃iauerat. Interea loci Archiepiscopus cum Episcopis, ac cum multa Sacerdotum cuiusq; generis turba se congregauerat, nihil de aduentu illorum Virorum suspicans, sed solum Orichouium cum paribus aduentantem expectans, Quem cum præter spem aduenire cum amplissimis viris Episcopi viderent, attoniti re inspe-rata, vix tandem recuperata voce dixerunt, Nolle se quicquã in illa turba cum Orichouio de rebus sacerdotalibus agere. Hic Gorkanus vt erat in summa modestia vir acerrimus, quid tandẽ (inquit) obstat, quo minus agatis nobis præsentibus quos sex tãtum, vt imperastis adesse Orichouio videtis. Tum Archiepiscopus, non tales (inquit) iusseram, quales vero (inquit) Gorkanus, An non videmur vobis idonei, qui adsimus homini necessario? an vobis licebit interesse nostris rebus, nobis vestris non licebit dum hæc aguntur concursus fiebat, ac vulgo homines intro rumpebãt, vt obsisti á ianitoribus nõ posset. quoquidẽ tẽpore mirificus fuerat Ioãnes Dziaduski qui plenus cõfidẽtia Gorkano iurgãti respondit illud Pauli, Honorabile connubium, in omnibus in clericis locum non habere, sed cum Episcopi nihil agere cum Orichouio vellent, qui venerant grauiter offensi, nulla salute reddita discedunt, ac palàm se indignè habitos esse ab Episcopis queruntur. Legati hac Eporũm voluntate cognita, primarios duodecẽ viros è collegio ad Archiepũm miserunt, qui illi denunciarent, equites Polonos Ori-chouio

chouio cõtra Epõrum vim non defuturos, neq; passuros Epõs in Polonia vitæ ac fortunarum dominos esse, Magnus is motus fuit, vt ex priuata cõtentione, publica causa existeret, magno non solùm Relligionis, sed etiam R. P. detrimento, vt post apparebit. Cæterum Ioannes Tarnouius Castellanus, cum instare legatos assiduè pro Orichouio apud Regem videret, cum pro cõsuetudine sua, tum pro amicitia, quæ illi cum Samuele Epõ summa fuit, mandato Regio, vocat causam ad sese ac adhibito Petro Kmytha Palatino, exclusa multitudine, apud Samuelẽ domi pacẽ inter Orichouium & Ioannem Epm̃ tali cõditione conciliat. Vt Orichouius non prius vxorem duceret, quam Pontifex Romanus eius ducendæ autor fieret, atq; ita discessum fuit bona cum vtriusq; gratia, At Episcopi vt spem vxoris Orichouio funditus adimerẽt, à Petro Kmitha contenderunt, ne Virginem è Gynæcio vxoris suæ nuptum Orichouio daret, quod etiã est factum qua spe frustratus Orichoui9, alio animũ & amorẽ suum contulit, quæ res illi præter spẽ feliciter euenit, Nã cum Andreas Gorkan9 & Martin9 Zborowski Palatin9 Orichouiũ cæpto desistere nollẽt, diligenter cum Ioanne Chelmio Crac: municipij equite honesto & nobili per literas egerunt, quo illo vnicã natã suã Magdalenã Orichouio vxorẽ daret, quod etiam obtinuerat, id quoniã ad sequentẽ annum pertinet, sequenti quoq; planum fiet annali.

Rex dimisso cõuẽtu, nulla re cõstituta Petricouia discedens. dens iter

dens iter ad vxorem habebat, quem officij causa erant, secuti complures Senatorij Ordinis, quorum Princeps fuit Petrus Kmitha Palatinus Crac. vbi est ventum Barbara vxor obuiam Regi alacris procedit, ac illi in æde Stanislai aduentum gratulatur hilarior multò quam dudum, quod & Comitijs secunda illi erant omnia, & corã adesse eos cum Rege viderat, qui illi prius aduersabantur maxime. Hanc vicissim Rex quam potest officiosissime salutat, posthunc illam venerantur Episcopi Tum Petrus Kmitha sua in illam studia commendat, ac in clientelam & fidem se illi dat, idem faciunt ceteri, Gratum & iucundum spectatu hoc studium fuerat Regi, cum videret vxorem suam, tanto esse in honore apud eos, qui illã ne vxoris quidem prius loco habebant. Eadem omnium Senatorum pars, quæ rebus dubijs Barbaram grauissime erat detestata, secunda illius fortuna laudibus illam tum ferebat, illi etiam, qui quod in familia illius erant, vt contagio quædam vitabantur, tum numero patronum habebantur, vt in vicem infimis summi propemodum clientes essent. Tantum valent Regum opes, vt facile immurent homines vt non cognoscas eosdem esse. Denique Bona Regina quæ nequaquam illam volebat, mirum, cum videret firmas omnium consensu filij iam esse nuptias, Varsauia & ipsa Cracouiam salutatum nurum miserat, ac filiam appellauerat, studia illi pollicens materna, amorem item atque curam cæteraq; quæ liberis parentes promittunt, In hunc modum conuersæ erant huic mulieri res, nec vero soli sed etiam generi ipsius. Nicolao autem Radziuilo inprimis fratri illius patrueli, qui quod eius matrimonij conciliator fuisse putabatur, summo apud Polonos odio fuerat, At cum abisset illa tempestas, tanto in honore in Polonia post ea hic vir fuit, vt Principium multi Patronum illum asciscerent, nõ nulli etiam ita illi inseruirent, vt in equum ascendentem subleuarent, vt serui dominum, Igitur cum tempus illius niuidiæ omne abijsset, Babara autem summã gratia apud Regem & summo honore apud omnes esset, quod per illam aditus sermonis & gratiæ faciles ad Regem erant, pro se quisque officijs ad illã certabat, Petrus certe Kmitha, è Wisnicze cum vxore Regem ac Barbaram salutatum in Niepolomicze aduenerat, quo in loco in venationibus Rex erat. Gratus Regi aduentus Kmithæ fuit; tanto hercle gratior quanto illius vxor Barbara Rəginæ propinqua cum esset, turbulento tamen illo tempore pro voluntate viri, animo ab illa fuerat alieno. Nam tres filias suas Illustris vir Kola de Daleow Pallatinus Russiæ & exercitum Regni Dux nuptum dederat. Vnam Radziuilo quæ Barbaram Reginam; alteram Herbulto Dobromilski, quæ patrem Barbaræ itidem Herbultæ vxoris Kmithæ; inde Kmithæ vxor fratris consobrini

brini Reginæ filia fuit tertiam Seniauio quæ hunc qui nunc viuit Pallatinum Rusiæ genuerant. Ergo benignè habitus à Rege Kmitha, inuitat Regem ac Visnicium, cum vxore vt veniat, orat, Condicit Rex, ac se venturũ ferijs Bartolomei pollicetur, Ad condictam itaq; diẽ Rex cum vxore Visnicium ad Kmitham venit, Aderat vna Nicolaus Radziuilus Reginæ, vt dixi patruelis frater. Quo quidem tempore magnifica liberalitate vsus fuisse Kmitha memoratur, Nam cum totum triduum largiter Regem apud se habuisset, & cum illum amplissime cum vxore & Radziuilo munerasset, Tum vero ex satellitibus Regis non ferè quisquã ab illo indonatus abiuit, qua sane ille munificentia, omnes superiores tẽporis offensiones abolere conabatur, Et vt cumulacius augeret, ac Regi declararet suã erga illum obseruantiam omnia quæ in rem erant Regis, ac in honorem illius vxoris administrabat, Sed cum Rex nihil æque cuperet, quam vt aliquando vxorẽ coronatam haberet, ad eã rem studium & operam illi Kmitha præstabat, At cum non auderet Comitia illius Coronationis causa instituere aliam viam inuenit. Mos est in Polonia Regulos addictos Regno de integro cum nouo Rege fædera facere & fidem suam iureiurando obstringere & certis conditionibus, accipitur à Regulis imperium, Quarum illæ sunt præcipue, vt eosdem hostes ac amicos cum Rege Polono habeant, & ipsi subumbra Poloniæ Regis se latere

&in

& in tutella ac præsidio Regni iure fæderis positos se esse agnoscãt, Quod ius cum à morte Sigismundi, neq; Pomeraniæ neq; Rusiæ Duces ab Augusto Rege vsurpassent, Hanc occasionem Rex nactus indicit reperendis fæderibus diem, vt Conuocatis Senatoribus, non solum fædera faceret, sed etiam vxorem præsentibus illis coronaret Ad hanc diẽ magna pars Senatorum conuenerat, non nulli tamen cum aliud agi, aliud simulari præsentiscerent, inuenta causa aberant, neq; adesse illi Coronationi, vt propositum tenerent, volebant, Cum iam Coronatio esset decreta, neq; Senatus consultum de ea re vllum fieret, Ioannes Tecynski Sendomierieñ Pallatinus & Andreas Gorkanus Posnanieñ Castellan9, perennes huius mulieris inimici aberant, ex Principibus autem fæderatis aderat, nemo. Nam per legatos illi diem edicti obibant, Itaq; ad V. Idus Decembris, nullo Decreto, neq; scito publico Vxorẽ Regis Crac: in Aede D. Stanislai, frequenti Senatu Nicolaus Archiepiscopus coronauit. Ita hic Archiepiscopus, qui superioris anni Comitijs Barbarã sua sentẽtia repudiauit, peccataq; illius repudio contracta viritim diuidebat, hoc anno ipsã hanc, non vxorẽ tantum Regis appellauit, sed etiã Reginã Poloniæ vnxit, coronauit & declarauit. Hac via ad Reginæ nomen, Regniq; Coronã Barbara peruenerat, quæ tametsi iam tum langueret, tamen infirmitatẽ corporis, voluptate tanti honoris sustentabat, dicere

etiam

etiam solebat, se nō curare, vt vna die plus Coronationi superesset, Quæ eius Oratio omē fati fuit, neq; enim fefellit spes illā. Nā mense à Coronatione sexto, graui morbo, cui Cancer nomen est, decessit, Postridie eius diei Rex in forum descendit ac pro Tribunali ante Curiam Regio more consedit, fæderaq; cum principum Legatis fecit, spectante Regina ex aduersa curiæ domo Iordani Spithkonis de Zakliczino, Regni Tesaurarij, vnde in forum despectus facilis est, Dum hæc Cracouiæ aguntur, dies à Rege dicitur Nicolao Olesnicio Viro Patritio sectæ Zuinglianæ nomine, quod is inexpiabiles relligiones in Rempub. induceret. Erat hic in Sienensium familia natus, vnde multi clari viri in Polonia fuerunt, exquibus Sbigneus Cracouień. Episcopus, & vrbis Romæ Cardinalis, vt cæteros prætermittam, patrum memoria fuit, vir acerrimo ingenio, præstanti etiam doctrina, in tuenda vero Repub. libertate tanta vt Casimiro Regi huius Augusti Auo noua quædam & perniciosa Repub. molienti, non vt Senator Regis sed vt Regni pater resisteret. Cuius illud præter cætera facinus memoratu dignum fertur, Cum enim Casimirus bellis ex haustus ex æde S. Stanislai sanctius ærarium vellet auferre, & iam ad Sacrarium accederet, Zbigneus indutus Lintea, religiosaq; veste, obuiam illi è Sacrario prodit, ac irruentem sustinet. Quo tandē inquit ruis Rex? Sacrane vasa pergis eripere? non patiar

patiar æquidem quod si tu propterea Boleslauum ages en tibi ego adsum Stanislaus, sed à vasis abstineto, His verbis vir ille refutauit iratum admodum Regem, ac illum à pecunia illius fani auertit, multa sunt huius viri prodita exempla, non solum à Polonis sed etiam à Romanis scriptoribus. Is igitur Zbigneus huius Nicolai patruus maior reliquerat posteris cum bonis exemplis abundantem, tum vero opibus florentem familiam, In qua natus Nicolaus ac liberaliter institutus nulla in re patrio decori defuit, Verum cum is doctrinæ quoq; studio teneretur, Magistros nactus in Zuinglianā sectā inciderat. Cuius sectæ illa sunt decreta, In sacrificio publici nō corpus neq; sanguinē Saluatoris christi, sed panē atq; vinū merū proponi, Sacerdotiū nullū esse, Missā idolatriam esse, Cæremoniam Baptismi extra aquæ ludum atq; iocum esse, Iā ieiunia, Monachos ac Diuos non minus impiè quam stultè eleuabant, & quæ sunt modi istiꝰ cætera, Ad huiusmodi praua decreta Nicolaus Olesnicius Zuinglianis magistris docilē se præbuerat, Cū enī Franciscus Stankarus vir Italus, damnatus huius sectæ in Lipouicio Castello vbi Episcopalis carcer est aduersaretur, ab Samuele Episcopo vinctus inde vero delapsus per funē ab Stanislao Lasocio Lanciceń subcamerario, & ab Andrea Tricessio Nobili adolescēte armatis sub castello exceptꝰ fuit, & ad Nicolaū Olesniciū Pinczouiū deductꝰ, Quo loci cum se

refecerat, cæpit errorē inſtaurare Zuinglij in idq; o
perā dare, vt abduceret Oleſniciū à religione pater-
na & perſuaderet illi religionē externā, Cuiꝰ ad præ
ſcriptū imagines è fano tolli, cænā pro vſitata pere-
grinā inſtitui, Sacra quæ Monachi in eiꝰ oppidi fa
no religionibꝰ vetuſtis adminiſtrabāt, explodi iu-
bet. Erat hoc fanū cū adiuncta monachorū domo,
munificētia Zbignei, cuiꝰ ſupra mētionē fecimus,
operoſe exſtructum, ac liberaliter ditatum, ꝙ pro-
fanare Stankarꝰ properabat, cuiꝰ cōſiliū cū Oleſni-
cio videretur periculoſum eſſe, nequid in cōſiderate
faceret, vocat amicos, ac cōſiliū adhibet, in quo va
riatis ſentētijs, illa poſtremo vicit, vt imagines cum
reliqua ſuppellectili ſaluæ in fano, manerēt. Mona
chi etiā veteri inſtituto ſacra facerēt. quod nihil ea-
rum rerū mutari, tum poſſet impune, adeſſe Regē in
proximo, Epōs etiā Cracouia nōdum diſceſſiſſe, ſo
re hiſce rebꝰ mutādis aliud tēpus magis idoneū. In
præſentia placere cænam inſtitui, idq; fieret in arce
priuatim, nō in fano publicè, quod in oppido ſubie
ctū eſt arci, ſecundū hāc ſentētiā permittunt Stā-
karo nouæ cenæ modū præſcribere, ac illius vſum
docere. Tum homo nefarius æquè diuina ac huma
na contēnens, cæperat illorum adoleſcentiū mētes,
quorū erāt pleriq; potētes ac nobiles, ac rerū noua-
rū cupidi, qui ꝙ infenſi erant, Romanis ſacerdotibꝰ
authore Stankaro, in Zuinglianas partes conceſſe-
rant. Ita poſt Chriſti religionē à Polonis ſuſceptā,
co loci

eo loci primum externa religio Poloniam inceſſit,
adeoq; popularis error is eſt factꝰ, vt nō ſecreto mo
do, intra parietes ac poſtes priuatas, cōtēnerētur an
tiqui ritus: Sed in publico etiam ac foro aulaq; palā
exagitarētur, nequicquā prohibentibꝰ Epiſcopis,
quorum autoritas cum ab Orichoui cauſa licet
longe diuerſa vulgo cæpiſſet vileſcere, prohibere nō
poterant, quin longius ſerperet, hic error, & ani-
mos hominum occuparet, magno cum totius Re-
gni diſcrimine. Igitur cum naturale illud Oleſniciç
familiæ ſtirpis bonum in Pinczouia Stākarꝰ vitiaſ-
ſet, Primo ſecrete bonorum indignationes exaudie
bātur, deinde ad partes etiā & ad publicā querimo-
niā exceſſit res, Incuſabātur grauiter, à Senatoribꝰ
Epiſcopi, ꝙ ſectis paterētur infici Regnū, quorum
officium talibꝰ malis occurere ac impijs religionibꝰ
populū liberare, Obierat iā morte Samuel, Ioānes
autē Przerēbski Proepūs in Cracouia erat, cui ne-
gotium ab Gneſn: Archiepō datur, quo Nicolaum
Oleſnicium euocaret ac illi diē diceret, Adeſt ille ac
diē cum multa familiariū & cognatorū turba, obit,
Aulici etiā frequētiā illi præbēt, in quē cum proepūs
cum ſacerdotum collegio iudex conſediſſet, ac mul
titudinem quæ aderat, a moueri è iudicio iuſſiſſet,
multis exagitatus probris, haud procul abfuit, quin
violaretur, Vbi autē potētiùs iam eſſe id malū Pro-
epō apparuit, quā vt per illum ſedari poſſit iudicio
deſtitit, ac rē integram cum Epiſcopis ad Regē de-

tulit.

tulit. Queruntur apud Regẽ Episcopi, quã indignè cõtẽneret iudicia ordinaria, quãq; immodestus in iudicio procẽpi, Nicolaꝰ Olesniciꝰ fuisset Andreas etiam Zebrzydouiꝰ Cuiauieñ Epũs, hunc, accusat grauissime, orat & obtestatur Regẽ, ne is pro Maiestate Regni pateretur, pietatem, patriã in expiabili religione commutari, Respiceret Germaniã, quæ quamdiu Romanam fidem coluerat, tamdiu nullum ciuile bellum vidit. Ad polluta hac fide & repudiata veteri, cum in Germania non plebs sacerdoti non sacerdos Episcopo, non Episcopus Papæ paret imperio, nec Cæsaris etiam dicto audientes esse Germanos, Ita à Deo cõparatũ esse, vt Regia potestas ex sacerdotali potestate dependeat, qua sublata, res Regnaq; stare nõ posse cũ prælicentia nemo Regis, nemo sacerdotis verecundiã habeat, Proinde orabãt Regẽ, vt cum vestigio tolleret quàm primũ malũ hoc, quod si negligeret, suã vicem magis, quam Eporũm pertimesceret, Religionẽ eñ, Dei promisso, in omni Regni statu, penes homines, salu ti destinatos, saluã mansurã. At Regna prauis opinionibus, semel sedibꝰ suis cõuulsa, nunquã instaurari, neque restitui, in antiquũ posse. Stabat cũ Andrea Zebrzydouio perorante Episcopalis maiestas, ac Senatorũ fauor, qui ex oratione illius, magnum casum Regni miserabantur. Cõmemorauerat enim magno silentio Zebrzydouiꝰ singula, quæ in Deũ, ac in illius sacerdotes Olesnicius admiserat, vt artẽ sacrifi-

sacrificandi conscriptam à Stankaro haberet, vt nec sacrificaret, nec precaretur Deũ patrio more, vt vasa sacra ex fano tolleret, vt sacerdotes eiꝰ fani vexaret, vt pro illis sacrificulos fugitiuos, & aliunde pulsos reciperet, vtq; ad cõtẽptũ legũ atq; magistratuũ in Regno cæteris exemplo esset. Audiebat hæc pauore plenus Olesniciꝰ, pro quo verba fecit Nicolaꝰ Reiꝰ Oxa, vt in tanto Olesnicij periculo satis, vt videbatur pro re, cõferebat eñ crimen in Monachos, quorũ sceleratã atq; flagitiosam vitam, cum homines in oppido non ferrent, mirum non esse, si inde profugissent, vbi durare præ cõscientiæ teste nõ possent. Iussus Olesniciꝰ excedere, Rex singulorũ sententias exquirit, & quoniã idem ferè omnibus visum erat, eam sententiã penã, quam Ioannes Castellanus prisca seueritatis vir dixisse fertur. In hac enim mens quoq; apparebit reliquorũ. Hic enim censuit occurendum esse, quãprimùm, huic tantæ confidentiæ, Inprimis autem eos homines coercendo, qui prauis relligionibus captas mẽtes, velut furialibus stimulis agerent, ad omne nefas, rẽ mali esse exẽpli, cætus oc cultos fieri, conuenticula priuatim institui, ac res cõparari contra humanũ ac diuinũ ius, Quod ne fieret, maiores (inquit) nostri legibus cauebãt, qui neq; comitia, neq; cõcilia vlla cætusuè coire volebãt, absq; edicto Regis, quod nullũ facinꝰ sit, quod in multitudine dissoluta non reperiatur. Vides serenissime Rex, quonã procedat licentia, homines ado

 lescentes

lescentes coeunt, de rebus in secreto ipsi per se in occulto statuunt. Relligiones nouas instituunt, veteres deponunt, ac specie fallaci relligionis prauæ, legittimos Epōs cōtemnunt. Quod si fers & pateris Germaniæ casum expecta, quæ nunc talium sectarum dat pænas, quā praua Lutheri religio impleuit bello, & sanguine ciuili, Nunquam in dispari religione stabilem fidē Reges in se deprehendent, fidei enim, erga Reges fundamētum pietas in Deum est, quæ vbi vacillat ibi quoq; fides Regib⁹ incerta est. Id metuēs pater tuus, & ipse curabat, & cæteris mandabat magistratibus vt sacra externa fieri vetarēt, Sacrificulos hæreticosq; Regno prohiberēt, illorum libros cōquirerent, cōburerentq; ac communē disciplinā, Deū colendi, præterquam more solito, abolerent Videbat enim prudentissimus vir, nil æquè dissoluendæ R. P. esse, quam vbi non patrio sed externo ritu Deus colitur. Habes domesticum exēplum, q; te hortetur, vt religionem quam à maioribus per manus traditam accepimus, omni rōne nobis præstes, Quod si qui ab illa defecerint & coīsse aut conuenisse causa Sacrorum externorum depræhensi fuerint habes in hos leges, quibus heretici afficiuntur, ac illorum errores quibus nomen diuinum contaminatur, vindicātur, his astringe ac cōprime licentiā, neq; patiare illā vires sumere, tibi tuoq; regno aduersas, Eadem sententia Petri Kmithæ Palatini, & cæterorum vti iam dixi fuit. Sed cum nimis graues á Principib⁹ contra

contra Nicolaum Olesnicium sententiæ dicerentur Valentin⁹ Dembinski Biecēn: Castellan⁹ vir mitis & prudens, cū leges, quas Tarnouius citabat de Hæreticis acerbissimas sciret esse magnopere, censebat, vt Rex daret hoc Clarissimæ familiæ, ignosceret errori, misereretur Adolescentiæ, nō legib⁹, sed vsitata clementia cū Olesnicio ageret, neuè Senensium præclarā gentē eximiā haberet, nec illi primo in Polonia hisce legib⁹ infamiā irrogaret, Ita hic è minori ordine Castellanus seueram Ioānis Tarnouij sententiam miti oratione tēperauerat. Rex mediam secutus est, quam per Ioannē Tarnouium pronunciauit, qui aduocato Nicolao Olesnicio, nihil de seueritate sententiæ suæ remittens, docet, quid meritus ille, quaue pæna dignus fuerit si Rex mansuetudinis suæ vellet obliuisci, Tum ad seueritatē addit leges, cōtra quas ille cōmisisset, quas aperto volumine recitauit, & quamuis illius facinus animaduertendum esset, tamen in præsentia Regem Clementiæ suæ meminisse velle, in posterum vitaret offensiones, Franciscum Stancatum ab se remoueret, Deum patrio more coleret, à sacris peregrinis abstineret, Monachis & illorum sacris in illo oppido nō obesset, id mille aureorum vadimonio præstaret. Additum deinde āplius á Rege de Hæreticis est, edicit enim, vt qui viri, quæue fæminæ sectæ alicuius de præhensæ fuissent, de illis ad legū præscriptum municipiorum præfecti sumerent supplicium, Porro Nicolaus Olesnicius, vti erat im peratum,

peratum, cõfestim Stancarum ab se obligat, qui profug⁹ Regium mõtem aperiuit quo in loco, cum plurimi essent sectarorum autores, quib⁹ nulla conuenientia religionis erat in hisq; Andreas Osiander sectæ autor suæ, Francisco Stankaro ob diuersã sectã esset infestus admonit⁹ à Principis vxore, inde profugit, quod princeps Osiandri, vxor verò Stankari hæresin tuebãtur. Quare cũ insidiæ ab Osiandro fuerãt Stankaro (ipse sibi consuluit fuga,) Verumenimuerò pulso & Pińczouio stankaro, successerunt in illi⁹ locum fugitiui, quorum opera illa secta ab Stãkaro importata, latiùs serpẽdo, in multas honestas familias, propagata fuerat. (Horum præcipuus fuit, Martin⁹ Crouici⁹, qui multis annis procurator bonorum Petri Kmithæ Palatini fuit. Hic sacerdos, cum in Diæcesi Præmislieñ: Eccã Visneñ: administraret, in Zurouicio rure apud Stanislaum Orichouium hoc ipso tẽpore, dum hæc Cracou: agebãtur vxorẽ duxerat, Magdalenã Stanislai Pobiedzyński filiã, ob quã rẽ pulsus à Ioanne Dziaduski Epõ, Pińczouiã profugerat, & vagus ac exul cum esset, repudiata relligione, quã Visnæ oppido Russiæ colebat, Zuinglianas partes secutus, Sacramẽtariã sectã Pińczouij Stankari instituto docebat. Nec verò illud seminarium Zuinglianum in Polonia vnquã defuturum est. Cum em̃ summ⁹ Pontifex, alias res agat, Episcopi autẽ amissa propemodum autoritate, sectis nõ obstent, nõ est quod quis speret alio statu Polo-

tu Poloniam fore, quam quo nunc est Germania.

Sed nos in hoc spacio rerum penè præterim⁹ Samuelis Episcopi memorabilis viri mortẽ, & quoniã nostræ ætatis cuiusq; generis exẽpla colligim⁹, referam⁹ nos ad eum virum, qui in omni priuato publicoq; munere poterit esse exẽplo. Itaq; ne vir memoratu dignus expers partis sit nostræ historiæ, cõmemoremus breuiter illi⁹ vitã atq; genus. Hic ergo gente Vitulina, familia vero Macieouia, Bernardo Patre, in municipio Lublineñ: natus fuit. Qui pater, qua nocte vxor parturibat, cum domo abesset, per somnium admonitus esse dicitur, vt eum infantẽ quẽ vxor ederet, Samuelẽ nominaret, somno pater excitus, memor vxoris grauidæ, ac partui vicinæ, confestim ad illam mittit, qui nunciaret, vt si filium peperisset Samuelẽ appellaret, vxor simul & filium parit, & nuncium audit viri, & illius iussu natum Samuelẽ appellat. Hæc ego de illo à Bernardo Patre quẽ colui senẽ sæpè audiui, atqui huic Prophætico nomini hui⁹ viri vitã ordine video respondisse, Qui cum à puero diligẽtia patris Bernardi doct⁹ adoleuisset, ad Petrũ Tomiciũ Epum̃ Crac. se contulit, Cuius consuetudine cum magnam spẽ de se quotidie daret, ac multum æqualibus præstaret, Patauium ab illo Epõ fuerat missus, qua in vrbe Romulo Amuseo Rhetori operã dedit, ac cæteris Philosophiæ Magistris, quorũ doctrina erudit⁹ in Poloniã redijt ac eiusdẽ Tomicij hortatu ad Rẽp. accessit

cessit, Sigismundoq; Regi pro more Poloniæ, magnus secretarius fuit, Et cum nulla res, apud Sigismundum esset tanta, quàm ille autoritate tueri & consilio regere non posset. Primo Ecclesiæ Cracouiensis Decanus, deinde Chelmeñ: Episcopus ab illo Rege creatur. Et cum ætate procederet, industriaq; illius magnarum rerum procuratione vigeret. Rex Procancellarium illum Regnifecit. cuius muneris nomen, verbo deficiens, re in Polonia cum Cancellario idem est. Quod munus ille pro maiestate Regis & pro dignitate Regni cum administrasset, maioribus à Rege dignus fuerat honoribus habitus. Itaq; ex Episcopatu Chelmeñ: Ploceñ: Episcopus creatur. Cancellariatusq; contra leges, summa omnium ordinum voluntate vna illi à Sigismundo attribuitur, vnde mortuo Petro Gamrato Cracouieñ: Episcopus, ab eodem Rege est factus. Igitur cum in tantum honorem ascendisset Samuel talem se gessit, vt sanctitate inter Episcopos, facultate verò inter Cancellarios præstaret, Vita enim ante omnia fuit pudica, tranquilla & temperata. Huc accedebant culti & expoliti mores, in quibus nulla sermonis importunitas, furor nullus, nulla inerat atrocitas, Adhæc patiens contumeliæ fuit. Victor & nequaquam vltor inuidiæ, quam acceptam ita dissimulabat dolens, vt eos qui leserant, comiter ac si non lesissent appellaret, ac illis benignè interdum faceret. Quæ virtutis atq; ingenij

ingenij vis, in illo, cum alias sæpè, tùm verò in illa inuidia Regij matrimonij apparuit, quod Samuel illi⁹ author fuisse putabatur, quod tamen vel ipso Rege teste fuerat secus. Quare cum immerito ille ob eam rem à maleuolis dictis atq; scriptis laceraretur, & cum autores nosset, nunquam tamen cuiquã eorum propterea fuit infensior: ita hic vir omnia popularis auræ in commoda frangebat patientia, ac modestia leuabat, hæc priuata in illo, illa autem erant publica. In concionibus grauis, in iudicijs mitis, in aliorum vitijs indulgens homo fuit, Luteranę factionis homines magis perterrefaciebat minis, quàm supplicijs afficiebat. Qua ex re nõnulli, aluisse illum in Diæcesi Hæresin Lutheri affirmant, q; tamen non est, neq; vnquã probari potuit. neq; eñ quicquam probabat, eorum, quæ distant, à recta fide, In summa sanctus hic vir in Episcopatu & memoratu dignus fuit. In Cancellariatu quoq; talem se præbuit, vt parem, haud scio, an aliquando superiorem, in eo munere in Polonia haberet neminem siue illius fidem, siue prudentiam, siue eloquentiam consideret. Quibus rebus ille tantum præstitit, vt quidam soliti essent dicere. Si in Deorum cætu Mercurius pro Ioue loqueretur nõ alio modo neq; lingua, quam Samuelis Macieouij loqueretur, fuit eñ vultu & gestu, ac omni cultu in dicendo aptus, & concinnus, Interpretem sanè Regum meliorem cum hunc audires non requireres, latinè certè dicendo atque

do atq; ſcribendo ita excelluit, vt Hieronym⁹ Gyunti⁹ Cardinalis Seneñ: vir ingenio & iudicio præſtans, qui tum erat Romæ Præpoſitus Signaturæ (vt vocant) ſanctè affirmaret non aliunde literas Romam mitti, quam à Rege mitterentur Polono, Quarum vtiq; ſcriptor hic Cancellarius fuit. Non auderem id ponere hiſtoriam ſcribens, niſi ex illo, in cuius familia Romæ eram, ipſe audiſſem. Et tamen cum tantum præſtaret ordine ac munire non ſe extulit, neq; illa facultate, ad inuidioſam potentiam eſt vſus, cum & apud Sigiſmundum & apud Auguſtum Reges primum gratia & autoritate valeret, Ita vt facilè poſſet in illo ambitionis curriculo, ante alios ſumere ſibi partes priores à quo tamen tantum abfuit, vt omnem ſuam apud Reges gratiam, communicaret cum cæteris ſui ordinis viris, quos ad pacem amplectabatur vniuerſos, ex quibus duos ſummæ autoritatis viros Ioannem Tarnouium Caſtellanum & Petrum Kmithā Pallatinum Cracouieñ. capitali diſsidentes, interdum odio, magno conatu reponebat ingratiam, Quo eos magno Reipub. damno diſsidere dolebat, Qui quo hunc honorem huic habuere tertio, vt illo iudice ceptis deſiſterent. ac in gratiam ſæpè redirent, Quod ſi quando illi ad reconciliandum difficiliores erant, Samuel neutram in partem propendens fixus manebat, ſalua vtrriuſque gratia, Hoc quale ſit, facilius exiſtimabit is, qui iudicare poterit, quantæ

quantæ ſit ſapientiæ inter eos verſari ác vſum & beneuolentiam vtriuſque retinere, qui quaſi in acie infeſtis armis in Repub. concurrunt. Quare cum Samuel vtrique parti acceptiſsimus eſſet, ferendo ac obſequendo perfecit, vt illos duos amiciſsimos ſibi viros, inter ſe coniunctiſsimos hinc decedens relinqueret. Hac igitur fama virtutum incredibilium, cum Samuel floreret, nomenque illius miris laudibus admirabile eſſet, Hoc anno Petricouiæ Comitijs infirmari cepit ac cum inde languens Cracouiam rediſſet, ex valetudine in hydropen lapſus, cum neq; quicquam prodeſſent medici Sacramentis piè religioſeque ſumtis deceſsit Anno Chriſti 1 5 5 0. ætatis ſecundo & quinquageſimo conditus Crac. in eo ſacello, quod in æde Staniſlai ipſe ſibi viuus deſignauerat, & quod illo mortuo Familiaris eius Andreas Przeſlawski Cracouieñ Canonicus abſoluerat, Sic ergo vitā finis Samuel Maczieiouius, cui, vt conſimiles Epiſcopos, & Cancellarios habeamus, optare ſanè debemus, Huic ſucceſſere in Epiſcopatu Andreas Zebrzydouius Raduanus In Cancellariatu vero Ioãnes Ocziesski Iaſtrzebicius, Fuit hic Ocziesski in familia Equeſtri ac priuata, & ne inter populares quidem ſatis nota, à paupere patre generatus, Cui cum generis ſplendor deeſſet, in virtute illi omnis ſpes fuit qua tantum profecerat, vt dignitate multorum in Polonia obſcuraret genus. Solertia enim ſumma

fuit, tantaque Eloquentia siue latinam siue Polonicam res posceret, vt amplissimas legationes Turcicas Italicas, atq; Germanicas, ingenij & Eloquij cōmēdatione obiret. Hic vt dixi, à paruis initijs fortunæ ac generis profectus in familia & disciplina Christophori Szydlouiecij Crac. Castellani, singularis viri ita adoleuerat, ita se parauerat, vt nulla humani officij pars esset, inqua ille non excelleret. Nam inter iuuenes Comis, inter senes grauis, inter literatos doctus, inter disertos facundus, inter facetos vrbanus, deniq; inter agrestes rusticus homo fuit, vt facilitate ingenij Alcibiadem illum græcum certa vitæ parte in Polonia nobis referret. Cum ergo is ad omnem vitæ partem aptus, Primum Sigismundo Patri, post Augusto eius filio, multis, tam domi, quam foris ingenij documentis probatus esset Samuele defuncto, huius anni Comitijs in Cancellariatu fuerat suffectus Ioanni Przerembski Crac. Præposito Procancellariatu relicto, bono item viro, docto atq; industrio, vt Samuelis discipulum possis agnoscere. Ita hoc geminum in Cancellariatu par Samuelis defuncti leuabat desiderium, cum homines viderent, duobus summæ industriæ viris, post Samuelem, amplissimum illud Cancellariatus munus à Rege esse mandatum.

ANNALIS QVARTVS.

AD LECTOREM.

LECTOR. Magnam partem huius Quarti Annalis Orichouius in commemorandis suis, & Stanislai Stadnicij hæredis olim in Dubiecko contentionibus, cum Ioanne Dziaduski Episcopo Præmysliensi consumpsit. quia verò ea plus Reipub: nocere, quam lectorem docere possent, hanc partem consultò omisimus. Cum enim nobis hoc præcipuum studium sit vt in Repub: charissima patria nostra ciues bene ac beatè viuant, & Rēpub: florentissimam conseruent, quod sine pace omnium ordinū esse non potest, adferre exempla quæ turbulentis hominibus possent esse vsui, preter mentem nostram, & contra communem vtilitatē iudicauimus. Nulla enim in mundo gens ita tenax est eorum, quæ à maioribus su-

is in vtramque partem gesta cognouit, quam hæc nostra. Nec contra manes Orichouij putamus nos delinquere, scimus enim & ex scriptis ipsius posterioribus, quã hi Annales, & ex senib⁹ magnæ authoritatis & amicitiæ cum Orichouio, doluisse illi quod ad has deuenerit discordias. Cumque superuixisset vxori, cuius causa hæc machina fabricata ab illo fuit, non modo serio redijsse ad Ecclesiam Catholicam Romanam, contra quàm nunquam aperte fuit: sed etiam voluisse iterum sacerdotia amplecti. Qua de re dum deliberatur, morte, magnus hic vir si intempestiua Venus illi contra non venisset absumptus est. Non inutilis certe Reipublicæ est cognitio huius contentionis si absque acerbitate refferetur; & nos tibi alibi eam proponemus. Minorem ergo partem Annalis sed Reipublicæ longe vtiliorem accipe.

Quicquid

QVicquid hoc anno relligionis causa, turbatũ fuerat, vnum in locum coniecimus, nunc alias eiusdem anni res sequemur ordine, inquibus princeps Barbaræ Reginæ mors est, quæ mox à coronatione ægrotare cum cæpisset. ex diuturno labore morbi cui cancer nomen est. ab vmbilico pube tenus affecta, ægre vitam produxit, ad Octauum Idus Maij, quæ dies S. Stanislai sacrata apud Polonos est. Quoquidem tẽpore summa obseruantia Sigismundi Augusti in præstanda fide coniugali fuit, Cum enim vxor pestifero afflictaretur morbo, magnaq; pars illius putris esset, ille noctu & interdiu contra vim grauitatemque morbi nunquam destitit boni fungi officio viri, & cum illa loci tedio anxia esset. Rex latum currum fieri imperauerat, quo ægram Niepolomitiũ transportaret, quem cum portæ vrbis non caperent pandere illas destinauerat, fecissetq; nisi id agentem vxoris mors occupasset, Quæ cum graui morbo correpta iam fæteret, ac omnes, Rege excepto. fastidirent ægram in Regia Crac. vi morbi opressa alto meridie decessit, quam eadem fide Rex curauerat mortuam, qua coluerat viuam, Humari illam Cracouiæ non placuit, quamuis multi censerent, quod sepulturam sibi Vilnæ fieri moriens mandauerat siue quod id religiosum plerisq; est in patrio condi solo, siue quod funus in inimica ad extremum sibi Polonia nollet fieri. Rex pro eo, ac

 rogatus

rogatus fuerat, die quinta & Vigesima Mensis Maij medius & inter Petru m Kmitham & Spitkonem Palatinos quam amplissimè illam supremo die Cracouia Vilnam extulit, multisq; ornamentis mortuā decorauit. Tanta vero obseruantia funeris in proficiscendo fuit, vt Rex nusquam à loculo discederet, semperq; praeuntem sequeretur, tristis & si quem in vicum aut in oppidum fuerat ventum, de equo descenderet, ac funus pedes comitaretur mæstus, nec vllo ab hoc officio impeditꝰ est imbri, deniq; sūma mæsticia, magno comitatu, piè religioseq; in Lituaniā funus deportauit, ac Vilnæ in æde S. Staniflai apud paternos illius manes vxorem humauit, Insigne est documentum Regibus hæc mulier, & quam deceat eos pro rebus caducis æternas subire offensas, Quāto enim conatu hanc vxorē retinuerit Rex supra est ostensū, tanto tamen certamine rem expetitam vna illi eripuit dies, multo seminario dissenssionum in Polonia relicto.

Hoc anno Helias, maioris Daciæ Walachiam nunc vocant, Palatinus Petri filius, à Christo D. defecerat, & ad Mahometum impium transierat, cum enim is nihil sibi tutum in Dacia, reliquisset, quod multos de Primoribus Dacum interfecerat, multos extorres fecerat, tam manes mortuorum, quam minas viuorum trepidus pauebat. Et cum cruciatu timoris angeretur, accersitum se à Solymano Turcarum Tyranno simulat, nihil

nihil illi quid mente agitaret communicans, conuasataque omni paterna gaza, simulatione officij Constantinopolin ad Tyrannum proficiscitur. Dacia Stephano minori fratri relicta. Exceptus a Solymano Helias benigne fuit, & cum aduentus sui causas quas initio dissimulauerat edidisset, Solimanus hominis aduentu gauissus est quod ante eam diem tam clari nominis Princeps nemo erat qui sponte à Christo deficeret, ac vltro nomen Mahometo daret, ita circumduci illum per aulam frequentem iubet. ac palàm ad ludibrium Cristi ostentari, ad extremum de Tyranni atrio inter duos Bassas, qui illius latera tegebant, prodit ac aula in media ingenti gratulatione militum Christi nomen deponit, & Mahometi assumit, pro Heliaq; Mahometes acclamatione militari salutatur, Et ne videretur Turcis esse suspensæ dubiæque fidei crucem ligneam pedibus subiectam ter inspuit, ac totidem vicibus conculcatam, pede ab se vt execrabilem, remouit, Dicitur abiurato Christo cum in cubiculum concessisset, secreto se se afflictasse effuseque in occulto fleuisse. Id ego factum credo quomodo enim ille in tam in nani scelere poterat obliuisci paternam hanc quam prodebat fidem esse. Iam conscientia irrequietā, quibus tandem vulneribus non cruentabat hominis impij mentem, quæ tanto cæcata scelere, cum ad omnes stimulos obduruisset, præcipitem illum etiam

etiam reluctante agebat in omnem vecordiam. Et quoniam Helias vltrò Solimano sese dederat ideo Sahmate honorem ab illo perfidiæ præmium tulit, Qui honos vt meritò ad illum delatus videretur, comparato ex Scythicis militibus exercitu, perfugam ducem nactus cui Mormura nomen fuit, cum inusitatis itineribus exploratores elusisset, Bratislauiam opressit. Erant in eo oppido fortissimi veterani, qui hostem prius visum quàm auditum in manibus cum haberēt, trepidi ad arma discurrunt, ac irruentes agmine scythas intra vallum sustinent. Postremo multa cæde vtrinq; edita, vt pauci à multis ita imparati à paratis victi ad vnum cæsiq; omnes sunt. Oppidum etiam ad solum à scythis exustum est. Graue monumentum ignauiæ nostræ. Magnam enim calamitatem incuria nostra hoc anno Polonia accepit, non tàm oppidi, quod iam à Sigismundo Augusto instauratum est, quàm militum, quibus non facilè Resp. cito habebit pares, erant enim illi viri strenui, & militia ac magnis victorijs scythicis clari tantumq; vsum rei militaris habuisse putabantur, vt singulis singulos exercitus maximis bellis tuto committeres, Scythæ oppido potiti, partaq; victoria læti. Erat enim Russia absque præsidio, Rex etiam in Lituania aberat, qui præsens contra illam incursionem subitam subsidio fuisset, & nisi sapiens vir ad coniecturam rerum futurarum Spitko Iordan de Zakliczyno Regni

quæstor

quæstor, Ioannis Tarnouij Castellani hortatu mutuas pecunias in rem militarem sumsisset, hocq; stipendio exercitum ex obuijs militibus conduxisset, scythæ victoria impulsi geminassent cladem, ac longius progressi eandem hanc iterassent. Hoc principium perfidiæ in Mahometis sectam concidens Helias, nostro malo, dedit, quod tamen nō diu ille tulit impunè. Nam cum suspecta in Mahometen Solimano illius esset fides, sublatus breui de medio ita est Constantinopoli vt illius neq; viui, neque mortui index esset. Ad hunc modum Polonia hoc anno vexabatur, tàm domi quàm foris. Ad hæc mala accesserat fæda ètiam fames, quæ multos mortales in Polonia & Lituania absumpsit, tantaque fuit annonæ caritas, vt modius siliginis Cracouiæ ad tres florenos perueniret. Eodem anno Andreas Gorkanus Polnaniensis Castellanus ac maioris Poloniæ Præfectus. Octobri mense Posnaniæ moritur, vir memorabilis, in quo multa naturæ bona gloriæ splēdor æquauit. Huius familia antiquit⁹ Equestris fuit, Vriele autore, qui primus in eam familiā Posnanieñ: Eptūm intulit, inter patricias gentes relata magno rerum successu creuit. Cum enim Vriel Epūs Lucā fratrē Episcopali pecunia auxisset, facile illius ad Posnanieñ; Palatinū adiuuit peticionē. Huic eiusdē nominis Lucas nascitur filius, Andreæ pater, qui paternos honores adept⁹ auxerat patrias opes, mira benignitate

 fortu-

fortunæ. Cum enim è Schamotulana familia nobili & patricia, vnicam Posnanieñ Palatini filiam vxorem duxisset: vnam fecit ex duabus domum, Schamotulanumq; iu Gorkanum cum omni re & nomine infudit genus. Et cum ille solertia adiuuaret fortunam, augebat rem cum honesta rei familiaris cura, tum Andreæ filij nuptijs, cum quo vnicam natam Kurozuãtij, magni patrimonij hæredem collocauerat. Et cum studium in illo augeretur habendi, vxore defuncta, Episcopus Cuiauiensis, à Sigismundo Rege factus, ingenti pecunia, & patris & patrui, & filij, & suas pristinas opes cumulauerat quas decedens Andreæ filio reliquit, qui scienter & moderatè ijs vsus, magno ornamento Poloniæ fuit, patriæq; in Posnanieñ: Castellanatu, & maioris Poloniæ Præfectura succedens, illum orbem Senatorium absoluit, sine quo nemo in Repub: vir magnus habendus est. Fuit enim primo Vir sapiens, post patriæ amans, tum eloquens, Postremo diues, ob quas res elucebat in omni illius priuata & publica vita decus, honestas, laus, atq; dignitas. Huc accedebat facilè populare studium, non solum priuatis beneficijs, sed publicis etiam largitionibus collectum, quibus ille rebus ad omnem oportunitatem gloriæ, domi & foris hominum voluntates adiunctas habebat. nam & apud exteros gratia, & apud suos sententia plurimum potuit, adeò vt nouis rebus studuisse crederetur.

rētur. Statura fuit mediocri, forma apta & temperata, & in omni ætatis gradu venusta erat, colore candido, vultu tranquillo & blando, oculos habuit cæsios, in quibus tamen inerat quidam Senatorius vigor, caput tondebat, submittebat barbam, quam cani condecorabant multi, vestitu atq; omni cultu elegans & concinnus fuit, vt nullius lenocinij in habitu, qui quidem viro videretur dignus negligens esset, studia liberalia exercuit cupidè, ingeniosos ac doctos, militares etiam viros, omnibus modis fouit, deniq; ambitione, libertate & splendore vitæ Senatoriæ cæteris antecessit. Moritur anno ætatis, plus min⁹ quinquagesimo, multò sui desiderio in Pōlā relicto. Reliquit tres filios, Lucā Andreā & Stanislaū, omnes Ephæbos, quorū adolescētiæ pro spe de illius cōcepta, ne quid officiat rerū copia, optādū est. In demortui locū, Rex, Petrū Czarnkouium Posnañ: Castellanū, Ioannē vero Koscieleciū maioris Poloniæ Præfectum suffecit.

Etsi initio suscepti operis animus nō erat, res externas scribere cū ad domesticas vires nō sufficiant, tamen cū se in cursu offerāt, quæ Poloniā attingunt illa quoq; prætereunda nō sunt, cuiusmodi est crudelis, atq; miserabilis mors Georgij Varadiensis Episcopi, vrbis Romæ Cardinalis ac Vngariæ Quæstoris, quē vulgo Thesaurariū vocāt, qui obscuro ort⁹ loco, magnā ætatis partē in familia Diui Pauli Eremitæ transegerat, vnde ad maiora rerū initia ducentib⁹ fatis egressus, in Regia Ioānis maximas res quæ-

res quæstor administrauit, cui tantam fidē rerum omnium, Rex ille habebat, vt moriens, & Isabellam vxorem & Ioannem Sigismundum filium illius mandaret, ac committeret fidei, quorum immensē curam ille gesserat, perfeceratq; vt inter Solimani & Ferdinandi arma positus, magnam partem in Vngaria tot cladibus direpta, atq; dissipata Ioannis filio vxoriq; illius conseruaret, ac proditoris nomen obfidem ferret, quod duobus infestissimis in ter se hostibus Solimano & Ferdinando, dum fidem mortuo Regi præstaret, modo huic modo illi deditum se esse simulauerat, Cum vtriq; clàm capitalis hostis esset. nihil nisi vxorem & filium defuncti Regis ad suā fidē pertinere existimans Quos dum tuetur; fallere promissis Ferdinandum, eludere autem doles Solimanum ius esse fasq; putabat. Quare, mirum dictu est pro fide Ioanni Regi data, qua arte vtrumq; tractauerit, & prout res se daret modo harum modo i larū esset partium quæ illius ars in fallendo incredibilis quā esset efficax, tū potissimū apparuit cum Ferdinandus Budæ inclusam Isabellā cum filio annum circumsideret Cum eñ Georgi⁹ vna inclusus vim Ferdinādi nō ferret, frustraq; fidē Sigismundi Poloniæ Regis Isabellæ patris implorarer ad Solimanū Turcā receptū habuit, quē æquis & iniquis conditionibus sibi conciliat ac magnis pollicitationib⁹ ad auxlium ferendū impellit, cui⁹ aduentu exteriti Germani obsidionē dimittunt, & à Buda discedunt, quorum discessu Reginam quidem Georgius & Regulū oppugnatione liberauerat, sed Budam cum reliqua Vngaria amiserat, Solimanus enim cum nullum præmium nisi Budam pro liberata Regina cuperet. eius potiundæ hanc rationē instituit. Filium Ioannis pro hospitio & amicitia patris ad se in castra afferri, ac vna cum illo Senatores Regni, adesse iubet, vt in exercitu Victore ac illius seruatore incolumitatem gratularentur præsenti: Mater misera ac luctu perdita frustra diu Vngaris aduersata, tandem attrocitate temporis coacta, filium Tyrano, ouem videlicet lupo per Georgium in Castra mittit verita ne id illi negaret, quod mox ille auferret. Georgius ac cæteris Senatores, qui propter ætatem pueri, in procuratione erant Regni, magnū & optatū munus ad Tyrannū deferunt, Regulūq; Paruulū nutricis de sinu depromtū in manus Solimano tradūt, quē ille obuijs vlnis āplexus iussis omnib⁹ de Tabernaculo excedere, cū nutrice multa familiari⁹, quā Tyrannū decuit, de reb⁹ Reginæ cōmunicasse dicitur. A colloquio, nutricē saluo præter spē puero, per causā honoris Præfectū Ianiciorum. Agā Turcæ vocāt, reducere in vrbē imperat, retētis Senatorib⁹ in Castris. quos Regulū ex vrbe in Castra fuisse secutos demonstratū est quorū vn⁹ Valētin⁹ Turcus, qui longe omnes Vngaros belli gloria & virtute superabat, in Turciā erat deportat⁹, ibiq; annis

annis aliquot post in vinculis fuerat verberibus, (vt fertur) necatus. Aga vti erat imperatum cum Janicerorũ manu filium ad mæstam & pauidam matrem defert, quæ iam conclamauerat, nihilq; mi nus quã filiũ reducẽ à Tyranno expectauerat, Aga in transitu quo ibat vrbem præsidijs occupat ac magno beneficio viuum matri filium reddit, at illi confestim vt Vrbe excederet Solimani verbis imperat. quod hæc illã contra vim Ferdinandi nõ posset tueri, Solimanũ autẽ pupilli tutorẽ suũ munus arbitrari, pro fide data patri, nõ solum Budam, sed cunctam Vngariam integram pupillo præstare debere, Regina vt iussa fuit Buda excedit ac Lippã proficiscitur. His dolis bonus ille tutor Budam suam fecit ac ita perpetuo habent successum doli. Georgius enim quibus artibus Budam seruare volebat, ijsdem illam amisit, nec tantum Vngariam sed cæteras quoque nostras Prouincias possedit Verumenimuerò capta Buda Solimanus cum in posessionem Vngariæ venisset, nec de ea pupillo cederet, Georgius pænitẽtia facti versare se ac Cõsilia inire cepit, quo Solimano pulso Vngariam de integro recuperaret, Itaque repetit Ferdinandi gratiã, ac parta venia cũ illo init consilia, cõspirat, ac huc euadit, vt Isabella Regina Diadema Regni Ferdinando traderet, Vngaria cũ filio excederet, ac Ferdinando possesionib9 filij paternis, quæ amplissimæ fuerunt cederet, pro quibus ac pro dote sua Opoliensem ducatum à Ferdinando caperet, Quibus

bus de rebus cum ita conuenisset, data vtrinq; fide Isabella cum filio ex Transiluania Cassouiam proficisceretur, vt quemadmodum conuenerat pactis conuentisq; staret. Quod & facit nam Cassouiæ Georgio præsente & Diadema Ioãni Baptistæ Ferdinandi exercitus Præfecto tradit & Vngaria cedit ac inde in Poloniam vt Opolium mature perueniat ad Sigismundum Augustum fratrem parat profici-sci. At Georgius cum videret hac quoq; vice spe sua se lapsum esse, Ferdinandumq; nec pactis stare neq; exercitus pro eo ac promiserat in Vngariam contra Solimanum mittere, & cum collegã quoq; Ioannem Baptistam Gastaldum sibi in exercitu æquari moleste ferret, redit ad ingenium & ad extremum vertit omnia. iterum receptum habet ad Solimani gratiam, quem aduersus Ferdinandum de integro, magnis iacturis & pollicitationibus impellit, consilia Ferdinandi aperit, ac veniam præteritorum petit, Deprehensus coniecturis primo Georgius, deinde literis est quæ interceptæ ad Italum collegam deferuntur, qui apud Vnitium cum Georgio in exercitu pari potestate fuit. Oppidũ hoc ab Alba Iulia in Transiluania miliari abest, Italus re cognita ac bene dissimulata Ferdinandũ certiorẽ facit, quanto in discrimine res sit, docet. Ferdinandus suis rebus timens, dat Ioãni Baptistæ negotium Georgij silentio interficiendi, qui astu par Vngaro, Tres Hispanos promptissimũ ad tale facinus

facinus patrandum genus, ad interficiendum Georgiũ clàm mittit, ab his liberaliter Georgius appellatus, & illa non insolita Hispanis reuerentia productus, in cubiculo interficitur, post à ceruice caput abscinditur, ac Ferdinando refertur, reliquum corpus ferro laceratum inibi abijcitur, ac aliquot diebus inhumatum negligitur. Cubicularij duo arma expedientes, pro domino vulneribus tardantur. Milites ne quam vim facerent, re insperata occupantur, ac præsidio ab Italo prohibentur, qui interea dum nox transigitur, edito signo, quod conuenerat, tormenti intus editæ glandis paratus cum cohortibus ad subsidium erat. Hic exitus illius viri fuit, quem fortuna ex humili loco ad Regium pænè fastigium, cum prouexisset, hoc anno ante Christi natalẽ, grauissimo casu conflictum, subito ex summo honoris & potentiæ gradu deiecit, cunctis seculis documento summis & infimis futurus, quam ipsa se detegat, atque impediat fraus, & quã se illa suis induat & capiat laqueis. cum hoc tamen viro amissa Vngariæ recuperandæ spes est, quod Principibus de medio sublatis, nemo vir in Vngaria restet, nomine & meritis grauis, cum quo se reliquum vulgus ad auxilium & ad spem futuri temporis congreget. Hæc domi & foris gesta eo anno sunt.



ANNA-

ANNALIS QVINTVS.

IAm Comitiorum tempus appetebat, cum Rex ad Calendas Februarij Vilna pro eo ac dixerat Petricouiam aduentaret, non ignarus quantum turbarum, se absente in Regno sibi contractum esset, Prouidebat igitur animo, qui Comitiorum motus se excepturi essent, quod omnibus Conuentibus per omnes Regni Prouincias Equites Polonos acerbissima postulata edidisse cognouerat, Itaque Petricouiam venit, eodem ad dictum Senatores Legatiq; veniunt, summa expectatio erat, quarum nam partium in distracto Regno futurus esset Rex, Erant solliciti Pontifices de iurisdictione, Equites vero de libertate, ad quamcunque partem Rex accessisset, eam cum detrimento alterius partis victorem fore. Pontifices pietate, Equites libertate fidebant, quorum vtriq; sibi cum moribus, tũ legibus cautũ putabant, Taliter incensis animis amplissimorum ordinum Rex Comitia auspicatur, sacrificiumq; pro salute & concordia Regni de more Pontifices habere imperat, Hi Abbati Vitouieñ: rem diuinam iubẽt facere, qui frequenti ac pleno templo die Purificationis Mariæ coram Rege Sacrificauit. Quoquidem tempore apparuit, quã Sacrosanctæ etiam res vilescant ipsorũ hominum contemtu, cum enim pro more & religione veteri,

 verum

verũ integrumq; Christi corpus in Sacrificio Abbas attoleret, ad illudq; sublatum Rex cum Senatu, & cum cætera turba venerabundus procumberet, complures palàm obuertebant ora. Raphael certè Leiczynski qui proximis Comitijs Brzesteñ. Palatinatum deposuerat, per summum diuini Sacramenti contemtũ steterat ante Regē pileatus. Quæ res offenderat multos, querebanturq; vulgo homines in conspectu omnium Magistatuum Regni numen violari, ac contaminari diuinum. Rex in hunc modum auspicatus in concilio per Ioannem Ocieski Cancellarium proponit, quibus causis adductꝰ Comitia indixerit, demõstrat vicinos Scythas Turcas, ac Dacos aduersus quos nudatum esse præsidijs Regnum docet, Bratislauiã quoq; commemorat, cuius exusti ignominiam deprecatus, in dissensionem publicam ciuilem culpam confert, denique hanc iubet deliberationem esse, quo aduersus vim & incursiones hostium Regnũ tutari posset. Secundũ hoc propositum Legati deliberent, ac in commune consulant. Qui sumto ad deliberandum spatio statuunt, non minus de externis hostibus propulsandis quam de domesticis motibus sedandis agendum esse. Quare de domesticis rebus prius cum Rege agendum esse quam de vilis externis. Et quoniam post Poloniam conditam grauissima illa causa fuit, qua amplissimi ordinis Maiestas conuellebatur, quo maiorē autoritatē res haberet, com-

rét, cõmuni legatorũ sententia Raphael Lesczynski, illi causæ patronus deligitur, qui quod preter aliorum morem legibus parens è Senatorio ordine ad Equestrem redierat, opinionē virtutis habebat, ac preter cæteros amans patriæ, & vir bonus ferebatur esse, qui de scripto, (vt erat in Consilio Legatorum, deliberatũ) id mandantibus cunctis, orat, obtestaturq; Regem, vellet meminisse, suæ fidei Regnum commissum esse. Cuius à Magnatibus cum violaretur libertas debere illum pro sua salute post ponere, res omnes, Non vim externam Polonis metuendam esse, sed intus inclusum malum esse, quod in ipsis Reipub. hæreret visceribus, quod à Rege neglectum vires sumeret, ac libertatè communi violata, multos Tyrannos pro vno Rege in Polonia instituerer, qui audacia & impunitate subnixi Regiam potestatem sibi arrogarent, Intermittendã ergo esse omnem de alijs rebus deliberationem, huc vero incumbendum, quo ex authoritate, maleficium domesticum cum vestigio, quam primum tollatur. Et quoniã magnã autoritatē ad dicēdum attulerat, audientiãq; sibi re noua & inusitata cõpararet multa animosè & acerbè descripto magna orationis libertate pronunciat, Nos te Auguste Rex, liberis suffragijs Regem creauimus, tuæ fidei quicquid diuini & humani iuris erat in Polonia mandauimus, tuæ ditioni potestatique Regiæ, vitam existimationem fortunasque subiecimus,

nostras. Huius potestatis Regiæ, nullum mortalium te habere socium voluimus, neq; adeo volumus idq; te autore & Duce perficiemus, Cum hac spe & fiducia missi à fratribus nostris, huc aduenimus, vt Regiã tuã potestatem integram nobis præstes cum nemine communicatam. Et vt magnatum potestas ex autoritate publica intra suos fines, per te his Comitijs redigatur, reprimaturque quæ ad salutem hominum & ad conseruationem instituta subito se ad eius pestem perniciemq; conuertit. Hæc summa legationis nostræ est, vt tibi soli pareant Poloni, præterea nemini, hæc mandata nobis exhaurienda sunt, priusquam vllam aliam Reipub. partem attingamus.

Eadem Tarnouius pro salute populi, minime populariter agebat, erat eñ hic vir, re magis, quam ostentatione popularis, raro aliquid coronæ ille dabat, auræq; populari, spectabatq; non hoc quod populus probabat, sed quod populo vtile erat, malebatq; de populi fauore periclitari, quam secunda illius fama, rem male populi gerere, ideo alienus ab omni simulatione ostentationeq; sæpè pro re populi, contra ipsum populum sensit ac dixit. Multa sunt huius rei exẽpla in vtramq; partẽ, sed memoriæ causa vno & altero erimus contenti In expeditione apud Leopolin, contra Dacos, incredibili tumultu res exarserat, aduersus Sigismundum Regem, ita vt illum equites propemodum exautorarent

autorarent, quam rẽ cum pestiferã Regnó futurã, Tarnouius videret, sic pugnauit, sic multitudini à quibusdam concitæ restitit, vt illius temporis solus procellam sustineret, magno cum periculo, cum eñ vehementius equitibus resisteret, infestoq; armatis campo, ingenti animo, nõ tam Regis, quam Regni causam ageret, minimum abfuit, quin periret concursu, & indignatione, turbæ militaris. Consimile exemplum, idem edidit, virtutis & constantiæ in Sigismundo Augusto Rege, Huic enim cum multitudo, ob vxorẽ irata omnem vim ac potestatẽ Regiam adimeret, vt supra demonstratum est, impetũ illum multitudinis, summa cum inuidia sustinuit, nõ vxorẽ quam illo inscio Rex duxerat, sed ipsum tutatus Regnũ, quod corruere bello ciuili fuerat necesse, Si ille tum multitudini laxaret habenas, ac pro multitudine contra tenacem Propositi Regem stetisset, ita hic dum multitudinem seruabat, fauorẽ multitudinis cũ vitæ iactura repudiabat, At vicissim cum res poscebat stabat cum populo, nulliq; ad gratiam cuiusq; seruato receptu sic populum defendit, vt nihil aliud quã populi causã nosse videretur. Quod vel inprimis, in hac causa acciderat in qua Populus Polonus cũ Episcopis de libertate & religione duob⁹ R. P. fundamentis his Comitijs certabat, Insigne optimatib⁹ exẽplũ, vt nõ simulatione neq; gloriæ ostentatione, fictoq; sermone atq; vultu, sed veritate, fide, iusticia, atq; vtilitate sese multitu-

dini venditent, vt pro re communi modo cupide progredientem populum comprimat, modo timidè regredientem quasi classico ad officium reuocent, ne videlicet populus aut superbia obedientiam excutiat, aut humilitate iniuriæ succumbat.

Cum asperè & acerbè à patribus & à legatis Episcopi vexarentur, vehementer illos iudiciorum pænitebat, aliter enim quam sperarant euenire videbant, Solus tamen Ioannes Drohoiowski Cuiauień: Episcopus splendebat aliorum Pontificum contumelia. hic enim in Petricouień: concilio de quo ante dictum est, solus inter Episcopos mitius agendum esse cum Equitibus Polonis, & ab illis tàm atrocibus iudicijs, quorum tùm inibatur ratio abstinendum censuerat. Cuius facti causa multi illi honores ab Equitibus Polonis habiti, gratiæque illi sunt actæ quod rationē duxerit eius ordinis, vnde & ipse erat ortus Cæteri Pontifices lacerabātur passim conuicijs, inprimis autem ipse Ioannes Dziaduski Præmislień: Epūs, cui Ioānes Tarnouiꝰ salutādi causa se adeunti domi suæ, nō vt Senatori & amico, sed vt hosti & priuato dextram porrexit, grauiterq; illū pro palàm increpauit, quod in Præmislień: Diocæsi hominibꝰ liberis seruitutē, probis infamiā, ingenuis exitiū inferret, idq; solutius faceret, quàm parē cū cæteris deceret. Epūs meritis pulsatꝰ cōuicijs, directo ad Nicolaū Dirgouiū Archiepūm tēdit, qui interea sese domi cū Episcopis collegerat, quæritur, quàm indigne à Ioanne Tarnouio fuerit habitus, & addidit sese indigna hæc vnū, pro omnibꝰ pati. Cui Archiepūs cōmotus: Tu pro nobis pateris hæc ? qui tātum malorum nobis peperis, vnde hæ in nos ortæ sunt turbæ ?

Dum hæc aguntur Stanislaus Orichouius Rutenus certior factus, Ioannē Præmislień: Epūm iudiciorum publicè Petricouiæ dare pænas, & cum illo vna cæteros in summa inuidia esse Epōs, occasionem rei benè gerendæ dari sibi ratus, non dimisit tempus, præsensq; Eporūm odium, ad suam salutem conuertit, profectionēq; Petricouiā instituit, & vt præsenti animo, & ad agendum parato Episcopi illum scirent venire, literas præmittit ad Episcopos libere scriptas, quibus quam inique circumuentus fuerit à Præmislień. Episcopo, conqueritur, tum testatur, se nisi coactum ab Episcopis ad illorum aduersarios non transiturum. Has ille literas in hanc sententiam latine conscriptas Petricouiā præmittit, ipse paucis interpositis diebꝰ cōsequitur, Sed cū profectionē illius multa tenerēt, impeditūq; insidijs illi iter esset, Herbultis se cōiungit, quorū egregiā fidē ac singularē in se voluntatē omnibꝰ periculis cognouerat. Fuerunt autē hi, Stanislaus Castellanꝰ, Ioānes Subcamerarius Leopolień Valentinꝰ itē Crac. Canonicꝰ & Nicolaus fratres Cum ijs aderant, & alij cōplures Nobiles viri, qui iter Petricouiā ad Conuentum habebāt, Horum præsidio cōtra ocultam Præmislień: Episcopi vim fretus

fretus Orichouius, cum Ioanne patruele fidò fratre pauitans, ac in sidias vitans Petricouiam proficiscitur, hoc consilio, vt aut ab Episcopis infamia iudicij leuaretur, aut omnia postrema coram Rege in Comitijs experiretur. Suleiouium Oppidũ Petricouiæ vicinum vbi est ventum de amicorum sententia flectit iter Wolborium, & ad Ioannem Drohoiowski consobrinum, Cuiauiæ Episcopũ diuertit, ad quem Petricouiam scribit certioremq; illum de suo aduentu facit, orat ac petit quo pro necessitudine & cognatione periclitantem exciperet, auxilioq; & consilio in tam necessario tempore iuuaret, Herbultos etiam ad Petrum Kmitham Crac. Palatinum ablegat, quod cum illo Herbultorum fuerat nupta soror literasq; ad illum dat suppliciter scriptas. Res illico percrebuerat, ac sermo manauerat, Orichouium adesse, materiamq; præsenti turbæ non modicam afferre. Agitant rem inter legatos Petrus Boratinski, Hieronymus Ossolynski, Ioannes Pieniasko & Adam Siemuszowski, qui causam sua sponte incensam inter legatos vehementius inflammant. Interim cum Ioanni Drohoiowski Epõ satis iam calere videretur res, Nicolaum Dirgouium Archiepiscopum adit, ac illi Orichouium suo iussu Wolborium ad se deuertisse nunciat, hoc consilio, nequid de improuiso ille adueniens de integro ad turbas adderet. Archiepiscopus collaudato Drohoiouio Episcopo, iubet

iubet vt comiter Orichouium apud se habeat & Petricouiam accersat, Facta potestate Orichouius accersitur ac fraterne ab Ioanne Drohoiouio excipitur Cui Archiepiscopus de Consilij sententia fidem publicam vltro per Ioannem Drohoiouium in scripto miserat, manendi Petricouiæ & res libere agendi, quoad Archiepiscopus aliter censuisset. Hanc fidem Stanislaus Orichouius veritus primo omnium existimationis iacturam, deinde ne quã opinionem timoris, illa recipienda daret, per Ioannem fratrem patruelm, & per Ioannem Pieniaskonem Archiepiscopo remisit, cum his mandatis se innocentia fretum Petricouiam venisse, nihilque commisisse, quo vel magistratus reformidaret, vel illorum iudicia horreret. Hæc fides cum mandatis Archiepiscopo in Episcoporum cætu redditur, quoquidem tẽpore Andreas Zebrzydouius Crac. Episcopus, quem sibi antea per literas Orichouius conciliauerat, causam Orichouij diligenter egit, monuitq; Episcopos multis collectis exemplis, ne Orichouium supplicem suum aspernarentur. Cõmemorauit etiam quanto detrimento ordini esset futurus, si ille ad aduersarios cum illa transiret causa, Qua oratione permoti erant Episcopi, trasegissetq; eo die Zebrzydouius, nisi ex minoribus Sacerdotibus quidam factum impedissent ac indignũ facinus apud Archiepiscopum conclamassent cælibatum Orichouij causa tolli, ac magnam fenestram

stram ad licentiam aperiri, dum despecta potestate ordinaria ingrederetur vitæ viam quam quisque vellet Huiusmodi sententijs impedita & extracta res illi fuit. Orichouius vbi videt de iudicio Præmislien. Episcopi, nihil mutari, sed omnes sacerdotes ad suam instructos esse perniciem, cum frequentibus amicis, Inprimis autem cum Ioanne Cuiauien. Episcopo Ioannem Tarnouium adit, cui causam & calamitatem proponit, ac se in Polonia deteriore conditione quam nocturni essent fures apud illum conqueritur, quorum nemo indemnatus daret pænas, se impetrare ab Episcopis non potuisse vt sibi lege condemnato interire liceret, non se veniam delicto orare vllam, sed iusticiam ac iudicium, vt si quo vxore ducta, se obstrinxisset scelere, eas pænas in legitimo iudicio daret, quas leges iuberent. Orat ac obsecrat Ioannē Tarnouium vt pro sua iusticia atq; clementia illum in fidem ac clientelam suam contra vim Episcoporum acceptum tegat. Tarnouius bono animo hominem iubet esse, ac desperare vetat, ac plenum spe ab se dimittit. Ipse ad cæptum certamen redit, qui cum totus mente & animo in Eposcopos instaret Andreas Zebrzydouius Cracouien. Episcopus in iurgio quærebat ab illo, Quo ergo, inquit loco Tarnouie in Polonia fuero, si de hæresi Episcopus non iudicauero, Præconis'nè, an verò Episcopi, Cui Tarnouius æquius vero fieret Andrea

drea Zebrzydouie te præconem in Polonia fore, quam me seruum. Hanc tantam Ioannis Tarnouij in agendo vim & constantiam adiuuabant multi, Primores patrum in ijs Ioannes Latalicius Posnanien. Palatinus Senex & magnæ in Senatu autoritatis, Et cum multa ad eam sententiam dixisset, illud etiam magna autoritate addidit. Venerat inquit proximis Comitijs ad te questum Stanislaus Orichouius, tria vix protulerat verba, cum obmutescere cogeretur, quo quid calamitosius dici potest, quā tuo subdito causā apud te Regē in calamitate proloqui nō licere. Hęc nō sunt Polonimoris Serenissime Rex, neq; sunt veteres administrandi Regni Poloniæ artes, sed sunt Italicarum versutiarum & externæ calliditatis. Polonis Rex iuris & iudiciorum æqualitate est constitutus, vt omnes ex æquo audiat & causa cognita in legitimo iudicio, vel condemnet vel absoluat, Et cum pares sint vna lege & communi Rege nobiscum hoc tamen plus sibi sumunt, vt paribus dominari Regnumq; in nobis cupiunt obtinere, quæ res cū libertatem & societatem Regni tollat, prouidere debes vt ne quem socium iuris tui Regij habeas, neq; potestatem tuam Regiam, cum aliquo communices, vt tibi præsidi atq; Regi æqualiter omnes subiecti simus, qui non solum finibus, sed etiam legibus eisdem in Polonia continemur.

Epī cū se clarissimorū virorū autoritatib⁹ acerri me premi

premi viderent, varia consilia tuendæ dignitatis inibant, quæ illa contentione admodum imminuebatur. Itaq; solitudine ac formidine pleni, neq; retinendæ, neque amittendæ iurisdictionis facultatem habebant. In qua illarum trepidatione Andreas Zebrzydouius Crac: Episcopus causam habuit, non iam ad hortandos, sed ad obiurgandos liberius Epõs, quod Stanislaum Orichouium, subsidio de industria aduersarijs traderent, qui calamitate sua incitamento esset Senatui, Populoq; Polono ad oppugnandam Pontificiam dignitatem, Quare censuit Orichouium quamprimum recipiendum, quod nisi facerent, serò illos ac nequicquam postea recepturos. Magnum pondus habebat Zebrzydouij apud Episcopos oratio, peroportune enim afferebat congruebatq; cum tempore & cum re ipsa, Quam consecuta Petri Kmithæ autoritas, perpulit tandem Episcopos Orichouio æquiores esse qui partim insita clementia partim Herbultorum precibus adductus, quos ad illum vt supra docuimus Orichouius ablegauerat, quantum conniti autoritate potuit, tantum apud Archiepiscopum oblitus offensionum contendit, ac illum monuit ne Orichouij vxore Remp. perturbari, ac sacerdotalem ordinem periclitari vellet, se initio vidisse, quas turbas datura esset vxor Orichouij, ideo mansuetè cum illo in Præfectura sua egisse. neq; delationi Episcopali paruisse, neque pro edicto Regio pænas

pænas ab Orichouio exegisse, partim quod hominem ob matrimonium interficere, cuius nullum aliud facinus esset, crudele putaret, partim quod illum Reipub. conseruare, humanum factum censeret. Idem ergo faciendum Archiepiscopo suadebat, fore id illi vtile, cum ad multos Ecclesiæ vsus: tum vero ad præsentes Regni motus, componendos. Hæc pro Orichouio vir clemens in afflictos, & misericors in supplices magno conatu agebat Kmitha. Et quoniam his Comitijs ille pro Episcopis contra hæreticos acerrime senserat, Ideo illius pro Orichouio, plurimum apud Episcopos valuit autoritas, Itaq; cũ & Andreas Zebrzydouius pro Orichouio laboraret, & autoritas Petri Kmithæ, eodem accederet, datur in Concilio causa Ioanni Drohoiouio Episcopo Orichouium reuocandi, & in Concilium conducendi, Et quamuis ille post tot frustra tentatos aditus, obfirmasset ad Episcopos non reuerti, tamen Ioannis Drohoiowski consobrini sui suasu, in Gnesneñ. Archiepiscopi fidem redierat, Itaq; die præstitura frequenti concilio in Cætum Episcoporum Orichouius venit, ac potestate dicendi facta, cum multa de sua erga Romanum Pontificem obseruantia disseruisset, Confessionem fidei edidit, in qua quam piè Deum coleret, & qua fide erga Romanam Ecclesiam esset, articulatim descripserat. Attentè auditus Orichouius, vehementer placebat Episcopis quod in tanta atrocitate

citate temporis, perturbationeq; religionis, optimo exẽplo sese submitteret Pontificiæ potestati. Et cum ille spe sua maiorem beneuolentiam Episcoporum sibi conciliasset in crastinum fuerat reiectus. Interea loci Archiepũs in Concilio Episcoporum deliberat ac culpam Orichouij cum pœna Episcopi comparat, multis partibus visa est pœna culpam excedere, præterea Confessio ab illo edita relegitur, diligenterque ad Ecclesiæ normam, ab omnibus exigitur, nihil in ea alienum communi religione reperitur, vel ipso Ioanne Dziadusky Præmisslieñ Episcopi teste, à quo querit Andreas Zebrzydouius quam tandẽ causam habuisset in iudicio, ad tam atrocem sententiã, vxorem respondit ille, Nihil ne præterea, Nihil vero ait Episcopus, Tum Zebrzydouius cum indigne factum quoq; ferrent cæteri, At vxorem inquit Sacerdotem ducere culpa quidem est, sed hæresis non est. Neq; ijsdem pœnis tibi Sacerdotem coniugem, quibus hæreticum hominem afficere licuit. Postremo cum nullum vestigium vllius sectæ in Confessione Orichouij appareret, Episcopi de Consilij sententia, Orichouium absoluendum esse decernunt, ac illi in Concilio per Andream Zebrzydouium Episcopum benigne respondent, qui vt erat in dicendo copiosus sententiam dixit ornatissimis verbis, multa commemorans quæ in Orichouio fuerint bona, generis, ingenijque ac doctri-

ac doctrinæ, quæ tanti Archiepũs cum Episcopis faceret, vt nollet pro suo iure cum illo agere quin vero illius audax facinus curaret in præsentia quo maximo posset remedio. Quoniam vero talium causarũ ius summum cognoscendi penes Pontificem Romanum esset, hoc plus Archiepiscopum in præsentia, non posse, quam vt absolute illi spatium detur culpæ apud Romanum Pontificem, deprecandæ quod placeret fieri annuum, Ipse ad Archiepiscopum mane adesset, postridie absoluendus, Pronunciata hæc est sententia grauiter ornateq; à Zebrzydouio, multo cum verborum honore, aderat Ioannes Dziaduski Episcopus Præmislieñ. ad quem omnium spectabant oculi, qua nam fronte ille ferret, atroces suas sententias, in tam placida decreta ab Episcopis commutari. Postquam Orichouius secum præter spem agi videt, Archiepiscopo & cæteris Episcopis, quam maximas agit & habet gratias, seq; illorum beneficij memorẽ & gratum fore ostendit. vt in loco ab illis positum esse videatur, daturum se operam pollicetur, nominatim etiam culpã à Ioãne Dziaduski deprecatur, si quã in illum illo cõtentionis tẽpore admiserat. Qui tristis, capite dimisso. terram intuens nihil ad supplicem orationẽ Orichouij respondit sed in eadem tristicia permansit, siue quod dolorem & iracundiam silentio tegere, quã eloquio prodere malebat, siue quod tanto, sub oculos omnium accepto autorita-

autoritatis detrimento, pudorem fronte sustinere non poterat. Postero die mane vti erat pronunciatum, cum frequentibus amicis Orichouius Archiepiscopum adit, ac sese illi ad genua supplicum more, in corona submittit, quem Archiepiscopus lintea religiosaque veste indutus absoluit, & cætera perficit, quæ eius sunt moris, Denique hunc eundem reconciliatum iam Ecclesiæ, prandio adhibet, ac liberaliter habitum ab se dimittit. A prandio Orichouius lætus rerum suarum insperato successu, ne ingratus videretur recenti beneficio, recta ad domum Petri Kmithæ cum Herbultis & alijs necessarijs suis pergit, quem vir mirificus Kmitha, frequenti domo est complexus, Cui Orichouius amplissimis verbis agit gratias quod adeo in vita fortunisque illius continens fuisset, vt cum iure posset, abstinuisset tamen ab illo, moramq; elabendi ex tot laqueis, parcendo maximè illi dedisset, At extremum apud Archiepiscopum & apud cæteros Episcopos deprecator illius salutis fuisset, Confitebatur ergo coram, illius se beneficio viuere; daturumque operam pollicebatur, vt omni sua vita, vti æquum est, salutis suæ autorem Petrum Kmithanı coleret. Dicebantur hæc in Conuentu ab Orichouio, non sine multorum qui aderant, & hæc audiebant, lacrymis, Memorabile exemplum omnibus, iniquis iudicijs circumuentis proditum in Orichouio est vt non desperent inique dam

damnati, semperque illud teneant, ac habeant in promptu, Non vidi iustum derelictum. Nemo patrum auorumque memoria in maiori periculo desperationeque salutis, quam Orichouius in Polonia fuit, & tamen tot malis iactatus seruante Deo, preter omnium spem ex magna iactatione in tranquillum portum fuerat ad extremum eiectus, magnoq; rerum successu recuperabat pristinæ vitæ decus. Nam cum Præmislień. Episcopus, non solum vita atque fortunis, sed etiam sacerdotio Orichouium exuisset, vt antea ostensum est, Archiepiscopus tamen perendie, quam absolutus erat, restituerat in ordinem Orichouium, ac inter Sacerdotes suo loco illum collocauerat, iusseratq; deliberationi illi interesse, qua inibatur ratio, iuris sacerdotalis tuendi, quæ quanto, preter optata Orichouij, & preter Episcopi iudicata acciderunt, tanto magis notatu, memoratuq; digna omnibus videri debent.

Cum magna vulgi inuidia arderent Pontifices, Nicolaus Archiepiscopus concilium aduocat, ac summo silentio clausa Archiepiscopali Curia deliberat, Ecquid nam de iurisdictione remitti, Equitibus Polonis posset, qui eo rem trahebant, vt nemo ob hæresin in Episcopali iudicio, reus, causam diceret, In qua quoniam vitæ atq; existimationis contineretur certamen, Rex cum Senatu Comitijs de illa cognosceret, pro his legibus, quæ

quæ de Capite, Equitis Poloni solius Regis iudicium in Polonia iubent esse. Quæ leges cum legibus Pontificum aduersarentur, magna non disceptatione solum, sed etiam altercatione, vtraque pars pro suo iure Comitijs diu multumque apud Regem contendit, Cum ergo Episcopi in consilio statuissent, omni ratione iurisdictionem tueri dant Andreæ Zebrzydouio Cracouień. Episcopo negotium eius causæ apud Regem perorandæ, qui cum dignitate, atque ingenio præstaret, satis idoneus pro hominum studio illi causæ futurus videbatur Patronus. Qui dato Sacerdotibus ab Rege Senatu, primo conqueritur nouissima tempora quæ periculosa fore tanto ante vaticinatus erat Paulus, quæ eam vim haberent, vt religio quoque Christi hominum afflictaretur malitia. Qua in re illud tamen molestissimum esset, quod ipsorum hominum odio, res etiam Sacrosanctæ, vna vilescerent, quibus rebus cum summa continere tur vitæ, dubium non esse, illis sublatis humanas quoque res dilabi atque tolli: Neque enim super esse spem vllam sublata religione, vllum ius humanum, in Polonia mansurum, quod extinctis rebus Sacris, profanas quoque res extingui sit necesse, Qui enim negligeret, Deum Sacrarum Rerum autorem, nunqnam idem

idém profanarum, Ducem reuerebitur Regem, neque illius iurisdictionem pertimesceret, qui diuinam contemnere didicerit. Quod si propter Sacerdotes malos negligerentur res diuinæ, quomodo stabunt res humanæ propter Reges malos, Qui enim Sacerdotes contemnit, quia mali sunt, idem contemnit Reges, quia boni non sunt, neque enim Deos, sed homines hominibus voluit Deus præesse, sæpe summum ius malis in bonos tribuens. Atque hanc pænam inter homines peccati esse, vt iustis iniusti sæpé dominentur, fortibus imbecilles, modestis flagitiosi. Quare si vitia spectes, neque Sacerdotes, neque Reges idoneos putabis esse, quibus cætus hominum & Regna committas, ab vtrisque enim error, culpa & fallacia abesse non potest, Quanquam non se intelligere dicebat Zebrzydouius, vt preter cæteros homines in Polonia vitiosissimi habendi essent Sacerdotes, si enim genus spectes pares esse genere cum cæteris, Si vitam, contentum debere esse Regem, si tantum illi assequuntur, quantum homines possunt, Si mores, satis illos probari, si ab ijs absit scelus, cætera pro communi vita in ijs ferenda esse. Quod verò doctrinam attinet, illam non pro Regum, neque pro multitudinis imperitæ arbitrio, sed pro Ecclesiæ placito, Episcopos præstare

debere, rem Episcopalis iudicij esse, quæ vsurpanda in Ecclesia Dei quæ contra essent repudianda. Et quoniam non orationes, sed annales scribimus, in quos multa in pauca, pro historiæ lege, conferuntur, his capitibus præmissis, non alienum fuerit ponere, reliquam eius orationis partem, quam ille Episcopus egit moderate, & offenssione animi non acerba, Agitur causa coram te Serenissime Rex; nouo iudicio, noua forma, Nos enim Episcopi, causam apud te dicimus, qui aliorum iudices à Deo constituti sumus. At quomodo accusemur audiuisti, nulla in accusando reuerentia Maiestatis tuæ, nulla obseruantia dignitatis nostræ, ab hominibus ditioni tuæ subiectis, & nostræ curæ commissis, oratione adhibita fuit. Si obliuisci volebant, nos esse Episcopos suos, at certe meminisse debebant nos esse Senatores tuos, qui præcipua pars tui Senatus sumus, Sed cum neque, vt Senatores, neq; vt Episcopos decuit, nos illi tractarint, vides in oratione illorum, quãta sit facta labes, primo iniusticiæ, quia violarunt dignitatem nostram, deinde impudentiæ, quia offenderunt Maiestatem tuam cum nos Episcopos suos, Senatores autem tuos, modo Hypocritas, modo lupos te audiente appellare non dubitarent. Quod si id illis iam de nobis licet, triste id quidem impunitatis exemplum in nobis constituetur, sed nemini magis quam tibi pertimescendum. Nostra enim causa nobis etiam caden-

cádentibus, ipsa per se stabit, nititur enim illa non vlla humana vi, sed Dei prouidentia, qui Ecclesiam suam cum omni administratione illius in Petra solida, hoc est in se ipso collocauit. De te tibi plurimum cogitandum est ac multum in posterum prouidendum, ne tua Maiestas, quæ voluntate etiam humana continetur, ab ijs negligatur qui reuerētiā erga Ecclesiam Dei, & erga nos illius ministros in tuo conspectu funditus repudiarunt. Germania documento tibi sit ad omnes tales casus, in qua non prius bellum exarsit ciuile, non prius Cæsar agitari pellique inde est cæptus, quam ex Germanorum animis reuerentiam omnem erga Episcopos extirpasset Luterus. Qua sublata serpsit deinde res, quæ procliuis ad perniciem vna cum ipso Cæsare labitur, Acerbioribus quotidie casibus nostræ celebrantur aures, Nunc in Germania vrbes expugnari, nunc publicas & res priuatas à seditiosis æstimari, fana diripi, vltro citroque coniurari, ac passim ad arma iri. Vnde hæc Germaniæ noua rerum facies, non aliunde quam ex conuersione religionis, & ex contemptu Pontificiæ dignitatis, quæ pacis & tranquillitatis causa inter homines diuinitus est constituta. Quæ quia in illa nobili & Christiana quondam gente iam nulla est, quæ mala per hos annos Germania non vidit, quas Respub. & priuatas non amisit, quod diuinum & humanum ius retinuit, quam

quam spem denique suarum rerum habet illa meliorem ? Horribilia sunt hæc , quæ commemoro. Sed tibi nisi occuris eadem sunt expectanda : Iacta sunt fundamenta consimilium malorum hisce Comitijs in Polonia : Explica legatorum orationem , & excute illam diligenter , quem tandem timorem Dei , aut quem hominum pudorem in illa reperies. Recordare etiam quid nuper in sacrificio ab non nemine , (Raphaelem autem Lesczyński dicebat) admissum sit , cum exhiberetur solenni ritu , corpus Seruatoris Christi Dei nostri , tuque venerabundus ad illud procumberes , ille solus per summum numinis diuini contemtum stabat te spectante ante aram pileatus : Contempsit hic simul , & Christum Regem cæli , & te Regem terræ , tùm Angelos occultos aræ ministros , ac homines corpus illud sacrum palam , vna tecum venerantes. Hæc sunt initia in Polonia malorum omnium , quæ nisi prouides , tuum regnū pessundabunt. Sed hoc loco opponitur nobis dulce ipsius libertatis nomen , quasi verò ista sit libertas , & non potiùs summa licentia , in qua modus nullus inest , quæ humanas res contemnit , diuinas verò fastidio , atque contumelia euertit , in qua iurgia , maledicta , contumeliæ , seditiones , ac bella insunt ciuilia , Vera enim illa & integra libertas , immodesta non est , neque immanis , neque superba , sed est modesta morigera atque mitis.

mitis. Quare non libertatem isti , sed exitiosam licentiam flagitant · Quid enim sibi aliud volunt , dum Pontificū iurisditionem tollunt , quam vt Romano Pontifice , ac nobis remotis de medio , nemo sit qui sacra tueatur , & qui sectis infici Regnum non patiatur. Denique vt hi , qui petunt , alijs graues sibi verò ipsi effrenati sint , & præcipites , vt denique in tuo Regno nemo sit pietatis autor , & pacis nemo. Si enim nos exterminabimur ne tu quidem ipse tuto hic permanebis. Nā si is ordo qui te Regem vnxit , ac te Regio sacramento inter Christianos Reges tulit , ius suum amiserit , noli sperare tibi in Polonia quicquam salui fore. Iudicare te de hæresi volunt , quid quæso aliud agunt , quàm vt munus tuum Regium amittas , & nostrū Pontificiū non retineas. Consimilib⁹ Consilij. Rex ille hæbreus ad adolendū thura in sacrificio fuerat adductus , qui tamen repudiatus cum impio sacrificio ab ipso Deo lepra fuerat percussus. Huius Regis casum quæsumus extimescas & inter lepram , metu illius Regiæ lepræ , sacerdotū finito esse iudiciū , inter quos summus ille sacerdos est Romanus Pontifex , cui⁹ autoritatē æternis pænis Deus sanciuit , vt qui illi⁹ nō obedierit imperio , siue magistrat⁹ ille , siue priuatus fuerit , exterminādus sit. Mose ipso teste de populo Dei , cū quo si partitas habueris in Polonia prouincias , & si de illi⁹ nihil appetieris munere , teq; intra

tuum munus & officium continueris benē & feliciter regnabis. Hæc te cogitare, & ante oculos propoſita habere decet, pro nomine tuo Regio, atq; pietate tua Chriſtiana, longior Zebrzydouij fuerat oratio, multoq; fuit argumentis & exemplis inſtructior, vt potè, quæ in Concilio eruditorum hominum ante fuerat inſtituta, habitaq; eſt ab illo vero polonicè. Sed ego dū latinis auribus ſeruio, mentē illius ad formulā latinā breuiter adſtrinxi.

Rex cum primæ ſententiæ Senatores in Concilio diſſidere videret, magna difficultate afficiebatur, quam ſententiam pronunciaturus eſſet. Nam ſi Pontifices de hæreſi iudicare nollet, priuilegium ſe eripere ampliſſimo ordini intelligebat, cùm iure iurando, tùm etiam fide ſua interpoſita firmatum eiq; ordini mandato Dei attributum: ſi verò ſummum de hæreſi iudicium Pontificium pateretur eſſe, cum in hæreſi omnia publica inſint crimina, verebatur, ne vel honorem ſuum cum Pontificibus partiretur, vel communibus legibus aliquod detrimentum inferret, quæ Rege excepto in Polonia neminē de capite, de fortunis, & de exiſtimatione Equitum Polonorum volunt iudicare. Cum ergo in conſilio capiendo nimium anxius & dubius eſſet, proferebat tempus, ſpatiumq; interponebat quo aliqua ratione concordia à partibus vltrò iniri poſſet, & duos ferè menſes pateretur intercedere, quo hac mora diſſenſionem partium ſanaret.

Qui

Qui dum remedium quærit, aſſenſum cohibebat, ac ſententiam diſſimulabat, Partes etiam ipſas, ad concordiam ſumma animi æquitate vocabat, ſed cum diu multumq; agitando ac differendo, neq; Pontifices de iure ſuo Equitibus Polonis concederent, neque Equites Pontificibus quicquā preter leges de ſe licere vellēt, Rex vix tandem aliquando per Ioannē Oczieski Cancellarium pronunciat de hæreſi Pontificum eſſe iudicium arbitrari, atq; id ſibi pro pietate & pro antiquis Poloniæ legibus æquum videri, Hac ſententia pronunciata reuerentia quidem Maieſtatis conticuerant legati, & ij qui pro illis ſteterant Patres conſcripti Sed tantus tamen dolor inceſſerat omnium animos, vt non ſecus ac certaminē victi, ex conſilio omnes diſcederent, querebanturq; paſſim homines Poloniam ad cædem ad direptionem Pontificibus à Rege propoſitam eſſe, Legati enim vniuerſi ad Pontifices publice venerant oratum vt ne pro Decreto Regio iudicia confeſtim exercerent, ſed ſpatium darent, Equitibus conſilij de concordia capiendi, Hæc in Curia Archiepiſcopi, per Petrum Boratynsky legati ſupplices egerunt, quorum precibus adducti Pontifices, annum iuriſdictione vacuum paſſi ſunt intercedere, vt interea nemo ex Equitibus Polonis, ſectæ reus fieret, ſpatium deliberandi, liberum illis eſſet, vt re cōmunicata cum equitib⁹, in cōuētib⁹ Regni deliberarēt publicè

blicè, quonam modo Leges Poloniæ cum legibus Pontificijs possent conuenire, vt sine præiudicio patriæ legum, obediatur à Polonis Pontificiæ potestati. Quod tametsi esset impetratum, multò tamen acerbiorib9, iufensioribusq; animis ex Comitijs discessum fuit, quam eo fuerat ventum. Illa etiam inueterata sacerdotum contemtio ita augebatur dolore, vt à Comitijs & sectæ ad opprobrium sacerdotum ab autoribus proseminarentur, & Pontifices id fieri paterentur impunè, cum ne decreto quidem Regio satis se tuto aduersari posse multitudini concitatæ intelligerent. Ita cum autoritas Pontificia in summam contemtionem venisset in Polonia pietas primum antiqua corrumpi, deinde illa reuerentia cæpta est vitiari, qua Regum etiam ipsorum inter homines firmæ habētur opes. In exitu comitiorum communi scito pecuniæ fuerant stipendio imperatæ nec aliud dignum memoria his comitijs erat actum.

Iisdem temporibus Isabella Regina, Regno per pactiones Ferdinando Regi tradito, de quo supra est demonstratum, Vngaria excessit & Cracouiam Februario mense cum Ioanne Sigismundo filio aduenit, quam Sigismundus Augustus germanam vti decuit sororem, per Ioannem Bonerum Chelmeñ: Castellanũ ac summum ciuitatis Grac: procuratorem excepit, compluribusq; diebus lautijs ac muneribus amplissime habuit. Quam inde Crepi-

CRepitium versus Oppolium profectam, Rex intermisso Petricouiæ Conuentu Bachanalibus adierat, ac illi coram ex tot periculis in patriam reduci, incolumitatem gratulatus fuerat. Et cum illi Oppoliensis territorij fructus ad rationem à Ferdinando redditam non responderēt essetque angustior, quàm qui tanti nominis Reginam cum filio sustentaret. Rex inopiam sororis de sua copia subleuauerat, ac complura territoria necessarij victus illi attribuerat, vt Sanocum in Russia, vt Crepitium in Siradia. Bona etiam mater de suo Wielunium illi addiderat, eoque subsidio annonæ solitudinem filiæ, nepotisque aluerat. In hac autem Reginæ subitam commutationem fortunæ videre licuit, cum enim esset Ioanni Vngariæ Regi in matrimonium à Sigismundo patre data, non multò post & virum & Regnum amiserat, ad eamq; inopiam pactionibus Ferdinandi Regis, atq; Georgij Quæstoris sui venerat, vt nisi Rex frater subuenisset, illa hominis ad miseri morem omni nudata ope, victu etiã necessario caruisset. Quã illius sortem, priusq; Cracouia ad virũ discederet, vulgo homines præuiderãt animo, ita, vt cũ Sigismundus pater omniũ iudicio propterea reprehenderetur, quod illa ætate, illa forma, atq; dignitate, filiã incerto Regi ad incertas nuptias traderet. Scurra quidã Polonicus, valetudine mentis liberius dicax, cui etiã ad opprobriũ vitæ Stãczyko nomẽ erat, carpẽs Regis factum

factum Sigiſmundum monuerit, vt antequam filiam in Vngariam extruderet, Cauponam illi Cracouiæ repararet, in qua mox illa rediens Cauponariam faceret, Atqui hæc illius ſcurræ dicacitas omen fati fuit. Nam Ioannes Rex diu multumq; Ferdinandi peragitatus armis, non longo tempore illi matrimonio ſuperuixit, & vxorem cum paruo filio reliquit, dote ac Regno caſſam. Quæ amiſſis rebus omnibus ſe in Poloniam hoc anno receperat cum filio, illa miſericordia auunculi Regis digno, de quo illud dignum memoria prætermittendum non exiſtimauimus, cum enim ex pacto, vt ante dictum eſt, Regina Diadema Regni Ioanni Baptiſtæ, Ferdinandi exercitus Præfecto Caſſouiæ traderet, illudq; euolueret, crux ex Diadematis faſtigio incertum quo caſu imprudentibus omnibus delabitur, ac ne ab inquirentibus inueniri poſſet ſupprimitur. Itaq; ad Ferdinandum Diadema cruce mancum aufertur. Hanc paruus filius nactus vacuam ab arbitris matrem ludibundus adit, ac cur illa eſſet mæſta rogat, Cui mater quia tibi miſerimo Regi ac mihi itē miſeræ matri, ne Diadema quidē Vngariæ reliquũ feci. Ad hæc ille, tace, obſecro mea mater, ac lachrymis abſtine, tenemus enī & nos adhuc Diadematis partem ac cum hoc dicto, celatam crucem de ſinu profert & addit. Noli deſperare mater ad hanc crucem reliquas eius partes agregatas iri, vt apud quem hæc crux erit, ad eum quoque congregentur & partes olim huic cruci ſubiectæ quæ fuerant. Singularis fuit in hoc pucro ad virtutem indoles, quem cum videres & vultu & ſermone & forma & inceſſu, omniq; cætero cultu facile Regis filium eſſe diceres, magna quædam de ſe mirandaq; promittentem, ac videtur hic puer adſeruari rebus à Deo fatalibus, ſed ſinamus fata Regum in occulto eſſe, neque coniecturis res in ſinu Dei abditas ſcrutemur, neque illas iudicemus ante ſupremum fatorum diem.

Conuentu Regni confecto, multis de cauſis Rex ſtatuit, ſibi Gedanum eſſe adeundum, quarum illa fuit iuſtiſſima, quod videret Ciuitatem & ab Germaniæ fiſco palam ſolicitari, & priſtinæ animaduerſionis recordatione clam incitari. Ideo huic rei præuertendum exiſtimauit, ne tanta & tam cõiuncta nobis ciuitas aliquo motu nouis rebus imperijſque ſtuderet. Acceſſit etiam, patrum controuerſia cum plebe, non ignorans ergo quanta ex diſſenſionibus incommoda oriri conſueſſent, eo ſibi maturandum exiſtimauit. Sed cum ſola aulicorum manu ad vrbem tàm amplam & plenam proficiſci, cum neque ſatis tutum eſſe arbitraretur, neque ſuæ dignitatis eſſe ſtatueret, euocauerat ad officium itineris ampliſſimum quemque ac equitatu delecto ſe inſtruxerat, circiterque Idus Iunias ex Goſtinio cum hoc præſidio Gedanum profectus fuerat. Quæ copiæ etſi nunquam

quam essent tantæ, vt eis contra vim intra vrbem confideret, tamen magnum Regium nomen apud suos autoritatem habere existimans, infirmioribus etiam auxilijs proficisci non dubitauerat, atque omnem sibi ciuitatem tutam fore, existimabat neque aliter euenit, Cum enim appropinquaret vrbi, omnis sese multitudo ad salutandum effudit, Magistratus etiam præfinito Equitum peditumque numero, magna cum reuerentia Maiestatis, prolatis subiectorum more clauibus, & se & ciuitatem in fidem & potestatem Regis permiserunt, summaque fide, receptum habuerunt dispositis aduersus populares tumultus per vrbem custodijs, quibus erant aulicorum stationes additæ, His præponebantur Senatores, qui vigilias nocturnas cum præsidijs inuicem obibant, Diuerterat autem Rex posthabito prætorio in domum Ioannis à Werdeñ. qui eo tempore longe nobilissimus & ditissimus apud Gedaneñ. fuit. Cæterum cum suspensa metu agitaretur Ciuitas, quod & præteritorum reminisceretur, & ex animi conscientia timore occuparetur Ioannes Tarnouius Crac. Castellanus Ioannē à Werdeñ. de Principibus nactus, quadā noticia sibi coniunctum, cū hoc secreto colloquitur, ac per illum leuare metu Ciuitatē nititur, ne qua aut rumoribus, aut pollicitationib⁹ aut falsis nuncijs cōmutatio, fieret voluntatis. Itaq; multa humanitate comple-

complexus hominem, in occulto illi proponit, Gedanenses quā libera potestate instructum habeant Poloniæ Regem, in quo neque vis neque contumelia vlla inesset in subiectos. Tum etiam addit Poloniæ Reges Gedanensium Ciuitatem quam semper aluissent, omnibusq; rebus ornassēt, ac pari libertate cum Polonia esse voluissent. Ita factum esse & illorum fide & Polonorum commercio, in Poloniæ Regno florentissimam opulentissimamq; vt habeant Ciuitatem, cuius fortunam cum qua tandem Germaniæ Ciuitate cōparare vellent, neque enim conferendum esse Gedanensium libertatem cum calamitate Germaniæ præferri, neque hunc statum cum illo comparandum, in illo enim homines subiecti & vasalli appellarentur, In hoc fideles dilecti æqualitate iuris, ac communione vtilitatis cum Polonis coniuncti. à quibus in parem iuris & libertatis conditionem semel recepti, nunqam alio quam fratrum & amicorum loco haberentur. Quod secus Germanis accidat, in quos omnia exēpla & cruciatus eduntur, si quæ res ab illis non ad nutu..., aut ad voluntatem præsidum facta sit. Iure igitur liceret illis gloriari eos in optima Republica viuere, in qua positi nihil facerent inuiti, Quæ cum ita sint, adessent animis, neque alia consilia aut homines respicerent, pertinacia etiam desisterent, neque iusticiam Regis contumacia potius

potius, quam obedientia tentarent. Magnam esse vim, magnum nomen, intra & extra vrbem, armis atque legibus armati Regis, Denique vrbem positam in gremio Poloniæ Regio imperio ita contineri, vt nusquam contra nutum Regis sese posset commouere, Idcirco repudiarent in quietorum hominum improba & seditiosa consilia. huc vero incumberent vniuersi, quomodo æquo, & fauēte Rege libera Ciuitate atque pace & ocio frui possent, quandoquidem preter hanc alia causa Regij aduentus ad eos non esset, ab his hæc dicta cognoui, qui sermoni interfuerant. Hac oratione confirmatus Senator ille Ioanni Tarnouio agit gratias polliceturque id, quod de illo audierat, reliquis se ibenter narraturum, factaque potestate discedit, habuitque post hoc colloquium, Rex faciliorem Ciuitatem, Nam antea quamuis publice in Regem Ciuitatis constaret fides: tamen priuatim multæ quotidie offensiones & contentiones ab illis ad nostros afferebantur, ex quibus quo illi essent animo sciri poterat, nā neque decima quæque domus erat relicta armato absque milite, neq; ad illorū præsidia tutus dabatur nostris receptus, ita vt cum casu Anzelmus Gostomski florentissimus Aulicorum à cæna rediens in stationem Germanicam incidisset, compluribus amissis, ipse vix armis primo, deinde fuga euaserit. Quo sanè tempore nisi Petrus Boratyński

tyński Petri Kmithæ. Magistri qui fuerat familiæ, stationis præfectum tumultuantem repressisset, magnum periculum illa nox attulisset. Nam Præfectus postridie eo nomine ad Regem vocatus, & qua tandem fiducia nocte præterita fuerit interrogatus, animo præsenti responderat, Sibi à magistratibus nocturnam curam ciuitatis mandatam esse hac conditione, vt si ipse non sustineret, campana signum per stationes faceret, vt Ciuitas ipsa ad auxilium concurreret, Quod ne accideret, in ipsa turba maxima, quam aulici noctu dedisset domum se Petri Kmithæ Sceptrigeri abijsse, ac illum per Petrum Boratyński diligenter monuisse, vt is reprimeret aulicos, & vrbem ab illorum contumelijs, iniurijsque prohiberet ne Ciuitas incitata ius suum armis tueri necesse haberet. Hæc confessus abijt, factumque illud impunè tulit, ex cuius confessione constabat Gedaneñ. eo animo fuisse, vt armis tegerentur, si à Rege tuti non essent. Hoc totum incommodum Ioannes Tarnouius colloquio vertit in bonum, perfecitq; vt Rex trāquillissime controuersias Ciuitatis diudicaret, Cum enim prægrauaret patrum autoritas plebem, ciuitasque nimiam potentiam magistratuum minui vellet. Senatus prolatis Priuilegijs, quæ antiquitus autoritatem patrum, aduersus plebem muniebant, rem obtinuit. Rex enim decreto interposito magistratum, secundum

cundum priuilegia potestatem obtinere iussit, & priuilegio nouo, Magistratui de eadem potestate cauit, nimium conquerente, & indignante plebe iure ne an iniuria, nescio, Rex diudicatis controuersijs ac vectigalibus vrbanis ordinatis, rationibusque ærarij inspectis etiam consuluit, quomodo Ciuitas ab Germania & ab fisco imperiali tuta esset, neque preter Regem Poloniæ vllius alterius ditioni, atque imperio pareat, Interim autem dum Rex Gedanenses res componit, ingens variarum gentium in vrbem confluxit, multitudo, Venerat etiam Albertus Prussiæ Princeps, ac Nicolaus Radziuilus Vilnensis Pallatinus Olicæ Dux, qui nauibus cum Ioanne Tarnouio Castellani filio secundo Istulæ flumine transierat, Cui portum subeunti obuiam prodierant pedibus, tám Regius, quàm Vrbicus Senatus, Amplissimèque exceptus, in vrbem publicis gratulationibus fuerat introductus. Et cum vrbs maritima hominum cuiusque generis plenissima ac refertissima esset, Rex multis spectaculis, visendum se ac cognoscēdum præbuit, in quibus erat vetus ille Troiæ ludus, quem ante vrbem lusit, turmis duabus nobilissimorum iuuenum, in quarum altera Rex ipse cultu, equo, atque concursu insignis fuit, tricenisque equitibus hinc & inde commissis ipse Martinum Herbulsum, Equitem Ruthe-

Ruthenum Antagonistam habuit, quem æquore peragitauit toto, ac in campos patentes acer effudit, non sine militari gloria, & acclamatione circumfusæ turbæ, qui leniter à summo decliuis imminebat ludo, ac in latitudinem patens teatro locum præbebat. Rebus Gedanensium ex sententia compositis cohortatus Ciues, vt Maiestatem suam comiter conseruarent & vt libertate moderate vterentur, neuè sibi illam præcipitem, reliquis verò ciuibus grauem facerent. Hinc conuersus ad res Lituaniæ ordinandas discessit, ad XV. Calendas. Septembris ab Albertoque Prussiæ Duce inuitatus Regiomontem ex itinere petiuit, Quam vrbem cum adiret, & cum ante vrbem Princeps illi aduentum militari more gratularetur, accidit, vt è mortario Cupa, per incendium teda, ac pice referta eliderertur, ac proijceretur in sublime, artis ostentandæ gratia. Quæ cum & artem & oculos omnium fefellisset, neque ignem è mortario concepisset, raro decidens casu, cum Rex paruo momento excessisset, Regium armigerum opressit, pænè Regem stantem ita, vt caput disectum Regem cerebro respergeret, Ita mirabili fortunæ beneficio periculum Rex vitauit, Hicque casus tantum terrorem Polonis iniecerat, vt nisi summa, cum in omnes mortales, tum præcipuè in Regem Poloniæ illius Principis fides omnes con-

 iecturas

iecturas à suspicione remouisset. Id quod casu factum erat, ex præparato fuisse factum poterat suspicari. Quem casum Princeps ille ægerrime tulit morteque Magistri artis, errorem nisi Rex obstitisset, corrigere voluit, Ne quid tamen de illa voluptate, & gratulationē, fortuna diminuisse videretur, humanitate Regis fuerat perfectum. Qui vt doceret, quantam fidem Principi rerum omnium haberet, summa voluntate Regiomontem ingressus, largissimo gratissimoque Principis hospitio triduum lætatus est.

Cum esset Rex in vlteriori Prussia, necdum Regiomente discederet, literis Nicolai Sieniauij, Belseñ. Palatini qui exercitui præerat certior fiebat, omnes Dacos in deditionem potestatemque suam esse redactos, Hi erant ex Italis Romanisque procreati. Qui Duce Lucio Valerio Flacco, cum Daciam occupauissent, in hisque regionibus vxores duxissent ac consenuissent, Hos Dacos reliquerunt qui eorum lingua Romini à Romanis, nostra Walachi, ab Italis appellantur Wloszy enim Polonis, idem est, quod Itali Latinis, Quorum Regio Moldauia, quasi maior Dacia vulgo nominatur, Hi natura moribus ac lingua non multum à cultu Italiæ absunt, suntque homines feri magnæque virtutis, neque alia gens est, quæ pro gloria belli & fortitudine, angustiores fines cum

cum habeat, plures ex propinquitate hostes sustineat, quibus continenter, aut bellum infert, aut illatum defendit. Habet ab ortu Mæsiam, ab occasu Russiam, à meridie Transyluaniam, à Septentrione Scythiam. Tantæ autem sunt virtutis, vt cum omnibus his gentibus, quorum fines attingunt, eodem tempore sæpè prælio contenderent, victoresque fuerint, Nam Stephanus, qui patrum nostrorum memoria, Principatum in Dacia obtinuerat, vna propemodum æstate, & Baiasetum Turcam, & Matthiam Vngarum, & Ioannem Albertum Polonum bello magno deuicerat, magnamque calamitatem victis intulerat, Hi tamen præ multitudine hostium & præ angustia finium, non magis virtute, quam dolo contendunt, aut insidijs nituntur. Nulla apud illos religio iurisiurandi est, nulla promissorum, neque pactorum fides, quibus illi rebus, magis ad speciem vtuntur quàm ad aliquam necessitatem. Ad hãc que rem vbi in angusto se vident decurrunt, vt spatium elabendi habeant, quo à fraude auxilium petant. Itaque sæpè compertum est, eos fidem ac iusiurandum finitimis inuicem dedisse, vt coniurati eorundem socij & hostes essent. Nec verò foris solum, hoc illi sunt ingenio, sed domi etiam consimili perfidia conflictantur, quæ illi generi hominum innata est maximè. Non

illi fidem Principibus præstant, non Principes illis iustè imperant, suspensa inter illos, incerta suspectaque sunt omnia, ob quam etiam causam, multos nostra plures patrum memoria Tyrannos illa gens tulit, nec mitiores, nec humaniores, veteribus Siciliæ Tyrannis quorum est preter cæteros nobilitata crudelitas, Inter quos Stephanus eius Petri filius, quem Ioannes Tarnouius ad Obertinum vicit, ac Heliæ frater, quem ad Mahometum desciuisse, supra est ostensum, singulari crudelitate fuit, Qui à fratre accepto imperio mox in omne crudelitatis genus erupit, nulla materia neque occasione ad crudelitatem prætermissa, Cuius singulatim crudeliter facta, exequi longum esset, Illud summatim satis sit ponere. tanta hunc Tyrannum immanitate fuisse, vt inter genera pœnarum mortem leuissimum duxerit esse supplicium. Nam vt prætermittam hominibus innocentissimis præsectas aures, atque nares, effosos oculos, excisas linguas, spoliata ac diuaricata membra, & alia in audita ad diuturniorem dolorem supplicia, excogitauerat etiam inter genera cruciatus, plumbum feruens quo in aduersum os coniecto, affligerentur homines tanta peste intus concepta, vt ne cum præoptarent quidem statim possēt e-

mori. Et cum quotidie augeret, intenderetque sæuiciam, nullumque modum crudelitati, in suppliciis adderet, neque tempus vacuum supplicio dimitteret, diffugerent passim ex Dacia homines compluresque Senatorij Ordinis, elapsi fuga, in Poloniam venerant, ac stipendia in exercitu Regio facerent, quos omni conatu Tyrannus vt illorum supplicijs exsaturaret animum recuperare studebat. Erat missus hoc anno, ad renouandum fædus à Rege ad Solimanum Turcam Vir fide, ac ingenio excellens, Valentinus Dembiński Bieceń. Castellanus. Hic quamuis dehortantibus multis, vsitato nostris legatis, in Turciam itinere per Daciam statuerat proficisci, quod & illac compendium itineris sciret esse, & nomen ipsum Legati Sanctum inuiolatumque apud omnes gentes, apud fæderatas præsertim magnam autoritatem habere putaret apud Tyrannum etiam. Hunc Stephanus sibi obijci à fortuna ratus illum in itinere agredi, ac excipere statuit, nec prius dimittere, quàm à Rege illi redderentur omnes ad vnum profugæ. Iam verò cum apud Tyrannum nulla esset secreti fides, hæc illius consilia emanuerant ad vulgus ac ad aures ipsius etiam legati venerant. Qui cum sibi tanta perfidia iter inclusum esse videret, interea destitit, ac Cracouiam

couiam saluus, intermissa legione rediit. Stephanus vbi sua, sequi euentum non vidit, desperatis rebus statuit ad extremum reliquis Senatoribus qui remanserant interfectis, repudiata fide Catholica exemplo fratris, in Mahometis sectam concedere, ac Turcis Daciam prodere, ad eam impietatem desperationemque salutis, certos ex Turcia magistros, duas etiam Turcicas meretrices, assidue circumse habebat, à quibus auersus à Christo & deprauatus ex Tyrannide, in Mahometi fidem ibat procliuis. Cæterum Senatores ac reliqui de Tyranni consilijs iudicantes coniectura, adeunt ad Nicolaum Sieniauium exercitus Regij in Russia Præfectum, per illos, quos ex Dacia profugisse, ac in exercitu Regio illo præfecto meruisse docuimus: ab illo petunt auxilium, vt maximè necessario tempore Daciæ subueniret, ac cum exercitu ad Tyram flumen, qui Russiam à Dacia diuidit propius accederet, fore vt interfecto propediem Tyranno omnis Dacia in ditionem atque potestatem Regis Poloniæ veniret, Si Sieniauius, vel autoritate sua atque exercitus, vel nomine Regio reliquos Dacos deterreret, ne alium principem præter eum, quem Rex Poloniæ daret reciperent, eiusque nomen, & autoritatem sequerentur: orare, atque obsecrare ne supplices aspernarentur, neuè bellicosissimam

Prouinciam pro qua Poloni multa & grauia bella gesserunt, repudiaret, quam sine vulnere ditionis Polonicæ in præsentia posset facere, vnum se petere ac deprecari, vt si ille pro clementia ac mansuetudine Regis sui statuisset, Dacos esse recipiendos, ne illis alium dominum imponeret, preter eum, quem apud se in castris haberet, Petrum Daciæ Pincernam gente & natione Dacum. Hæc exules Daci secreto ad pedes proiecti in oculto, magno fletu à Sieniauio petebant. Sieniauius, tametsi intelligeret suas partes esse omnia agere ad præscriptum, & ad summam rerum consulere Regium non suum munus esse: tamen ob exiguitatem temporis cum ex tanto interuallo adeundi ad Regem potestas illi non esset, veritus ne si spatium intercederet, commutatio aliqua apud Dacos fieret voluntatis, & ipse occom rei bene gerendæ pretermitteret, re in consilio communicata cum primorum ordinum centurionibus facturum se esse omnia pro Maiestatè Regis sui quæ in rem illorum forent pollicetur. Ipse ex eo loco cui Iarmolince nomen est fiducia rei bene gerendæ castra mouet, ac ad Tyram (Dnestrum nostri vocant) idoneo castra loco ponit. Interea de Sieniauij voluntate certiores à suis facti Daci, cum his Dacis, qui in castris nostris erant, tempus interficiendi Ty-

ranni constituunt, & quàm occultissimè, illius admaturant necem, accelerantque, ne qua rumoribus consiliorum fieret proditio. Huic non defuit fortuna consilio. Tyrannus enim cũ hãc instituisset perdendum Senatorum viam, vt ad VI. Idus Septembris vocatos ad conuiuium omnes interficeret, illi diem præuertunt, ac illius anticipant consilia, noctu enim ad flumen Prut solitarium Tyrannum nacti, qui vt animi causa, cum meretricibus nauigauerat, ita ad idem flumen posito tabernaculo, cum iisdem quieuerat, cum septem & decem satellitibus, quos custodiæ causa, circum se habebat, In hunc de tertia vigilia cum indulgentius seruaretur, impetum faciunt ac telis Tyrannum introrsus petunt, qui somno clamore custodem excitus, arcu atque sagittis Dacorum impetum ex tabernaculo fortiter sustinuit, ac pugnauit, cum diffugissent custodes, ita acriter, vt à forti viro in extrema spe salutis contra multitudinem pugnari debuit. Et cum tabernaculum plurimum illi monenti ad salutem afferret, Triginta fortissimi Dacorum de equis desiliunt, ac pedibus tabernaculum diripiunt, Tyrannumque inuadunt, hic Tyrannus cùm vis fieret, miserando cum eiulato ex ira in preces versus, supplex deprecabatur necem, identidem

tidemque clamans, parcite, parcitè, veniam date, ac me seruate, aurum, quod adest capite, & cum nihil orando proficeret, Dacique telis moribundum conficerent, in hac voce defecit. Ergo occidite. Huius abscisum ceruici caput, de integro trunco adsuitur, ac ita ad paternum sepulchrum mittitur, illucque illatum nulla funebri pompa vt Tyrannum decuit, sepelitur. Interfecto Tyranno tantaque peste hominum leuata, C C C. de primoribus Dacum ad Sieniauium in castra venerunt, seque in deditionem recipiat, petiuerunt, ac omnem Daciam in fidem & potestatem Regiam permiserunt, vnum modo petentes deprecantesquè, quod etiam prius fecissent, vt ne quem alium illis Principem attribueret, preter eum Petrum Pincernam qui in castris apud illum esset. Sieniauius cum videret rem iam ad extremum perductam esse casum, ne quod spatium genti mobili ad aliud consilium capiendum daret, statuit è vestigio Daciam recipere quæ illi manibus propemodum ipsius fortunæ offerebatur diuinitus. Itaque producit hunc quem poscebant Petrum ac illum in conspectu nostri exercitus Daciæ Principem declarat, summamque potestatem in Dacos obtinere iubet. Hunc Daci tàm hi qui aduenerant, quàm qui in castris

confectis stipendijs erant, ad pedes proiecti, ingenti gaudio atque fletu dominum ac Principem Daciæ salutant, illique se in fidem ac potestatem dant. Erat enim hic vel ipsius Sieniauij testimonio, vir bonus, iustus, ac pius, & qui ex tetertima seruitute in optatam libertatem, Daciam posset transferre. Interea Senatores qui reliqui erant in Dacia, quorum Principes erant. Sturdza magnus Daciæ procurator Mogila magister Equitum illos C C C. qui in castra venerant Primi & ipsi subsecuti, ne vltimi nouum Principem salutare aduenisse viderentur, ad Sieniauium aduentabant. certioremque illum de suo aduentu faciebant, Sieniauius vt pro dignitate su & exercitus ac Regis sui administraret, Paulum Seczygniowski magnæ virtutis adolescentem cum cohorte vna Equitum honoris causa obuiam illis misit, adiuncto illi C C C. Equitibus Daces, qui Tyranni fuga stipendia in Exercitu nostro faciebant, ijs præficit Mosochum fortissimũ Dacorum. Interea dum Sturza ac Mogila, & rel quorum Daciæ Senatorum aduentus in expectatione apud Sieniauium est, Mater Tyranni interfecti, siue nece filij permota, siue Tyrannide delectata, illos deprauat, & ab itinere auertit, hucque eos impellit, vt post habito Petro, Zoldam quendam, cum quo erat nupta Tyranni soror, Principem Daciæ facerent, neque

neque illum Petrum, qui ab Sieniauio dabatur reciperent, quod etiam vt ad perfidiam Dacorum mobilis mens est, faciunt, Zoldamque Daciæ Principem constituunt, In magnis angustijs res posita fuit, quæ expediri, nisi summa celeritate non potuit. Seczygnouius, vbi alias res sperasse, alijs se occurisse videt, cum Mosocho substitit, neque illos, quibus obuiam erat missus adit, quin verò ad eos quatuor nobiles Dacos mittit causam quæsitum, vnde ham hæc subita extitisset commutatio voluntatis, vt ex hospitibus hostes subitò existerent, aut cur in deligendo Principe voluntati vnius mulierculæ potiùs priuatim obtemperarent, quàm publicè Poloniæ Regis autoritatem sequerentur, atquè reliqua addit, quæ ad eorum sanandas mentes, pertinere videbantur. Quos cum illi domi apud matrem Tyranni in vico Schipot dicto conspexissent, conclamant, speculatum ad se venisse, conantes loqui prohibent, ac in catenas conijciunt, Seczygniowski quique cum illo erat Mosochus, vbi nihil ab illis quos miserant referri vident, id quod erat, rati suos nuncios captos ac retentos esse, ne mora hic casus res plures acciperet, albente iam cælo vicum ac ædificium summa vi inuadunt egregio opere munitum. Quod fortissime propugnantibus illis qui intus erant, cum expugnare non posset. Paulus Seczy-

Seczygniowski horreum adiunctum iubet incendi, quo incendio necessario conflagrandum fuerat, qui intus erant omnibus, cum eodem tempore, neque ignem neque impetum ferre possent, Itaque præsenti malo coacti, priusquam flamma domum occupauisset foras egressi, & se & Zoldam Seczygniouio dediderunt, quos ille custodijs ac catenis vinctos ad Sieniauium in castra pro hospitibus hostes victor ducebat. Interim Sieniauius expectatione aduentantium Dacorum suspensus, ac qui casus Seczygniouium cum Mosocho excepissent incertus, cum Petro Principe designato, transijt Tyram. Nam adhibitis in consilium inprimis docto ac pio viro Leonardo Cameneceñ. Episcopo, quē toto hoc tempore in Castris statiuis secum habebat, postea Matthia Wlodkone Cameneceñ. municipij Præfecto, qui rei militaris peritissimus habebatur, tum reliquis centurionibus formulam componit, secundum quā Petrus Princeps designatus cum omni Senatu suo Poloniæ Regi fidem, ac iusiurandum daret, priusquam Principatum iniret, cuius capita hæc erant, vt pacem ac fidem & obedientiam Polono Regi præstaret, vt eosdem hostes, & amicos cum Rege haberet, vt præsens ipse, si qua grauiora bella inciderent, auxilijs atque opibus sustentaret, vt ad quotidianos belli vsus, equi-

equitum septem milia Regi submitteret, vt nulla priuata neque publica pacta atque fædera inconsulto Polono Rege faceret, vt promissa Poloniæ Regno antiquitus ab Daciæ Principibus rata haberet vt mox inito Principatu, coram legato Regio ad id misso, eadem hæc iuraret. huc addit obtestationem grauissimam, vt si fidem hanc fallerent, vt ne salui seruatique sint cum liberis parentibus ac vxoribus suis. Conscripta hæc formula de consilij sententia in conspectu exercitus nostri Petro ac reliquis Dacis descripto recitatur, qui num in hac verba iurare vellent, rogati omnes, iuratos se esse responderunt, ac proposita solenni more sacra cruce omnes cum Petro Principe procumbunt, ac in hæc verba iurant. Hac Sanctissima Polono Regi data fide Petrus Princeps à Sieniauio postulat, quo se Regis Poloniæ iuratum clientem cum præsidio Polonico in Daciam quāprimùm mitteret quod si faceret, & Petri autoritatem apud omnes Dacos amplificaret, & Poloniæ etiam Regis opinionem confirmaret, tantas videlicet esse illius facultates, vt non solùm in fidem clientes recipere, sed etiam tueri receptos possit. Sieniauius vir magni consilij, magnæque virtutis, ne vllo negotio tam secundis rebus deesse videretur, ex omni exercitu fortissimos centuriones cum equitum cohortibus deligit quibus imperat

imperat, vt Petrum deducant, illique præsidio in Daciam sint, hi autem fuerunt, Stanislaus Tarlo, Zamoyski, Bernardus Pretuicius, Nicolaus Sieniauius filius, his adiungit Antonium moram Hispanum, cum peditum delecta manu. Cum hoc præsidio Petrus facta potestate ingressus Daciam iter Socauiam habebat, quo loci gentis principalis sedes est. In transitu fit ei obuiam Paulus Seczygniowski cum Zolda emulo, & cum illis ciuibus, quibus iussus obuiam ierat, & quos expugnata domo captos ad ludibrium propemodum fortunæ ducebat, vt quos hospites honorificè adducturus erat, eos ignominiosè hostes duceret, atque in ea re strenuam R. P. operam nauaret hos in potestatem Petro dat, quos ille supplices, pro iusticia & clementia sua omnes conseruauit. Hocque Principium in Daciam adueniens mansuetudinis suæ dedit, solo Zolda ad infamiam affectati Principatus naribus mutilato, quod ita notati apud Dacos infames habeantur, vt ad Principatum nequeant aspirare, hæc deditio à Nicolao Sieniauio Regiomontem Regi nunciata parum grata illi accidit, secum reputanti, quam ad omnem motum fortunæ gens illa esset mobilis, quæ necessitate coacta, non vlla voluntate addicta ipsius fidem esset secuta, tùm etiam, quod illam gentem Turcis sciret esse vectigalem, verebantur ne illa recipienda

pienda Turcicum bellum vltrò accerseret, aureoque hamo piscaretur, quo Augusti Cæsaris prouerbio improbantur minima commoda, non minimo emta discrimine. Nec verò Rex solus hoc nuncio ita affectus fuit, sed non nulli etiam Senatorij, Ordinis cum quibus consensit turba omnis, insolens belli diuturnitate ocij, itaque exaudiebantur, etiam illæ voces dedendum Turcis Nicolaum Sieniauium fore, si quid illius opera graue Regno accideret, citabanturque ex Romana vetustate Spurius Postumius & C. Mancinus, quorum deditione consimilis audatia Romæ olim fuerat expiata, contra verò censebant alij, Inprimis autem summus bello vir Albertus Prussiæ Dux, qui exhilaratus Nuncio cohortatus esse Regem dicitur, vt benignitatem fortunæ agnosceret, quæ illi ne optanti quidem sponte sua tantas res confecisset, eamque gentem in ditionem eius redegisset, quam maiores sui armis redigere nunquam potuerunt, fore hanc rem Poloniæ saluti, ac præsidio aduersus omnē vim Turcicam. Habendam ergo gratiam Deo censebat, qui potius à nobis, quam contra nos, tàm potentem armis gentem stare voluit. Perfidiam etiam gentis excusauit, Tyrannide fera, & imāni, quæ cum ipsa natura omni fide sit cassa, mirum non esset, si in ea positi homines, omni ratione ad libertatem contenderent, cuius omnes

L appeten-

appetentes sumus, conditionem autem seruitutis odimus, Qua vt liberemur dolus & virtus eiusdem momenti res apud nos sunt: fore Dacos æquo & fauente domino, fideles & immobiles subiectos. Postremo omnes opes ac facultates suas seipsum denique ad omnes vsus, tuendæ ac retinendæ Daciæ Regi obtulit, adesset modo Rex animo, pristinæq; virtutis maiorum suorum memoriam retineret, Daciamque diuinitus sibi oblatam fortissime sustineret, ac hæc bona eundem qui obtulisset Seruaturū Deū speraret. Hæc ego dicta ab aulicis vt accepi, ita posui quæ vulgo sequebatur, militaris fauor: Ioannes certè Tarnouius, qui signa cum hac gente contulerat, victorque fuerat, agnoscebat, donum illud Regi Polono oblatum esse diuinitus. Cæterum Nicolaus Sieniauius, exercitusque illius, consenescebant mærore cum viderent suam operam ingratam accidisse Regi, tantoque dolebant magis, quanto illorum obtrectatores apud Regem eos criminabantur, ac si dedissent damnum, aut malum. Postremo Rex hoc animo Regiomonte in Lituaniam discessisse ferebatur, vt qui se Daciam neget, dediciam habiturum.



ANNALIS SEXTVS.

LECTOR. Si temporis ordinem sequi voluissemus, hic Sextus Annalis præponi debuit. Præcesserunt enim gesta illius excessum D. Sigismundi Annis Vndecem, à quo Orichouius priores quinque Annales incepit. Nam hæc Anno Christi 1537. Sigismundus verò inter Diuos relatus Anno 1548. Sed quod autor ea quæ operibus præmitti solent, ante illos quinque priores collocauit, huncq; seorsim nacti simus, non visum est eius rationem turbare. Denique, bonū vbiq; in loco, vt vetus verbum est. Vale, fruere, similis esto.

REX bello Valachico decreto, comicijs absolutis, trina de more literarum significatione Polonis, vt ad diem Visitationis Mariæ apud Trebowla oppidum Russiæ armati adessent, edixerat, Verùm cum per legatos, qui componendæ pacis gratia, à Ferdinando Romanorum Rege, ad Valachum missi fuerant, Rex diutius Cracouiæ detinetur, ad constitutum diem & locum cum exercitu venire non potuit. Itaque pace infecta legatis dimissis, ipse summis Iulij Mensis caloribus, hoc est sexta Iulij Cracouia discedens Leopolim profectus est. Quo in loco omnibus coactis copijs nil potius habebat, quam vt primo quoque tempore ad hostem tenderet. Sed hæc consilia illius multi graues varijque in Repub: motus fefellerunt. Cum omnia laberentur in deterius, non Princeps subditis, non subditi principi, certis legibus ac firmo beneuolentiæ vinculo coniũgerentur: idque non legatorum opera neque Senatus diligentia in Comitijs corigi posse nobilitas animaduertisset: non iam de gerendo bello, sed de constituenda Repub: deliberationem suscipere cepit, ita vt non prius hosti occureretur, quam omnia contra leges commissa, in integrum restituerentur, fremere cuncti contra patres, in eos culpam omnes conferre, quod eorum negligentia in tantas difficultates Respub: deuenerit, durit, durum præterea imperium, intolerabilem dominationem Regiam sibi videri, Deos hominesque testari, se in bellum non prius ituros quam scirent pro qua re pugnaturi essent: Regnum esse sine iure, sine lege, nihil valere fas moremque maiorum, sed omnia potentiorum libidini esse subiecta. Nihil esse quod expectarent, nihil quod amplius libertate amissa sibi aduersus externum hostem defendendum putarent. His atque talibus querimonijs incensa & exagitata nobilitas, omnem de gerendo bello, vt dixi, cogitationem deposuit, & ad eam partem accessit, qua nitebatur salus Reipub: Quare priuatim & publicè cum Rege & Senatu ipso causam communem tanto studio egit, vt nullum esset in Repub: tempus, quo maioribus motibus res aliqua agi putaretur. Modo Senatum in campum extra vrbem educẽs, modo in oppido, cogere, orare, obtestari, minari denique, vt labenti Reipub: succurrerent, & ne quid caperet detrimenti, prouiderent. Itaq; cum res incensis inimicitijs in publico vniuersæ Poloniæ conuentu à prudentissimis hominibus ita concionibus publicis esset exagitata, vt vetus defendendæ Reipub: exemplum reuocatum, ad veterem illorum Græcorum Romanorumq; morem videretur. Visum est non in vtile fore si summorum virorum fides prudentia ac singularis in tuenda Repub: constantia mandaretur litteris, ne negligen-

negligentia obliterata interiret. Quarè seruata illorum sententia latine sicut acta sunt, fide bona singula sunt reddita.

Consilia & Conciones in maximo totius Poloniæ Conuentu apud Leopolim de Repub: habitæ.

PRimus apud Diuum Georgium ante Leopolim in Campo nobilitatis cum Senatu congressus fuit, in quo multa de summa Reipublicæ dicta & acta sunt. Verum ea à nemine excepta & notata intercederunt. Reliqua vero quę subsecuta, diligenter literis seruata sunt. Cum enim in hoc primo congressu multa postulata, Nobilitatis à Senatu fuissent ad Regem relata, Nobilitati veró ad ea per Castellanum Posnaniensem, qui nomine Regis responderat, non satis esse factum videretur, petierunt à Senatu vt in Campum apud Villã Boiska ex vrbe prodire vellent, in eo de Repub. diliberaturi. Senatus æqua petenti Nobilitati annuit, & ad locũ, & ad tẽpus constitutum se affuturum benignissimé promisit Die 22. Mensis Augusti, vt erat constitutum, Senatu cuncto in Campum vocato, frequentissimo omnium conuentũ Petrus Zborowski Castellanus Malogostensis nobilitatis nomine ita locutus est.

ETsi sciam me oneri ab vniuersa Regni Nobilitate, mihi imposito imparem esse: tamen cum illa instaret, subterfugere illius, mãdatum neq; volui neque potui. Vereor enĩ ne si illius studio non essem obsecutus, in difficillima Reipub: causa tardior ad eã subleuandã esse viderer. Cum ergo rẽ tantam, neq; ingenio complecti, neq; facultate sustinere possẽ, hac tamen sola ratione fidẽ meã erga Rempub. & debitum studiũ atq; obseruantiam testari volui, Si ea, quæ vno omniũ consensu mihi mandata sunt vobis refferẽ. Sæpè id à vobis per legatos vestros cũ alias tum maximè in comitijs proximè Cracouiæ habitis, petimus vt pro vestra in Repub. fide daretis operã, ne libertas nostra firmata legibus, ac omni recta ratione cõmunita, aliqua vi ledi ac violari possit. Quod á vobis impetratum non esse, Legati nostri in vos culpã omnẽ, vos contra in legatos transfertis, cum & illi libere de Repub. vobiscum se agere nõ posse. Et vos plura ab illis, quã esset illis à nobis mandatũ exigere velle dicãt. Qua ex re quãtum detrimenti Reipub. capiat, videtis. Itaq; nõ iam per legatos, vt ante vobiscum de libertate & legibus nostris egimus; sed ipsimet in hunc locũ conuenimus, vt non amplius Senatus de Legatis neq; legati de Senatu iure posse queri videãtur. Quare agimus nos ipsi causã nostrã. cuius nuper Senatu frequenti, magnoq; omniũ ordinum conuẽtu, in arce apud Maiestatẽ Regiã præclara iecimus fundamẽta. Qua in re illud tamen miramur non ad omnia postu-

postulata Dominum Castellanum Posnaniensem, nomine Regio nobis respondisse. Itaq; cum hæc ad summam Reipub: pertinerent, repetenda apud vos duximus, vt quis esset vester in Repub: sensus scire possimus. Ac primum illud legibus & libertati nostræ maxime necessariũ esse videtur. Bellum suscepimus, relicta priuata domesticę rei cura, ad Rempub. propugnandã parati hic ad sumus, Sed cur adesse opus fuit nondum certè videmus. At enim hoc Regię Maiestati vniuersa nobilitas debet, vt periclitante Repub: quandocunq; vocata sit, necessario adcurrat & hostiles à Regni finibus arceat insultus. Esto sanè. Sed cum hoc tempore fines imperij nemo occupet, nemo nobis hostiliter immineat, an bellum indici debuerit, videte. Scitis profecto hoc vnicum remedium contra difficillimos Reipub. casus à maioribus nostris semper esse seruatũ vt bellum publicè nunquam decerneretur, nisi cum potentior aliquis hostis Regnũ inuaderet. Cui si aliter defēdi nō possit, tum ad illud confugiendũ est, quod lex concedit, & suadet necessitas, vt bellum decreto publico suscipiatur, illudque tam diu geratur, quã diu hostis intra fines Regni fuerit. Fugato vero & pulso hoste lex nos à bello gerendo liberat. Illud tamen gratiæ causa, ac singularis erga Principem suum fidei maiores nostri addiderunt, Vt si Rex extra Regnum bellum gereret, quiuis

quinis Marcis in singulos hastatos datis bellũ publice susciperetur & ita aduersus regni hostē extra fines Poloniæ vna cum ipso Rege egrederemur. Hæc sunt duæ legitimæ belli gerendi causæ, sine quibus nullũ tēpus esse debet, quo bellum decerni aut expeditio indici publicæ possit. Quare cum hostis intra Regnum nō sit, pecunia de more non numerata, dubitare nemo potest, bellum sine causa esse decretũ. Nos maximis sũptibus ac magno rerũ nostrarum dispendio huc profecti sumus. At qui in tātis iniurijs R. P. æquiori animo essemus, si ęqualiter omnes hæc incōmoda ferremus. Verũ quibusdã Palatinis, & nō nullis Castellanis, multisq; ex ordine nobiliũ immunitas cōtra leges data, cũ à publica expeditione liber esse nemo debeat. Neq; eos illud excusare potest, quod Dominus Castellanus Posnanieñ respondit, eos tãtũ immunes videri quib⁹ immunitas Diplomate Regio data sit. Nos verò Maiestatē Regiã nemini legitime id dare potuisse arbitramur, cum neq; ipsi abesse lex permittat, neq; ægrotos atq; senes aliter bello liberat, nisi alios habeant qui eorũ nomine publicã expeditionē bellicã obire possint. Itaq; palàm est neminē immunē esse debere, neq; Regē lex abesse permittit, neq; ægrotis atq; senib⁹ omnino immunitatē concedit. Quare cũ iã constet istos preter ius & æquũ abesse nulla tã iusta causa esse potuit, quæ illos à bello excusare possit. Nam quod

 Dominus

Dominus Castellanus Posnanień. ideo domi manere iussus est, vt maioris Poloniæ fines ab Germania defēderet, nō satis hæc iusta ac legitima causa manendi visa est. Quo enim pacto exiguus ille militum numerus, illā Poloniæ orā tuebitur, cum illi ipsi, qui illa loca incolunt, cum domi presentes sint, ab Germanicis excursionib⁹ illam Poloniæ partē se tueri nō posse dicant. Videbitur iā profecto, quod leges mosq; maiorum in hoc bello gerendo cessarūt, nihilq; legitimè factum, noua & insolita omnia. Nam quo in bellum profecti sumus, alij iam pridē ad diem locūq; constitutū adsunt, alij domo vix egressi sunt. Nos vero eorum aduentū expectantes, hic cum magno detrimento & incommodo nostro atq; amicorum nostrorum, quos frumento & rebus necessarijs exhausimus, consedimus. In Regem eius culpam transferunt, quod is missis in prouincias literis, multos à profectione remoratus sit, cuius rei testes in nobis sunt quam plurimi. Nouo modo, inusitato more hæc fiunt, quibus nisi occurramus, nihil est quod Rempub. saluam diu putemus fore. Quid enim est, quod eā conseruare possit. Si nihil valebunt leges, nihil constituta maiorum, si bellum nulla necessitate publica indicetur. Alij immunitatibus bellicis, alij dilationibus à bello sibi abesse licere putauerunt, & Rempub. nudatam suo præsidio hosti reliquerunt. Ita fiet vt Rempub. quā iam vix tenemus, nullam omnino habeamus. An in hoc solū & non in alijs violatam esse libertatē nostram queri possimus. Quid illud quod multis per vim bona & fortunæ ademptæ sunt. Certè si in iure publico nulla fortunis nostris spes relicta est, quid est quod amplius sperare debemus. Rescinduntur decreta, Violātur priuilegia, indicta causa damnamur, bonis nostris pellimur, sola Regij mandati autoritate fortunis omnibus priuamur. Sed in tantis iniurijs & publica Regni Poloniæ querimonia, quem potissimum censebimus, in quem culpā omnē conferemus. Preter vos habemus neminē. Vos eñ in his sedib⁹ honorū & dignitatis tutores suos Respub. constituit. Vos patronos legū & maiestatis suæ autores voluit. Quare spoliata Respub. vestro Patrocinio, oppressa verò, Senatoria autoritate in tantas miserias deuenimus. Ideo rogamus, vt pristinam dignitatē & Senatoriā autoritatē resumatis & dignitatem Reip. cum libertate nostra defendatis. Eximite nos ex his laqueis, quos nescio quod fatū Reipub: in nos nostrasq; fortunas induit. Metrica quā vocāt, est inuēta, vt hoc colore nostris bonis æquius exuti videamur esse. Regia Maiestas nō Metricā sed regestra Cācellariæ, vt sunt appellanda putat, nos quo nomine vocatur nō quærimus, sed eā certe hactenus nocētissimā experti sumus. Testis est Bollestraszycki qui ne bonis patrijs atq; auitis spolietur, in optima sua causa misere metuit. Quid de Kietliński dicā ? & multis alijs quorū possessiones, ac fortunas

hæc

hæc Metrica reddidit dubias. Quare cum vndiq; tantis difficultatibus Rempub. circumdatã esse videatis expergiscimini aliquando vt patriã præsenti & futuro periculo libereris. Hæc iã mala, quæ dixi, nostra videt ætas sed illa etiam futura timere, & inprimis prouidere debemus. Successor Regiæ Maiestatis electus & coronatus Sereni simus Rex futurus est, in hoc educando & ad futura regni gubernacula instituendo summa cura & diligentia adhibenda est. Plurimum enim interest quibus cũ adolescens viuat, quo doleat, quo gaudeat, quibus delectetur studijs. Dubium enim nõ est eum talem in gubernando Regno futurum qualis educatio præcesserit. Atque vtinam is ad hunc exercitum deductus fuisset à patre, cognouisset profecto in qua Repub. esset regnaturus, quibus artibus eam esset conseruaturus: hos subditos hoc robur Reipub. suæ, hic apertè & palàm conspexisset, quod satius fuisset, quam in mulierum cœtum & puellarum grege Cracouiẽsibus choreis & cantibus indulgere. Quamobrem petimus à vobis cuncti, vt detis operam, quo sua Maiestas dignis beno rege artibus & honesta disciplina ita instituatur, vt dignus tanto regno & idoneus summo imperio esse videatur. Scitis quę mala per improbas educationes Principum in multas Respub. inuecta fuerint, quot nationes, quot integræ gentes corruptis moribus Principum interierint. Vnam ex multis proferam Vngariam vicinam, quæ educatione iuuenis Ludouici Regis funditus corruit. His exemplis moniti prospicere debemus, ne quid nobis simile accidat. Sed iam iuuenem Regem honestis artibus bonorum in conuictu ita muniamus, vt paratus ad Rempub. accedat, illas paternis atque auitis artibus gubernet. Quod si hæc neglecta fuerint, Verendum est ne ea mala re ipsa experiamur, quæ ex vicinis ipsi audimus. Quare toto conatu in Rempub. incumbite, omnes partes eius circumspicite, ea quæ paucorum annorum læsit negligentia integra nobis restituite, ita fiet, vt optimis legibus constituto atque firmato regno, in tranquillitate mutuaque beneuolentia cum Serenissimo Rege nostro viuemus, eiusque successorem, dignum tanto patre filiũ dignum hac Rep. Regem expectare possimus quod vt quam primum fiat, petimus.

Cum Petrus Małogostensis Castellanus finem dicendi fecisset, iuxta circumstans multitudo, clamore ita se de Repub: sentire significauit, hunc secutus Xięski ita locutus est.

IN quanto Respub: verseur discrimine, Petrus Zborowski copiosè grauiterque exposuit, qua in

qua in re illud mirandum minimè est, si his incommodis ex commutata Reipub. ratione affecti sumus. Nā patrum memoria, quod ego longioris ætatis beneficio meminisse debeo, horum omnium malorū, quæ nostra videt ætas, iam tum in Rep. spargebantur semina, peregrini influebant mores, disciplina mosque primus externis nitebatur institutis. Quare iam tum diuini illi viri, Princepes Senatus, Tarnouij, Kmithæ alijque ex primoribus familijs metuebāt casus Reip. Hæc mala omnia tanquam aliquam tempestatem futuram videbant, & ne acciderent summis viribus obsistebāt. Quæ ego ideo commemoraui, vt eorum exemplo, ad deffendendam Patriam libertatemque communē vos paratiores & promptiores redderem. Potestis inquam maiorum vestrorum sustinere gloriam, quam illi vobis ceù amplissimum quoddam virtutis suæ patrimonium reliquerunt. Hanc enim illi præcipuam laudem putabant vt in libera morerentur patria & vt eam vobis quam florētissimam rebus omnibus relinquerent, Hæc enim nil vos mouerunt, sed victi auaritia atque luxu, quæ semper maxima euerterunt imperia, deseruistis Rempub: & eam Senatorio Patrocinio orbatam reliquistis. Hæc nisi corrigatis, nisi omnes cogitationes vestras ad Rempub: conferatis, Verendum nobis profecto est ne illa amissa nos stare diu incolumes possimus. Quare relicta priuatorum cura, inferte oculos in Rempub: atquè omnes eius partes introspicite, videbitis in ea salui nil, publica violata, priuata erepta esse reperietis. Vos his malis mederi debetis. Vos iura, leges, libertatemque denique nobis restituatis oportet, & hanc esse summam laudem putate, quam ex conseruata Repub. habebitis.

Cum Xięski breuiter perorasset, Valentinus Dabieński surrexit & in hanc sententiam verba fecit.

ETsi qui ante me dixerunt, ita de summa Reip: locuti sunt, vt eorum oratio singula notaret vulnera, & quomodo his medendum sit ostenderet: Tamen hoc ipsum amplissimus Equester ordo per me repeti voluit, vt illud ipsum quod ante sępe in conuentionibus coram, & in comitijs per legatos à vobis petebat, nunc præsens ipse à vobis impetraret. Pollicebamini publice & priuatim vestro patrocinio Rempub: nunquam carituram, nullum tamen adhuc est vestrum factum, quod preces nostras aliquid momenti apud vos habuisse testari possit: Imo quasi omnium rerum ignari nihil vos videre, quod in Republica corrigendum sit aperte confessi estis. Hoc quor-

quorſum pertineat, nondum ſanè perſpicimus, illud quod negari non poteſt. Rempub. à vobis negligi. Nam ni ita eſſet non ſic de Repub. ſentiretis. Vobis ſolis ignota ſunt mala noſtra, vobis tantum in Polonia peregrinantur aures. An etiam illud vobis incognitum & inauditum eſſe dicetis, quod viro clariſſimo & nobiliſſimo ordinis veſtri Staniſlao Odrowas Palatino Podoliæ videntibus ſentientibusq; vobis bona erepta ſunt. Quæ gens, quæ natio, tàm remota fuit, ad quam illius facti fama non peruenerit, quæ hoc facto non ingemuerit, quæ communi humanitatis ſenſu non indoluerit. Veſtræ tamen noſtras miſerias non capiunt aures. Vos ſoli ex omnibus eſtis reperti, qui nullum in Repub. peccatum corrigendum eſſe putetis. Huc accedit, vt iura, leges, bona, fortunasque noſtras, tacentibus conuenientibusq; vobis amittamus. Neq; illud dici poteſt, ob admiſſum in Regiam Maieſtatem delictum Palatinum Podoliæ bonis fortuniſque exutum: Si enim is deliquiſſet, lueret, iuſtas ac debitas REGI pœnas, ſed non ea ratione qua publica violata eſt libertas. Ita enim illius ius cum noſtro coniunctū eſt, vt vnum ſine altero nec ſtare, nec ruere poſſit, cui rei ſi vos autoritate Senatoria obſtitiſſetis nunquam in has miſerias deueniſſemus. Sed hoc malum à vobis neglectum latenter ſerpendo totam inuaſit Rempub. peruertit leges

tit leges

tit leges, priuilegia diſcerpſit. Lithyńskich fortunis omnibus exuit, Kaſanowskich indicta cauſa eiecit. Miſſos facio cæteros, quibus peſtem exiliumque certum minatur. Dicite mihi ſi poteſtis ſaluam eſſe Rempub. & in ea nihil corrigi oportere. Quid, an ne illa quidem ad perniciem, via ſatis idonea vobis videtur? Reginalem Maieſtatē multa bona regalia redemiſſe ſcitis. Quos præfectos, quos Magiſtros vrbibus atque opidis redemptis præfecit. Homines partim peregrinos, partim nobis incognitos, partim ad eas præfecturas gerendas qui in illa prouincia non tantum poſſeſſionis habent, quantum liceat illis pedem ponere, quo fit vt ad inferendam nobis iniuriam promptiores ſint. Quid enim facias illi, qui preter quam quod inpoſſeſſionatus ſit, nil citationes tuas, nil ius publicum metuit, Cauſam omnem citatus ad Reginalem Maieſtatem reijcit. Ita autoritate ſuæ Maieſtatis interpoſita multi voluntatem perſequendæ litis cum ſpe obtinendæ amittunt, & in optima ſua cauſa litem deſerunt. Sapientiſſime id à maioribus conſtitutum fuit vt nemo ex genere Ducali aliquid in Regno Poloniæ poſſideret. Timebant enim illi, ne multitudo Principum in anguſtum redigeret libertatem noſtram. Videatis cum à veterum ſententia diſcedimus quæ pericula adeamus. Duces in Regno maiores noſtri, quo liberiores eſſent, fer-

M re non

re non potuerunt. Nos peregrinos homines præfectos, ignotos feremus? Regem illi & Senatum legibus obedire volebant, nos istos homines nouos, opidorumque præfectos solutos legibus ac supra leges esse patiemur? Neminem illi nisi possessionatum præesse præfecturis volebant. Nos egenis atque alienis Regnum in opidis ac Prouincijs nostris concedimus. At in hac bonorum Regalium redemptione non tantum hæc incōmoda, quæ commemoraui patimur, sed vel maximo damno. Respub. afficitur. Reginalis Meiestas bona redemit eorum nomine, qui facere idem nobiscū debebant, at nil hoc tempore videmus. Nemo enim in hac expeditione est, qui suæ Maiestatis nomine pro bonis redemptis in hoc bellum profectus sit. Hoc exemplum cęteri bonorum Regalium possessores inuitati, manserunt domi quam plurimi, nos miseri domo, coniungibus & liberis nostris relictis, agris pro armis oppignoratis, huc profecti sumus, domi interea illi manentes, rei suæ studentes pecuniam colligunt, hoc consilio credo, vt nos omnibus rebus in bello exhaustos egenos ac miseros domum redeuntes, excipiant, & id quod relictum fuerit ex bello, emungāt. Hæc an æqua sint, an etiam legitima, iudicate. Quare cum videatis quid corrigendum, quidque á vobis restituendum sit, suscipite aliquando causam Reipub. vim legum autoritatem

ritatem iudiciorum defendite, præfecti opidis & Prouincijs, vt digni & integri sint, curate, nos fortunasq; nostras in Senatoriam curam suscipite. Nolite pati nos seruire alicui nisi legibus, quibus volumus & debemus Dixi.

Cum Dabieński finem fecisset Ioannes Sirakowski ita secutus est.

ETSi omnia quæ de Repub. dici debebant per eos qui ante me dixerunt vobis palàm & apertè exposita sunt: Tamen cum vniuscuiusq; nostrum in Repub. nota vox esse debeat, ego quoq; in hac corona surexi, & vt ea quæ de Repub: sentirem, & ea quę iussus essem dicerem. Omnibus prioribus concionibus id vnum à vobis petimus, vt si quid sit commissum contra leges, id opera vestra in integrū restituatur. At quò pacto quaque ratione id fiet, cum in ipso Senatu, in ipsa curia, quam arcē legum & domiciliū libertatis maiores nostri esse volebāt, violatum ius publicum esse videamus. A quibus si quæritis? à vobis, qui publici consilij autores, & tutores patriæ esse debuistis. Vos ne quid de libertate nostra diminueretur, ne quid cōtra leges fieret prouidere, par erat. At nūc tātū abest, vt aliorū vim à legib. nostris repelleretis, vt etiā ipsi in his grauissimè offēderitis. Magistrat⁹ multos, prouincias nō paucas contra

 leges

leges obtinetis, quo pacto aliorum audaciam cõprimetis, cum vos ipsos regere non potestis? quomodo legibus alijs obedire præcipietis, si vos ipsi legum præcepta & monita contemnitis? Vobis hanc legem prius præscribatis, secundum quam alios viuere vultis. Malum esse dicitis non parere legibus, & recte putatis, quod omnis oratio si effectus dissenserit, vana & inanis habetur. Corrigendũ esse, si quid erratũ esset, conceditis, rectè sane. Sed vos ipsos, vt prius corrigatis, oportet. Bona ademta nobis restitui putatis, & quæ vos Patriæ ademistis non restituetis. Palatinatus Castellanatus Præfecturas, Cancellariatus, Iura, leges, possessiones, hoc totum Patrimonium Reipub. est, quæ vos contra Iura obtinetis. Quare si Rempub. saluam esse vultis, hæc illi restituatis necesse est, quæ illi contra leges ademistis. Quod si non feceritis, nihil est quod Rempub. corrigi posse putetis. Quare vos oramus & obtestamur, ne hanc Patriam vestram communem, ornamentis suis denudetis. Hos Magistratus, quos vobis promeritis tribuit, capite. Si quid verò iniusta alicuius autoritate vel gratia vobis datum est, id illi vltrò restituite, neque illam cogite ad illud postremum confugere remedium, quod illi maiores nostri literis, Syngraphis ac sigillis suis consignatum relinquerunt, illudque vernacula lingua Kapturek appellarunt. quod

quod credo ab illis excogitatum fuisse, vt nemo tam ignauus, tam illorum dissimilis, in Rep. inueniretur, qui illo fœdere si lis in Repub. oriretur ad tuendam libertatem communem non inuitaretur. Sed nos persuasi sumus, nihil esse quod nobis iusta & æqua petentibus, à vobis negari possit. Itaque nunc iam accedemus ad Rempub. vt creata atque recreata vires suas & ornamenta bonorum & dignitatis suæ recuperare possit, sed vos incipite, vt dixi, & ea quę non legitime possidetis illi reddite, hac ratione optime Reipub. consuletis. Dixi.

Orationem superiorem Pardzniczewski taliter subsecutus est.

NON iam per legatos, sed ipsi vno ore vniuersi, à vobis petimus, vt nobis sensum de Repub. vestrum aliquem aperiatis. Delectat ne vos Reipub. status, quem vos oculis vestris subiectum & explicatum esse videtis. Equidem si hac mente vos esse sciremus, victi abiremus hoc ex campo, neq; in diuersissimis vestris sententijs locum esse vllum precibus putaremus. Quid differimus, aut cur non mox communi opera Rempub: ex his difficultatibus & periculis liberamus? Veniat vobis in mentem maiorum vestrorum, qui hæc tanta reddiderunt. Hac vna ratione concor-

 dia nostra

dia nostra quam illi certam vobis reliquerunt si necesse erit, omnia quę amisimus facile recuperabimus. Itaquē si quid ante erratum sit, si quid commodi priuati amor fecerat, Illum hoc iam tēpore deponamus, & obliti omnium, solam Rempub. hoc tempore curremus. A Regia Maiestate vnanimi consensu petamus, vt nostra studia adiuuet & expleat, Rempub. legibus gubernet, iura liberalitatemq; nostram foueat, & conseruet. Hoc pacto & nobis & Reipub. à vobis satisfactum esse videbitur. Dixi.

Oratio Gomoliński notarij Siradiensis.

SI damna ac incommoda vos latebant Reipub. si de his antea dubitabatis, nunc omnem dubitationem sublatam, & omnia explorata vobis videtis. Nihil iam vos excusare poterit; nec erit in quem alium culpam refferatis. Quidquid enim de libertate nostra detractatum est, id euidentissimis rationibus, & testibus planum vobis fecimus. Et ne vobis vires in Repub. defendēda desint, Nos hic adsumus, omnem operam, curam, diligentiam in iuuanda Repub. deferimus. Quid restat igitur illud certè, vt sumta Senatoria grauitate, nobiscum vna in Repub. incumbatis, idque palam vos velle declaretis, hoc tempore à Regia Maiestate petamus. Illi Iura, leges, Priuilegia

uilegia nostra monstremus, vt quanta minutio omnium horum facta sit videat, & id quod detractum sit libertati nostræ, restituat nobis, quod ille non grauatim faciet. Quid enim hoc Rege mitius? quid clementius? quid Sanctius vnquam fuit? Verum quò res commodius confici possit, deligatis vos ex ordine Senatorio aliquot, nos etiam hoc ipsum faciemus, ne turba Regi molesta sit. Per hos paucos ex omnibus ordinibus delectos, Causam suæ Maiestati nostram exponemus. Nam quod ad proxima Comitia trahi putetis, causa non est. Cur enim id per legatos nostros curabimus cum id ipsum nos transigere commode possimus? Aut cur meo legato charior rerum mearum cura, quam mihi ipsi esse debeat, Quãobrem id quod omnes vos attingat excutiamus primum, & id, quod saluti Republicæ ostat recuperemus. Constituite ergo primò domi Rempublicam, hoc si feceritis, ducite nos in hostem quē vultis, has hastas hæc arma, salua domi libertate, viros habere dicetis. Dixi.

Cum Gomoliński breuiter perorasset Taszycki prudentissimus & disertissimus Senex, magno omnium silentio ita exorsus est.

RESpublica si loqui posset, hac voce vteretur, qua nos superioribus cōcionibus vsi sumus, sed cum id non potest, nos illius mentem ac sententiam vobis retulimus. Collectis enim omnibus prouincijs eundem omnium sensum in Repub. inuenimus. Neque illud dici potest, non omnium hanc esse sententiam, circumstant nos vndique vt videtis, audiunt singula, quæ nostræ fidei ab illis commissa sunt, Verumenimvero in hac perturbatione rerum omnium, illud nobis acerbissimum accidit, quod vno eodemq; tempore, in has molestias Serenissimus Rex inciderit senex hostis & Resp. hunc conquiescere non sinit, hic quidem arma, illa leges ab eo postulat. Quibus rebus tam diuersis, tanquam mutuo dissidentibus, vno tempore satisfacere difficillimum est. Si enim senectuti parcimus, armatum hostem metuimus: si in hostem tendimus, Rempub. deserimus. Qua in re & si quod deligendum est statuere non sit facilè in hoc tamen nobis dabitur venia, si charitatem Patriæ anteponamus. Fatemur illam infamiam calamitate superiore sociorū & amicorum nostrorum Pokucień conceptam, non esse ferendam. Indignamur seruum nostrum ruptis seruitutis ergastulis, arma impia adversus nos induisse, tū etiam illud dolendum magis, audiet enim hostis dissensiones nostras, Regem non bellandi animo Craco-

Cracouia profectum esse intelliget. Qui enim peditatus, quæ turmæ militum, quę arma, quæ tormenta, Regem proficiscentem comitata sunt? Ad hæc Palatinos Castellanosque plurimos domi manere iussit, hac causa, vt Poloniæ fines ab Germanis custodiant. Quod si illi senes præsidio impositi satis muniti sint, cum constet Valachum in Vngariam partem sui exercitus missise. Causam non videmus, cur ab Germania Rèspub. quam ab Vngaria tutior esse debeat. Sed vt demus præsidio illam Poloniæ oram indiguisse, hoc certè Regia opera priuata esse debuit. In hoc enim sunt præfecturæ Regiæ à Repub. datæ, vt inde Rex præfectis suis fines Regni communiat. Sed vt ad rem redeam, quo animo hostem fururum putatis, vbi ab exploratoribus, quorum hic magnus est numerus, cognouerit, Regem ita in hoc bellum esse profectum, vt nihil sibi hoc tempore metuendum sit. In quibus angustijs Respub. constituta sit, videtis. Hinc hostes, hinc patria nostra operam postulat nostram, ibi armis, milite, copijs res gerenda est, hic legibus libertate ac iudicijs Respub. constituenda est. Igitur cum ambas res sufferre simul non possumus, incipiamus ab ea, sine qua neq; foris, neq; domi recti quicquam esse potest, Rempub. collapsam erigamus, erectam optimis legibus atque maiorum institutis confirmemus, Tum demum pro illa, arma, fortunas, vitā postremò

stremo nostram si opus fuerit, hosti obiciamus. Quid enim sibi hæc arma, hi Equitatus quos oculis cernitis volunt, quã vt Reipub. arceamus hostẽ. Quamobrem curate prius atque efficite, vt sit id, quo deffendendum sit. Nam si domi salui sit nihil, omnes nostri impetus foris inanes censendi sunt. Dixi.

Oratio Martini Zborowsky pincernæ Cracouiensis.

VEtus & peruulgata est hæc Reipub. querella, sic in ea discrepare omnia, vt nullis legibus nullo modo continere videatur. Si enim in eam diligentius introspiciatis, perturbatam peregrinis consilijs inuenietis, in ea nihil posse leges, sed omnia ita mutata vt non legitimos Magistratus, Palatinos, Castellanos, præfectos habeamus, sed eos coacti feramus, quos nobis sors & fortuna dederit. Itaq; hac consuetudine introducta, in hac publica expeditione exercitus nostri sine ductore, sine Capitaneo sunt. Et adhuc quidem nos reprehendunt, quod in his malis Reipub. extinctis atque sublatis legibus, nos viuere Spiritumq; liberum ducere audeamus. Verum qui hoc dicunt, in medium prodeant Leges nostras inspiciant, nos doceant, quid iniquum, quid contra leges petamus. Nulla nostra in Rep. vox vnquam fuit, quæ non ex ipsis legum nostrarum

strarum fontibus educta esse videatur. Vt Reipub. leges quæ violatę sunt, restituantur. Magistratus contra leges mandati reddantur. Hoc nos petimus, hoc à vobis & à Rege summis precibus contendimus. Hoc iam si iniquum, etiam iniquũ sit in Repub viuere. An sutoribus, fabris, & vilissimis hominibus libertate frui licebit? huic militiæ, quod robur & firmamentum Regni Poloniæ est, leges suas saluas præstare non licebit, soli ne nos in Repub. seruiemus? Soli legibus & libertate carebimus? Quis vnquam peregrinus in sua patria tam contemptus fuit, qui in Polonia Principem locum non tenuerit. Qui in Magistratus, & sacerdotia nostra non inuaserit? Maiores nostri Palatinatus, Castellanatus, præfecturas vice Patrimonij nobis reliquerunt: tamen ex his pulsi ab Italis, eiecti à Germanis, in minima Patriæ nostræ parte, sine Iure, sine legib⁹ consedimus, & inferiores peregrinis reputati sumus. Harum rerũ nulla eos tangit misericordia, qui in libera patria peregrinis subiecti sumus. Quod illi nobis anteponãtur, quod libertate & legibus euersis in publicis Reipub. miserijs illi dominãtur. Soli Rẽpub. virtute maiorũ amisimus, quæ nisi recuperemus, hæc Respub. diu stare non potest vllo modo, nam adhuc quocunque modo erratum est, vobis volentibus facile corrigi potest. Verum si neglectum hoc malum longius serpendo vires sumpserit, nullum

lum nocendi finem faciet. Iam ergo audistis, quid in Repub: corrigendum sit, notata & explicata à nobis sunt singula. Viam & modum ad ea restituenda demonstrauimus vobis ita vt si vos adnixi fueritis, iura, leges, Magistratus, omnia ornamenta sua Respub. facile recuperabit. Dixi.

His omnibus dictis & actis videbatur adesse tempus. Vt Senatus quid ad ea postulata nobilitatis, respõdẽdũ esset, consuleret, vt re in Senatu priuatim deliberata publicè nobilitati responderetur. Verum nobilitas tempus venisse arbitrata, quo quid quisque Senator de Repub. sentiret scire possent, vt publice rogati sententias dicerent, orant. Cui sententiæ primum reclamatum est. Erat autem, vt Senatui videbatur iniqua & noua, tamen cum tota circumstans multitudo instaret, tergiuersandi non erat locus.

Primus Ioãnes Tarnouius Castellanus Cracouiensis rogatus, summum studium, & tantam nobilitatis in Repub: consensionẽ singularibus collaudat verbis. Summa istius orationis erat, non esse ad eã rem tẽpus vt dimisso bello & neglecto hoste nunc de legibus, iudicijs ac priuatis controuersijs disceptetur. Ridiculum esse inter Castra, inter arma de statutis & huiusmodi reb9 disserere. Itaq; rẽ omnem ad comitia trahebat proxima, & omnium animos aduersus hostem transferebat. Longa fuit oratio hæc & copiosa, sed sæpius interpellata sæpius

sępius intercepta fuit, rectène an secus, nescio Hoc certissimum est perturbatis hominum mentibus persuadere & consulere, difficille esse. Nondum dicendi finem fecerat, ingens subito coorta est tempestas. Petro Kmithæ Palatino Cracouiensi qui secundus in ordine in dicenda sententia fuit, vix dicere incipienti tanta vis nimborum ingruit, vt nobis cælum concionemq; nostrã ex oculis eriperet. Turbata concione, soluta Corona Senatoria in illa obscurissima nocte, & grauissima procella facile illud malum diu celatum, & animis multitudinis clausum tum erupit. Equis multi in medium insiluere, primores è Senatu iactati in turba fuerũt, tantamq; tempus, licentiam dabat, vt si famæ credendum sit, multi nudatis gladijs in turba discurrerent. Quosdam Principes Senatus armari vocabãt. Verum illa ipsa seuissima tempestas, quæ ad facinus non nullos firmabat, Dignitatem Senatoriam tutata est. Indutique Senatores cum se aliquando ex turba illa euoluissent, equis, quos sors & fortuna dabat conscensis, in vrbem se celeriter receperunt. Res mira profecto & mirabilis. Vt statuere facile non possis, boninè an mali plus illud tempus Reipub: attulerit. Postridiè nobilitas nũcios ad Regiam Maiestatem & ad Senatum mittit rogans, Vt in eundem Campum regrederentur & quod heri tempestate disturbatum est, continuarent. Senatus quod hesternam concionem suspectam ha-

ctam habuit, egredi nolebat, sed vt die sequenti nobilitatis legati in vrbem conuenirent petijt. Quod nobilitas facile suscepit. Die itaque 24. Augusti Senatus & nuncij ad ædem S. Francisci collecti inter columnas, quà porticus magna fōtē cingit consederunt, in quibus primus Petrus Zborowski Castellanus Malogosteñ. nobilitatis nomine ita exorsus est.

Oratio Petri Zborowsky.

SI quando à Dijs immortalibus petijstis, vt esset aliquod tempus, quo Senatoriam prudentiam, autoritatem, fidem demonstrare possetis, id vobis hoc tempore diuinitus datum, atq; oblatum esse, videtis. Neque enim nunc rem aliquam vilem & abiectam, sed Rempub. & libertatem nostram, in fidem & autoritatem vestram contulimus. Hic enim campus amplissimus & honestissimus vobis datus est, in quo vos omnes vires virtutis & industriæ vestræ ostēdere possitis. Quæ enim alia Senatoris boni laus esse potest quam si is indiffiicillimo Reipub. tempore Remp. iuuaret, deffenderit atq; conseruauerit? Hac mente vos esse ac semper fuisse tum superior, tum præsēs concio indicat. In qua vos vna nobiscum solliciti periculū à Repub. legibus & libertate nostra repellitis. Grata nobis est in malis nostris, hæc singularis

singularis vestra erga nos voluntas, quę hoc efficit, vt in summa rerum omnium desperatione, aliquid iam sperare incipiamus. Ostendistis enim nobis nuper in campo præclarā retinendæ Patriæ dignitatis & libertatis nostræ opē. Cum eñ vir clarissimus Ioānes Tarnouius studiū collaudaret nostrū, & postulata nostra iusta & æqua cōcederet, hunc eundē sensum esse vestrū omnium in Repub. dubitare nemo debet. Et si illa dubitatio tollatur, neq; nos à vobis, vlla in re dissentimus. Cum eñ in campo hoc à vobis contendissemus, vt daretis operā, vt omnia quę iusta & legitima à vobis postularemus, ea à se benignissimus Rex exorari pateretur, tū Ioānes Tarnouius hac de re ita disseruit, vt cum nobis omnia ferè cōcederentur, tamen ad ea transigenda idoneū tēpus adesse negabat. Verū si nulla alia dubitatio in hac causa preter hāc est, ea à vobis diligēter cognoscēda. Vt neq; temere à vobis in re probata dissentiamus, neq; vos in optima nostra causa alienū à dignitate vestra nobiscum cōsentire putetis. Si eñ tēpus causæ nostræ obstare crederemus, neq; locū esse in angusto tēpore postulatis nostris putarem, taceremus. Verū cū nihil sit, quod vel ab oportunitate tēporis, vel ab cōmoditate loci cōcedi oportuit quod hoc tēpore cōcessum nobis nō sit, nescio cur aliā occasionē constituēdæ R. P. quæratis. Presertim verò prætermittere noluimus, sic eñ ego cēseo in re quę celeriter transigi, & cito cōfici debet, tria inesse oportere, breuitatem facilitatem

facilitatem, & temporis opportunitatem, qualia in hac causa sint breuiter consideremus, & vt de breuitate post dicam, quis est qui neget proximis comitijs ita acta & clausa esse omnia, vt pauca supersint quæ derelicta & in aliud tempus esse reiecta videantur. Nisi fortè illa comitia fuisse quis neget, reperti enim sunt quidam qui hoc affirmare nō dubitarent, quibus satisfaciet res ipsa. Quis enim neget illa demum comitia vere dici oportere quorum acta & decreta sunt sortita suum effectum. Ideo cum sciamus comitiorum decreto susceptum esse bellum, & monetam qui probarēt electos, & alia permulta rata & firma esse, quæ nūquam fuissent, nisi illa comitia præcessissent. Cum itaq; maximā partem postulatorum nostrorum autoritate comitiorum terminauerimus hæc quæ restant pauca & modica sunt, & vobis volentibus factu facillima. Quid enim negotij est; quæ inique ademeris, restituere; & quæ violaueris, reficere? Neq; ad eam rē indicio, & longa disceptatione opus est sed verbo vno, & nutu Regio. Neq; est quod aliud tempus, alium cognoscēdæ rei locum magis idoneum quæramus, hic est Rex, hic Senatus, hic rei, hic iudices, quæ omnia si cōtemnimus, verendū nobis est, ne non incommodum tempus, sed causam iustam & æquam contempsisse videamur, superest iam vt tempus ipsum inspiciamus. Nemo Rempub: leges, libertatem in summū periculum adducta esse nescit, nonne

nonne videtis, nondum ne sentitis, quot & quantis malis circumuenti sumus. Quis enim est, qui possessionum suarum Dominum se dicere audeat. Qui aliquot præsidium innocentiæ suæ in legibus habeat! Euersa & sublata sunt omnia, indicta causa plectimur, possessionibus nostris ejcimur, & ea quę habemus vicinitate Reginalis Maiestatis angustiora possidemus: & adhuc vos tantis Reipub. curandæ incommodis tempus nō adesse contenditis? Et certe si vos amor Patriæ & aliqua Reipub. tangeret misericordia, hanc causam non prius èmanibus dimitteretis, quam omnia Reipub. vulnera sanaretis. Verum si toto conatu in Rempub. incumbetis, biduum vobis ad hanc rem opus est, si enim nostræ leges adhuc aliquid valent, facile in pristinam vendicabuntur libertatem. Ex quibus omnibus illa omniū saluberrimma & cælitus delapsa lex est. Vt omnes ęquales in Repub. simus, & vt vicini nostri ęquitate Iuris vt conciues colligati inter se sint. De genere Ducum nemo in nobis sit, nihil in hac Repub possideat. Sapienter hic maiores nostri, viderunt malam esse in Repub. pluralitatem principum, sed eam esse Rempub. optimam, in qua vno legitimè & secundum iura nostra imperiū tenete, cęteri obediunt, & inter se æqualiter viuunt. Itaque hac eadem moderatione & continentia Regum vxores in hac Repub. viuere solebant.

lebant. Et sic ingrediebantur in Poloniam, nō vt in ea regnarent sed vt consortes Regalis thalami fierent. Nulla penes has publica potestas, regimen publicum nullum, & breuiter. Hæc illarum summa erat Philosophia, vt Ira commotū Regem contra subditum placarent, & eum ad misericordiam deducerent, sed nostris temporibus omnia secus eueniunt. Tantum Regina potest quantum vult, tantum vult quantum lubet, nullis certis finibus Philosophia eius circumsepta est. Sed totam Rempub. complexa nullis terminis definit ius suum. Huc accedit, vt metuendum sit, loco Regis plures Duces propediem nos habituros, quod ne temere prædixisse videamur, hinc futura colligite. Regina quatuor habet, in fallor filias, hæ, vt illorum dignitates postulant, Regibus & Principibus dabuntur nuptum, an putatis has bonis, quæ nunc possident carituras? Hæc ergo vos differenda, & in aliud tempus reiicienda putabitis? Expergiscimini per Deos immortales, & angustias temporis aliquando incusare desinite? An ad res priuatas temporum nobis satis est ad constituendam Rempublicam ad depellendam seruitutem tempus nullum habebimus. Itaque iam videtis ad restituendam libertatem & constituendas leges opportunitatem tempo-

temporis nunc esse maximam, hanc nos accipiamus quamprimum, & ea dum adhuc licet vtamur. Charam habemus patriam, tueamur leges, & si quid in eis erratum sit non dimittamus tempus sed illud quamprimum corrigamus, ne dum tempus ex tempore quęrimus prius Respub. pereat, quam illi medicinam adferamus. Dixi.

Oratio Thaszycki.

Cum Petrus Zborowsky finem dicendi fecisset, eius oratione Senatus commoueri visus est, ita enim, apposite erat loquutus, vt oratio eius cum ratione temporis consentire vehementer videretur. Hunc sequutus Thaszycki senex, qui ob singularem prudentiam & maximarum atque plurimarum rerum vsum, magnam in concionando authoritatem, & in consulendo vim habebat, hic ita loquutus est.

QVibus incommodis prematur Respub. ex Petro Zborowski aperte intelligere potuistis. Et certe nisi quamprimùm labentibus legibus

 succurri-

ſuccurrimus nullam Rempub: habebimus. Quis enim ignorat legem animam Reipub: eſſe, qua ſublata Reſpub: ſalua eſſe non poteſt, hac enim viuit, hac regitur, ab hac eius omnes deriuantur ſenſus. Quare inuenti ſunt Reges, delectus Senatus, conſtituti Iudices, qui ne leges vacillent in Repub: ne violentur, ne titubent, caueant. Legum enim Patroni ſunt Reges. legum cuſtodes Senatus, legum Miniſtri Iudices. Et quo maior Reipub: res eſt, eo pluribus indiget cuſtodibus. Nemo vnquam fuit tam ſapiens cunctis ſeculis repertus, vt ſolus in Repub. ſufficeret. Vt eam ſine aliorum ope rectè gubernare poſſet. quis enim qui & Rempub. varijs motibus agitari, & ſęuis impelli negotiorũ fluctibus videat, eam ſine ingenij & induſtriæ viribus tueri & ſine aliorum adminiculis gubernari poſſe putet. Proinde ſapientes vnũ quidem in Repub regere, ſed plures iuuare Rempub. volunt. Quibus nos ſimiles in cuſtodienda Repub. eſſe debemus. Videtis quę negotia, quã varij caſus & ancipites in hac Repub. oriantur, ita vt ſolus ſapientiſſimus Rex tantum onus vix aut ne vix quidem ſuſtinere poſſit. Itaque quod etiam priori concione à vobis poſtulauimus idem nunc etiam efflagitandum duximus, vt Regia Maieſtas talem habeat Senatum qui Rempub. regere poſſit, quod ille facile aſſequetur, ſi in comitijs idonei viri in Senatum legentur. & his Magiſtra-

Magiſtratus mandentur, quorum ſpectata virtus & induſtria bonorum virorum teſtimonio comprobata ſit. Verum cum nullum regnum iuuenire liceat, quod vacuum opere publico ſit è Repub. videretur, Si tres Senatores & tres ex Equeſtri ordine eligerentur, qui integritate, fide, prudentia, vigilantia, Rēpub. aſſiduè ſuſtinere poſſēt, & tanto oneri pares & idonei forent, qui quotidianis Regis conſilijs ex Senatus ſententia & conſenſu adhiberentur, qui Regi prȩſto adeſſe deberent, hos prȩclaros legum noſtrarum cuſtodes, & Rex idoneos in Repub. gubernanda ſocios & conſocios haberet. Illis ſcientibus tota gubernaretur Reſpub., hos cuſtodes legum, hos tutores libertatum, hos procuratores iuſtitiæ, & æquitatis noſtræ haberemus. Et ſi diligentes in Rep. fuerint, procurationes ceſſabunt, & querellæ, & noſtras omnium fortunas liberabunt metu, ita vt tam in publicis, quàm in priuatis rebus Reſp. illorum firmata præſidio, ius ac libertatem ſuam & dignitatem facile retineat. Itaque rogamus & monemus vt cogitationes veſtras ad Rempub. conferatis. Illi ſoli hoc tempore ſeruiatis, leges illius omni exparte muniatis, eas legitimis Senatoribus idoneis Magiſtratibus defferatis. quod ſi feceritis ſaluam & omnibus rebus florentiſſimam præſtabitis Rempublicam quod vt quamprimum fiat, rogamus, Dixi.

Sic loquutus Thaszycki, nemo fuit qui ab eo dissentiret, ita vt faciliorem dicendi locum Martino Zborowski relinqueret, qui post eũ sic loquutus.

SI quis forte legum & consuetudinis nostræ gnarus miratur, qui fiat quod hæc Respub. quæ quodam tempore florentissima fuit, nunc tota cõminuta sit. Is nisi horũ causam rationẽque cognouerit, culpam omnem in vos conferat necesse est. Si enim in Senatum inspexerit, Palatinis, Castellanis, Cancellarijs, Marschalcis repletum Senatum videbit. Vos de bello, de pace cernere, vos dare Iura, leges dispensare, & breuiter nihil in Repub. sine autoritate vestra statui & decerni audiet. Quamobrem si quid in Republica erratum sit, preter vos accusabit nullum. Quis enim est, qui cum sciat, vos ex omnibus Prouincijs delectos esse, ideo vt Rempublicam opera & consilio iuuetis, vos culpa carere dicat, si in Repub. viderit aliquid esse titubatum? nullum enim in Republica factum aut decretum nolentibus aut

bus aut nescientib⁹ vobis esse debet. Ita vt si quid vnquam contra leges fieri videatis, hoc omnibus vestris viribus prohibere debeatis. Hoc enim munus & officium Senatoris est, nosse Rempub. tueri leges, æquitatem tenere, libertatem communem ne fluctuet & labatur sustinere vigilare Prætera. Multæ enim insidiæ legibus, multi libertati nostræ tenduntur laquei. Ita vt meritò vos soli ex bene gesta Repub. laudem & si quid secus acciderit reprehensionem reportetis, neque vos huius culpæ partem Regiæ Maiestati imputare potestis. Nouimus consuetudinem Regij Consilij, mansuetudo & æquitas optimi Principis nobis nota est. Nihil ille inuitis, nihil inconsultis vobis statuit: ita vt si quid ad Senatum, de Repub. referatur, vobis antiquo more sentẽtiæ dicendæ concedat locum, & inde collectis omnium vestris sententijs, ipse postremus quam sequatur & quam reiciat, ostendit. Ex quo palam est, Serenissimum Regem summam autoritatem suam vestris temperare sententijs. Nam ni ita esset frustra sententias vestras exquireret, si eo animo in concilium veniret, vt nulla in re vobiscum consentiret. Quare illud nobis concedatis oportet, vt si quid alicui ademptum est, ideo ademptum est, quia vos adimi voluistis. Quare violatum est

aliquid? quia vos violari passi estis? quare leges sunt collapsæ, quia vos eis non succurristis, quare nunc nos serui sumus? quia liberos nos esse noluistis. Hinc iam, vt videmus illæ nostræ oriuntur miseriæ. Nihil valent in Senatu nostræ preces: legati nostri in Senatu contemnuntur, comitiorum decreta conscinduntur: quæ vultis nobis conceditis, quæ vultis negatis. Quæ & quot decreta in præteritis comitijs facta sunt? Quid proferre potestis, preter leuissima quædam, quæ suum sortita sunt effectum. Vnum ex multis proferam Magistratus & sacerdotia contra leges ne cui mandentur decretum est. Hoc decretum quam vim, quem effectum habuit: obseruatum ne per annū? minime, mense vno nequaquam. At saltem triduo? ne id quidem. Vix dum extra Cracouiam nostri protulerant pedem, cum summi Magistratus amplissima sacerdotia, contra leges & decreta, data & concessa sunt. Sileamus hoc tempore de Magistratib⁹: videamus quibus opima sacerdotia post illa comitia promissa sunt, alicuine de Repub. vel optime merito, aut nobilitate generis, aut doctrina claro, nullo modo. Sed fistulatores, tibicines, timpanistę dirupuerunt hæreditatem patrimonij nostri, decreta publica violarūt. Nos contempta turba & abiecta, nobis nostra seruamus decreta, vos dico aperte horum omnium malorum estis causa: nā si vos voluissestis, mansissent salua

salua comitiorum decreta neque vlla tam magna vis esse potuit, cui vos per autoritatē Senatoriam resistere nō potuissetis. Et adhuc ad malorum nostrorum cognitionē, præsens nō sufficere tempus sed longior opus esse contenditis: quod tempus, quę est ista cognitio, An nō omnia plana, ita sunt aperta, vt non oculis cerni, sed manibus tāgi possint. Quis enim ignorat adempta multa: violata esse nō pauca: cōmutata omnia. Vos adhæc restituenda tempus esse nō putatis: sed nobis pro legibus literas, pro libertate promissa nescio quę, ostenditis. Verum quid literis, quid promissis in re apertissima & vetustissima opus est, diplomate enim regio res nouę vt diuturnæ sint indigent. Hæc vero decreta vetera & maiorum sunt instituta, & nulla re alia indigent, nisi vt ita in Repub. viuamus, quemadmodum veteres præcipiunt leges. Hoc enim illorum præceptum est, vt vnus sit Rex, vt sint legitimi Magistratus, vt iuste iudicetur & suum cuiq; reddatur, vt liberi simus, vt seruiamus nemini. Quare non literas sed libertatem nostram iuxta legum præscriptum à vobis repetimus. Cur hoc quod hodie restituere debetis alio tēpore à vobis expectabimus? cum sēper sit tēpus quo nos liberos in Repub. esse cōuenit. Rempub. ergo talem nobis hoc tempore restituatis, qualē in fidem & curam vestram accepistis. Vos enim vt sapienter Thaszycky disseruit custodes liberta-

 tis nostræ

Etsi nobis & Reipub. satisfacere vultis, hæc nobis restituite, quæ negligenter amisistis. Dixi.

Cum Martinus Zborowsky perorasset omnis circumstans multitudo rogabat Senatum, vt quid quisque sentiret palam & apertè ostenderet. Itaque Ioannes Tarnouius etsi non rogatus, respondit se nō aliud de Republica sentire, quā quod nuper in Campo ostendisset. Quapropter causa non erat, cur bis de eadem re diceret, quæ vero eius sententia fuit superius ostensum est. Itaque omnes in Petrum Kmitham Palatinū Cracouiensem oculos cōiecerunt, qui magna expectatione & summa omnium attentione sic exorsus est.

Oratio Petri Kmithæ Palatini Cracouiensis.

SI mihi nuper in campo de Repub. loqui licuisset, hoc biduo meam in Rempub. vocem vos expectare passus nō essem. Quod enim tēpus magis idoneum Senatoriæ demonstrandæ diligentiæ esse potuit, quam illud quod tota audiente Polonia

Polonia, quæ esset mea in Repub. mēns & sententia testari potuissem. Verum hunc laudis fructum sęua præripuit temporis procella, quę nos non in illa hominum frequentia sed in his nunc columnis & tectorum angustijs de rebus maximis sententiam dicere coegit. Qua in re me tamen consolatur quod & si non eadem frequentia septi sumus, idem tamen studium in Rempub., omnium vestrum esse videamus. Quare in optimam spem venio, nos ita hodierno die acturos de Repub. vt eadem nobis pacem ac tranquilitatem, & ex hoste certam victoriam allatura sint. Duas enim adhuc controuersiæ nostræ animaduerti partes esse, ex quibus, vt ego puto, cum multa concedi, non nihil etiam remitti possit, causam non reperio, cur insanabiles hoc tempore dissensiones nostras esse putemus. Nam cū altera controuersiæ nostræ pars inuidia bonorum ademptorum videatur: Altera vero acta præteritorum comitiorum, autoritate Senatus & legatorum vestrorum sancita rata esse cupiat, vtriq; rei quoniam me loqui voluistis, satisfacere conabor. Qua de re ita loquar, vt vobis satis constet, quam de libertate fortunisque vestris sententiam feram, eam videlicet quam de me vos ferre velim. De hac enim libertate de his legibus hic quęritur, quibus nos quoque sumus assequuti, quod in hac Republica aliquid esse nostrum dicere possumus. Hanc æqualitatem viris quam vos de-

vos defenditis, non oppugnabimus. Cum extra hanc nobis nihil salui possit esse. Nam etsi dignitate Senatoria superiores, libertate certè communi pares vobis sumus. Iisdem enim legibus, vno necessitudinis vinculo, vtrique astricti sumus. Itaque desinite putare aliud esse vestrum commodum, aliud vestrum periculum, nihil est quod de vobis statuimus, quod in nos ipsos non redundet. Vos potestis dolere, nos ne simili doloris sensu afficiamur, oportet cauere. Quamobrē cum ita nobis omnia communia sunt, accedamus ad Rempub. & eius omnem partem collustremus oculis, & si qua laborare videtur, illi præsentem medicinam communi opera, si possumus afferamus. Qua in re hanc tamen adhibete moderationem, vt quod sapiens suadet tempori nos accomodemus, illique in rebus omnibus pareamus, sine quo nihil in Repub. sanctum, nihil diuturnum decerni aut constitui potest. Quod si sequamur, facile has dissensiones animorum vitabimus, nam & hoc percommode cadit, quod multi dantur ad mutuam beneuolentiam reditus. Si enim æquo animo rem nobiscum, ęstimare volueritis, inuenietis multa profectó esse quæ animos vestros placare, & vobis, imó nobis, satisfacere debeant. Quis enim est, qui non rectè contendere vos putet in educatione Serenissimi Regis iunioris salutem esse positam Reipub. Ex hoc enim Respub. & nostra

& nostra tota dependebit libertas, hinc nostras hauriemus leges: hinc fluent iudicia: istis fontibus iusticiæ vis & æquitas benignitasque continetur. Itaque quo maior Regiæ benignitatis est excellentia, eo nobis incumbendum est diligentius, vt Serenissimus Rex iunior optimis artibus & disciplinis regalibus à puero imbutus, dignus sapientissimo patre filius, & idoneus summo imperio esse videatur. Iuuenes enim cum metu & disciplina soluti, in voluptatem prolapsi fuerint, finem delinquendi nō cito faciunt. Habemus sapientissimum, prudentissimum filij patrem, is dies atque noctes, nihil aliud cogitat, quam vt post se talem relinquat filium, qui maiorum suorum respondeat virtuti. Ideo dubitare nemo debet, Regiam Maiestatem in educando filio ita diligentem esse, vt hæc spes, quā ille incredibilem de se apud omnes excitat, non fallat. Quis adeo stupidus est, quis vos iusta postulare negare audeat, cum metricam quam vocant, non abolendam quidem, sed sic obstruendam censetis, ne eam autoritatem, quæ omnibus iam metuenda esse cepit, amplius habeat, & ne cui in re vlla aliquo sit nocumento aut in commodo, sed tantum Regiæ Maiestati inuentarij loco sit. Sed vos maius quidem animo complexi ita Regiæ excellentiæ præstantiam ornandam & adiuuandam putastis, vt ei Senatum legitimè electum consilio adesse velitis. Et certe rectè imperare,

rare, bene Rempub. gerere, Iura dare, æquitatē tueri, res ardua & omnium difficillima. Quare inuentus est Senatus vt ingrauissimis Reipub. ferendis oneribus hos socios & consortes gloriosi laboris Rex habeat, Itaque quales Senatores Respub. habeat plurimum interest. Quem enim in curiam introducere, quem autorem publici consilij esse velitis, eius vita tibi inspicienda prius. An tu hanc Rempub. gerere posse dices, qui seipsum gerere nesciat. Quamobrem ne nullis artibus instructi, nullo vsu rerum præditi, sed rudes atque inermes, hanc ad Rempub. accedāt, operæ pr[illegible]ore videtur, vt queādmodū postula-[illegible]ratus, non nisi in comitijs mandaretur. [illegible]im Regia beneficentia, de vita & mori-[illegible]uem legere voluerit edocta, certius Magistra-[illegible]s mandare & in loco beneficia sua collocare poterit. Si enim fiet vt boni viri, meritis ac debitis afficiantur honoribus, & indigni ad honores obrepere non audeāt. Neque illud etiam reijciendum esse censeo, sed inprimis admittendū quod Maiestatē Regiā nusquam solam esse vultis, sed illi tres Senatores, tres ex Equestri ordine adiungitis, vt hi nunquam à latere eius discedant. Vetus enim & peruulgatum est. Vbi multa consilia, ibi esse multam salutem. Quare hoc modo probè constituto concilio quis negabit, ita per-

ita perfectam esse Rempub. ? vt eas res cum dignitate & mutua beneuolentia merito iuuare debeamus. Neque illud impeditur quod ad Regiam Maiestatem attinet, hoc ipsum pro summa sua præsentique in hanc Rempub. clementia curabit ne merito quis de ea queri possit. Præterea Serenissimus Rex hoc metu nos liberat, ne quid detrimenti ex ea parte Respub. capiat prouidebit. Videtis iam profectò causas cur dissentire velimus nullas esse, si omnia quæ tempus patitur benignissime nobis Regia Maiestas concedat. Nam & ea quæ in comitijs ex Senatus & legatorum nostrorum sententia sunt acta vestræ permittit voluntati. Hæc oratio nobis munificentiæ Regiæ argumento est cum magna significatione egregiæ voluntatis, idcirco vt videtis acta transacta, concessa sunt vobis omnia. Et quo hæc nobis cautiora sint, diplomate Regio, hæc confirmata habebimus. Nam hac in re à vobis vehementer dissentio, quod hoc diplomate, Vos egere non putatis, quod & ipse concederem, si Serenissimus Rex perpetuo nobis staret incolumis, verbum certe illius magnum & firmum nobis esset priuilegium. Regis enim verbum non retro cedit. Sed quo incertior est omnis vita, eo dum licet benignissimum Regis in nos beneficentiam perpetuam esse cupere debemus. Quare

Quare his opus esse censeo, vt eo pacto & cautiora nobis sint omnia, & optimi Principis liberalitas perpetuis illustretur monumentis. Quamobrem iam aliquando queri desinamus. Nam quod ad libertatem nostram pertineat, ab optimo principe nihil non exorauimus, concessa sunt omnia, quæ concedi poterant. Ita vt si quid hoc tempore, à Serenissimo Rege impetrare non potuissemus. Id iam non voluntati Regiæ sed tempori tribuendum est. Quis enim tam improbus est, vt bona contra æquum ac bonum adempta restituenda esse neget: fatemur, concedimus ita esse oportere, sed hic exoritur illa grauis & ardua quæstio, rectenè an in iuria adempta dicantur, quod iudicibus, legibus, actisque publicis expositum est, ad quam rem longo tempore tranquillo ac quieto animo opus est. Silent enim leges inter arma. Igitur cum Respub: nos alio vocet, nunc cuius gratia hunc ventum est hoc agamus. Hostis adest, ardet Russia, Resp: sine præsidio, sine milite relicta est, cui primo quoque tempore succurrendum est. An non audistis gemitus sociorum & amicorum nostrorum ? qui amissis coniugibus ac liberis, pulsi ex Patria miserimi omnium vobis supplices manus tendunt: à vobis coniunges, liberos patriamque repetunt. Vos autores suæ salutis: Vos vindices libertatis esse clamitant. Non æquum est eos dissensionibus nostris esse calamitosos & miseros, Liceat illis armis ve-

mis vestris, si coniuges, si liberos non possunt, saltem sepultam cinere excitare patriam, & eam integram cum non liceat, exustam, & adhuc fumantem intueri. Hoc vos facere æquum, hoc à vobis fraternitas nostra communis impetrare debet. securè in hostem ibimus, & si concordes erimus, vicimus. Eo pacto victores, & amicis Patriam restituemus, & Rempub. defendemus, hostem vlciscemur, hanc postremò nouam Patriam, ac nouis triumphis comulatam reddemus, vnde nomen gloriãque perennem & Patriæ & Regi comparabimus. Dixi.

Cum Palatinus Cracouiensis perorasset nemo fuit qui non præclaram eius orationem diceret fuisse. Quare maiori omnium silentio audita est, & hæc prima fuit, quæ perturbatas nobilitatis mentes placuerat & perfecit vt in sequẽtibus conuentibus placabiliores essent eorum animi & tractabiliores nihil est eñ quod claros in Repub. viros populo conciliet magis, quam facilitatis erga inferiores æquabilitatisq; gratiæ simulatio, quod in eius oratione facile apparuit. Cum ille enim

le enim incitatos nobilitatis animos accepiſſet, ſumma in dicendo modeſtia & manſuetudine vſus, ſic cauſam communem egit, vt & Senatorio ordini autoritatem & ſuæ orationi compararet fidem. Hæc itaq; placuit omnibus, vt eum frequens Senatus ſecutus eſſet. Verum cũ res ad veſperam eſſet extracta partim concionibus, partim poſtulationibus, quę vltro citroq; in cõuẽtu agitabantur, actio tota ad diem VII. & XX. Menſis Auguſti reiecta eſt, qui cum illuxiſſet ad Diui Franciſci ædem Senatu conuocato in æde illa magna omnium ordinum frequentia alter noſtris tẽporibus Neſtor incipit.

Oratio Thaſzycki Iudicis Cracouienſis

NIſi nuper præcipitatus oppreſſiſſet nos Sol, nullas vt puto reliquias haberemus. Sic eñ iam in cauſam publicã ingreſſi fuimus, vt priſtinæ recuperandę libertatis ratio optimè nobis conſtare videretur. Nam cum publice poſtulata noſtra

noſtra recitarentur, in multis nobis aſſenſi eſtis, & illa quę diſceptatione accuratiore indigere videbantur, in tempus magis commodum reijcienda putaſtis. Verum cum nos exiſtimęmus, nullam rem tam eſſe arduam, tam difficilem quæ difficilis ſit volentibus: rogamus ne dimittatis tempus, ſed ſtatim ſingulis poſtulatis noſtris explicatis, ſatiſfaciatis Reipub. Qua in re ita faciles & obſequentes, nos vobis præſtabimus, vt nulla in re preſertim æqua à vobis diſſentiamus, & breuiter ſingula proponam in quibus diſſentire videbamur. Ac plurimum ſaluberrima illa Reipub. Lex de mandandis Magiſtratibus audiatur. Hæc de prauata conſuetudine noſtrorum temporum penitùs abrogata lex eſt, quam nos in comitijs ita reuocamus, vt nemini deinceps aliquid contra leges mandetur, & cui mandatum fuerit abrogetur. Quare ſi alia comitia autoritatem habere vultis, qui aliquid contra hoc decretum obtinet, quod lex cogit, id vltrò reſtituat. Tamen vt amore Reipub. non cupiditate adductos, hanc cauſam agere nos exiſtimetis, de his ad comitia differri patiemur, in quibus quod liceat cognoſcetur, & id ſtatuetur, quod lex & æquitas poſtulat. Qua in re illud à vobis petimus, ne ſecus quam lex loquitur, ſermo legis accipiatur. Simplicitas enim legibus amica eſt, leges eñ apertè noſtræ vobiſcum loquuntur, hac vulgari

intelligentia contentæ sunt : cauillos exquisitos, interpretes subtiles & abditos sensus fugiunt consulto? Quãto eñ maior est subtilitas tanto minor est veritas: Quare hoc sensu vulgari eos loquentes audiamus, & optimi eorum erimus interpretes, si sic vt illi præcipiunt viuemus. Itaque sic de Magistratibus leges intelligantur, vt verba & simplicitas legis expostulat. Sed iam accedamus ad hæc quę vehementer premunt Rempub., Vectigal nouum est constitutum, nulla autoritate publica, decreto publico nullo, & ita factum, vt nullum prorsus emolumentum ad Rempub. inde perueniat. Et si verum quærimus, omnia hæc vectigalia publica, sunt priuata præda certissima. Multas isti huius aucupij concinnarunt arcas, inuenerunt scripturas, constituerunt cameras, ita vt nulla mercatura tam sordida sit, quæ illorum effugiat laqueas, De cepis, rapis, anseribus, gallinis, penditur vectigal. omnes illorum vectigales sunt, rapiũt hospites, mutilant suos, accolas, incolas, parcitur nemini. Nam in his scripturis, quas vulgus cameras appellat, vectigalia exercent homines vt plurimum egeni, auari, prodigi qui summa rapacitate breui tempore, ad amplas peruenerunt fortunas, vt subito ex inopibus copiosos, ex egenis, diuites, ex pannosis, purpuratos factos esse videas. Hi onuste præda & spolijs opimi conuiuantur, potantur scortantur, atque vt eis sum-

eis sumptus suppetant etiam de iniustissimis, quibusdã rebus vt dixi vectigalia exigunt. Quibus Respub. commota incommodis, his vectigalibus exonerari se cupit. Si enim ad Publicam vtilitatem vectigalia instituuntur, meritò etiam si illi noceant abrogantur: verum cum ob singularem Regiæ Maiestatis in nos clementiam, obseruantia erga illam nostram omnibus modis testata esse debet: hoc illi vectigal permittimus vt vita illius superstite illo vtatur: Ita tamen vt & modus exigendorum vectigalium Publicanis præscribatur, & quibus de rebus pendendum sit ostendatur. Deinde vt ea quæ domi suæ quisque educat, sint libera. Hoc nobis concedi æquum est, nobis inquam qui armis, virtute consilio, sustinemus dignitatem & salutem Reipub. Videtis in quibus possumus, quam æqui & faciles sumus cum tam multa vestræ quoq; permittimus voluntati, vos quoque nostris flecti precibus æquum est, Multis bona sine citatione, sine Iudice, sine Iure adempta. Hic metus vniuersam conturbauit Rempub. hoc metuũt, hoc trepidant omnes. Vnum nobis ius, vna libertas, Vnum societatis nostræ vinculum est, quod parum est, ex qua parte solui incipiat. Nam Vndecunque soluatur reliqua dissolui necesse est. Itaque hæc differenda non sunt sed danda est opera vt dissoluta colligatur libertas. An non sentitis nostrarũ legum salubritatem, quam

quam colere, quàm admirari decet. Has eñ aliæ gentes expetunt, his sese submittunt, illis viuere cupiunt. Mazouia nostra Prouincia, & quæ nouo societatis iure nobis adiuncta est petit à nobis, quo liceat, illi vestro beneficio Polonis legibus libertatem tueri suam. Et vt hoc vos illi à Serenissimo Rege impetretis postulat. Quare quis hanc pulcherrimam Rempub. sanctissimas leges non ex omni ratione defendendas putabit, quas suspiciunt externæ gentes, cupiunt socij, complectuntur omnes. Nolite quæso pati rapinis vestris, & iniurijs tam sanctam contaminari Rēpub. & eius clarissimum nomen apud omnes nationes tāta turpitudine notari. Curate ergo vt hæc fama quæ pululat opprimatur, & ne extra fines Poloniæ euolet prouidete, nam si hoc neglexeritis cognoscent finitimi Reipub. nostræ gemitus & lachrimæ nostræ permeabunt Oceanum.

Dixi.

Oratio Petri Zborowski.

QVantas percipiamus molestias ex hac Reipub. causa neminem vestrum ignorare arbitror, & certe nos qui huic causæ omniū cōsensu præfuimus, nihil curamus magis, quam vt redire in gratiam cum equestri ordine possitis, & vt sublatis omnibus dissensionibus in concordia & mutua beneuolentia viuamus, & hanc adhibeamus disciplinam, vt & vos pro vestris meritis gradus, honoris & dignitatis vestræ retineatis: & nos libertatem nostram comodissime recuperaremus. At dum ad hanc rem omni conatu incumbimus, in suspicionem desertæ causæ venimus. Quod multi nos adducti generis aut vtilitatis specie, remissius causam agere publicam putarent, imprudentiam nostram accusabant, quod nos assentiremus, vos dedita opera rem protrahere diutius, de bello nihil curare, lachrimis & precibus non commoueri. Et breuiter nos vobiscum colludere existimabant, quorum nos animos licet grauiter commotos, ita tractauimus, vt & fidei nostræ, quam illi in grauissimis causis habent spectatam & cognitam omnia tribuerent, & his quæ à vobis dicerentur crederent. Itaque hoc perfecimus, vt vectigal M. R. & vobis Magistratibus hoc equidem modò quo THASZYCKI disseruit, permitteret. Itaq; facite ne quid de fide & diligentia vestra suspicari possint. Quid ita assequemur, si ea pro quibus tanto studio laborauimus impetrauerimus. Praeterea, ne animi nostri diutius suspensi sint, iam hodiè nobis, cur hic conuenimus causam ostendite. Iam diutius enim durare hic non possumus, lachrimis sociorum & amicorum hinc ejcimur, quos, re frumentaria exhausimus. Quo circa finem iam

nem iam his diſceptationibus noſtris imponamus, & recuperata libertate, legibus ſaluis conſtituta Repub. de hoſte & bello cogitemus. Dixi.

Cum iam Thaſzycki & Zborowſki peroraſſent ſilentium eſt conſecutum: deinde cum vnus in alterum oculos iniceret, Senatores inter ſe capita conferunt, quid ad hæc nobilitatis poſtulata reſponderent, non habebant. Nam adhuc dubitabant vtrum Regia Maieſtas hoc modo vectigal ſibi concedi vellet, Et num ad ea, quæ ſibi ſtatim reddi, nobilitas poſtulabat, ſatis paratus eſſet Regis animus. Quamobrẽ quoſdã Senatores ad Regem, qui tũ in arce, quæ muro oppidi cingitur, fuit, mittũt, vt quid ad ea reſpondendum eſſet Senatui diceret. Interquos Princeps fuit Spitko Tarnouius Regni Poloniæ Quæſtor, Interea dum illi redeunt Senatus, cum equeſtri ordine in æde Diui Franciſci ſolliciti expectabant vbi tandem tempore interie-

iecto Senatores redeunt, & magna expectatione hæc reſponſa per Spitkonem referunt.

Reſponſum Regiæ Maieſtatis ad poſtulata Equitum.

NEminem eſſe in Repub., neque eſſe debere,
qui maior patronus legum & diligentior
libertatis publicæ cuſtos ſit quam Regia Maie-
ſtas, inde facile omnes intelligent quod Regia Ma-
ieſtas, id nobilitati concedat, de quo nuper inter
Senatum & nobilitatem conuenerat. Et vt hoc
grato ſuſcipiant animo R. M. velle. Verum quã-
tum ad vectigalia attinet hiſce priuari, æquum ſi-
bi non videri. Præſertim cum hoc multis Sena-
toribus teſtibus planum facere poſſit, ſibi illud
vectigal datum & ab omnibus conceſſum eſſe.
Quapropter cum Regia Maieſtas, ea quę ſemel
alicui dederit, nunquam poſtea reuocet, æquum
eſt vt ille quoque, ea quę illi à Repub. data ſunt
poſſideat grauiter autem hoc ferre Regem, quod
ſine cauſa, alieno tempore tantis afficiatur mo-
leſtijs. De bonis vero ademptis hoc tempore
tranſigi, non poſſe reſpondit. Verum commo-
diori Reipub. tempore omnia æqua ac legit ma
futura promittit. Quantum verò attinet tabulas
actorum, quas vulgo Metricam vocant, ita Re-
giæ Ma-

giæ Maiestatis videri, vt quę in ea continētur autentica sint, sed deinceps nulla publica acta, ac decreta in eā refferri, sūma responsi Regij hæc fuit.

Hæc cum nobilitas accepisset subito exarsit, ita, vt iam non vt ante murmuraret, sed asperis clamoribus sui significaret dolorem, se aperte circumueniri, Regia voce libertatē tolli. Cum enim nuper Senatus Metricam, hanc, quam metuebant omnes vt plurimum, nullam habituram autoritatem promitteret, vix biduo interposito omnia Senatus promissa Regia voce sublata esse. Atque ita tota concio commota fuit, vt in circulis occasum legum & orbitatem Reipub. passim deflerent, nihil cum Senatu stabile constitui, nihil se certi in Repub. possidere, sed omnes fortunas suas hac Metrica in dubium esse reuocatas. Irritati ergo denuo omnium animi, & quos, preces, & Senatus, benignitas placauerāt, eos in tantum Regis responsum exacerbauerat, vt veluti turbulentum mare nouis ventis commoueretur violentius. Sic tum nobilitatis animi, Senatorum prudentia aliquantum mitigati, denuo commoti erant. Re ergo in summam contentionem adducta Nobilitas, per Thaszycki questa est vehemētissime, sibi apertè illudi, cum Senatu nil posse certi statui, cum id quod decernerent irritum redderet Maiestas Regia, frustra se agere conuentus, frustra Senatum vocare, frustra ad Senatum de Repub.

de Repub. referre cupere se, vt iam nobilitati ostenderet, quid de Repub. speraret & quam ob causam essent Regijs literis ad hoc bellum euocati. Senatus cum arderet inuidia, precibus, cum aliter non posset, flectere nobilium animos conatus est, nequid secus, quam oporteat, de benignitate Regia existimarent, rogabat. Se Publicæ causæ patronos apud Regiam Maiestatem futuros: Senatores omnes polliciti sunt, crastinam diem modo expectarent, vt causa cum M. R. communicata in concilio benignius quam modo nobilitati respondere possit. Quapropter suspēsi noua spe omnium animi, & Senatus est dimissus, & inde discessimus. Postridie mane conuenerant in ædem Diui Francisci, Senatus tenebatur ad meridiem ferè, expectare multitudinem. Vbi cum consedissent Castellanus Cracouiensis ita ad nobilitatem locutus est.

Oratio Ioannis Tarnouij Cestellani Cracouiensis.

TEmpore hoc toto quô hac de re agi ceptum est, Senatores omni opera apud Maiestatem Regiam adnixi sunt, vt preces & postulata vestra apud Maiestatem Regiam locum haberent. Heri grauiter quæsti estis, quod Senatus negligentius vestram causam apud Maiestatem Regiam ageret: Nos cer-

Nos certe non solum hac suspitione, sed alia quacunque liberi apud vos esse cupimus. Neque enim in hoc ordine aliquis tam improbus inueniri potest. qui rem communē aliquo fucò aut colore, deteriorem reddere velit: presertim cum ita omnes leges scriptæ sint, vt nemo calumnia, aut aliquo astu his nocere possit. Idcirco ea omnia quæ à Regia Maiestate in transactis comitijs petebatis, & quæ vobis Maiestas sua negauerat, ea omnia nunc approbat pro communi vestro consensu, & petitionibus vestris. At vero cum res nouas intulissetis, quæ longiore tempore & accuratiore deliberatione egent, mirum non est si tanta nos afficiant solicitudine, vt conquiescere facile non possimus. Etenim res quæ æternitatem suam habere debent, firma initia necesse est habeant: in quibus constituendis, si hominum variæ sunt mentes & sentenciæ minimè mirandum esse arbitror, cum de rebus magnis, & presertim nouis. Liberi hominum debeant esse sensus, & vt id quicquid in deliberando profertur, boni & æqui consulamus, & multorum prolatis sentencijs in eam potissimum descendamus, quæ nobis vna ex multis & verior & certior esse videatur. Itaque hoc à vobis petimus, ne quid secus de nobis quam nostra erga vos fides & summa beneuolentia postulat, suspicemini, sed ita existimetis de nobis, vt par est de his, qui & dignitati Reipub: & vtilitati vestræ, quam maximè consul-

consultum esse velint, presertim cum hæc res nobis vobiscum sit communis, in qua nos sine magno nostro malo peccare nullo modo possumus. Quod verò postulata vestra attinet, cum eo approbante Senatu ea ita confirmat, vt etiam ea quæ in comitijs non essent finita, hic suum sortiantur effectum. Preter hæc sunt etiam non nulla quæ etsi in legibus descripta non sunt. Verum quia ad dignitatem Reipub: pertinent, ea Regia Maiestas non reijcienda putat, sed inprimis admittenda: vt est educatio Serenissimi Regis Iunioris. Nā tametsi sua Maiestas putat se ita educationem filij sui instituisse, vt ea Principe dignissima esse videatur, tamen si quid adhuc corrigendum sit, id communicatis consilijs significandum sibi postulat. Studium verò vestrum, & erga suam Maiestatem hæc præclara voluntas R. M. gratissima est. Quantum vero ad limites, & ad alia huiusmodi attinet, in quibus nobilitas iniuriā sibi fieri putat. Etsi Regia Maiestas id fieri minime vellet, tamèn si quid actum aut admissum sit, id sua Maiestas emendabit. Quod vero ad vectigal attinet, de quibus rebus iam sæpe inter nos disceptatum est, quod à sua Maiestate intelleximus, id paucis referam. Regia Maiestas sic existimat, omnia sua vectigalia, omnes denique prouentus Reipublicæ esse, quia in Rege tanquam in capite Regipub: meritò includuntur. Deinde verò cum semel id suæ Ma-

suæ Maiestati datum & concessum ab omnibus sit, id sine causa adimi iustum non videtur. Nam id suæ Maiestati datum fuisse inde sciri potest: cum enim coacto in Piotrkow conuentu R. M. totum Senatum iuramento adigeret, vt libere non oratum esse Vectigal se meminisse fateretur. Hoc ita esse sancte dixerunt iurati. Nam quod eius rei nullam notam nullas deniq; literas accepisset, hanc causam attulit. Si inquit eius rei literæ mihi accipiendę erant, aut meo aut illorum sigillo eas communiri oportebat. Si meo poterat esse suspicandi occasio literas non Senatus, non nobilitatis voluntate, sed meo esse consignatas. Preterea res mali fuerat exẽpli, si Rex suo sigillo quicquam sibi tribuat. Eorum vero sigillis opus non erat, cum preter vsitatam consuetudinem ageretur. Itaq; maluit iuramento consiliariorum esse contentus, quam fidem vestram sigillis in dubium vocare, at rem mali exempli in Rempub. inducere. Preterea Regia Maiestas sic putat vectigalia multis æterno tẽpore dedisse se, & semel data nunquam reuocare. Cur itaq; quod à vobis semel datum est & concessum, ademptum Reipub. esse velitis. Causa non est de pecoribus, quæ quisque domi educat, Et boum censum, qui vocatur Powoloſczyzna ad mittit R. M. liberum esse. Nam quod omnia nobilitatis mercimonia telonio liberantur, id iam non ad Rempub.

Rempub. sed ad priuatorum commoda videtur pertinere: Neque eñ negotiantur omnes, publicum vero id existimatur, quod ad omnium vtilitatem pertinet. Itaque hoc vt simus contenti Regia Maiestas postulat. De Metrica vero sic sua Maiestas respondit: maiores suos, Patres, fratres, hac vsos fuisse, in quam multa non solum, quæ ad priuatas personas, sed etiam quæ ad Rempub. attinebant referebant, multa illic ducatus Prussiæ multa Mazouiæ descripta sunt: quę si cassarentur ruere hæc cum illis possent. At cum Respub: ęqualitate Iuris præcipue cõtineatur prouidendum est, ne hæc res alijs prosit, alijs noceat. Illo vero inani metu omnes vos liberat, quod in bonis regalibus cognoscendis aliquam autoritatem habeant signa, quibus Regales possessiones cognosci possunt, vt sunt bellicę expeditionis onera, & alia multa, quę bona regalia esse indicant. Itaq; curandum est, vt nemini noceat, at vtilis sit æque omnibus. Itaque sua Maiestas quod ad priuatorum bona attinet, ea vti non vult, sed ex ea priuatorum bona, hęreditarianè sint indicabuntur, vt in legibus est descriptum. Quantum verò hæc Metrica valeat, aut quid illi tribuendum sit, id de communi Senatus sententia, & nunciorum in proximis statuetur comitijs, & ne cui noceat, in omnes partes prouidebitur. Si enim ita prouidebitur vt aliquid illi tribuatur.

æquum

æquum est illa vti, sin minus, sane reijciatur dummodo communis sit omnium sententia. Illud verò quod postulastis vt limites ea ratione fiant qua postulastis. sua Maiestas respondit. Et si confirmatio Regia inutilis esse non potest, quin potius necessaria: tamen cum hoc ita placeat negare se nolle & hoc voluntati cuiusque permittit vt vtatur confirmatione, aut non vtatur vt voluerit. Hæc sunt quę per nos à Regia Maiestate impetrata vobis sunt, de alijs veró vt de iniurijs priuatorum, de his exactiore cognitione opus est. Itaque hoc ad comitia proxima, sua Maiestas reijciendum esse putat. & præsertim de Odrowaz cui pollicita est ad conuentum generalem cognitionem causę & Dominus Odrowaz respondit: se esse contentum. Quod rogatis de nobis, vt vobis iudicaremus, quam ob causam huc conuenimus, causa non videtur cur id quęratis. Nam id à biennio scitis disolutam esse Prouinciam, vastatos agros, hostili incursu, Hostis cognoscit ab exploratoribus, sibi hoc tempore à nobis nil metuendum esse, de quo vt vindicta sumi potuisset, comitia præterita erant instituta, in quibus cum de defensione contra iniuriam hostis præcipue deliberabatur, etiam ad extremum bellum decretum erat. Itaque rogamus vos memores laudis & gloriæ quam maiores nostri nobis relinquerunt, deleamus istam maculam superiorẽ amico-

amicorum nostrorum calamitate nomini nostro impositam. Verendum est, si iniurias nostras hoc tempore persecuti non fuerimus, ne cęteri ad inferendam nobis iniuriam promptiores sint. An neque vos illa commouent, quod cum magno gemitu hic desideamus bona illorum exhauriamus, domos exinaniamus, & hostilem in modum amicos & fratres nostros spoliamus? At fortasse calamitatem hanc ęquiore ferent animo, si hac re illorum saluti prouideri possit. Si ex hoste illorum & nostro pænas debitas sumpsisse nos conspexerint. Itaque hac in re, hanc adhibite diligentiam moderationemque, vt seniores prudentia sua Reipub. consulant: Iuniores veró illorum sequantur sententiã, ita fiet, vt domi Respub. optimè constituatur, & foris ab hostium impetu fortissimè aut saltem vtcunque defendatur. Dixi.

Quamuis autem Castellanus Cracouiensis.

Tali orationis Lenitate asperitátẽ Pridiani Regij responsi mitigare, & placatiores nobilitatis animos reddere laboraret: tamen cũ Rex vectigalia possideret: metricã non abrogaret, adẽpta in præsentia non restitueret, ademptas: multorum fortunas pernicioso & inusitato iure teneret, grauiter eam

ter eam rem: Nobilitas tulit. Et cum angustiæ templi capere totam Nobilitatem non possent: ita vt commodè audirentur orationes, in campo apud Diuum Georgium de Repub. agi voluerunt, vt ita liberius & commodius omnes sentire ac loqui de Repub. possent: Quamobrem ad tempus præscriptum locum conuentus constituerunt, in quo soli sine Senatu quid facto sit opus in medium conferrent: Die itaque penultimo Augusti in campum conueniunt, loca illa quę circa sunt, maximo hominum concursu complentur, Vnde cum tanta multitudo adesset, vt commodè res tractari non posset, tota Respub in prouincias est diuisa, & electi sunt ex singulis prouincijs, viri consilio & autoritate prętantes, qui in æde Diui Georgij, exclusa multitudine, seorsim in illo secessu de Repub. deliberarent, & ad singulas Prouincias quidquid decreuissent, referent, vt illorum decreta sic demum rata essent, si autor populus fieret. Res biduo summa contentione acta est, variæ sententiæ, variæ defendendę Reipub., rationes inueniebantur, Quo tempore illa præclara, & propria Polonorum laus claruit magis: nullas ita magnas iniurias nullum tam altum esse dolorem, qui huius sanctissimè gentis à suo Principe alienare posset animos. Nam qua moderatione animi, & qua fide in publico mœrore & communi omnium gemitu, fuerint, facile, ostendit illorum

lorum plebiscitum, quod vltimo Mensis Augusti ex campo recta in arcem in feriorem profecti, Regi obtulerũt. Quod ego latine ideò nõ verti, vt oratio, & virtus huius sanctissime gentis ex Vernacula lingua cognosci melius & intelligi possit, sed iam hoc plebiscitum audiamus.

Nobilitatisscitum per Generosum Martinum Broniowsky Notarium terræ Leopoliensis.



Aiáśnieyszy Miłośćiwy Krolu / około tych Artykułow o ktoreśmy śie nie zgodźili z pány ich Mośćiámi / ták ná Seymie / iáko y tu / o ktore Wászey Krolewskiey Mośći iáko to páná nászego Miłośćiwego pokornie prośiemy / mieliśmy iusz dosyć stánowienia y declárácij z pány ich Mośćiámi. Nic inszego te stánowienia y declárácye nie przyno-

przynoßá iedno ßkody / á obćiążliwośći wiecey przymnożenia. Ná ten Artykuł około tego cłá nowego nád práwá á wolnośći / my iáko wierni poddáni W. K. M. to też ábyśmy mogli mieć rychła executia práwom náßym y wolnośćiom y przywileiom / z ktorych vkroćiło to cło / Pozwolilismy byli W K M. do żywotá to mieć / słyßeliśmy odpowiedź W. K M. á zwłaßcza od Je° Mośći Páná Krákowskie° / iż ie W. K. M. raczy mieć przećiw práwom á wolnośćiom náßym vstáwione / á W. K. M. przećie niechce ná tym przestáć. Abowiem y przez nas y przez Posłow náßych vstáwiono iest / co sie vkázuie Státutem tám stoi / o tym cle nowym / iż iedno przez W. K. M. y przez ráde vstáwione / tego odpieramy Státutem Krolá Alexándrá świętey pámięći brátá W. K. M. cap. XV. A gdyż to przez W. K. M. y przez ráde tylko / á bez nas y Posłow náßych / vstáwiono: á myśmy ná to nie zezwolili / nie powinniśmy go też dáć / áni ma być z nas áni z poddánych náßych brano / á kto ie vstáwił / vstáwił ie ná poddáne swoie / á nie ná nas y poddáne náße / iáko sie to okázáło z Státutu tego / iż tylko przez W. K. M. á przez ráde W. K. M. teżby nie miáło być bráne / tylko od poddánych W. K. M. y od rad / iákoż też to ná tym Seymie blisko przed tym ostáło sie / iż W. K.

iż W. K. M. z Rádámi raczyli vstáwić / y vchwalić ná poddáne swe / ktore też tylko poddáni W. K. M. á poddáni rad ich Mośći dáia / á my nie powinniśmy dáwáć / iedno według praw / Przywileiow / y wolnośći náßych. A ten Státut nowy de transgressoribus / srogi á ostry / ktory iest przez W. K. M. á przez Pány ich Mośći vstáwiony / przez nas á przez Posłow náßych / áby był skázon / ná ktory Státut my sámi śiebie y swych poddánych niechcemy wdáwáć / iáko ktory ná nas á przez nas / vstáwiony iest. Item Co sie tycze Metryki / iákośmy W. K. M. prosili Páná náßego Miłośćiwego / áby autentice nie byłá / iáko y pierwey / áni oná żaden dowod był czynion strony W. K. M. ná dobrá náße / áni listy ku ßkodźie czyiey nie były wydawáne. Co nam W. K. M. przez Páná Poznáńskiego iuż to obieczáć raczył / iż ták iákośmy żądáli Metryke te W. K. M. non autenticam iuż zostáwił / Zácośmy W. K. M. dźiekowáli. Tu záśie odpowiedźi nam dáne / wyrozumieliśmy iż tá rzecz o Metryke do Seymu W. K. M. oddalić raczył. Co sie nam zda rzecz być obćiążliwa powolnym poddánym W. K. M. Zeby tu tá rzecz końcá wźiąć nie miáłá / á może iescze wźiąć / iákoż iuß byłá wźiętá pierwey słowem á Mśćiwym wyrokiem W. K. M. Abowiem gdźieby tá Metry-

ká autentica miáłá być / byłáby ku obćiążliwośći
praw y Przywileiow náßych / y wolnośći ná-
ßych / nie prośiemy áby ią W. K. M. ráczył
ſkáźić / gdyż ieſt W. K. M. potrzebna / ku
rzeczom Pruſkiem y Mázowieckiem y ku ſum-
mom Krolewſkim / ále iżby iey W. K. M.
vżywáć nie raczył / ták iáko Oćiec y bráćia
y ſam W. K. M. przed tym raczyli. Abo-
wiem liſty iednym wydawáia / á drugim nic /
iáko ſie miedzy námi ozwáło ich kilká. A co ſie
tycze dignitates & officia Regni prośiliſmy áby
iuż były dáne według praw á wolnośći náßych /
ná walnym Seymie / á coby kto nád práwo y nád
Przywileie trzymáł / áby puśćił ná ten Artykuł
Pánom ich Mośćiom / rádom / Bráćiey náßey
ſtárßey / nád práwá á Przywileie náße pozwo-
liliſmy byli / doſtoynośći / vrzedow / ktore prze-
ćiw práwu dźierżą trzymáć do żywotá ich Mo-
śći / álbo do podwyżßenia wyżßego / coſmy by-
li vczynili / ieſliżeby práwá á wolnośći náße w
tym t w czym ſie przećiwko im vkroćiło / á vbli-
żyło executia wźiely / áby ich Mość Pánowie
tym chutniey á chćiwiey przyczyniáli ſie ku W.
K. M. o executia praw náßych y ſwoich. A
iż nie znamy áni widźiemy przyczyny ich Mo-
śćiow / ato iż práwá náße executiy nie máia / á
przeto gdy ſie nie zſtáłá executia w rzeczách / y
iáko práwá y Przywileie náße obmawiáia / te-

dy y tey też nie odſtepuiemy. Item. Co ſie tycze
też przećiwko temu Przywileiowi Wládyſłáwá
Jágiełá. Quod nemini Ducum , & ex genere
Ducali, Caſtra & deſcendenti ciuitates pro tem-
pore & in æuum non conferemus. Krolowa
Jey Mość raczy wykupowáć dobrá W. K.
M. Zamki / Miáſtá / á trzymáćby miáłá Jey
K. M. áczkolwiek nie náwiecznoſć / ále do ży-
wotá iákoſmy ſłyßeli / á wßákoż to właśnie prze-
ćiw práwom á Przywileiom náßym / iżby Jey K.
Mość miáłá trzymáć do żywotá / ábowiem nie
bez przyczyny ten Artykuł przez przodki náße v
przodkow W. K. M. ieſt wyſłużon. A snadź
wielcy ludźie Páńſkie oſoby Kśiążetá muśieli ſie
byli bárzo ſprzykrzyć przodkom náßym w ſąśiedz-
twie ſobie rownym / á ſnadź z krzywdą wielką z
wielkiem żalem z obćiążliwośćią opuśćić dobrá /
á poniecháć muśieli. Jeden dla przyiáźni / dru-
gi dla niedoſtátku / trzeći dla wſtydu / álbo iż ſie
zyſkáć nie ſpodźiewał. A ták prośim pokornemi
prośbámi / ták iákoſmy prośili / áby Jey K. M.
imienia żadnego wykupowáć nie raczyłá / á coby
raczyłá wykupić / áby to ſpußczono ku rece W.
K. M. było / á W. K. M. ono dźierżeć ra-
czył / y Stároſte ſwego ośiádłego iáko indźie
mieć. Abowiem zá żywotá Jey K. M. mogły-
by ſie wielkie trudnośći dźiáłáć Koronie / co ſie
kożdy ſnádnie domyślić może per alienationem
Iuris alicuius perſonæ.

Naiáśnieyszy Miłośćiwy Krolu / ieſt inszych wiele Artykułow z Przywileymi / ktore potrzebnia executiy / ktoreſmy dawáli ná Seymie / y tu iuſz nie máły czás / iáko nic inszego nie czyniemy iedno piszemy / á mázemy á z powagą ſie ſobie decláruiemy. Nagłupszy álbo namłodszy by iedno mowić vmiał / náuczyłby ſie tego / czego nam rozumieć niechcą / niechcemy ſie w dáwáć w tráctaty / á w odpowiedź dálszaby ieſcze nam kázda rzecz ſłuszna odpowiedź mieć mogłá. Jedno tylko my wierni poddáni W. K. M. pokornie prośiemy / żeby práwá y przywileie násze / y wolnośći wszyſtkie / w cáłośći nam záchowáne á dźierzáne były. Albowiem wielkie krzywdy / gwałty nam ſie dźieią / przez to wykrocenie práwá / przez Stároſty / Celniki / y inne vrzedniki W. K. M. y Pánow Rad W. K. M. vkázuiemy / y prosimy: áby ſpráwiedliwość ſie ſtáłá / á dáley żeby ſie to nam nie dźiáło. A ták prosimy W. K. M. áby W. K. M. raczył nas od tych krzywd y vćiſkow bronić / á nam tego nie dopuśćił czynić nád práwá y wolnośći násze. Bo práwá násze obmawiáią / że tákowym ktorzy przećiwko práwom nászym / co dźierzą y czynią / nie powinniſmy posłuszeństwá. Co ſie tycze ruszenia poſpolitego / ktore W. K. M. raczył czynić / á my iáko wierni poddáni W. K. M. posłuszni vczyniliſmy W. K. M. iáko Pánu nászemu Miłośćiwemu ktorego Pánem nászem wyznawamy bydź / przeto prośimy áby W. K. M. raczył nam oznaymić / á powiedźieć ieſli W. K. M. ma nieprzyiaćioły w źiemi / á raczyszli ćiagnać myſmy dawno gotowi / y chcemy ćiagnać z W. K. M. á pieniadze nam dáć w Mieśćiech głownych powiátnych / czego W. K. M. nie raczył vczynić / á wszákoż my iáko powolni z tego ſie wymáwiáć niechcemy / rádźi chcemy z W. K. M. ćiagnać / ieſli nam tu W. K. M. pieniadze raczy dáć / według Przywileiow nászych. Przeto W. K M prośiemy / áby nas dźierżeć dáley nie raczył / á czynić to / co W. K. M. raczy. Abowiem nie powinniſmy leżeć wedle praw á Przywileiow nászych / zá tákiemi vtrátámi nászemi / y tych ná ktorych leżemy gruntách / y prośiemy W. K. M. áby iuſz tym rzeczom W. K. M. czynić koniec raczył. Abowiem my iuſz amplius żadnych ziázdow czynić nie bedźiemy / y niechcemy: á przy práwiech y Przywileiách nászych ſtáć chcemy / w niwczem ich nie odſtepowáć. Hoc plebiſcito Regi dato non videbatur conſultum, vt ſine deliberatione, nobilitati reſponderetur. Quocirca reſponſum delatũ eſt. Itaque ad diem ſeptimam, res in Senatu agitata eſt, ad extremum vocata multitudine, & Rege in gradibus, quibus ad illius arcis particulã ſcanditur, ſedente, Caſtellanus Cracouieñ. Regiæ Maieſtatis nomine ita exorſus eſt.

Oratio

Oratio Castellani Cracouiensis

NEminem esse arbitror qui sine causa rem sepius exagitatam repeti & iterari putet: quod non ob aliam causam sua Maiestas facit, quàm vt omnes suspitiones non bene administratę Reipub. fugiat: Et hoc vnum sua Maiestas semper studuit plurimum, vt in custodienda & augenda Repub. Regum eorũ, qui ante se regnauerunt inferior esset nemini. Multis enim bellicis tùm domesticis laudibus ita iuuit Rempub. vt nulla in re neque domi, neque foris, regalis, sapientia & defendendę Reipub., diligentia digna tanto Rege, desideraretur, quòd cùm ex alijs multis, tùm vel ex hoc colligi potest, quòd non morbus, non infirmitas, retardare poterat, vt aliquando eius in Repub. opera & cura desideraretur. Sed in lectulo ęgritudine correptus ius dicebat. Ita vt nullum tempus in Repub. esset, in quo Regium officium desiderari aut requiri posset. Hac mente sicut semper in Repub. fuit ab initio, ita in eadem ad finem imperij sui permanere voluit, vt animos subditorum beneuolentia & ęquitate imperij sibi adiungeret. Quid enim aut Regali celsitudine, aut subditorum commodò aptius esse potest, quam æquitate Principis & subditorum obseruantia, vtrinque conciliata beneuolentia. In hac sententia Maiesta-

Maiestatem Regiam cum omni retroacto tempore, certum est perseuerasse, tum hoc præsenti maximè: Nam cùm quædam præteritis sua Maiestas tẽporibus vobis permisit, nunc etiã quantum ratio temporis & legum: autoritas permittit inprimis vobis satisfacere cupit, vt ita quisquam facile intelligere possit, Suam Maiestatem legibus gubernare Rempub., legum se Patronum, & defensorem profiteri, quod vt liquido apud omnes constare possit, sua Maiestas quę postulata vestra fuerint, quæ deinde à sua Maiestate impetrata, breuiter & apertè vobis referre iussit.

1. PRIMVM postulatum vestrum fuit, quod Rege Poloniæ mortuo, denunciatio Interregno Vniuersalis fieret, more maiorum, vt eo modo omnes & Regem mortuum esse intelligant, & quẽ in locum mortui sufficere vellent cogitent, hoc cùm de Repub. & ad publicam dignitatem pertineat Sua Maiestas aprobare dignata est.

2. præterea insolitis exactionibus vos onerari in villis & oppidis questi estis, & alias responsum fuit priuilegia, quibus id liceret cognosci oportere, tamen hac re Maiestas Regia tam diu vos liberat, quàm diu in comitijs proximis, quomodo id fieri debeat cognitum fuerit.

3. Illud etiam postulatum est, ne Moneta diutius in Russiæ Prouincijs cudi permittatur, & quæ vbique excusa sit quam proba sit examinetur.

Regia

Regia Maiestas iam cudi eam vetuit & eam quæ excusa est, probari iussit vt inde facile, quę proba, quæ improba fuerit sciri possit.

4. Quantum verò ad illud pertinet, ne cui nisi iure victo bona adimantur: id cùm iustitiæ ratio & legum sanctio postulat ita sua Maiestas fieri promittit.

5. Illud veró quod ad redimendum bona Régalia attinet, ita placet vt non nisi datis & numeratis pecunijs bònorum fiat Cessio

6. De citationibus Ita rectum esse videtur vt in quam Prouinciam Maiestas Regia fuerit in ea legitime fiant, modò ab hac constitutione comitia fiant libera

7. Quòd à Regia Maiestate petijstis, vt res quę spirituales, quæ seculares fuerint, clarissimis notis & signis describerentur, videtur Regiæ Maiestati hanc rem cognitione accuratiore, quare ad comitia proxima reijciendum est.

8. Petijstis etiam ne aliqua contrarietas in nostris legibus sit, Et si hæc legum natura sit, vt vna non deserat alteram, tamen ne aliqua sit iniure suspit o Sua Maiestas prouidebit.

9. De Abbatibus vt Polono nobili, aut Polono saltem, si nobilis defuerit, conferātur, Sua Maiestas id confirmat & aprobat.

10. Scribæ terrestres vt secundum quod lex iubet, ipsi iniudicijs & actis publicis intersint æquum

quum est, Vicarios autem habeant bonós viros, nobiles possessionatos, ita Regiæ Maiestati vt petijstis placet.

11. Sæpè hoc in comitijs, sæpè in Senatu agitatum est, nunc etiam commemoratum: prælatos & Sacerdotalis ordinis homines expeditionibus bellicis teneri, Hęc res: ne illorum iura, & Priuilegia violet, considerandum est. Itaq; hac de re nihil certi sciri potest, nisi prius immunnitates Spiritualium quales fuerint, cognoscātur.

12. Pręterea iniquum vobis videtur bòna Sécularia attribui Spiritualibus. Quare sua Maiestas hac in re ita vt vultis statui iussit, vt si Spiritualis bona secularia posideat, iure seculariū expeditiones bellicas obeat, & si absens fuerit, illa amitat.

13. Fraternitates quas Cechy vulgo apellant, in præsentia dimittere æquum est, cum de his, non cognitis illorū Priuilegijs nihil statui potest.

14. Latitudo viarum & descriptio vt fiat in oppidis & Ciuitatibus mandatum est, & in conuentu mandabitur amplius.

15. De Captiuo nobili in oppido, Si Capitaneus cum ciuibus non consenserit, vt is in Castro detineatur & liber sit à Ciuili carcere, atque ea pęna puniatur quàm Regia Maiestas decernet. Nam quòd petitis vt si à Maiestate Regia fuerit cognitum innocentem esse captum, vt ciues temeritatis luant pęnam: In hac re considerandum est, ne audacissi-

dacissimis hominibus quid vis faciendi licentiam demus, & hac ratione illos ad omne nefas armemus. Itaque deliberandum est, ne ebrij & intemperantes homines hac ratione audatiores fiant. Quare in comitijs amplius deliberandum est. Vt hæc res prosit omnibus, noceat nemini.

16 Quantum Verò ad literas Prussiæ, & Ducatus Zatoriensis & Oswięcimensis pertinet, vt illi quoque nobiscum expeditiones bellicas obeāt. Hac in re nihil Sua Maiestas statuere potest, nisi prius causa illorum cognoscatur, quare sibi hanc immunitatem vendicant.

17. Inhibitiones in iudicijs ne fiant, id ita placet, vt non dentur neq; seruentur, & si cui cōcessæ fuerint ne iudex ijs teneatur.

18. De mulieribus nobilium & ignobilium ne in oppidis iudicētur, sed in iure nostro, id placet.

19. Vt Palatini fungantur suo officio. Magistratus ita vti præscriptum administrent: Regia Maiestas hoc idem vult, Quòd si noluerint citentur secundum quòd statuto cautum est.

20. In conuentu generali, ne quid noui statui sine autoritate Senatus & nunciorum terestrium possit, Suæ Maiestati placet.

21. De Vicecancellario & cancellario eligendo in proximo conuentu statuendum est.

22. Quod postulatis ne plebei in Ecclesiasticos status & dignitates admittātur, cōsētit Regia M.

23. Ci-

23. Ciues bona terrestria possidentes ita Sua Maiestas Regia possidere vult, vt mortuis illis hæredes bona illa nobilibus vendant infra biennium, quod si facere neglexerint illa amittant.

24. De Vectigalibus siue Teloneo satis iam dudum dictum est, qua retione id Sua Maiestas possideat. Vos contenti esse debetis, vt pecora & armenta cura vestra educata absque tributo, quod Powolosczysna vulgo dicitur, sint libera.

25. De Magistratibus & officijs, vt petijstis ita Suę Maiestati, vt in conuentu generali conferantur, placet. Sed hoc in ordine Spiritualium: vt rectè fiat prouidendum est. Nam aliquo spirituali mortuo, quatuor Menses sua Maiestas ad conferendum liberos habet, quibus exactis pontificis maximi in conferendo ius succedit. Quare verendum est, ne propter diuturnitatem temporis, quo comitia abessent beneficia externis hominibus à summo Pontifice conferentur.

26. Extraneos & peregrinos ita arces & opida quę possident sua Maiestas possidere permittit, vt demum illis ipsis mortuis nulli peregrino id liceat.

27. Iudei in opidis nobilium degentes à Palatinorum iurę sint liberi & Priuilegio communi vti illis, si velint, sit liberum.

28. De Terminis agrorū quos vulgus Granicies vocat sit ita vt vultis confirmatum, tali modo vt

do vt sit in arbitrio cuiusque vti vel nón.

29. De metrica illud suæ Maiestati placuit, vt nullius deinceps bonis hæreditarijs noceat neq; in bonis Regalibus cognoscendis aliquam autoritatem habeat, verum cùm multi sint, qui eam abrogandam, multi qui retinendam cupiant. In ista animorum diuersitate quid statuendum sit, videre difficile est. Itaque ex Repub. esse videtur, vt id ad comitia reijciatur ibiq; de consensu omnium. Statuatur quid illi tribuendum, & quid derogandum sit.

30. De bonis Reginalis Maiestatis cōtra Priuilegia & statuta nostra, ea à sua Maiestate possidere vobis non placere. Regiæ Maiestatis hæc bona sua Reginalem Maiestatem, vita illius superstite posidere vult, qua defuncta ad Rempub. deuolui & regno restitui dubitare nemo debet. Nam si hoc Maiestati suę non licebit vtiliusnè Reipub. forè putatis? Si pro his bonis quę habet in Italia bona potiùs quam in Polonia sibi compararet, vos statuite. Quę res ne alicui noceat, sic sua Maiestas cauit, vt his bonis possessionati capitanei pręficiantur, quantum ad arces pertinet, quas Reginalis Maiestas possidet omnibus prefecti sunt, hi qui in nomen Regiæ Maiestatis iurauerunt, & de eius nomine illas arces possident.

31. Refferendarij non iudicabunt amplius, sed tamē cū opus fuerit, querelas audiēt, Spirituales

tuales iterum à secularibus abstinebūt iudicijs, nisi forte causa illis pro aliquo Spirituali iniudicio dicenda sit.

32. De Cortisanis in hos noua pæna statuenda non est, sed veteribus legibus temeritas illorum coercenda.

33. Pensionès sine consensu patrum ratas fièri sua Maiestas assensa est, si verò qui fuerint qui contra fecerint in eos lege Cortisanica vt aduertatur æquissimum esse videtur.

34. Priuilegia bonorum hæreditariorum, quisque cū ita opus fuerit: exhibebit quod in statuto præscriptum est.

35. Præterea quod postulatis, vt in comitijs singulis hebdomadis duos dies succesiuos habeat Regia Maiestas quibus causis & priuatorum controuersijs pręsit Regia Maiestas, id ita se facturum promittit.

Hæc sunt quę Vestra postulatá ad Regiā Maiestatem fuerunt, partim in veteribus præscripta legibus, partim noua in quibus omnibus ea ęquitate animi fuit Regia Maiestas, vt aut omnia vestro arbitrio permiserit, aut pauca excepta ita moderatus fuit, vt eorū partē cū sibi sumeret, eam etiā ipsā cōcederet, vt hac ratione, seditiones de medio tollantur, & vos sibi omnes beneficentia hac Regia liberalitateq; coniungeret. Et si quis ęquus iudex & cui publica trāquilitas & amor cordi est,

di est, rem secum diligentiùs reputare voluerit, inueniet profectò, nihil à sua Maiestate Regia prætermissum, quòd dignum optimo Rege, & benignissimo Principe esse videatur. Vobis etiam conuenit, tantam erga vos beneuolentiam gratumque Principē vestrum complecti animo. Veniat vobis in mentem maiorum vestrorum, qui eam libertatem, quâ nunc fungimur, ea iura quibus nunc viuimus, omni fide, beneuolentia, cura à Regibus Principibusque suis obseruauerunt. Testatur hoc priuilegium Ludouici, alias Loys in quo eam, quā nunc habemus libertatem maioribus nostris dedit. Ait enim se ob singularia in Repub. maiorum nostrorum merita, & in se liberalitatem illam dare in fędus & testimonium erga gratos subditos, Regalis munificentiæ sempiternum: sed quid vetera repeto? patrum memoria Iagello Rex. Auus Serenissimi Domini nostri, multis concessis Priuilegijs, singularem maiorū nostrorū erga se testatus est fidem: Quare cum tot eximia sunt, quæ nobis maiores nostri, pro documento reliquerunt, turpe nobis videri debet, ab illorum consuetudine discedere, Sed gloriosum & vtile si domesticis admoniti exemplis fide debita ac perpetua beneuolentia, & nos principi, & nobis principem coniunxerimus. Cuius rei cupidissimam suam Maiestatem semper fuisse nemo ambigere debet. Quid ille à vobis inuitis

inuitis extorsit, Quid est quòd ille nobis rogantibus sibi sumpserit, Sic toto sui tempore Regni vixit: Sic se erga vos gessit, vt benignitate potiùs quàm imperio vteretur. Testis est nudius tertius Suæ Maiestatis ad vos de defendenda Repub. relatio, nihil per se sine voluntate vestra agendum putauit, Sed rem omnem ad vos detulit, vosq; autores & principes huius consilij esse voluit. Cùm enim hoc anni tempore opera vestra communi se Rempub. iuuare ita commode non posse videret, necessario alia defendendæ Reipub. ratio inuenienda est. Nam re infecta domū discedere, videte quanta infamia quam denique vobis perniciosum sit. Verendum enim est ne si in hoc bello nulli fuerimus, reliqui nominis nostri hostes contra nos audaciores sint. Audistis quæ iam excursionibus in montanis acta sunt, multæ villæ domino Stadnicki exustæ, multæ populatæ sunt. Itaque Valachus exusit Prouinciam, vastauit agros fratrum & amicorum nostrorum, nos hæc contemnimus, hæc æquo animo feremus. Si idem Prussiæ idem Poloniæ accidat negligemus? Verendū profectò est ne si ita omnia contemnimus, simul & omnia amittamus. Si enim inirijs non obstinerimus postremò quomodo defendemus nescio. Quare Regia Maiestas Deos hominesque, vos denique ipsos testatur, se nulla in re deesse neque defuturum Reipub., Monet præ-

net præsens & omnes calamitates inimicorum demonstrāt, quæ quo minùs depellantur non per se stetisse, quibus id rationibus fieri possit se ostendisse. Etenim memoria tenemus bello Prussico, cum exercitus eius regno collectus amplius durare propter anni tempus non posset, tributo per nos concesso, & impetrato pecuniario, Rēpub. scimus esse defensam ? Nunc etiam quid expectamus amplius ? An vt : omni nudatam Prouinciam præsidio relinquamus ? nihilnè vos gemitus fratrum nostrorum, nihil infamia nominis mouet, quæ dolenda vobis profectò est, Si quid est vobis patriæ virtutis & ardoris, neque illud dici potest. Vos iniquitate imperij Regij ad extinguendum incendium tardiores esse. Si enim sua Maiestas semper vt vim inferret, nemini laborauit, sed ea tantum potentia vteretur, quam illi lex & mos maiorum dabat, hac mente eum semper fuisse & esse velle : vt vos omnes sciatis & cæteris qui absunt narretis postulat. Quod si quis tàm iniquus tàm impius inueniatur, qui turbare Rempub. alienare ab optimo Principe animos nostros non dubitet : videat quid agat, quid inceptet, consideret. Quid enim nō faciatis, qui omnem coniunctionem & necessitudinem qua vobis Princeps, vos Principi coniuncti estis, violare audeat ? Hæc vos cogitare, hoc vt fiat prouidere æquum est. Nullum enim Regis commodum, nul-

dum, nullum subditorum malum, priuatum est. Sic enim in benè constituta Repub. omnia connexa ac coniuncta sunt, vt quidquid partem in vnam accedat, id in alteram redundet necesse est. Monuit nuper sua Maiestas hostem erectum victoria, & dissensionibus nostris confirmatum, imminere toti Russiæ, quem vt armis pellatis, fratres & amicos vestros, ab incendio & vastitate aliquando liberetis, sua Maiestas diligenter adhortata est. Cuius rei spes nulla est, in hac pecunia ciuitatibus & opidis à sua Maiestate imperata. Nam hoc stipendium magnum exercitum alere non potest tria millia, quingenti pro defensione Reipub. conscripta sunt, quibus hæc pecunia per nouem mensium spacium sufficere non poterat, ita vt de suo quoque triginta millia Regalis sua Maiestas addere coacta sit. Quare moueat vos fratrum nostrorum miseria, moueat impendens cunctæ Russiæ calamitas, Et cum omnes nunc subuenire labefactatæ Reipub. commodè non potestis. aliquid saltem conferatis, quo Respub. defendi possit, neque id à vobis pro imperio sua Maiestas exigit, sed hoc totum vt cum gratia à vobis impetret, postulat, Illud verò quòd ad crimen lesæ Maiestatis pertinet paucis accipite. Iniquum vobis videtur vos Iuri Cęsareo, presertim cum vestras leges habeatis, aliquibus in rebus subiacere, etsi id quidem verum sit in illo ipso iure esse sum-

se summū ius & summā iniuriā, tamē ita vt vultis, sua Maiestas assensa est. Nam & nos leges habemus in quibus de crimine lesæ Maiestatis diligentissimè cautum est, quæ minimè abrogatæ sunt, & præterita crimina, latis iam legibus, non ferendis puniantur: Si verò postea videbitur, vt illis aliquid derogetur, id de communi omnium consensu, statuendum erit. Quęsti estis multos Palatinos plures etiam Castellanos in hac expeditione desiderari, Regia Maiestas ita respondit; quicunque domi manere iussi sunt, eos non sine iusta & legitima causa mansisse. Nam cùm nunc omnes domo absimus, prouidendum erat ne Respub. & in alijs partibus aliquot detrimentum caperet: Si qui verò sunt, qui sine priuilegio & Regiæ Maiestatis consensu in hac expiditione nō sint, causa non est cur non secundum leges in eos animaduertatur. Hæc sunt quę vobis refferre Regia Maiestas iussit.

Cum finem dicendi Castellanus Cracouiensis fecisset.

Nobilitas à Rege postulat, quo concedat Nobilitatem secedere & quid ad hanc rationèm respondendum sit deliberare. Quòd cùm Regia M. concesisset, inter columnas quibus fons Monasterij illius cingitur consederunt. Quo in loco quibus modis exagitata res sit, referant alij, mihi satis est

tis est, quæ publicè ad Regiam Maiestatem reuersi, qui in loco supra dicto operiebatur, dixerunt ea referre. Quare Splawski cui negotium cū Thaszycki datū erat, vt Nobilitatis nomine ad Regē loqueretur sic incipit.

ORATIO SPLAWSKI.

Etsi Serenissime Rex per Magnificum Castellanum Cracouiensem, nudius quartus Maiestas tua de nunciare dignata est, quod terere tempus deliberationibus & huiusmodi controuersijs non velit, tamen videmus nouam rem in conflictationem adductam esse, nempè vt de defendenda Repub. deliberaremus. Nos vt sæpè Maiestati tuæ retulimus, illius aliam nescimus rationem preter hanc, ad quam hic decreto Maiestati tuæ conuocati sumus. Proinde obnixe petimus, ne diutius Maiestas tua nos hic desiderare patiatur, & nobis hodie quid tandem facto opus sit ostendat, cùm durare diutius huc nullo modo possimus, Quantū verò ad postulata nostra attinet, quib9 Maiestas tua pro singuli sua erga nos subditos fideles, clemētia benignissime assensa est, ingētes agimus & habemus gratias: Illa autē quę Maiestas tua ad conuentū generalē reijcienda censuit, quęsumus ne & his aliqua fiat dilacio. Nā nos ab illo scripto nostro quod Maiestati Tuæ nuper

nuper porreximus, nullo pacto discedere volumus, habet in illo Maiestas sua totam summam descriptam: & conclusã, quã vt clementia & gratia Maiestas T. excipiat, rogamus.

Oratio Nicolai Thaszycki.

INtelleximus Serenissime Rex ex domino Castellano Cracouiensi, quo animo & qua clementia erga nos subditos tuos tua Maiestas sit, à quo nemo dissentit. Fatemur enim laboribus, sumptibus, consilijs suis ad vitam & semper conseruatam Rempub. Quam diu hoc regnum steterit incolume, tam diu in illud tuæ Maiestatis immortalia extabunt beneficia, illustrasti regnum, auxisti Rempub., nos ita ornasti, vt in haore omnes qui vnquam regnarunt facilè viceris. Quare quod ea dignitate, eaq; gloria apud omnes gentes sumus, hoc tibi debemus, hoc tibi acceptum ferimus, verum enim qua tu in nos & in Rempub. propensione animi fueris, tales nos semper etiam præstitimus, inquibus tu merito omnes vires Regalis munificentiæ tuæ ostendere posis. Quę bella vnquàm tàm asperâ, tàm periculosa gesisti: quis hostis tàm potens bello te lacessiuit, in quo tu fidem, laborem, constantiam deniq; nostram singularem non cognoueris. Testis est Valachia quam tu graui & difficillimo bello, virtute & armis

armis nostris afflictam, tibi subiecisti: Testis est Prussia, quæ, qua erga te fide & obseruantia fuerimus, experta est. Multa præterea & diuersa genera bellorum facilè declarant, & tuam erga nos præstantem clementiam: & nostram erga te fidem excellentissimam. Nam quod Magnificus dominus Castellanus: virtutem maiorum nostrorum singularibus ornauerit laudibus meritò ille quidem, sed nos inferiores illis nunquam sed pares & virtute & animo fuimus. Et vt vnum ex multis proferam, Prussiam preter leges, & maiorum instituta, sumptibus, militię, nostris denique corporibus tutati sumus. Quòd cùm faciebamus non Prutenis sed tibi domino nostro præsto fuimus, te armis ceruicibusq; nostris, obliti legum Patriæ nostræ ac libertatis, in eo bello defendimus, Hanc virtutem nobis tanquam amplissimum patrimonium à maioribus nostris, relictam ita ad hanc vsque diem semper retinemus, vt in fide nostra, & tua erga nos clementia omnia & Reipub. & libertatis nostræ præsidia posita habeamus, & si facultates nostræ ferent, ad omnia imperata sua obsequentes nos præstaremus. Candida enim erga te corda gerimus, nulla infuccata maleuolentia, idem animus est qui semper fuit, Te Regem & Principem nostrum confitemur, huius fidei erga te nostræ obsidem dedimus, qui Serenissimum filium tuum tibi successorem,

 nobis

nobis pòst te Regem, esse voluimus, Si quis verò inter nos est, quem aliquis dolet, ex aliqua re leserit, id facile clemētia & tua Regia liberalitate mitigari potest, nostrum verò erga te studiū, & hanc animorū consensionem, vt benigno & propitio suscipias animo rogamus. Dixi.

His dictis & actis Concio dimissa est.

Regia verò Maiestas cùm concionibus amplius tempus terere nolet, publicè per Castellanum Cracouiensem dixit, se singulos Palatinos ad singulas Prouincias missurum, qui nobilitati, quod Rex eos facere vellet, iudicarent. Quapropter triduo interiecto, postquam hæc acta sunt literis per statiuas dimissis, omnibus Prouincijs cuilibet, seorsim loca separatim ad quę conuenirent, præscripsit. Ad quos cum Palatini venissent, mouerunt Nobilitatem, vt de Repub. consulerent, tempus gerendi belli deesse, Rempub. sine milite sine stipendio esse, & ne quid Respub. detrimenti caperet, prouiderent. Verùm cùm in omnibus Prouincijs vnus esset sensus, ad nullam rem nobilitatis animi adduci poterant: Se venisse aiebant non vt tributum darent, sed vt cum hoste pugnarent. Si libertatem, leges, Rempub. integram habent, eorum operam fortem, & constantem Reipub. hoc tempore non defuturam. Hoc responso ab omnibus prouincijs accepto, Palatini in opidum ad Regem redierūt. Rex verò cognita prouinciarū sentētia, cū aliud non posset, de soluendo bello cogitare cepit. Accersitis ergo per literas omnibus prouincijs eis, in arce iā dicta ex loco superiore his verbis commeatu abeundi domū dedit. Regis autē nomine Castellanus Cracouień. ita locutus est.

Responsio Regis per Castellanum Crac.

Serenissima Regia Maiestas, cùm sciret hostili incursu, vastatam esse Prouinciam, vastatos agros fratrum & amicorum vestrorum, opem alia illis ratione ferre non potuit, quam vt vos omnes ad tuendos Regni fines, & defendendum fratres & amicos nostros conuocaret. Vt ita & damna accepta resarciret, & infamiam ab ignobili hoste, nomini nostro illatam virtute & armis, vestris repelleret. Quàm spem consiliorum & cognitionum suarum nescio quod Reipub. fatū impediuit. Cū multa huc veniens, preter opinionem inuenisset, quę turbare Rempub. viderentur, illis ante omnia prouidendū esse putauit. Nec̨ em̄ domi perturbatis reb, foris laude aliquid dignum geri potest. Itaq̨ hoc toto tempore, quo Leopoli sumus in id incumbuit, vt Rempub: prius domi constitueret, quàm illā ab extremo hoste defēderet. Quā ex re nullam laudē atq̨ vtilitatem priuatā sibi ipsi quęrebat, sed vt regnum, à maioribus sibi traditum, in eadem existima-

existimatione ac concordia, qua semper fuit, conseruaret. Hac re commotus ad vos retulerat, cũ hoc tempore expeditioni publicę commodè non possimus vacare, conferendo saltem aliquid Reipub. subueniremus. Neq; hoc pro imperio à vobis exigebat, sed vt misericordia adducti succureret afflictis socijs vestris atque amicis, quorum miseria & calamitas Rempub., singulari infamia notauit: cui vt sua pietate succurreret, fecit, ac quæ potuit omnia; quod si vos tãtæ beneuolentiæ minus grati estis, sic enim iam dicendum est, Deo ipso Optimo Maximo cum hominibus non potest, egregiam suam voluntatem relinquit testatam, Dies hic nouus & quadragesimus est, cum altercando tempus consumimus: oportunitatem gerendi belli conterere voluimus, quòd est iam factum: reliquum omne tempus ad bellandum minimè est aptum, nam frigora, imbres, & aliæ hyemis tempestates imminent, quę & ipsę Tartarus durissimus miles, fugiens, se iam colligit, neque hoc iam tempore arma mouet. Quod Regia Maiestas animaduertens, alijs sibi opibus & consilijs ad defendendam Rempublic. opus esse intelligit, Itaque cũ iam propter anni tempus, vt dixi hac publica expeditione iuuare non possit Rempub. vobis omnibus commeatu abeundi dat & domum vos redire iubet. Ipse dignitatem huius Regni quæ semper apud omnes gentes floruit, existi-

it, existimationem tuebitur, ita vt res & facultates ipsius ferent: Satis constat in hoc Regno Regi vectigalia esse parua, nec esse tanti, vt sine opera vestra Rempub. defendere possit. Itaque Regia Maiestas omni ope, & opera vestra destituta, sic vt poterit, resistet, vos iam vt dixi hoc bello liberat. Hoc tamèn pacto vt si maior aliqua vis & periculum Rempub. inuaserit, prima literarum præsentatione ad diem dictam & locum constitutum præsto sitis. Atque illud postremũ à vobis sua Regia Maiestas petit, vt in redeundo, ita modesti & continentes sitis, vt cum aduentus vester multis calamitati fuerit, reditus noceat nemini: nam vastare agros in bona amicorum nostrorum irruere, & in ea hostiliter sæuire, hoc vobis licere iure non putetis: Regia tamen Maiestas ita vt decet, quibus tantæ iniuriæ esse factæ dicentur opem & auxilium legitimum pollicetur, Dixi.

Thaszycki missus vt gratias pro dato cõmeatu Regi ageret, nihil cunctatus, hoc modo exorsus est.

QVod nobis Clementissime ac Serenissimè Rex tàm benigne commeatu domum abeundi dederis, ingentes agimus ac habemus gratias, & quòd nostra in hoc nostro commeatu, postula-

postulata clemens ac libens quidem comprobaueris, quędam verò, quæ hic transigi non poterant, ad comitia futura reieceris, id totum nos abste principe sapientissimo æqui ac boni consulimus. Sic enim nobis de te in nos & in Rempub: clementia persuasi sumus, vt commodis neque nostris, neque Reipub: vnquam sis defuturus. Quare illud enixè à Tua Maiestate petimus, vt tu ipse causam nostram defendas, atque ita in comitijs futuris tractes, vt ea pro quibus tanto studio, à Tua Maiestate contendimus suum sortiantur effectum. Quod attinet ad expeditionem bellicam, illud ante omnia opus est, vt hos milites, quos cernis, robur & firmamentum Regni existimes; Hoc illud est ærarium inexhaustum imperij tui: hi nerui pietatis tuæ, quos ita dispensabis, ita denique tractabis, vt eos coniungas, quantum potes maximè, nunquam autem separes. Quis enim ignorat diuisio imperij in quantum Reipub: nocuerit. Qua in re satis nobis exemplo sit Casimirus pater tuus, qui quod Regni vires disiunctas habuerat, quanta calamitate, apud Chonice victus, afflixerit Rempub: non commemorabo hoc tempore, recens exemplum Vngariâ nos admonere potest, quæ quantis quotidie iactetur malis, relicta stupris & incendijs sine lege, sine iure, Tua Maiestas secum ipse recordabitur. Cui non tantum ab hostibus armatis fuit periculum, quantum à circumfusis, vbique seditionibus: in quas miserias nunquam illi deuenissent, si æqualiter pace & bello vixissent. Itaq; cum tàm domestica quàm externa nos moneant, vt æqualiter in hac Repub: si eam sempiternam esse cupimus, viuamus. Illud vt fiat Tuæ Maiestatis obnixè petimus. Iniquum enim videtur, alios in castris versari, alios domi in luxu & ocio degere. Ita fit vt alij in ocio fiant beati, commoda sua augeant, alij in castris sint miseri, vitam & fortunas suas omnes pro communi salute in discrimen adducãt. Quæ res qualia in Repub. odia excitare possunt, Tua Maiestas intelligit. Hoc enim à natura omnibus animalibus tributum est: Vt sibi melius malit quàm alteri: Mures pro paruo grano frumenti sæpè certant, & alia eius modi multa. Quo enim animo eum putemus, cui id oneris quòd omnibus ferendum est, vni soli imponitur? Neque in auriga id laudamus si vno equo onustum trahat currum, alterum verò ociosum ducat. Hæc ideò à me tàm copiosè commemorata sunt, vt Tua Maiestas intelligat nos disiunctos debiles, coniunctos verò fortissimos futuros. Quare vna voce petimus, vt omnes vires Regni dissolutas in vnum colligas, easque augeas, vt & illos, qui se à communi Repub: tuenda eximunt, ad eius ferenda onera adducas.

Ita erit

Ita erit vt communem Rempub. coniunctis viribus & auxiliis fortissimè defendamus. Iam tandem valeat Tua Maiestas, sit nobis diu fælix & incolumis & tempora Regni tui, vt Deus Optimus Maximus quam longissima esse vellit, omnes precamur. Dixi.

CONCLVSIO

BEllo soluto, Poloni mestissimi omnium domum redierunt, nam cum pro libertate omnibus viribus frustra, vt illis videbatur, contendissent, re infecta in hac expeditione domum discedere acerbe grauiterque ferebant. Qua in expeditione illud mirabile acciderat, quòd vna mens esset omnium, & omnes in bello durare, nec re infecta domum redire vellent. Nihil illa valebant, quæ omnibus solent esse charissima, sed coniuges, & fortunas omnes tum contempserunt. Nihil eos vastata, & ardens Russia, nihil sordidati socij, nihil lachrimæ & luctus Prouinciæ mouebant. Nulla horum mentio, sermo nullus de his, libertatem, Iura, leges omnia strepebant, colloquia in circulis compitis Ecclesijs publicè & priuatim Rempub. esse amissam dolebant. Et cum ita armati atque instructi adessent, vt omnibus exercitibus omnium Regum & Imperatorum pauori essent: tamen illos inuictos viros ita tum dolor mouebat, vt illos non tubarum sonitus ad pugnam, sed ad legenda statuta & Priuilegia cognoscenda gallorum excitarent cantus. Manè non hastas sed leges, non scuta sed statuta circumferri videres, concursare in opido, conuentus agere percrebro, preterea primores partium & Senatum ingredientes eisque patriam, coniunges, liberos, fortunas omnes committere. Quid ergo nunc commemorem, quàm sollicita, quàm ad omnes rumores esset erecta nobilitas, in mutuis salutationibus primum quęrebatur, quid actum in Senatu sit, quid decretum in conuentu, num bona adempta restituta, num contra leges commissa, abrogata sint. Cum verò rem totam ad comitia trahi alter alteri refferet. Sic metu exanimati sunt, vt actum esse de legibus & libertate dicerent. Quod enim ipsi à Rege impetrare non possent, suos legatos, nihil minus effecturos sperabant. Quocirca hoc nuncio męsti erant pueri, dolebant iuuenes, quem si describere pergo succũbam oneri, neque minima ex parte illud cõsequi potero. Quare hoc ipsum faciã, quòd ille pictor in immolanda Iphygeniâ fecerat, vt cum Agamemnonis luctum, penicillo imitari non posset, cellandum caput eius putauit, vt secum quisq; quantus sit dolor ille existimaret: Sic & ego etiam inuoluam dolorem communem alijsque iudicandum relinquam quo in dolo-

in dolore fuerint hi, qui seruire nemini, imperare omnibus didicerant, cum vocem legum extinctam, libertatem esse omnem oppressam dicerent. Sic enim tum ea iactabantur in populo. verenè an contra nescio. Ego certè cùm præcipuam historiæ laudem veritatem esse sciam, non quid factum, sed quid in bello actum sit, attendere debeo. Dolebat itaque, Equestris ordo, & omnes, vt victi ex acie, sic ipsi spe frustrati, à Leopoli discedebant. Preterea ad hunc dolorē summum ille incredibilis accesserat, quòd illa scuta illas hastas, illa agmina, quę timebat Germania formidabat Asia, metuebat Scytia, sine effectu domum redirent. O Misera & infelicia tempora, centum & quinquaginta lectissimorum virorum millia citrà, vel vltrà ad Leopolim sic enim dicebantur, eo splendore atque apparatu frustra conuenerunt. Hic enim fortissimi Equitatus, hæc enim fortissima bello corpora fuerunt, vt post hominū memoriam nullus exercitus instructior aut apparatior fuerit. Neque me hac in re fallit amor patriæ si ea reffero, quę à prudentissimis & eruditis viris tàm exteris quàm ciuibus acceperam. Verùm is, talis & tantus domesticus exercitus, remoratus discordia apud Leopolim consedit. Et dum leges sibi restitui, libertatem reddi postulat, ita duobus Mensibus in Russia mansit, vt non inde discederent, quàm alter alteri confirmaret, se ita le-

ita leges libertatemquè tutaturos, vt si aliter non possent vitam potius quàm leges libertatemque desererent. Sed hæc fuissent tolerabilia, si illa ferri aliquo modo possent. Cúm enim Valachum maiores nostri seruum hæreditarium nobis reliquissent, & cui afflicto & prostrato illas ipsas compedes, quibus se exuerat induimus. Nunc rursus nostræ soluerunt dissensiones. Aut eum in nos ciuilis armauit error: Sed quærellæ facessant cum nihil prosint, quibus ego ideo vtor liberius quia mihi doleo, mihi ipsi scribo. Verúm si fortè aliquo casu hæc in manus hominum peruenerint, ab omnibus hanc petam veniam, vt me has conciones sic tractasse existiment, vt nihil neq; falsi affinxerim, neque veri detraxerim. Preterea scio hoc onus impar meis viribus fuisse, & in quo tractando, diuina illa Ciceronis laborasset eloquentia. Quocirca ab omnibus postulo, vt multo magis de his viris, quam à nobis eloquentes introducti sunt, suspicentur. Neque enim hoc mihi sumo, vt subtilitatem Petri Zborowski, modestiam Taszycki vim in dicendo Martini Zborowski, aut ingenio complecti, aut immitatione consequi possem. Quid dicam de duobus Principibus Senatus ę quibus in turbulentissimo tempore prudentior & constantior nemo fuit: ita vt diuersa ratione summam & ingenīj & prudentiæ adipiscerentur laudem. Alter enim submis-

submissa, modestia, facili & benigna oratione omnes populares sedabat. Ventos & grauissimas Reipub. placabat procellas: Alter veró toto conatu incumbens cum secundis nauigare non posset, aduersis ventis vela tulit, & quo non succedebat velificatio, Vi & impetu orationis portum petebat. Quare ignoscant mihi omnes, qui hæc legent, Si eloquentisimorum virorum in dicendo præstantiam, mea ad amussim non indicat oratio. Nam non Eloquentiæ sed veritatis laudem hîc quærimus. Deinde veró hæc congessi non vt in vulgus ederem, sed vt tempus fallerem, & hac meditatione, ocio & inertia languentē animum exercerem.



LECTOR Hæc vita Kmithæ ab Orichouio scripta non est, sed tamen à viro non malo, & non vsquequaq; indocto scriptam ipse cognosces & agnosces, certè quod maximè in historia quæritur, veritas & libertas hîc tibi patebũt. Si quid improbare, mi lector, volueris, tuo iure & more facias, per me licèt, ego nec intercessor nec deprecator ero. Satis sit mihi ea te non celare, quæ te doctiorem & meliorem facere possent. Adiunximus illam Annalibus Orichouj, quòd Kmitha toto hoc tempore, quòd Orichouius descripsit, Reipublicæ non interfuit solùm, sed præfuit, & rerum quæ laudari & quæ culpari debent, pars magna fuit Vale.

VITA PETRI KMITHÆ De Wiſnicz, Palatini CRACOVIENSIS.

PETRVS Kmitha de Wiſnicze, Kmitharum generis vltimus, de familia Srzeniauitarum, quæ flumen cum cruce pro inſigni gentilico defert, Staniſlao Kmitha Patre, Catarina Tarnouia matre genitus fuit literis latinis, & varia lectione doctus, primos ætatis annos in Germania & apud Maximilianum Cæſarem in militia in morum cultu, & Germanica lingua perdiſcenda exegit. Inde ad aulam Sigiſmundi Primi Regis Poloniæ ſe contulit. Is cùm & proceritate ſtaturæ, & oris dignitate, & animi magnitudine, & dicendi copia ac induſtria præſtaret, Marſchalcus curiæ Regiæ creatus eſt, pòſt ad magnum Marſchalcatũ Regni euectus, vtrumquè ex ſua Regis & Regni dignitate geſſit. Cæteros Magiſtratus videlicet Caſtellaniam Voinicenſem

cenſem, poſt Palatinatum Sendomirienſem, mox Cracouienſem vnà cùm eius Capitaneatu ordine cepit. Præfecturas etiam Scepuſienſem, Golenſem, Præmiſlienſem cum poteſtate iuriſdicendi obtinuit.

Maiorum ſuorum qui ab initio vſque per multas ætates magnis in Regno honoribus perfuncti ſunt, rebus etiam geſtis clari fuerunt, virtutes ac fortia facta imitatus Reipub. contra omnes caſus hoſtileſque in curſus præſens ſemper affuit: hoſteſquè á Regno communibus cum cæteris viribus repreſſit. Quàm ad rem ordinem Equeſtrem ſumma beneuolentia ſibi conciliauit, viros fortes fouit, doctos amauit, matrimonij honeſtatem ac fidem pudicè ſeruauit, in amicos officioſus, aduerſantibus aſper, cedentibus placabilis, graues offenſiones minima deprecatione condonans, pudore & temperamento linguæ duriſſimos inimicos frangens, & molliens. Hæreſes quæ multiformes ac prodigioſæ ex Germania in Poloniam inuaſerunt execratus eſt. Ipſe in vna Sancta Catholica Apoſtolica fide, rituquè veteri Eccleſiæ Romanæ, cæteris etiam Magnatibus ad hæreticos deſciſcentes immobilis permãſit. Gaudebat videri & eſſe pius, religioſus, Catholicus, eiuſque rei ſigna aperta dedit. Nam & ieiunia ab Eccleſia inſtituta ſeruauit, Deum piè caſtequè coluit, Sanctos Dei, quo par eſt honore, et

nore, est prosequutus, omni quadragesima pœnitentiam diligenter egit, se ad Sacram communionem dignè sumendam magna cura præparando, Missas & omnia diuina officia attentè ac religiose audiuit. Templum in Wisnicz ex muro ad honorem & laudem Dei Optimi Maximi extruxit, mãsionarios dotauit, vasa Sacra ac vestes ad decorẽ illius tẽpli donauit, arcẽ etiã illic nouis muris restaurauit, ædificijs, habitaculis, picturis, Regumque ac maiorũ suorum imaginibus illustrauit, turribus, bombardis, machinis, armis muniuit.

Legationes publicas ad Cæsarem Carolum, ad Ferdinandum, ad Ioannem Regem Vngariæ, ad conuentus Imperiales, ad Duces, & Principes Germaniæ multo comitatu obiuit, pacem & fœdera procurando, multo verborum ornatu suadens, vt compositis bellis suis domesticis, arma ac vires suas non in viscera ipsorum, sed in Christi nominis hostes facta generali expeditione conuerterent, Regno Poloniæ auxilia ferrent, Vngariam & amissa Regna Christiana recuperarent, hæreses exterminarent, & in Sancta Catholica Apostolica fide constanter perseuerarent.

Controuersias, iniurias, hostilitates inter cõfines Poloniæ, Vngariæ, Bohemiæ Regum populos pro finibus, furtis, cædibus, damnis exortas, Regis & Regni nomine diremit, pacemq; & gratiam vtrinq; reconciliauit.

Grassa-

Grassatores Polonos plebeios & Nobiles, qui sumpto habitu & nomine Vngarico, confinia Poloniæ & Vngariæ latrocinio scelerato prædabantur, facto diligenti scrutinio capitis supplicio affecit, & oram illam pacauit.

Scepusium, intra bellum Ioannis & Ferdinandi de Regno Vngariæ contendentium, ab inuasione & prædis integrum & in colume conseruauit, Ioanni Regi Vngariæ contrà Regem Ferdinandum in contentione de Regno Vngariæ fauit. Quæ tamen res non ex sententia successit, nam ex Scepusio, cuius ille Præfecturam obtinuit, cùm Antonium Rinconem Fracisci Regis Gallorum Oratorem, pecuniam, tormenta bellica, & aliquantam militum manum ad Regem Ioannem ducentẽ, & per Regis Ferdinandi ditionem clàm perrumpere satagentem deduceret atq; adiuuaret, Ciues Cassouienses & Bardeiouieñ: (Almani hi sunt) eductis armatis cohortibus in angustijs locorum Rinconem & Kmitam hostiliter adorti sunt. Sed hi ferro iter sibi aperientes periculum euaserunt, amissis tamen è suis aliquot viris militaribus & tormentis bellicis. Quæ ciues illi vnà cùm equo Kmithæ adempto perforum in triumpho cùm clamore & scommatis, tanquam re benè gesta circumduxerunt. Cæterum cùm hi ipsi Cassouienses, & Bardeiouienses ad mercaturas, & negotiationes suas domo egredi ac

di ac venire in Poloniam ob metum Kmithæ non audirent, reconciliationem per Regem Ferdinandum apud Sigismundum Regem Poloniæ, & apud Kmitham quæsierunt. Ad quàm tamen, cùm ea per Sigismundum Erbestain Consiliarium Ferdinandi inchoaretur, cùm proceribus Polonis, Kmitha non venit : remittens tamen non nihil de seueritate animi, in gratiam Regiam per Ioannem Taszycki Iudicem terræ Cracouiensis, & per alios honestos homines suiq; studiosos, rem illam transegit. Arbitri ciues illos ad facienda damna, & Vernerum Magistrum ciuium cùm nonnullis alijs primarijs ciuibus, ad carcerem condemnarunt. In quo vnà die duriter habiti, pòst emissi supplices ad pedes Kmithæ prostrati veniã rogârũt, & ad sua abierũt.

Conuiuia crebra sumptuosa, sed ebria egit, in his delectabatur, conuiuas vino obruere, ebriosq; facere, paribus cùm eis certans poculis. Inter quæ donare solebat militaribus viris, equos, vestes, annulos, torques, pecuniam, & cætera id genus donaria, quæ orationis suæ iucunditate acceptissima illis faciebat.

Hominibus calamitosis, & iniuria pressis, consilio & ope, cùm apùd Regem, tùm in Iudicijs subueniebat pauperibus, egenis, monachis, hospitalibus, scholis Eleæmosinas largiter donabat.

AVARI-

AVARITIA KMITHÆ.

Has tantas virtutes ingentia vitia æquabant, vel superabãt, odiũ, asperitas animi, cupiditas crudelitas, legum Regni, praua interpretatio, & ad Rempublicam subprætextu boni publici perturbandam, cùm factiosis coniurationes, propter quas nulla Comitia omni anno habita, nulla consilia Regum in bono ordine & defensione constitui poterant.

Decimas Ecclesijs iure diuino & humano debitas inuitus ac malignè dabat, pecuniam probis conuentam, aut non soluebat aut diu retentam exilitèr soluebat.

Villas Monasteriorum conductas tenuit, ex quibus fructu amplissimo percepto non quod pactum fuit, sed quod & quantum cupiditas permisit, ægrè miserèque soluebat.

Apud Ecclesiasticos, & apud cæteros creditores, qui vel verecundarentur vel non auderent suam repetere pecuniam, intentione non soluendi, commodatam sumebat, quos postea vel ducendo tempus, vel iocando & mulcendo eludebat.

Iudeos deplumabat, commotis & concitatis in eos in Comitijs Regni clamoribus nunciorum Equestris ordinis, vel ad restringendam eis

merca-

mercaturæ licentiam, vel ad furta inhibenda & publicanda, vel ad vſuras minuendas ac tollendas, vel ad ferenda bireta & ſigna in veſtibus glauci coloris. Ad hæc auertenda Iudęi collata in cõmune pecunia ingẽtia ei munera afferebãt.

Hac eadem ratione mercatores Cracouienſes emungebat, propoſito ac promulgato rumore de permittenda ex totius Conuentus decreto, libera Iudæis omnis generis mercatura, quod ſcilicet Iudæi paruis lucris contenti merces ſuas minoris, quàm Chriſtiani mercatores vendere ſolerent. Hinc hi ipſi mercatores rebus ac lucris ſuis metuentes. munera magna Kmithæ dabant, quo vetus môs mercandi conſeruaretur & Iudæi in priſtina eorum reſtricta mercatura continerentur.

Similiter in Comitijs fecit, vt inſtante vniuerſo Regno Iudæi è Polonia eijcerentur propter furta & fraudes eorum in Chriſtianos, mox Chriſtiani mercatores vt pellerentur Iudæi, Iudæi contrà ne expellerentur, vtraquè pars munera dabant. Kmithæ quidem maiora, cæteris Conſiliarijs, & nuncijs equeſtribus minora, quibus ille veluti inſtrumentis ad huiuſmodi nequitias, & ſicophancias vtebatur. Et hoc eſt illud Ex eadem fidelia duos parietes dealbare.

Ad eundem modum ciuitatem Cracouienſem vindemiabat. Nam omni anno aliquos è plebe

plebe in Senatum ac in numerum conſulum eligebat: in eo non ſpectans, nec honeſtatem generis, nec induſtriam, non vſũ rerum, non virtutes, non conditionem ſtatus; ſed qui plus numerarunt, ſellularios, ſartores, ſutores, piſtores, lanios, caupones, homines item verſutos, ac ſibi addictos ad dignitatem conſularem, ac Senatoriam pro pecunijs promouit. Cum quibus honeſti conſules non ſunt dignati in Senatu ſedere, ſed aut ſubtrahebant ſe ab illorum conſortio aut officio Senatorio abibant, renunciabant: ne cogerentur illorum acta probare, aut ijs reclamantes, odium & perſecutionem ſubire Kmithæ.

Senatum etiam ipſum Cracouienſem coegit; partim blanditer. partim minis ac terrore donare ſibi nunc aurum & argentum, nunc cupas & pecuniam ac monilia precioſa. Nonnunquã etiam per ſpeciem crediti non paruam ab eis pecuniam mutuatus eſt, quam nunquam tamen eis poſtea reddidit.

Adhæc cùm nonnulli ex ciuibus præcipuè Cracouienſibus quæſitas haberent à Nobilibus villas ac poſſeſſiones in iure militari fundatas, ex quibus pro iure Regni expeditio bellica Reipublicæ debebatur. Hos Kmitha volens deſpoliare commouit contra eos hos iſtos equeſtris ordinis nuncios, qui magno clamore in Comitijs inſtiterunt, vt

runt vt ĳdē ciues viri probi, possessionibus illis ex decreto Conuētus priuarētur: scilicet quòd hi ipsi ciues cùm ex mercatura viuerēt, vina potionesq; amphoris, & merces suas cubitis venderent, alioqui non essent qui cū nobilitate vnà militare, & in acie cōtra hostes dimicare deberēt: quos questus, voluptas, ignauia, pusilanimitas timidos fugitiuosq; arguerent.

Quæ res cùm inuidiam ciuibus illis peperisset, ferueretq; contentio illa, territi ciues ad Comitia ob id vocati, quisq; pro se dona ac pecuniam Kmithæ & cæteris insidiatoribus obtulerunt, & obturatis oribus clamantium absoluti discesserunt, Sic hi lupi tondent oues miseras.

Serui ac Domestici Kmithæ.

AVla, clientes, seruitores, ministri inquinatissimi fuêre. Erant enim qui se illi addicebant nobiles ac plebei homines egentes, aleatores, potatores, prodigi, temerarĳ homicidæ, qui in malis causis seueritatem legum metuentes, apud eum delitescebant, & ob solam impunitatem nulla ei mercede seruiebant. Quòd licèt Kmitha pius ipse ac religiosus esset, catholicumquè se exhiberet, hæreticosq; execraretur, ipsos tamen hæreticos quòd opera eorum vteretur aliquādiu apud se fouit. Stanislaum Orzechowski Sacerdotem Decanum Præmisliensem ac Plebanum

banum Iacobum Iessouitam Przyluski Notarium Plebanum, Martinum Krowicki Notarium Plebanum, vxoratos, falsarios, ac periuros homines, qui vti oues morbidæ non solùm aulam eius, sed multos in terris Cracouiæ, Sandomiriæ, Russiæ nobiles ac plebeos nefaria Picardorum hæresi infecerūt. Quos ipsos sacerdotes postea Kmita ipse à se expulit, & persecutus est. Sed habebat insuper in curia sua alios seculares homines, Atheos multis vitĳs contaminatos, Iurkum, Album Petrum, Baranowskium, Kumelskium, Broniewskium, Odolińskium, Sczerbas, Pelkas, Dambicios, Iudices, Subiudices, rabularum gregem, versutos quidem illos ac maliciosos præuaricatores, cæterùm, specie aliqua probitatis vestitos, dolisq; ad perterrendos ac emungendos homines, ad turbas contrà Regem excitandas, & ad causas prauè iudicandas instructissimos.

De iniustitia in Magistratu.

IVstitiā in Magistratu quēadmodū voluit administrabat, quam licet aliquando nō tam summo iure, quam æquitate, pro tenuioribus contra potentiores temperauerit, eam tamen nō sēper, non vnicuiq; nō eodē tenore administrauit.

Functio eius Capitanealis in terra, & Præfectura Præmisliensi, & omnis vicinia eius sæua, Tyrannis erat. Nam cædes & homicidia clientum suorum, & cæterorum Nobilium hominum

hominum contra leges occisorum, funera arbitrária habuit, quãti ea voluit æstimauit. Nec meritis pænis homicidas illos affecit. Occisus est in domo sua Drohoiewski per Pelkam scelere ac inuasione nefaria, cui post cædem & fugam ad se reuerso fauit Kmita & pænam capitis ac honoris, interposita legitimo iudicio mora, auertit, & ad compositionem pecuniarum reduxit.

Occisus est Laurentius Woiakowski Iudex Præmisliensis cliens Kmitæ à Ioanne Rozborski, eum homicidam exulẽ infamem iudicio damnatum Kmita in integrum restituit, ac sibi adiunxit, Nicolao Orzechouio syluas excidit, vsum Sani fluminis per vtramq; bonorum eius ripam fluentis, vi ademit Matri eius Bronissiæ, item Krasicio, Sliwnicio, Ostrowscio eundem fluuium Sanum à bonis eorum auertit, & piscatoribus Præmisliensibus certa pecunia locauit.

Stanislaum Iaskmanicki, Ioannem Starechowski, Andream Krukiennicki à siluarum Regiarum vsu contra eorum Priuilegium prohibuit.

Droiowscijs campos Sementarios per vim ademit, Venceslaum Sliwnicki, & Iacobum Krasnicki ferro ac igne persecutus bona ac fortunas eorum vexauit, vastauitque.

Catharinam Czaszyńska primariam fæminam, alienis perlucris, hisque à Petro Brzesciański efflagitatis, sæuo iudicio bonis paternis atq; auitis

auitis

auitis exuit, sed & plures alios eiusmodi perlucris acerbè afflixit, ac proscripsit.

Moscíscensium, & Nizankouicensium Opidanorum ius ac libertatem oppressit, Villicos etiam ac bonorum suorum procuratores, ac Vicecapitaneos duros homines habuit, qui vicinos quoscunque grauibus iniurijs ac damnis afficiebant.

Hac eius Tyrannide, cuncti Nobiles terræ Præmisliensis auersi Kmitham quem ante amârunt, post inuisum habebant.

De turbis in Republica contra Regem.

QValis autem in administranda Republica fuerit, aut quantum ei in tempestiuo studio & stuiticia profuerit, nocuerituè rùm ex supra scriptis, tùm ex his quæ sequuntur actionibus eius facilè iudicari potest.

Creditus quidem est publicæ rei amator esse, sed ab his qui turbulento vt & Kmitha ingenio fuerunt, & quicquid Respublica sit, penitus nescierunt. Et sub priscis illis Senatoribus Petro Tomicio Episcopo Cracouiensi, & Christophoro Szydlouiecio Castellano Cracouiensi, qui ambo erant Cancellarij, duo lumina Regni, ad Reipub. gubernacula sedentibus, status eiusdẽ Reipub, si non optimus in illa plebis in obedi-

entia tol-

entia tollerabilis tamèn erat. Hi enim duo sapientissimi consiliarij Regi assidentes, tranquilitatem Regni custodierunt, homines quietos in Senatum elegerunt, plebem verò furere, & publicam rem turbare non permiserunt. Verùm his rectoribus vita defunctis, maxima mutatio facta est. Nam & Tarnouius, Kmitha ipso turbulentior, nunc obmittatur Kmitha ad amplissimos Regni Magistratus per Reginam euectus, Ducē se omnibus factiosis præbuit: equestremq; ordinem vti leuissimum ac stultum, ita in Republica inquietum ad se traduxit, & per eius temeritatem quæ voluit tùm priuatim tùm publicè in omnibus Comitijs Regni fecit, & rem eo deduxit, vt ex Republica non mala pessimam reddiderit. Ipsi verò equestri ordini tantam potentiam quæsierit, ad omnia publica negotia turbanda & confundanda, vt his obstantibus nec Rex, nec lex, nec ius, nec fas, nec publica honestas aliquid etiam nunc valeat, nec Regnum ordinari, nec defensio certa constabiliri, nec iudicia exerceri, nec Comitia concludi possint.

Statuta Regni auitijs correcta & abrogata.

IS igitur Kmitha in Comitijs Regni Annō Domini Millesimo, Quingētesimo Trigesimo, Quarto

Quarto Petricouiæ, absque Rege (Vilnæ tùm Rex erat) actis, leges, ac statuta Regni quæ perplexa, & pugnantia inter se erant, iudicibusq; varios ac in certos sensus iuxta versutas rabularum interpretationes ad decernendum afferebant, ea inquam statuta ex eiusmodi errore, & perplexitate per præcipuos Iurisperitos spirituales ac seculares, ex toto Regno delectos à longo tempore magno Regis sumptu, maximo equestris ordinis rogatu ac desiderio correcta, & in æquabilem iuris formam redacta. Kmitha cùm alijs idem secùm spirantibus voto ac sententia sua sustulit persuasitq;, vt communi totius illius Conuentus decreto abrogarentur, priora verò illa originalia statuta vt erant in suo tenore permanerent, id quòd ea intentione hic insidiator iusticiæ alienæ fecit, vt causas & contrarias iusticias & iniusticias de iure litigantium pro affectu & pro muneribus veteribus his statutis vtens iudicaret, ac versaret prout vellet. Quàm abrogationem legum huiusmodi correctarum, approbarunt & cæteri Consiliarij & nuncij terrarum, quorum Petrus & Martinus Zborowski factiosi homines antesignani fuêre. Visa sunt enim illis statuta illa vetera rebus eorum vtilia atque accommodata.

Sed & alia multa indigna in eo ipso conuentu, & priuatim in domibus Magnatum, sub illa absentia Regis à Regno compracticata fuerant in

rant in Reipub. & in Regis perniciem, quorum effectus in sequētibus anni 1536. Comitijs Cracouiensibus, & in castris ad Leopolim in bellica totius Regni expeditione apparuerunt.

Kmitha per plebem, instigante Regina, etiam veluti turbine ac dæmone quodam, Regno Poloniæ infesto, sese his insanis practicis immiscente, & occasionem maiorem his malis præbente. Hæc enim mulier mortuis Tomicio & Szydlouecio duobus sapientissimis rectoribus Regni, statim totam potentiam imperandi & cōfundendi omnia ad se transferens, Episcopatus, Palatinatus, Castellanatus, & cætera Regni officia vendere cæpit, fenestramq; hominibus ambitiosis malis artibus præditis, Reipub. ignaris, nihil de Republica meritis, sibi Regiq; ignotis, patefecit ad Magistratus inuadendos, ac à se petendos, viris probis, meritis, prudentibus, spretis ac reiectis. Hæc Latalicium vanum, ac temulentum hominem, Gamratum adulterum, Buczacium fornicatorem, Lucam Gorcanum auarissimum fæneratorem, Izbieńskium homicidam, Branickium Rabulam, Noscouium mercatorem, Dzierzgouium stupidum, & telluris inutile pondus, Leonardum Ciffram, Droieuium hæreticum, Vchanium fantasticum Ardelionem ac hypocritam pestem perniciemq; Ecclesiæ ad Episcopatum promouit. Hæc peregrinos,

externosq; Italos, Alphonsum palamedem, Andream de Valentinis Alexandrum Annibalem, Scipionem, Carolum Metellum, Vittos, Franciscos scortatores, sodomitas, cinædos, atheos, epicuros, & cæteros impuros mercatores ac simoniacos, qui Regnum ante exsuxerunt ad Ecclesias Cathedrales & collegiatas, ad Plebanias ac ad reliqua opulenta sacerdotia & eorum pensiones introduxit. Non dissimiles his & seculares Consiliarij quos Regina promouit fuerunt, quorum piget sentinam commouere.

Hæc mulier odia inter proceres, opibus, clientelis, autoritate vigentes inflammabat. Alterum exacuens in alterum, quemadmodum id vidimus inter Kmitam & Tarhouium magno Reipublicæ malo.

De motu Graui propter Cancellariatus.

SEcuta sunt sub finem Anni Domini 1536. Generalia Regni Comitia ad diē Sancti Martini Cracouiæ indicta, ad periuria, & falsa testimonia, ad homicidia sistenda, ad iuramentum à Rege iuuene per subditos accipiendum, ad consultandum de vlciscendo Valacho, qui paulò superiori tempore Russiam igne & ferro populatus est, ac ad pecuniam in exercitum ab omnibus conferendam. In his Comitijs Kmitha vnà cum

aliis turbulentis res & negotia publica stultè tractans, grauissima in Regem odia, fædosquè ac ignominiosos Regno motus suscitauit. Quibus initium & causam ambitio Cancellariatuum Regni tùm vacantium præbuit. Vacarunt enim post mortem Tomicij & Szydlouicij ambo simul Cancellariatus, qui sunt magnæ in Polonia reputationis. Et non nisi in magnis Regni Comitijs ex præscripto statuti conferuntur. Cōferuntur autem seu conferri debent, alter Ecclesiastico viro ad id idoneo vni ex Episcopis minoribus aut Camenecensi, aut Chelmensi, aut Præmisliensi, seu alicui ex ordine Canonicorum homini docto, industrio, prudenti, eloquenti, fideqnè ac probitati prædicto: alter verò Cancellariatus datur alicui ex secularibus viris preter Palatinos & Castellanos maiores, cuius industria prudentia, fides & probitas spectata sit, & probata, sed non facile est inuenire. etiam in maximo cætu hominum, viros ad hæc officia gerenda idoneos, iustos, & non auaros. Qui enim sunt auarissimi, hi hos Magistratus maximè ambiunt, & per factiones plebisquè subordinatos clamores rapere conantur. Hos Cancellariatus tùm vacantes ambiebant multi, clam alij, alij apertè sed plures ex secularibus, Kmitha eodem ad id stimulante, & quiritante apud illos, quod hos toto præterito

terito tempore, primarij Episcopi, & summates Palatini, aut Castellani cōtra leges Regni gesserint, ac in sua ipsorum potestate detinuerint. Venisse iam tempus, quo ius Regni & lex de Cancellarijs lata, & cū cæteris legibus violata, in ius tandem ac in executionē reducatur. Igitur varij varias hac de re practicas pro se quisque faciebant. Erat eo tēpore Ioannes Choiński Episcopus plocensis, Iuris vtriusq; Doctor in literis diuinis, & humanis egregiè doctus, ac eloquens, prompti ingenij, & exacti, vir iudicio, vultu, vita, morum, honestate ac religione conspicuus, iustitiç amator & custos. Is per illud tēpus quô Rex in Lituania ab Anno Christi 1528. ad annū vsque 1536. commoratus est in Curia Regia, agens Vicecancellariū Tomicij & Szydlouiecij in Regno degentium, obiens negotia omnia externa ac domestica, quæ tùm magna ac difficilia eueniebant, egregie vti alter Tomicius expediebat, & ob id gratus Regi erat: Reginæ contra quod & clarus, ac magnanimus esset, & quod eo ad cupiditates suas vti non poterat, inuisus fuit.

Sed & Cricius Archiepiscopus Gnesnensis inuidit Choinicio famam pudentiæ, & nominis claritudinem, similiter Kmitha cū factiosis quod metuerat, ne Rex Choiniciū ipsum Cancellarium crearet, summa vi ipsi Choinicio aduersus fuit. Hi igitur inuidi Regina Cricius Kmitha, cum

suis dabant operam, vt Choinicium non sinerent obstantibus Regni constitutionibus Cancellariū creari, sed eum ipsum Cancellariatum ad Petrum Gamratum Episcopum Præmisliensem deferri contendebant.

Erat autem Gamratus ex terris submontanis Patre Plebeio ortus, sed qui possessionibus coemptis à Nobilibus, & vxore ducta nobili: nobilis est reputatus. Is initio Erasmi Ciolek Episcopi Plocensis Romæ diu degentis Marschalcus erat, nullis literis imbutus, corpore vasto ac procero, In Sacerdotijs aucupandis fortunatus ac prodigus. Ex Italica Cortisanorum disciplina, praua conscientia, imposturis adulterijs, stupris famosus. Hunc talem hominem Regina constellatione genethliaca inter eos congruente, inconsulto quodam impetu Kmitha eum promouente, omnibus fortunis ornandum sibi desumpserat, & paulò ante Præmisliensem Episcopum à se factum, Cancellarium Regni creare instituit, quod eum sibi in hoc officio ad nutus suos obsequuturum esse existimaret. Cricius etiam in gratiam Reginæ, cui sese addixerat & odio Choinicij quo is à Cancellariatu repelleretur, hasce de Gamrato creando practicas cupide amplexus est, & in curia Regis neglecto Archiepiscopatu præsens ipse Cricius manere sēper decreuerat, à quo Gamratus omnem scribēdarum

darum literarum rationem legationes, ac responsa, dictata à Cricio veluti ex fonte atquè à Pedagogo hauriret.

Sic re de Gamrato cōstituta, Regina, Cricius, Kmitha crebro Regem pro sigillo Gamrato dando fatigabant, at Rex cum nec verbo, nec signo eis annuens rem tacitus duceret, Regina rursus cùm ipsa per se, túm per Cricium & Kmitham instigabat nuncios equestris ordinis, quo à Rege contenderent Cancellariatus secundum statuta Regni minoribus Consiliarijs, nominatim verò Gamrato conferri, Alioquin Comitia illa conclusionem non habitura, cum non consentirent, nec ad contributionem exercitui ad vlciscendum bello Valachum conferendam, nec ad iuramentum à filio Rege iuuene subditis præstādum. Id quod à Regina nuntij turbulentissimi dum. Id quod à Regina nuntij turbulentissimi illi homines cupidissimè arripuerunt. Cùm autem Rex hanc nuntiorum petitionem solito silentio duceret, eo quod Gamratum hoc officio nō dignū videret, mox odium in Regē coortum est, & Kmitha Reginaq; rem ex asperāte colligi, ac scribi cæpta sunt in alijs Cracouiensibus Comitijs, & Regi exprobrari grauamina, quæ Regnū à Rege contra Rēpublicam pateretur. Quorum hæc præcipua fuêre scilicet. Quod ius & priuilegium eligēdo Regis in electo Sigismundo Augusto Rege iuuene Regis filio violatum sit.

De theloneo nouo Regi adimendo.
De theloneis nouis Nobilitati & ciuitatibus concessis.
De theloneatoribus Regijs impossessionatis.
De grauaminibus & rapinis theloneatorum.
De adeptis bonis Nobiliũ iure prius nõ victorũ.
Quòd citationibus Regijs ad curiam homines citarentur.
Quòd Abbates & præpositi Monasteriorum plebei crearentur.
Quòd Sculteti Spiritualium bellũ nõ seruiunt.
Quòd bona terrestria seu militaria Ecclesiæ immunitati sunt adscripta per quod seruitiũ bellum est diminutum.
Quòd fraternitates Ciuitatum noxiæ sunt Nobilibus.
Quòd Nobiles pro delictis in ciuitatibus captiuantur.
Quòd terræ Prussiæ Zator & Osuiecim ex quibus Rex tributa percipit, bellum cum Regno non seruiunt.
Quòd Rex inhibitionibus suis iudicia perturbat.
Quòd Rex ad bellum Nobilitatem educit cum hostis nullus est.
Quòd Ciues & plebeij ad Ecclesias Cathedrales inducuntur.
Quòd Ciues & Plebeij homines, bona militaria possident.

Quod

Quòd Cancellariatus magnis Dominis contra statuta conferuntur.
Quòd pleriq; Palatini & cæteri Officiales, plura simul Officia incompatibilia contra ius publicum obtinent.
Quòd arces & Præfecturæ peregrinis conferuntur.
Quòd literæ ac priuilegia ex libris Cancellariæ descripta, non faciunt fidem de bonis & possessionibus Regijs.
Quòd Regina multa bona Regiæ mensæ ademit, vt ea restituat, & dote sua sit contenta, & deinceps bona Regia à Nobilibus non redimat.

Palatinatus Russiæ datus Stanislao de Sprowa homini in Russia impossessionato, Castellaniæ Leopolień. Belzeń. Polaneceń. datæ hominibus illic impossessionati Præpositura Ecclesiæ Cathedralis Cracouiensis, data Italo Andreæ de Valentinis Medico Regis, Canonicatus Cracouiẽsis & Præpositura Pultouień. data Carolo Italo. Plebania in Prossouice data Al. xandro Italo Citarædo.

Stanislao Odowasz Palatino Podoliæ Capitaneatus Leopoliensis ademptus contra priuilegium aduitalitatum.

Contra Kazanowski Iudicem Lucouiensem vadia triplicata imposita.

Zarembie Oppidum Grabow ademptum.

Nicola-

Nicolaus Chorazycz Kietlinski, Boléstraszycki, Dersniak, Bieliñsci pro bonis citati, Litiñskim villa Litina adempta.

Crimen læsæ Regiæ Maiestatis latæ per interpretationes extenditur, prout in Castellano Biechouiensi accidit, qui Lubrãskium nuncium cũ legatione ad Conuentum in via occidit.

Multæ præterea querellæ de iniurijs priuatis à Capitaneis à Consiliarijs, ab officialibus, à ciuitatibus ordini equestri illatis conscriptæ fuerant, sed summa omnium in his quatuor articulis ferebatur, vt Rex theloneo priuaretur, vt Regina bonis Regijs, per eã ex oppignoratione redemptis priuaretur.

Vt Officiales Regni ex eorum Officijs ac Magistratibus deponerentur, vt Zborowski & Gamratus Cancellarij Regni crearentur.

Cumq; ea contentio de his ariteulis suprascriptis, propè iam condicta composita ac sedata videretur, in illis Comitijs, Rege ad cætera omnia consentiente cum ad hos vltimos quatuor articulos consentire nollet, subito vehemens ira, ac indignatio veluti turbo quidam nuncios illos in rabiem, vt quæ iam concordata ac composita fuerãt, irrita omnia fierent. Quos etiã Nuncios vehementius exagitauit iudiciũ de Odrowasz factum, & Cancellariatus prçter spem Ioãni Choiñski Episcopo Plocensi datus, ita vt nec iuramẽtum à

tum à Serenissimo Rege iuuene filio Consiliarijs præstitum audire. nec de vlciscendo Valacho hisce reuoluerint, sed concitato cursu honestatis ac officij sui erga Regem Dominum suum obliti ira furentes, & minas spirantes, non Regi vale dicto nec Conuentu concluso discesserint.

De quo quidem Odrowassij iudicio, & distributis Cancellariatibus quoniam horum mentio est facta, quo res vt acta est sciatur attingendũ hic breuiter videtur.

Persuasum certumq; Regina cum suis habebat, quod Rex ad assiduas ac importunas eius preces Cancellariatum Regni daturus fuisset Gamratho, qui spei iam indubiæ plenus poposcit à Choinicio Cancellariæ perito libròs Cancellariæ, Notariosq; ac scribas peritos, quos illi Choinicius liberaliter se daturum obtulit. Nam non putabat hoc officium mandari sibi debere, eò quòd & statutum, & Reginam, & alios plurimos, præcipuè vero terrarum nuncios obstare sibi videret. At Rex tacitus cognitam habens Choinicij doctrinam, magnitudinem animi, prudentiam in consilio, & rerum magnarum vsum, hunc ipsum Cancellariatum illi seruabat. Aduenien te itaq; die distribuendorũ officiorum frequensq; adesset Senatus. Petrus Kmitha Palatinus & Capitaneus Cracouiensis Regni Marschalcus assurgens Regis iussu, verba hæc cum faceret Sac. Reg: Mtãs,

Maiestas, Dominus noster clementissimus: sciens hunc morem à maioribus suis Serenissimis Regibus Poloniæ obseruatum: vt præcipua Regni officia, vti sunt Cancellariatus, Marschalcatus, Campiductoratus, Thesaurariatus, quoties vacarent, non nisi in Comitijs Regni conferrentur. Noluit sua Maiestas in hac præsenti Cãcellariatum distributione contra hunc vetustum ac à se seruatum morem noui quidquam admittere, cui satisfaciens, etiam num Cancellariatus in præsens vacantes, in his Comitijs Regni consiliarij suis, quos dignos ad id iudicauit distribuere conferreq; decreuit, cognitam itaq; habens Maiestas eius Regia doctrinam, iurisprudentiam, rerum magnarum vsum, eloquentiam, fidem ac integritatem Vestræ Reuerendissimæ Dominationi (ad hæc verba assurgit Gamratus credens illa ad se dici, Rege illi dicente, sedeatis non vos estis, pudore confusus consedit, Marschalco interim ad Choinicium verba continuante) Reuerendissime Domine Episcope Plocensis, creat eius Maiestas Reuerendissimam Dominationem Vestram Regni sui Cancellarium, & sigillum ei per me tradit, creditq; eius Maiestas quòd Reuerendissimam Dominationem Vestram munus hoc publicum amplissimum ita geret, quemadmodum integritas & spectata eius fides, & Regis Regniq; dignitas exposcit. Quod ego

ègo Reuerendissimæ Dominationi Vestræ fæliciter eueuire cupio. Et tradito ei in manus sigillo, in eandẽ sententiam pauca perlocutus ad Paulum Wolski Vicecancellarium creatum, sigillum ei minus tradidit. Variè tunc affectos erat videre, cum cæteros Consiliarios, ac nuncios furiose clamosos, alios quidem gaudentes, alios dolentes, tùm verò hos duos Episcopos, quorum alter de stulta spe deiectus fabula hominum fuit: alter verò preter spem euectus honorem, ac laudem est consequutus. Et ad insperatum illud Regis factum Choinicius aliquandiu obstupuit, cæterùm videns hæc geri Dei voluntate, in cuius manu cor Regis est, egit Regi gratias, quòd amplissimam hanc dignitatem ad eum detulit: quòd eum dignũ iudicauit, quẽ cæteris præferret, cui sua & Regni arcana crederet. Agnoscere se tanto muneri imparem, & ob id nunquam hunc Magistratũ cupiuisse: neque verbum vllum vt sibi mandaretur Regi dixisse: Deum te & Regẽ testem habere, non auersandam tamèn sibi esse gratiam ac voluntatem Regis Domini sui, neq; contraire voluntati diuinæ præbenti exercendæ sibi virtutis ac bene merendi de Regno materiam, operam se suã in sancto administrãdo officio Deo & cunctis hominibus probare velle. Offensa hinc erat ac irata Regi Regina propter Cancellariatũ Choinicio collatum, & per plures dies ad Regem venire

venire noluit. AEstuabat igitur graui odio apud plerosque Choinicius, duabus de causis, tùm quòd Cancellariatum cõtra statuta cæperit, tùm quòd contra temeritatem subditorum ac nunciorum terrestrium, pro Rege & pro conseruanda autoritate Regis magno sẽper animo restiterit. Putatusq; fuit elati animi homo ac Nobilitati infestus, qui tametsi seuerior in vultu verbisq; appareret, re tamen ipsa humanus & clemens erat, Regniq; in concordia tranquillitate, & in bono ordine ac obedientia conseruandi studiosissimus. Quem postea, vix dum elapso dimidio anno, cognito eius in custodia Reipublicæ optimo animo, mutata voluntate amârunt etiam hi, qui irati illi erant & Cancellariatum illi inuiderant, lætatiquè sunt habere se talẽ libertatis Regni, iurisq; publici custodem, qui contra Reginæ machinationes, quas illa per Gamratum si Cancellarius is crearetur aggressura putabatur, intrepide sese opponeret. Hæc opinio seu suspicio de Regina & Gamrato, per amicos Choinicij Senatores eo nesciente, iniecta fuit inter equestrem ordinem, quæ illum (semper est inconstans, ac mutabile vulgus) in proposito facile mutauit, & odium á Choinicio in Reginam & Gamratum auertit.

De Odrowassij iudicio priusquã dicatur operæ preciũ est, de fortuna eius initijs & successibus aliqua referre. Erat

Erat Odrowas non multo ante Reginæ beneficio factus Palatinus Podoliæ Leopoliensisq; & Samboriensis Capitaneus. Is desponsauerat sibi Annam Virginem sororem Ducum Masouiæ steriliter defunctorum, in quibus stirps Regum mascula à Piasto vsque continuata defecit. Hæc virgo Dux, posteaquam Masouia per mortem Ducum deuoluta, ad Regnum est incorporata, habebat illic in Masouia quasdam possessiones ad sustentandam se donec innupta esset, non in hæreditatem, sed in vsum fructum à Rege sibi assignatas. Hac virgine ducta vxore Odrowas, & accepta à Rege iam Domino Masouiæ dotali pecunia, noluit vti iuuenis & à stultis persuasus, cum vxore possessionibus illis cedere, nisi easdem Rex ab eis redimeret, & nisi pro iure legitimæ successionis satisfaceret. Monitus à Rege pluries per literas & nuncios humanitèr, vt bonis illis, quæ nullo sibi iure vendicaret, excederet: verùm cùm parere mandatis nollet, & titulum sibi insuper Ducalem vsurparet, pænalibus mandatis inde est exactus, & ad iudicium Comitiorum Regni citatus læsæ Maiestatis est damnatus, & Capitaneatu Leopoliensi priuatus. Ex Samboriensi verò Capitaneatu, quem oppignoratum tenuit, per Reginam redemptus, licet vtrumquè iure quòd vocant aduitalitio, Reginæ beneficio, reseruatum antea ad vitam habuerit. Flebat Odrowas

Odrowaſ in illo iudicio, flebat vxor eius, proſtrati ad pedes Regis & Reginæ clementiam obſecrantes.

Idem nonnulli ex Senatoribus pro ſupplicibus orabant, quorum alter per ætatem, altera per ſexum & conſilij inopiam, errare cum excuſatione poterant. Miſerabilis facies illius iudicij fuit. Miſereri fortaſsè Rex potuiſſet, ſed Regina nullis nec precibus, nec lachrimis moueri potuit, quæ ad bona Sambor ſummè feſtinabat. Ea iudicij vt videbatur acerbitas, vt ſunt hominum mutabiles paruis etiam rerum momentis voluntates ac ſententiæ, & ad male interpretandum rectè acta procliues, non modo nuncios illos Equeſtres Regi aduerſos, ſed & pleroſq; Conſiliarios etiam hos, qui ſententijs ſuis Odrowaſium damnârunt, ac vniuerſum Regnum fama ſeſe latè diffundente, adeò in Regem & Reginam exacerbauit, vt ex eo tempore, nonniſi dira quæq; in eos ſpirarent. Eratq; tùm acerba omnium querella Regem, leges, immunitates, aduitalitates, Priuilegia, ius ac libertatem Regni violare, Iuſiurandum ſubditis non conſeruare, Reginam quos illi collibuerit, bonis Regijs ſpoliare, officia ac Magiſtratus Regni indignis conferre, & pro libidine omnia confundere. Actum iam & conclamatum eſſe de iure ac libertate Regni, neque aliud cupiuiſſe tunc militarem ordinem & pleroſq;

pleroſq; ex ordine Senatorio, quam vt primo quoq; tempore omnes ſimul in caſtra bellica congrederentur, ad ius & libertatem Regni, clamore, temeritate, ac tumultu multitudinis recuperandam. Hinc conſilia & coniurationes perniciosæ, in cunctis Palatinatibus Regni per cerebroſos ac loquaces homines practicabantur. Et ex eo tempore beneuolentia inter Kmitham & Reginã propter Odrowaſium in odium conuerſa eſt.

Solutis ſic vt ſupraſcriptum eſt Comitijs illis Cracouienſibus, & non concluſa in his Regni ordinatione, neq; contributione, ad exercitum vlciſcendi Valachi cauſa, ſcribendum, Rex euocata edictis ſuis ad bellum Valachiæ vniuerſa Regni nobilitate ad Leopolim ſe contulit, loco illic ad conueniendum caſtris indicto animo, & intentione terrendi cogendiq; nobilitatem, ad conferrendum in exercitum, alendum pecuniam. Cuius tamen nobiles ne mentionem quidem apud ſe fieri paſſi ſunt.

Adeò obſtinatis, & ira accenſis in Regẽ animis eo etiã numero conuenerant, eo apparatu quo etiã cũ Turco confligere potuiſſent. Verùm pro armis literas, priuilegia, libros legũ ac ſtatutorũ, calamos ac ſcripturas in manibus circumferebãt, querelas, rixas, diſputationes, conciones furioſas, aduerſus Regẽ & Reginã, conſiliarioſq; primarios de iure Regni, de legibus violatis de libertate

libertate oppressa, deque cæteris rebus in Conuentu Cracouiensi ante aliquot Menses tractatis in castris illis ad Leopolim iterabant agebantq;. Quarum turbarum antesignani & instrumenta Kmithæ fuerunt.

Petrus Zborowski Castellanus Malogostensis.
Martinus Zborowski frater eius Pincerna Regis.
Ioannes Taszycki Iudex terræ Cracouiensis.
Xiaski.
Valentinus Dambiński.
Sierakowski.
Parzniczewski.
Gomoliński.
Splawski.

Et licet Rex per primarios Consiliarios respondisset, omnia quæ præstari tùm in castris poterant, se exequi velle: cætera verò quæ nisi visis Priuilegijs fieri non poterant, in proximè futuro Conuentu Regni deliberatione cum Senatu habita facturum se promiserit, illi tamen iustis Regis rationibus locum non darēt, magisq; ac magis furerent, nec in Valachos vlturū iniurias progredi vellent. Rex eos è Castris illis post ingentia damna Russicis per eos illata domum redire permisit. Qua seditione ac temeritate sua Valacho Podoliam, cæso illic præsidio nostro vastandam iterum, & Turco Valachiam occupandi causam præbuerunt, quàm ille anno sequenti imposito illi vnà cum nouo Waiewoda iugo Turcico in suam ditionem redegit. Sic hoc antemurale Regni Turcis proditum Petro Kmithæ tantarum turbarum autori, & nobilium in obedientiæ, acceptum referendum est.

Extant conscriptæ hæc ipsæ furentium hominum conciones in ipsis Castris ad Leopolim habitæ, ita vt dictæ sunt per hominem turbulentum ac seditiosum Stanislaum Orzechowski Petri Kmithæ seruitorem, qui declamatoribus illis & eorum insanis concionibus veluti bellè ac sapientèr perorantibus multum tribuere videtur. Quæ quidem querellæ & conciones, cùm de cæteris rebus, tùm de iure publico violato, ac oppressa communi omnium libertate his verbis extensæ, quibus dictæ, & conscriptæ sunt, videntur rerum ignaris ingentia grauamina, & veluti Tyrannis fuisse. Contra quæ si responsa videres, videres Regem omni ferè culpa vacare. Nam Theloneum Regium vectigal est, quod Nobilitas mercaturis vtens, pendere Regi subterfugiebat. Bona etiam Regia quæ ex oppignoratione redimebantur, iustè ab vsurarijs redimebantur.

Rex etiam cætera bona Mensæ suæ Regiæ, nō vi sed iure ac iustè à ministris detētoribus per sufficientissimas probationes recuperabat. Quod verò homines violēti & culpabiles citatione curiali citabātur, id sēper iure ac more veteri iniuriatis licitum fuisse.

Officiales autem Regni homines honestissimos ac benemeritos exautorare & degradare, nullo modo licebat.

In creandis verò Cancellarijs homines maliciosos, bonis præferre, dedecus Regni, & res extremæ dementiæ esset.

Odrowasium propter inobedientiam erga Regem & Masouiæ sibi titulum Ducatus vsurpantem rectè punitum esse.

Prussiam, Osuiecimum, ac Zator, sponte sua Regno adhæsisse, hac lege tamen vt ab oneribus Regni liberi essent.

Ex his paucis. quæ videntur esse præcipua facilè est iudicare, quod reliqua omnia per Equestrē ordinē postulatu minuta sint, & prope inania, vt pigeat quid ad ea à Rege responsū sit cōmemorare, & quia iniustè ob ea is Rex sit accusatus, qui Regni huius Poloni sub prioribus Regibus afflicti ac dilacerati restaurator ac pater patriæ erat. Etenim sub nullo priorū Regum Poloniæ Regnū ipsū maiore religione, fide, iusticia, cultu, fama, gloria, Senatus Maiestate, consilio, splendore, pace, victorijs, legationibus, Regū fæderibus, matrimonijs, cōgressu, amore, beneuolētiā Cæsarū, libertate & diuitijs domesticis, libertate subditorū adeò floruit, atq; sub hoc vno Monarcha omniū maximo, qui lætis successibus ac fælicitate diuinit⁹ ei data illud adeò illustrauit, vt par

cęteris

cęteris amplissimis Regnis existimaretur, sed hæc tāta bona sua populus stultus intelligere nō potuit.

Sic visum fuit Deo Regē bonum ac Sanctum, ne felicitas eius omni ex parte beata ac perfecta esset malitia subditorū suorū exerceri. Cui Cæsar Carolus Quintus, Rex Ferdinandus, Rex Ioānes Vngariæ, Principes Germaniæ, Turcus etiā per literas & nuncios condolētes, & eū cōsolātes, adesse venireq; cū potētia sua ad coercendā hanc tantā subditorū malitiam promittebant. Sed maluit Rex clementia ac lenitate subditos suos ad cor ac ad officiū reducere. Verū improbitas vinci nullo beneficio potest. Nam pauló post in alijs aliquot consecutus Comitijs Regni, Kmitha & Tarnouio plebē seu Equestrē ordinē instigante, decreto seu plebiscito conuentus, abrogata fuit. Regi potestas causas & controuersias omnes iudicandi, prætextus rei huius erat tanquā iudicia illa ex nutu ac libidine Reginæ fierēt, quasiq; Rex ætate iā ac senio delirans, nō posset quid in vnà quaq; causa rectū esset pronunciare. At valebat Rex sanæ mentis iudicio, ita vt officium boni ac iusti iudicis desiderari in se passus non esset. Causas etiā in lecto æger iacens, egregie expediebat, asidentibus illi nonnullis probis Senatoribus, Regina etiā, vt iusticia iniuriatis expedita fieret cooperante. Sed alio turbatores spectabant. Qui quietos ac imbecilles homines, bonis ac possessionibus vi aut

iudicij

iudicij iniquitate spoliârant, & ob id Regis iudicium pertimescebant. Proindè vt impunè, & quàm diutissimè alieno fruerentur, Regi potestatem iudicandi abrogârunt.

Sed neque hoc malitia eorum contenta erat, institerunt etiam postea in alijs Comitijs, tàm Consiliarij, quàm nuncij terrarum, vt Rex Regno se abdicaret, & Regi filio illud traderet, qui tùm in Lituania Mascaris ac vanitati deditus nihil, quòd Principe dignum esset, agebat. Tartaris confinia Lituaniæ intra vnum annum vndecies vastantibus. Ea diuisio Regni exposcebatur, partim vt Tarnouius, vt Kmitha, vt Samuel Macieiowski Episcopus Cracouiensis & Cãcellarius, Rege filio dominante regnarent ipsi, partim vt remoto Rege sene à Regni administratione vnà, & Reginam etiam remouerent. Quæ tamen de Regno rectè administrando longè magis quàm hi ipsi consiliarij sollicita erat, & feliciter omnia quæ à vicinis, & ab hostibus timebantur, succedebant, præterquam à subditis insidiatoribus domesticis. Quorum Rex prauos conatus, & filij Regis leues progressus videns, non fecit, quod poscebatur, & sceptrum donec vixit, tenuit. Satis inquiens esse illis temporis ad omnia post mortem suam in Regno subuertenda. Cuius tamen solius vel somniantis felicitas, vtilior Regno erat, quàm eorum accurata omnis

omnis administratio. Cuius postea mortui cuncta nobilitas cùm dolore & desiderio reminiscebantur, cùm vidissent neglecta à Rege iuuene iudicia publica esse, Regumq; inhonesto eiusdem Regis Lituanico matrimonio ad summam infamiam & dedecus coniectos esse. Et hæc quidem tàm indigna abrogatio videlicet iudiciorum, & abdicatio Regni à Tarnouio Kmitha, & à Samuele Macieiowski Episcopo excogitata, & fabricata fuêre. Quos reliqui omnes sunt secuti fatis malignis eos in perniciem Regni trahentibus.

De animi Magnitudine Petri Kmithæ Contra Regis Matrimonium.

QVod quidem Regis iuuènis matrimonium Lituanicum cuius supra mentio facta est, cùm ad laudem pertineat Kmithæ, non est silentio prætereundum contra quod ille vti turpe ac inhonestum restitit, sequè in eo verum Regij honoris ac Maiestatis Regni Poloniæ amatorem apud omnes declarauit, & verum ac fortem Kmitham se esse testatus est. Etenim Sigismundus Augustus Rex ipse iuuenis habens à patre Rege traditam Lituaniæ administrationem, Vilnæ agens & in conuiuijs, mascaris, luxu inter adulatores dissolutè viuens, captus fuit amore viduæ

Barbaræ, quæ Georgio Radziuilo patre Castellano Vilnensi nata erat, & domi educata apud matrem, quæ malè semper audiuit, maritoq; iuniori Gastoldo, collocata matrem turpitudine superauit. Eo verò mortuo, Rex duxit eam vxorē clàm, & nullo legitimo modo aut ordine inconsultis Rege ac Regina parentibus, inconsulto Senatu, inscijs omnibus Regni ordinibus, fidem ei coniugij dedit. Cuius nuptias aulicis quibusdā suis, qui & amoris impacientia, & opum studio flagrabant, cùm propter turpitudinem dissuaderet, tamen ipse sibi disuadere non potuit, sed ea ducta omnem turpitudinem in se transtulit, & honorem ac dignitatem suam à maioribus suis acceptam, & laudem ac gloriam, qua semper ab initio floruit obscurauit, & omnes Regni ordines in summum luctum & dolorem coniecit. Quod quidem matrimonium non Deo autore, non virtutum amore, non vllo legitimo & debito ordine contractum fuit, sed Diabolo instigante per veneficia matris, per incantationes mulierum lōgè quæsitarum, & per reliquas Diabolicas artes ac fraudes quæsitum fuit, & cōparatum. Quod Regi Patri mortem accellerauit, matrem Reginam à filio abalienauit, & in Italiam abire coegit, & sororibus Reginulis opinionem bonam diminuit, & Regnum infame, & exteris despicabile reddidit. De quo vniuersi Regnicolæ obstupuerunt exteri homines & Principes vehementèr admirati sunt, & qui amici, & beneuolentes, aut sanguinis, vel alterius cuiuspiam societatis vinculo deuincti fuerant, ingentem dolorem, inimici veró & maleuoli, & laudi gloriæq; Polonæ inuidi, maximā voluptatem ac læticiam ceperunt.

Rex, & Nicolaus Radziwil Marschalcus Lituaniæ, nuptæ huius Regiæ frater patruelis, qui matrimonij huius perficiendi pars magna erat, cùm viderent sine Senatorum Regni consensu matrimonium illud ratum non esse, & neque omnes vt consentirent induci posse, duos præcipuos Samuelem Macieiowski Episcopum Cracouiensem Regni Cancellarium, & Ioannem de Tarnow Castellanum Cracouiensem exercituum Regni Capitaneum adorti sunt. Quos varijs rationibus & promissis, vt assensum præberent pellexerunt, sperantes fore, vt cæteri facilè consentirent illis duobus in partes suas adductis. Mirandum est, quòd qui præcipuum in Republica locum tenerent, & honoribus amplissimis ornati essent, & tales se esse semper videri voluissēt, quasi Reipublicæ amātes essent, apud hos, huiusmodi corruptelas locū habuisse, vt cū nihil illis aut ad honorē, aut ad felicitatē deesset, obliti tamen fidei & officij, ac iusiurandi quo se Principi & Reipublicę obstrinxerūt, spe quorūdā commo-

commodorum, coniugium illud approbarent. Qui mox, mortuo Rege Patre, misso in Lituaniam cum literis nuncio, suaserunt Regi filio, vt sublato iam hoc vno omnium obice, maximo Rege Patre, arbitratu suo Rex ageret. Vxorem ac nuptã suam, publicè ad se in aulam suam acciperet, & ei cohabitaret. Quo ille nuncio de morte Regis Patris accepto, non ingemuit, sed vt illi suaserant tabellario latitare, in hospitio iusso, & morte Regis Patris per triduum occultata, vxorem turpem ac veneficam missis pro ea aulicis, & optimatibus Lituanis è Suburbio Vilnensi in arcem ad se deduci, & vxorem ac Reginam nominari, atq; haberi ab omnibus suis edixit. Quo perfecto, tùm demum producto è tenebris tabellario illo, veluti tùm primùm accurrisset, mortem Regis Patris annunciari fecit. Quòd autem Tarnouius matrimonium hoc inhonestum probauit, ac defendit, Regemque in eo confirmauit, putatus est id fecisse non beneuolentia erga Regem iuuenem, sed dolore ac maleuolentia in Patrem eius Regem, & matrem Reginam, quos obnegatum sibi ab eis Capitaneatum Cracouiensem, Kmithæ verò eius inimico datum, summè oderat, & subinde Regem filium oblata hac matrimonij turpitudine sperni à subditis, pelliq; è Regno subdola hac arte voluit, ambiens ipse ex promisso Astrologorum: se in locum

locum Regis eiecti, Regem electum iri. Quòd cum ei non processisset, euectis non paucis suorum Regis iunioris beneficio ad dignitates & possessiones dignis & indignis, apertè Regem ipsum magis odisse cępit & factis conspirationibus, grauia ei impedimenta ingessit semper & omnia deinceps comitia dissolui sine vlla conclusione procurauit, & multis contumelijs per nuncios equestris ordinis, quibus veluti canibus rabidis abutebatur, Regem mansuetum in ijsdem Comitijs indignissimè affecit.

Macieiouius veró licet intelligeret turpem esse hunc Regis Regniq; casum, tamen cum reditus Episcopatus eius Cracouiensis in sumptus ei non sufficerent, conciliatam sibi habere Regis voluntatem matrimonij huius approbatione voluit, ad omnia quæ vellet, à Rege consequenda. Multos itaq; ex suis ad Magistratus & officia publica euexit, & amplis fortunis auxit. Duodecim item millia florenorum stationis, per plures annos ex Gedano retentæ, donari sibi à Rege impetrauit. Multa insuper bona mensæ Regiæ datis super ea Priuilegijs, & Pecunia accepta distribuit, vendidit, ac dissipauit, & alia id genus suorum amore, à recto abductus indigna. Adeò etiam sumptuosos habuit, patrem, matrem, fratres, sorores, adeòq; gulosos, ac voraces, vt in eum luxum, non modò facultates eorum

tes eorum sed ne reditus Episcopatus sufficèrent. Quæ in vita eiusdem Episcopi latius sunt perscripta. At Kmitha nihil horum de hoc matrimonio indignè egit, sed Regi magno animo, vti fidelis Consiliarius & amator Regni restitit, matrimoniumque illud ratum habere noluit, rescindereq; adnixus est. Verùm cum id nisi Rex Regno pelleretur perficere non posset, Rege vxorem turpem deserere nolente, Tarnouioq; & Macieiouio eum defendente ac confirmante, Kmitha donec vixit abalienato á Rege fuit animo, & à curia consilioq; eius se subducebat. Vnde laudem boni & fortis viri, & Reipublicæ amatoris est consecutus. Illi contra duo odium & execrationem sibi comparârunt, & turpes ac spreti habiti sunt.

De Simultate & inimicitia eius cum Ioanne Tarnouio.

ET licet cum cæteris omnibus concorditèr & amantèr vixerit, cum Ioanne de Tarnow auunculo suo Castellano Cracouiensi & exercituum Regni Poloniæ Capitaneo Generali, grauissimas simultates à iuuentute sua mutuo exercuit infestisq; ac implacabilibus odijs

alter alterum magno Reipublicæ malo persequutus est. Causa odiorum orta iniuuenture amborum erat, quod Tarnouius (Kmitha tùm in Curia Regis in Lituania erat) bona Sczebrzeszyn, quæ vterq; ad se deuoluta arbitratus est, vi occupârat. Quæ res graues inter eos inimicitias excitauerat. Putabatur & hæc altera causa odiorum inter eos fuisse, quòd Tarnouius ambitione Regni teneri diceretur. Ad quòd consequendum Rotmagistros, Centuriones militum, præfectos milites, nobiles, Castellanos, Officiales quos poterat sibi conciliabat, qui circa illum, quòd Dux belli esset non inuitè sese congregabant: Kmitha hoc ei non concedens, homines itidem ad se pari numero ac potentia, humanitate, mensa, officijs largitione trahebat, & impedimenta occulta contra Tarnouium struebat. Ciuitatem etiam Cracouiensem, sedem Regni, cum Rex Sigismundus Primus Rex grandæuus in Lituania ægritudinibus conflictabatur, in suas partes adduxit, claues & portas ciuitatis custodiri, & quæ ad propugnandum opus sunt parari, ac muniri ordinauit. Quo in euentu mortis Regiæ nemini, nisi ipsi Kmithæ, veluti Palatino & Capitaneo loci ciuitatem liberam asseruarent. Et ob id existimatus est Regnum etiam vt & Tarnouius affectasse. Qui tamen ad inuicem inter se comparati,

Kmita

Kmitha Tarnouio, homini superbo, iracundo, iniuriam nunquam obliuiscenti, implacabili affectibus laboranti, & in consilijs de Republica in singulos annos mutabili ac vario, ab intelligentibus Senatoribus, quo ad Regni administrationem præferebatur.

Accesserat & alia causa, quæ iras atq; odia eorum magis accenderat, ambitio & Magistratus cupido, ambiebat vterquè vt supraſcriptum est Capitaneatum Cracouiensem vacantem post mortem Christophori Szydlouecij, quem Capitaneatum vterq; propter eminentiam & merita sua deberi sibi putabat. Sed Regina Kmitham sibi addictum, Tarnouio veluti tumido, & magna quædam animo voluenti prætulit, eiq; Capitaneatum hunc à Rege dari impetrauit. Quô facto suo Regina odia eorum vetera quæ iam prope extincta videbantur resuscitauit, & implacabilia effecit. Tarnouium verò vehementius à se abalienauit, multaque odia, & ipsa sibi & Regi marito, & Regi filio parauit. Cæterùm ea repulsa adeò vssit Tarnouium, vt irarum plenus Ferdinando Vngariæ, & Bohemiæ Regi sese pro subdito addiceret, & in Bohemiam vbi quædam bona Ecclesiæ, per hæresim olim adempta sibi coemerat, commigrare summa vi contenderet. Et præfectura exercitum Regni

um Regni Poloniæ, publicè & priuatim crebris Regni Comitijs sese abdicaret. Quæ res magnam ei leuis ac impotentis animi notam peperit, & non parum de existimatione eius detraxit.

Hisce supra memoratis rebus, animis eorum exulceratis, alter alterum non ferro, sed superbia, tumore, contemptu, tùm in Senatu & in sententijs Senatorijs, tùm in Iudicijs causarum vlciscebatur, & alter alterius seruitores, familiares, amicos, adhærentes in causis eorum controuersis persecutus est, vt alter alteri ægre faceret. Quam ad rem procuratores, causidicos, rabulas, litigatores, iuris ac iusticiæ subuersores, Iudices etiam vterquè ad se trahebat, alebat, consilia versuta, ac practicas funestas, ad mutuo nocendum inibat.

Funestum erat videre hos duos summates, pares genere, ætate, nominis claritudine, pares opibus, clientelis, consilio, animo, Magistratibus, pares rebus gestis, sanguinis etiam vinculo coniunctos, dùm neuter alteri cedere vellet, adeò implacabilibus odijs mutuum sese vlcisci. Fato quodam ac sydere aduerso ad has tam pertinaces inimicitias nati esse ambo videbantur. Quas cùm nequè Rex, neque Senatus, nequè Respublica, nec religio, nec amici tollere possent, eas mors quæ tollit ac finit omnia.

mnia, Kmitha horum altero ex humanis sublato, sustulit, & greges illos rabularum nocentissimorum hominum dispulit, ac disiecit.

DE MORTE KMITHÆ

MOrtuus est autem Cracouiæ in arce longa ægritudine consumptus, Sacramentis omnibus Ecclesiasticis procuratus, pænitens, contritus, confessus, communicatus, fiduciam salutis in misericordia Dei reponens, domo sua, & rebus benè dispositis, pridie Kalendas Nouembris, Anno Salutis nostræ 1553. ætatis suæ 76. sepultus in Ecclesia Cathedrali Cracouiensi, in sepulchro maiorum suorum, ad quos appositus requiescit expectans resurrectionem mortuorum.

DE VXORIBVS ET FINITO Kmitarum Genere.

VXores duas habuit, alteram Annam Lucæ de Gorka Castellani Posnaniensis, & Capitanei maioris Poloniæ Generalis filiam, qua steriliter defuncta, alteram superduxit Barbaram filiam Ioannis Herbult Dobromilski, ex

qua etiam nulla prole suscepta Kmitha, ipse qui vltimus & propagādæ familiæ suæ spes vnica erat, steriliter mortuus est, in quo stirps mascula Kmitharum extracta est & terminata, ingenti nobilitatis dolore, amplissimo patrimonio Barzys, & Stadnicijs nepotibus sororū suarū filijs, relicto.

Ne mirere Lector Kmitharum genus defecisse, ne cur defecerint causas inuestigare contendas, cùm oculta sint Dei iudicia, sed si propter peccata dixeris, & quòd Deus nolit ex Tyranno Tyrannos nasci, & crescere super terram, non multum à vero aberrabis. Cæterum communis est sors hæc Kmithis, cum cęteris magnis in Regno familijs quæ ante non multos annos cùm omni stirpe mascula interierunt, quarum hæ præcipuè fuerunt, familia Dambno, Buczac, Hodecz, Haliciorum, Colarum, Strusorum, Rithuaniorum, Rzeszouiorum, Iaroslauiorum, Szydloueciorum, Krzepiciorū, Gamratorum, Srzeńskorum, Zabrzezińskorum, Glińskorum, Gastoldorū, Ducum Masouiæ, Ducum Zatoriæ, Osuiecimiæ, Silesiæ.

Sed & Regia domus Iagellea, Tarnouia etiam, vnà cum cęteris familijs breui post, eodem fine, propter iniusticias interituræ sunt, siue quod omnia in mundo senescant ac intereant, & nil extet sub sole diuturnum preter solam virtutem, & famam bonam aut malam.

quam horrent viui simul & post fata Tyranni. Non eos mortuos quibus moriendum erat dole, magis plange vicẽ nostrã, vicẽ Regni in summo periculo positi, quòd viris magnis iustis, prudentibus, spoliatum est. In quorũ loca successerunt filij sui prodigi, alieni appetẽtes, degeneres, homines superbi, arrogantes, seditiosi, dolosi, Ecclesiarum & Reipublicæ prædatores, stulti, Reipublicæ ignari, hæretici, blasphemi, fidei Catholicæ desertores, falsi Christiani, Iudæis, Turcis, Saracenis nequiores, effrenatæ mentis, adeò perculsi, quos tradidit Deus in sensum reprobum.

An nõ certa sũt hęc signa Regni cito perituri. Quandoquidem recessit à nobis Dominus, & abstulit à nobis Regem, Pontificem, Prophetam, sapientem, consiliarium, & vultu venerabilem, & dedit nobis Principes pueros, puerisq; similes & effæminatos. Idem confudit consilia nostra, & Spiritum discordiæ ac vertiginis in mentes omnium immisit, excæcauit, vt videntes ac scientes Regnum per seditionem domesticam amittamus, vt tradat nos Deus propter peccata nostra in seruitutem genti crudeli, genti immundæ, genti cuius linguam non intelligamus.

Leuate ergo capita vestra ô Proceres Poloni, Quia in proximo est perditio vestra.

LECTOR Amice. Puto te in hac scæna vidisse quibus plausum, & quibus sibilum dares. mei iudicij non est eò te ducere quo ipse eo, vel si iudicij esset, modestia certe non patitur, cui ego quauis hora rem sacram facio: Nec dubito te aduertisse, cum pauculi in vtraque parte se iactent, plurimos in tam frequenti Republica ociosos spectatores fuisse. O pessimum hominum genus & peius cane & angue. Quid enim illi non præstarent si probi essent? quia vero hæc ætas etiam eorum feracissima fuit, nec minori ab illis malo Respublica adfecta, pœnam in illos à Diuino Solone sancitam adscribere hic nos abs re visum.

In legibus illis antiquissimis, quæ Athenis axibus ligneis incisæ sunt, quasq; latas ab eo, Athenienses, vt sempiternæ manerent, pænis & religionibus sanxerunt, legem esse Aristoteles refert scriptam ad hanc sententiam.

 Si ob

Si ob diſcordiam diſſenſionemquè ſeditio atque diſceiſſio populi in duas parteis fieret, & ob eam cauſam irritatis animis vtrinque arma caperentur pugnareturquè, tum qui in eo tempore, in eoquè caſu ciuilis diſcordiæ, non alterutra parte ſeſe adiunxerit, ſed ſolitarius ſeparatusquè à communi malo ciuitatis ſeceſſerit, is domo, patria, fortunisquè omnibus careto, exul, extorrisq; eſto.

FINIS.



